

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

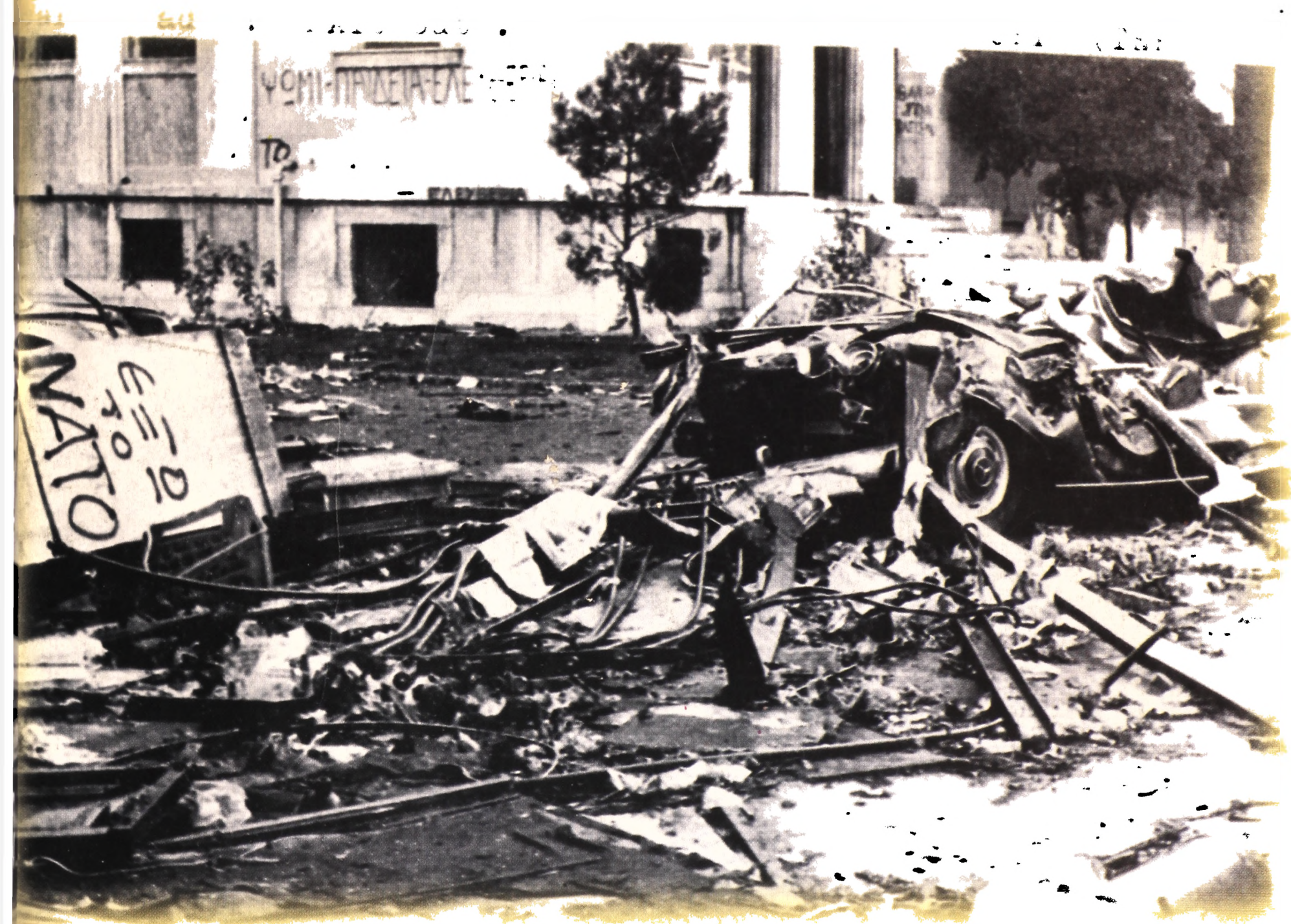

Περίοδος Β'
Τεύχος 725
Παρασκευή
17 Νοεμβρίου 2000
Δρχ. 700

ANTI

**17 Νοέμβρη, η γιορτή της
αντιστραμμένης πραγματικότητας**

13 ΔΕΚ 2007

- Πολυτεχνείο: το κουφάρι ενός αυθόρμητου κινήματος
  - Το αντιχουντικό παρασκήνιο στην Αμερική
  - Η Ελλάδα έναντι των ευρωπαϊκών σχεδιασμών
- Τουρκία: Μετ' εμποδίων στο «πνεύμα» του Ελσίνκι
  - Ο Β. Αρδίτης για το τραγούδι του Βέρθερου
- Γ. Χειμωνάς: Ένας άγγελος εξολοθρευτής της γραφής

Παλαιστίνη: Νέα τάξη ή νέα απάθεια

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ: ΣΟΛΩΝΟΣ 69 - 106 79 ΑΘΗΝΑ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: Ν. ΖΩΪΔΟΥ 88 - 691 00 ΚΟΜΟΤΗΝΗ

ΤΗΛΕΦΩΝΑ ΑΘΗΝΩΝ: 01/36 15 440-36 18 198-36 34 376-FAX:36 10 425

ΤΗΛΕΦΩΝΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ: 0531/26 323-33 245

e-mail: info@ant.sakkoulas.gr • www.ant-sakkoulas.gr

Φίλε Αναγνώστη,

1933 - 2000

67 χρόνια ενεργού παρουσίας στο χώρο της έκδοσης και διάθεσης του νομικού βιβλίου που απευθύνεται στο δικηγόρο, στο δικαστή, στον ερευνητή, στο φοιτητή.

- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι όλα αυτά τα χρόνια εκδώσαμε 4.218 τίτλους, 56 επιστημονικές σειρές, 16 περιοδικά, 37 τιμητικούς τόμους, και εκατοντάδες μονογραφίες.
- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι βοηθήσαμε την επιστημονική έρευνα με χορηγίες σε συνέδρια, υποτροφίες σε φοιτητές.
- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι μετέχουμε στη μεγαλύτερη οικογένεια των νομικών εκδοτών των ευρωπαϊκών χωρών (*Law Books in Europe*).
- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι εκδώσαμε 145 ξενόγλωσσους τίτλους σε αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα (μερικούς από αυτούς σε συνέκδοση με τους μεγαλύτερους οίκους της Ευρώπης).
- ♦ Δεν είναι τυχαίο ότι αποτελούμε τον επίσημο εκδότη Επιστημονικών Φορέων όπως η Εταιρία Δικαστικών Μελετών, η Ένωση Ελλήνων Συνταγματολόγων, το Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου, το Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, η Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων, η Ένωση Αστικολόγων κ.λπ.

Όλα αυτά δείχνουν ότι δικαίως κατέχουμε την πρώτη θέση στην Ελληνική Αγορά Επιστημονικού Βιβλίου.

Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα-Κομοτηνή

Περίοδος Β' • Έτος 27ο • Τεύχος 725

Παρασκευή 17 Νοεμβρίου 2000 • Δρχ. 700

ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrapou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασιού 5, Περιστέρι

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,

Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 50 δολ., ετήσια 100 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.500

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• VIRTUAL REALITY

• **ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ:** Ένα γέλιο, το όπλο μας

• **Οι εκσυγχρονισταί:** Από τον Κώστα Κουφογιώργο

• **ΑΝΤΗΝΩΡ:** Όταν οι ΗΠΑ αγοράζουν «καθαρό» αέρα...

• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ

• **ΤΟ ΘΕΜΑ:** Πολυτεχνείο - Το κουφάρι ενός αυθόρμητου κινήματος

• **Αλέκος Τζιόλας:** Το Πολυτεχνείο ζει;

• **Βασίλης Μαρουλάς:** Why?

• **Στέλιος Καφαντάρης:** Τα «έξυπνα όπλα» του Ευάγ. Βενιζέλου

• **Πάνος Πλαστήρας:** Τα δύσκολα βήματα του Κ. Σημίτη

• **Νίκος Φίλης:** Στον απόηχο των εκλογών χωρίς πρόεδρο

• **E-mail:** Από τον Απόστολο Διαμαντή

• **Jim Pyrgos:** Ο Μίκης στην Ουάσινγκτον το 1973 - Β' Μέρος

• **ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ:** Ψάχνοντας τον νέο πλανητάρχη

• **Θεόφιλος Γαλάνης:** Παλαιστίνη - Νέα τάξη ή νέα αταξία;

• **Σ. Ντάλης:** Τουρκία - Μετ' εμποδίων στο «πνεύμα» του Ελσίνκι

• **Ευάγγελος Αρεταίος:** Τουρκία - Η δήθεν «εξαπάτηση»

• ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

• **Άννα Χατζηγιαννάκη:** Ονοματομαχίες στο Ίντερνετ

• **Βασιλική Παπαγιάννη:** Για να ξεχνούν

• **Αντώνης Παρούσης:** Για τον Σάββα Μακρίδη

• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

• **Ιλειάνα Δημάδη:** Συνέντευξη με τον Βίκτωρα Αρδίττη

• **Γιώργος Χειμωνάς:** Ένας εξολοθρευτής άγγελος της γραφής

• **Μάνος Στεφανίδης:** Το «αστείο» και τα δράματά του

• **Δημήτρης Χαρίτος:** «Μαγικές» εικόνες

• **Ειρήνη Μουντράκη:** Ένας Ταρτούφος χωρίς υποκρισία (θέατρο)

• **Γρηγόρης Ιωαννίδης:** Γιατί ο Μπύχνερ; (θέατρο)

• **Δημήτρης Χαρίτος:** Κριτική κινηματογράφου

• **Δημήτρης Φιλιππίδης:** Το αρχιτεκτονικό «ζάπινγκ»

• ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

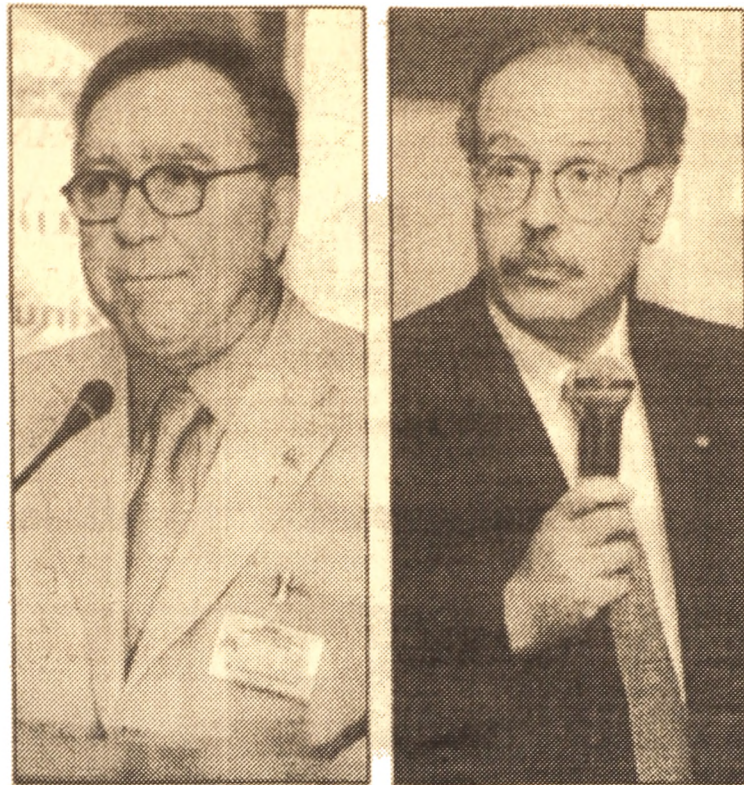

VIRTUAL REALITY

Οι Ρουμάνοι καταγγέλλουν κυπριακή εταιρεία-φάντασμα ότι δωροδόκησε πολιτικούς για να εξαγοράσει το '98 τον τηλεπικοινωνιακό τους οργανισμό

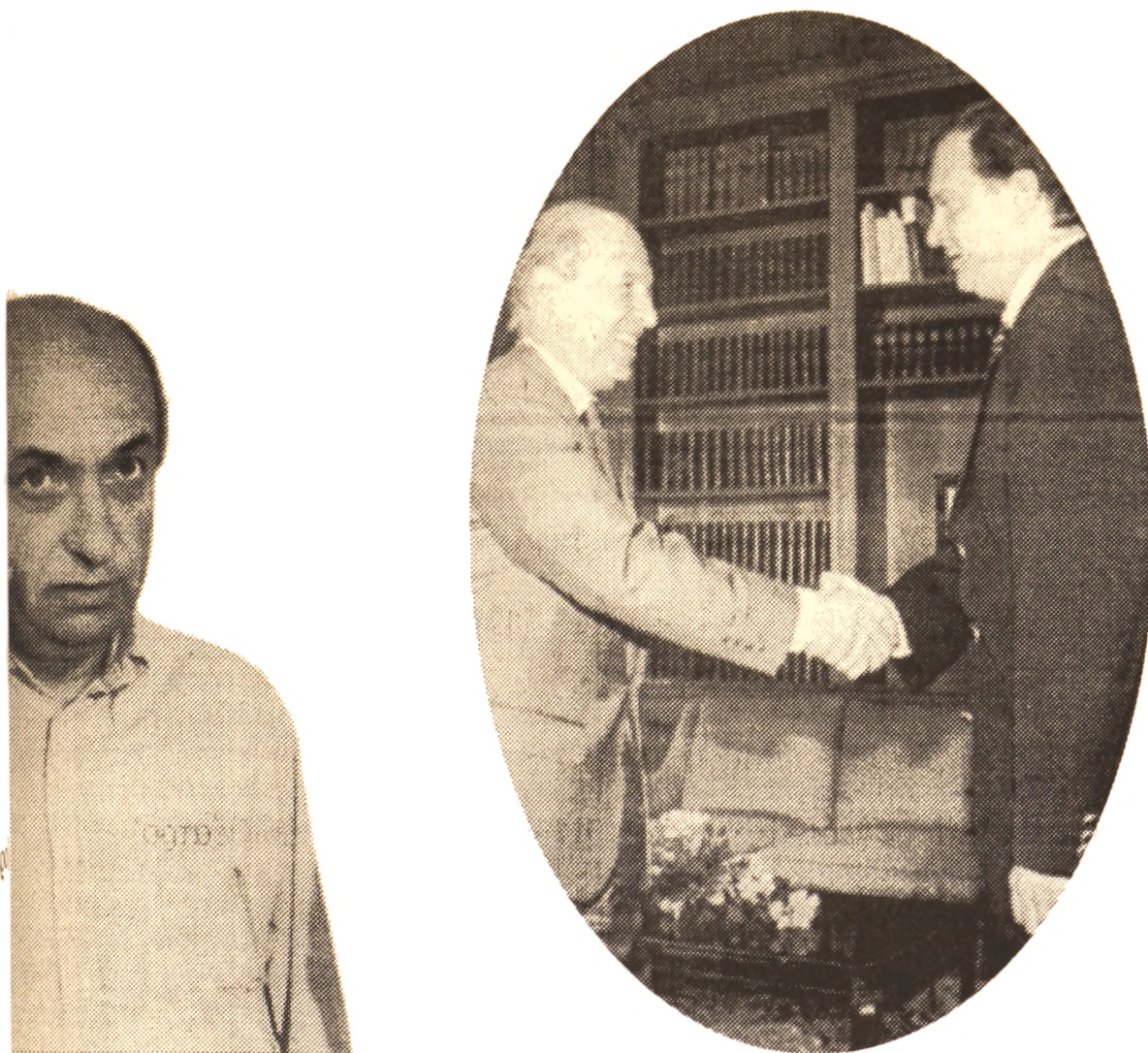

—Γιν ανοίξω το στόμα μου, γιατί θα φάμε το μουστάκι μου.
—φάγαμε ήδη!

Πριν ένα χρόνο ασκήθηκε δίωξη στην Ιντιάνα του Σ. Κοκκαλά, η οποία πήρε χωρίς διαγωνισμό προμήθειες 250 δια. διαγ. απ' την Ρουμπελέκη. Για το θέμα διώκεται και ο πρώην διευθυντής σύμβουλος του ΟΤΕ Γ. Χρυσόπουλος (δεξιά).

—Πώς λέγεται η μίζα στα ρουμάνικα;
—Κόκα-λούρι.

—ανώτερα!
—σ' άλλα κότερα;
—άλυσαν αμφότερα το
1 και τα κότερα.

—'Άσε μου το χέρι!
—'Όχι!

— Αλέκα, δεν έχεις το θεό σου.
— Δεν υπάρχει θεός!

ΈΝΑ ΓΕΛΙΟ, ΤΟ ΟΠΛΟ ΜΑΣ

ΑΠΟ ΣΗΜΕΡΑ, το δράμα των αμερικανικών εκλογών, ύστερα από ένα δεκαήμερο αμφίρροπης αβεβαιότητας, περνά σε νέο στάδιο. Το οποίο, την ώρα που γράφονται αυτές οι αράδες, δεν είναι προβλέψιμο. Μπορούμε όμως να σταθούμε, περιγραφικά, σε κάποιες επισημάνσεις που έτσι κι αλλιώς έχουν σημασία για όλους μας.

Η ΠΟΛΛΗ βάσανος των «αναλυτών», οι προβλέψεις, ο ακατάσχετος «θεωρητικός» λόγος και η σεναριολογία φαντάζουν τώρα κάπως κωμικά. Τώρα που πολιτικοί όπου γης –και ιδιαίτερα οι αντίπαλοι των Αμερικανών– έχουν περάσει στην «καζούρα» εις βάρος των παραλίγο πλανηταρχών, του αμερικανικού συστήματος και των εκλογών που έγιναν στις 7 Νοεμβρίου στις ΗΠΑ, μας έρχεται στο νου «το ποντίκι που βρυχάται»· και το ποντίκι αποδεικνύεται σοφό και καυστικό.

ΑΝ ΠΑΡΑΛΕΙΨΟΥΜΕ τις ιστορίες για κάλπες που, ξεχασμένες ένοχα, βρέθηκαν σε εκκλησίες ή ξενοδοχεία, διαλέγουμε μερικά από όσα ελέχθησαν χωρίς να σταθούμε και στα λογοπαίγνια που κυκλοφόρησαν παραφράζοντας τα ονόματα των δύο αντιπάλων:

«ΕΜΕΙΣ πρώτα βγάζουμε τους υποψήφιους και μετά κάνουμε τις εκλογές». «Να επέμβει το ΝΑΤΟ για να ομαλοποιηθεί η κατάσταση». «Να σας στείλουμε επόπτες για τις εκλογές σας». «Πρέπει να βομβαρδίσει το ΝΑΤΟ τις Ηνωμένες Πολιτείες».

ΑΥΤΑ ΟΛΑ είναι η εκδίκηση των μικρών με την ειρωνεία να πηγάζει την ώρα που καταλύεται η βιτρίνα και το υποκριτικό οικοδόμημα της αμερικανικής δημοκρατίας. Πώς να δεχθούμε το γεγονός ότι μερικές εκατοντάδες συνταξιούχων της Φλώριδας, μπερδεμένων και παρασυρμένων λάθος κατά δήλωσή τους, δίνουν αυτές τις ισχνές «πλειοψηφίες» από τις οποίες θα εξαρτηθεί το μέλλον του πλανήτη; Η Β' Αθηνών αποδεικνύεται παράδεισος και η «κομητεία» Περιοστερίου υπόδειγμα. Αλλά μήπως δεν είναι έτσι ρυθμισμένα τα πράγματα; Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ είναι ένας αδύνατος άνθρωπος μπροστά στους μηχανισμούς του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας και των μεγάλων οικονομικών συγκροτημάτων που κυβερνούν στην πραγματικότητα στις ΗΠΑ.

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ανάμεσα στους δύο υποψηφίους δεν είναι στο πρόγραμμα. Είναι διαφορές σε ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά: Ποιος είναι πιο ευχάριστος, ποιος έχει πλατύτερο χαμόγελο, ποιος έχει περισσότερο συμπαθητική σύζυγο. Πρόκειται για «διαφορές» που αναδεικνύουν τα ΜΜΕ, τα τηλεοπτικά σόου, τα παραπολιτικά κουτσομπολιά. Η εξουσία, υπερσυγκεντρωμένη σε χέρια που κρύβονται πίσω από τον εκάστοτε αμερικανό πρόεδρο, είναι εκείνη που παίρνει τις ουσιαστικές αποφάσεις.

Η ΝΕΑ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣΤΗΣ και προεδρική σύζυγος κ. Χίλαρυ Κλίντον το εξεστόμισε: «Πρέπει ίσως να ξανασκεφτούμε τον θεσμό των εκλεκτόρων». Πολλοί σημαντικοί πολιτικοί παράγοντες των ΗΠΑ, σχεδόν τρομοκρατημένοι από τα σχόλια που κυκλοφόρησαν στις άλλες χώρες, είπαν ότι επειγόντως «πρέπει να λυθεί το πρόβλημα της εκλογής του νέου Προέδρου», χωρίς και να πολυνοιάζονται ποιος θα είναι αυτός ο νέος Πρόεδρος. Αυτοί γνωρίζουν ότι η «επιλογή» δεν έχει και τόση σημασία. Σημασία έχει να διασωθεί το κύρος της Αμερικανικής Δημοκρατίας.

ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΥΡΟΣ είναι όμως που έχει τραυματισθεί βαριά. Οι αμερικανοί πολίτες θα συνεχίσουν να είναι οι πολίτες μιας κραταιάς δύναμης, αλλά η μοίρα τους δεν πρόκειται να αλλάξει. Θα συνεχίσουν να ζουν στον θαυμαστό νέο τηλεοπτικό χώρο χωρίς να συμμετέχουν στα δρώμενα. Αλλά οι πολίτες του υπόλοιπου πλανήτη μπορούν τώρα να μειδιούν χλευαστικά ακούγοντας όσες διακηρύξεις θα αρχίσουν να εκστομίζουν από αύριο ο νέος Πρόεδρος, ο νέος αρχηγός του Σταίιτ Ντηπάρτμεντ, ο νέος εκπρόσωπος του Λευκού Οίκου.

Η ΕΠΙΚΛΗΣΗ και μόνον της φράσης «ανθρώπινα δικαιώματα» θα μας θυμίζει τις ιλαροτραγικές εικόνες που ξετυλίχθηκαν στην Φλώριδα και αλλού και θα παύσουν να έχουν την πρότερη «πειστικότητα»...

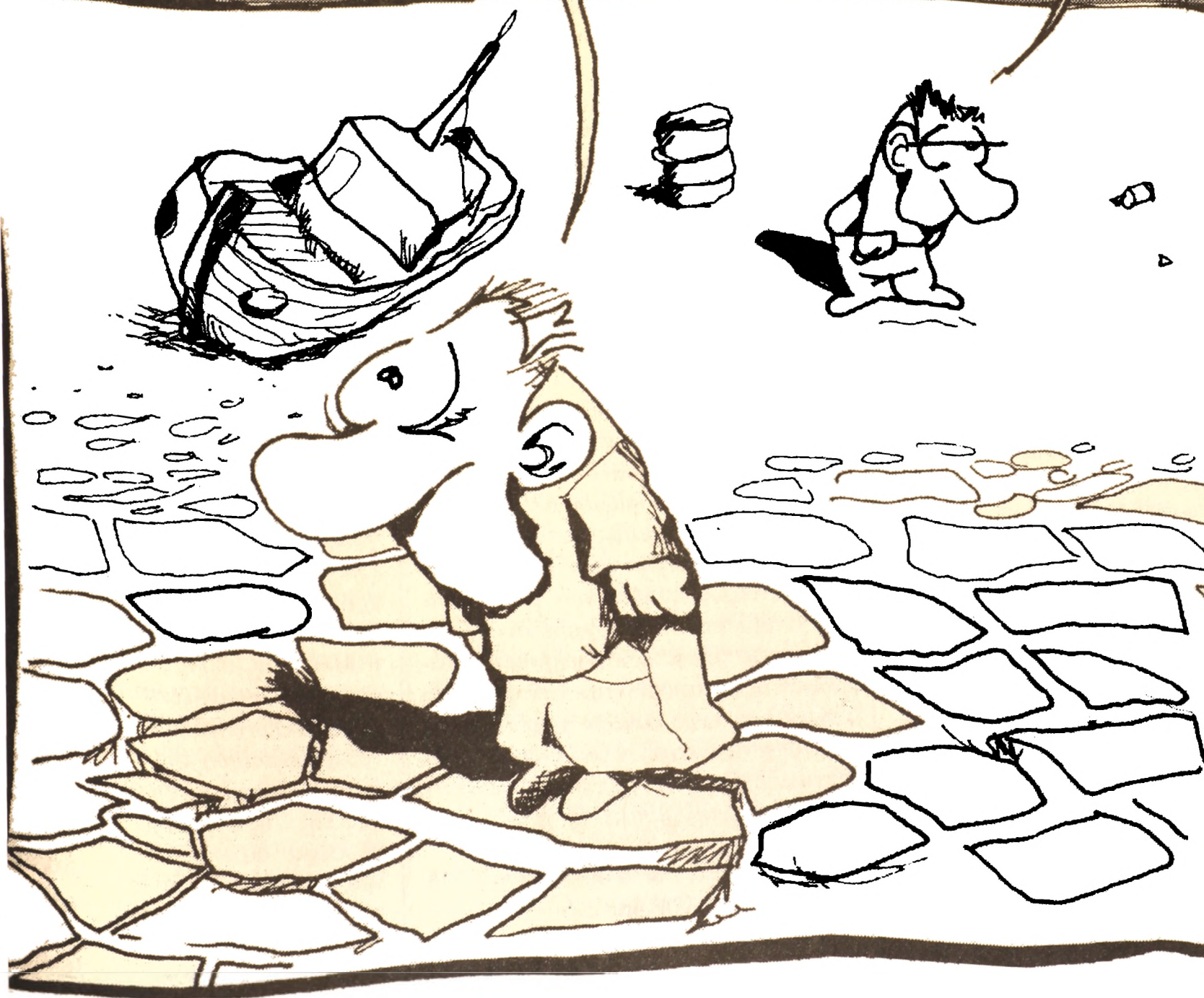
Όσο για μας, ένα γέλιο, ο σαρκασμός των κατά σύστημα σαρκαζόμενων, είναι το όπλο μας.

ΟΣΚΟΥΡΑΝΟΝΤΑΙ

ΔΕΝ
ΕΧΟΥΜΕ
ΠΛΑΝΗΤΑΡΧΗ...

ΚΑΙ ΤΙ
ΕΓΓΝΕ;.. ΕΔΩ
ΣΕ ΛΙΓΟ ΔΕ
ΘΑ ΕΧΟΥΜΕ
ΠΛΑΝΗΤΗ...

Κ. ΚΟΦΟΓΓΕΡΟΣ

Δ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Όταν οι ΗΠΑ αγοράζουν «καθαρό αέρα» – το δολάριο ανεβαίνει!

ΟΙ ΤΙΤΛΟΙ μπορεί να φαντάζουν υπερβολικοί: «Αλλάζει δραματικά το κλίμα: Καύσωνας και ξηρασία για τους νότιους Ευρωπαίους, βροχές και πλημμύρες για τους βόρειους»... – «Το 2050 θα πνιγούν οι μισές παραλίες μας»... – «Κινδυνεύουν 200 εκατομμύρια άνθρωποι από το "φούσκωμα" των ωκεανών», κ.ά. Όμως, για τους εκπροσώπους 160 χωρών που συνέρχονται στη Χάγη, για ν' αντιμετωπίσουν τις ζοφερές προοπτικές που διαγράφονται εξαιτίας του «φαινομένου του θερμοκηπίου, σχήματα υπερβολής δεν υπάρχουν. Όταν η πραγματικότητα γύρω σου βοά...

ΑΛΛΑΓΗ κλίματος, όμως, έχουμε και στην Ελλάδα, όπως αναφέρει έκθεση του Αστεροσκοπείου Αθηνών, που συνέταξαν οι καθηγητές Δημ. Δάλας και Χαρ. Φειδάς. Η έκθεση μας προειδοποιεί ότι, συνεπεία των γενικότερων κλιματικών αλλαγών στον πλανήτη, τα καλοκαίρια μας θα είναι θερμότερα (όπως είναι οι παροδικοί καύσωνες), οι χειμώνες μας θα θυμίζουν «άνοιξη», ενώ τα ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως πλημμύρες και παρατεταμένες ξηρασίες, θα είναι συνήθη.

ΗΠΑ: ΠΟΣΟ ΤΙΜΑΤΑΙ Ο «ΚΑΘΑΡΟΣ ΑΕΡΑΣ»; – ΕΝ ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΝ ΑΓΟΡΑΖΟΥΜΕ...

ΜΕ ΒΑΣΗ τα παραπάνω, θα πίστευε κανείς ότι η εξεύρεση «κοινού παρονομαστή», στη Χάγη δεν θα ήταν δυσχερής υπόθεση. Και, όμως, ενδέχεται, όταν θα λήγει η διάσκεψη, στις 24 Νοεμβρίου, να μην υπάρξει –καταπώς έγραψε η *Αυγή*– «δεσμευτική απόφαση για όλους»... Ήδη, στο πλαίσιο της διάσκεψης, έχουν διαμορφωθεί τρία μέτωπα: Στο πρώτο ανήκουν οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Ιαπωνία, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία, στο δεύτερο οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ στο τρίτο οι G-77, διάβαζε οι αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες ενώ ζητούν «αυστηρότατα μέτρα», αδυνατούν να διαμορφώσουν ενιαία στάση.

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι οι μεγάλες βιομηχανικές χώρες είχαν δεσμευθεί

(από τη διάσκεψη του Κιότο) να μειώσουν τις εκπομπές αερίων, δηλαδή τη ρύπανση, κατά ένα ποσοστό της τάξεως του 5%. Και ενώ χώρες, με υψηλή παραγωγή ρύπων, όπως η Γερμανία και η Βρετανία, πέτυχαν, λίγο-πολύ, τη μείωση αυτή, οι ΗΠΑ, αντιθέτως, όχι μόνο δεν μείωσαν, αλλά αύξησαν τη ρύπανση! Η συνέχεια είναι γνωστή: Οι ΗΠΑ, με την έπαρση της μοναδικής υπερδύναμης, επανήλθαν στην ιδέα της αγοράς... «καθαρού αέρα» από χώρες που εκπέμπουν λιγότερο διοξείδιο του άνθρακα. Και αυτό, κατά την άποψή τους, μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας διαδικασίας που αποκλήθηκε «εμπόριο ρύπανσης» ή «μεταφορά συντελεστή ρύπανσης» – καταπώς λέμε «μεταφορά συντελεστή δόμησης». Από την άλλη, προκειμένου ν' αποτρέψουν τη διατάραξη της δικής τους «αιωνίας τάξεως πραγμάτων», οι ΗΠΑ προσφέρονται να επιδοτήσουν αναδασώσεις ή ν' αναλάβουν την κατασκευή νέων πυρηνικών εργοστασίων, ως «συνεισφορά» τους στη γενικότερη μείωση των εκπομπών αερίων.

ΟΛΕΣ αυτές οι «ιδέες» ή «προτάσεις», όμως, δεν ανατρέπουν την κοινή αίσθηση ότι οι ΗΠΑ, για μία ακόμα φορά, επιχειρούν να παραμείνουν ανέλεγκτες σε ό,τι αφορά την παραγωγή ή «διαχείριση» των δικών τους ρύπων. Ήδη –όπως μας θυμίζει η *Ελευθεροτυπία*– πολλές εξαθλιωμένες χώρες έχουν γίνει, «για μια χούφτα δολάρια», οι χωματερές επικίνδυνων βιομηχανικών αποβλήτων. Εξυπακούεται ότι στις προτάσεις του μπλοκ Αμερικανών-Ιαπώνων αντιπαρατίθεται όχι μόνο το μπλοκ των ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και το σύνολο σχεδόν των οικολογικών οργανώσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν το «εμπόριο της ρύπανσης» χυδαίο.

ΈΝΑ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΠΛΑΝΑΤΑΙ: ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΗΣ «ΜΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ»...

Η ΔΙΑΣΚΕΨΗ της Χάγης συνεχίζεται, ενώ η μοναδική υπερδύναμη δεν αξιώθηκε ακόμα να μας πληροφορήσει

τι ψήφισε ο αμερικανικός λαός στις εκλογές της 7ης Νοεμβρίου και –κατά επέκταση– ποιος είναι (ποιος θα είναι) ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ. Η «ασάστια» αυτή, όμως (ας την αποκαλέσουμε έτσι...) βαθαίνει την πολιτική και σταγματική κρίση που διέρχεται η υπερπόντια αυτή χώρα –κρίση που δεν φαίνεται ότι θα ξεπερασθεί εύκολα, καθώς η αντιπαράθεση Μπους-Αλ Γκορ μεταφέρεται τώρα στα ανακριτικά γραφεία και τα δικαστήρια.

ΕΧΕΙ ΤΕΘΕΙ το ερώτημα: Τα συμβαίνοντα σήμερα στις ΗΠΑ είναι υπόθεση που αφορά μόνο τους Αμερικανούς και «ημάς όλους» Ευρωπαίους, Ασιάτες, Αφρικανούς, των «τρισεχιλέτων» (Ελλήνων) περιλαμβανομένων; Κάποιοι υποστήριξαν τη γνωστή άποψη ότι «όλοι τους το ίδιο είναι», συνεπώς «ολή η σημασία έχει, αν ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ θα είναι ο Αλ Γκορ ή ο Μπους». Με την άποψη αυτή, όμως, διαφωνούν άλλοι επιφανείς δημοσιολόγοι ή αναλυτές. Ο Olivier Duhamel, λ.χ., καθηγητής του Ινστιτούτου Πολιτικών Μελετών του Παρισιού, με αφορμή τις αμερικανικές εκλογές, υποστηρίζει ότι βιώνουμε, σήμερα, τη «φθορά της δημοκρατίας» –φθορά που δεν οδηγεί στη δικτατορία, αλλά στερεί, από τη δημοκρατία, την ουσία της. «Το φάντασμα της *Μη Δημοκρατίας*» μας κυνηγά, επιλέγει ο γάλλος καθηγητής. [Θυμάσθε, μήπως ένα άλλο φάντασμα που πριν από 110 χρόνια, «πλανιόταν στην Ευρώπη» και που το κυνηγούσαν «ο Πάπας, ο τσάρος, ο Μέτερνιχ, ο Γκιζό, γάλλοι ριζοσπάστες και γερμανοί αστυνομικοί»...]

Ο ΙΔΙΟΣ αναλυτής αναφέρεται στο «δολαριοποίηση της αμερικανικής πολιτικής» (όπως είναι γνωστό, στις εκλογές της 7ης Νοεμβρίου δαπανήθηκαν τέσσερα δισεκατομμύρια δολάρια και διερωτάται πού μπορεί να οδηγήσει «αυτός ο εκφυλισμός της πολιτικής ή υποταγή της πολιτικής στο χρήμα».

ΘΑ ΥΠΕΘΕΤΕ κανείς, προς στιγμήν, ότι, ύστερα από αυτήν την καταρράση

ην οποία υπέστησαν οι θεσμοί, τα σπα, οι μηχανισμοί, κοντολογίς ο ερικανικός τρόπος ζωής», κάποιοι ανισμοί, που ειδικεύονται στην επε-
γασία προτάσεων, για τον εκάστοτε πρόεδρο των ΗΠΑ, θα ανέστελλαν θα ανέβαλλαν- τη δραστηριότητά ; τουλάχιστον μέχρις ότου κοινο-
γεί το όνομα του νέου ενοίκου του κού Οίκου... Δεν βαριέστε! Ο γνω-
; αμερικανικός οργανισμός RAND oration, επί παραδείγματι, αι-
νθηκε την ανάγκη να δημοσιεύσει, περασμένη Δευτέρα, ολόκληρο το
γμα των προτάσεών του για την ηση της εξωτερικής πολιτικής από
νέο πρόεδρο των ΗΠΑ. (Το σχετικό ενο ξεπερνά τις 300 σελίδες...) Στο
άλαιο ελληνο-αμερικανικές σχέ-
; το κείμενο τονίζει ότι η νέα αμερι-
κή κυβέρνηση «δεν πρέπει να έχει
πολές, προκειμένου να καταστήσει
πές τις ανησυχίες της σχετικά με τη
χιζομένη απειλή εναντίον αμερικα-
πολιτών και συμφερόντων από τρο-
ράτες στην περιοχή και, ειδικότερα,
την οργάνωση 17 Νοέμβρη» - πρό-
τη η οποία «θα καταστεί εντονότερη
ως πλησιάζουν οι Ολυμπιακοί του
1 στην Αθήνα»...

ΙΤΑΛΑΒΑΤΕ, μήπως; Ακόμα δεν
έθηκαν να βγάλουν πρόεδρο και ο
; τους τρέχει στους δικούς μας Ολυ-
κούς αγώνες! Το πλέον προκλητι-
ύμως, είναι η... μεγαλόψυχη πρότα-
ους για την μη επιβολή κυρώσεων
ζάρος της Ελλάδας! «Τυχόν κυρώ-
στην Ελλάδα -αναφέρει το κείμε-
αποτελούν μη αρμόζουσα τακτική
την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας
' περιοχή», κ.λπ. (Περιέργως, το
ενο δεν εξειδικεύεται και στο θέμα
«ταξιδιωτικών οδηγιών»...). Ερώ-
; Δεν υπάρχει κάποιος ελληνικός
ανισμός που να συντάξει κάποιες
στοιχες προτάσεις για τον νέο πρό-
των ΗΠΑ - για το πώς πρέπει να
εται την έννοια της ελληνικής κυ-
ρχίας; Και επειδή ο λόγος περί «τα-
υτικών οδηγιών»: Τι θα έλεγαν,
γε, οι περί τον Λευκό Οίκο επιτελι-
αν η ελληνική κυβέρνηση εξέδιδε
«οδηγία», που θα συμβούλευε τον
για πολίτη να μην επισκέπτεται τις
Α, σε περίοδο προεδρικών εκλο-
; επί τω ότι υπάρχει κίνδυνος να
στεί... «σύγχυση φρενών»!

ΚΥΠΡΙΑΚΟ: «ΑΣ ΜΗΝ ΕΚΜΗΔΕΝΙΖΟΥΜΕ (ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ) ΤΑ ΠΟΛΛΑ ΘΕΤΙΚΑ»...

Ο ΠΕΜΠΤΟΣ γύρος των συνομιλιών,
στη Γενεύη, έληξε, ο πρωθυπουργός Κ.
Σημίτης για μια ακόμα φορά δήλωσε
ότι «δεν νοείται βελτίωση των ελληνο-
τουρκικών σχέσεων, χωρίς επίλυση του
Κυπριακού», ενώ -από την πλευρά
του- ο πρόεδρος Γλ. Κληρίδης υπέμνη-
σε ότι «εθνικές εξάρσεις, που δεν βασι-
ζονται στις πραγματικές δυνατότητές
μας και δεν εκτιμούν σωστά τα διεθνή
δεδομένα, όχι μόνο δεν προωθούν λύση
του Κυπριακού, αλλά δημιουργούν κιν-
δύνους»...

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΟΥΝ όλα τα παραπάνω
αυτά; Υπάρχει, εν πρώτοις, μια νέα
προσέγγιση («επανεξισορροπητική»)
του Κόφι Ανάν... Υπάρχει, δεύτερο, η
εκτίμηση του κύπριου κυβερνητικού
εκπροσώπου Μιχάλη Παπαπέτρου, ο
οποίος -πέρα από θριαμβολογίες-
εκτιμά ότι το άτυπο έγγραφο του γενι-
κού γραμματέα του ΟΗΕ περιέχει
«πολλά θετικά στοιχεία, τα οποία δεν
πρέπει να εκμηδενίζουμε»... Υπάρχει,
τρίτο, η «δυσανασχέτηση» του Ραούφ
Ντενκτάς, ο οποίος προειδοποιεί ότι
ενδέχεται να μην πάει στη Γενεύη, για
τον έκτο γύρο των συνομιλιών. Τέλος,
υπάρχει η δήλωση του πρώην πρωθυ-
πουργού Κ. Μητσοτάκη, ο οποίος εκτι-
μά ότι «αυτή τη φορά γίνονται σοβαρές
συζητήσεις και από την τουρκική πλευ-
ρά, για το Κυπριακό».

ΣΥΝΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ όλα τα παρα-
πάνω, κύπριοι πολιτικοί σχολιαστές πι-
στεύουν ότι «ο χρόνος έχει ωριμάσει και
πλησιάζουμε προς την τακτοποίηση της
εκκρεμότητας του Κυπριακού», υπό
την αίρεση, βέβαια, ότι τα άμεσα εν-
διαφερόμενα μέρη θα δώσουν, τελικά,
τη συγκατάθεσή τους. Το ερώτημα εί-
ναι: Ποιες υποχωρήσεις -και έναντι
ποιων ανταλλαγμάτων- θα κάνει η
Τουρκία; (Ο Ντενκτάς μπορεί και να
παρακαμφθεί). Κατά τα άλλα, στη
Λευκωσία κυρίαρχη είναι η αίσθηση
ότι, σε περίπτωση ανάδειξης του
Μπους ως προέδρου των ΗΠΑ, θα
υπάρξει νέα βραδυπορία στην ανέλιξη
του Κυπριακού, καθώς, εκ των πραγ-
μάτων, θ' αλλάξουν όχι μόνο οι επικε-
φαλής του Cyprus Desk, στο Στέιτ Ντι-
πάρτμεντ, αλλά και οι προεδρικοί απε-
σταλμένοι στην Κύπρο...

ANTHΝΩΡ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

(Αρχαία-Μεσαιωνική-Νεότερη)

NICHOLAS HAMMOND

Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕ Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

“Το πιο πρόσφατο βιβλίο
του N. Hammond
για τη Μακεδονία”

Μετάφραση

Φ. Κ. Βώρος

Με 431 σελίδες, 51 εικόνες
και 20 χάρτες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ...

- γεμίσαμε μαϊμού ντέρμπι;
- δεν ξέρουμε ποιο είναι το χειρότερο. Γκορ-Μπους ή Ολυμπιακός-Παναθηναϊκός;
- όλος ο κόσμος απαιτεί από το ΝΑΤΟ να βομβαρδίσει τη Φλόριντα επειδή δημιούργησε αυτή την παγκόσμια κρίση;
- αλλά, επίσης, όλος ο κόσμος ξέρει ότι είναι τόσο άσχετοι που μπορεί να βομβαρδίσουν την Φλωρεντία, οπότε άσ' το καλύτερα;
- κάτι τέτοια βλέπει ο Αβραμόπουλος και χαίρεται;
- το σίγουρο είναι ότι πιο πολλούς εθελοντές θα μαζέψει το νέο κόμμα του Αβραμόπουλου παρά η Αθήνα 2004.
- αλήθεια, τι γίνεται με αυτή την ιστορία, συνεχίζεται;
- εντάξει με το «Σύνταγμα-Δάφνη» σε 6 λεπτά. Το θέμα είναι τι κάνεις με τα υπόλοιπα 1.434 για να περάσει η μέρα;
- εκτός κι αν πηγαίνουμε επί 24 ώρες για τα επόμενα 40 χρόνια με την ελπίδα να αποσβέσεις μέρος της συμμετοχής σου στην κατασκευή αυτού του περιέργου μουσείου που έχει και τρενάκι.
- η μόνη λύση για να μείνουν οι κάμερες στη Βουλή είναι να κάνουν την Κούρκουλα πρόεδρο;

ΔΡΑΞ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΩΝ ΕΚΛΕΓΕΙ ΠΡΟΕΔΡΟ. Ε, ΚΑΙ;

Έχει επανειλημμένα τονιστεί ότι στις ΗΠΑ κυβερνάει το «Σύστημα». Ο κάθε υποψήφιος πρόεδρος πρέπει να πείσει ότι είναι ολίγον ανήμπορος κατ' ελάχιστον, αλλιώς δεν υποστηρίζεται. Όταν εκλεγεί, αν εκδηλώσει δείγματα αυθυπαρξίας ή τάσεις σώρρευσης ισχύος, επαναφέρεται στην τάξη με ποικίλους τρόπους, απλούς και κομψούς ή χονδροειδέστερους, με αρνητικές σφυγμομετρήσεις, με χλεύη ή σκληρή κριτική, μικροαποκαλύψεις του παρελθόντος στον Τύπο ή ακόμα και με απειλή παραπομπής σε ειδικό δικαστήριο.

Η τυποποίηση αυτών των συνθηκών εκλογής είναι φανερό πως δεν αφήνει πολλά περιθώρια για διαφοροποίηση των πολιτικών πραγμάτων, και πολύ λιγότερο της εξωτερικής πολιτικής. Είναι πολύ αφελείς όσοι πιστεύουν το αντίθετο, και παραδόξως τέτοιες φρούδες ελπίδες συνήθως διατηρούν οι διανοούμενοι που στηρίζουν κατά τεκμήριο τους Δημοκρατικούς.

Τυχαίνει τώρα η εκλογή να κρίνεται από 300 ψήφους στην Φλόριντα, την γη των συνταξιούχων. Το ποσοστό είναι απειροελάχιστο, υποπολλαπλάσιο από το στατιστικό λάθος που θα παρεισέφρεε σε οιαδήποτε μέτρηση ψήφων της έκτασης της Φλόριντας, είτε με το χέρι είτε με τις τρύπες του αμερικανι-

κού συστήματος. Το φαινόμενο είχε εξαιρετικά μικρή πιθανότητα να συμβεί, και ας λένε οι μελετητές ότι βγαίνουν πολύτιμα συμπεράσματα, ότι δήθεν –επιτέλους– ο λαός απορρίπτει και τα δύο κόμματα. Ο λαός πάντα μοιρασμένος θα 'ναι ή θα ακολουθεί τον πιο γυαλιστερό. Η τωρινή ισοδυναμία υποδηλώνει αδιαφορία όση και η αποχή από τις εκλογές. Άλλωστε οι προεκλογικές εκδόσεις, όσο ιδιοτελείς και αν ήσαν, φανερώνουν αυτήν την ευτέλεια. Επιλέγω δύο τίτλους σχεδόν τυχαία: 1) «Θάμνος: Η κοντή αλλά ευτυχισμένη ζωή του Γεωργίου W. Μπους» (αστεϊσμός με το όνομα) και 2) Αλ Γκορ –εγχειρίδιο οδηγιών χρήσης.

Αγνοώ τα συνταγματικά, αλλά, δεδομένου ότι στην πολιτική δεν υπάρχουν αδιέξοδα, οι ΗΠΑ ασφαλώς δεν θα μείνουν ακυβέρνητες όπως πιθανώς αναμένουν πολλοί. Η κοινή λογική λέει πως είτε θα αναγνωρίσει ο ένας υποψήφιος τον άλλον είτε, προσωρινώς, θα επεκταθεί η θητεία του Κλίντον ή θα αναλάβει ο επόμενος στην διαδοχή (ο πρόεδρος της Βουλής;) ως εάν ο πρόεδρος εκλείπει, μέχρι που να αναδειχθεί επίσημα ο νικητής των εκλογών.

Εν τω μεταξύ, οι ΗΠΑ θα συνεχίζουν το παγκόσμιο κοινωνικό τους έργο.

Σ. Καφαντάρης

ΙΛΑΡΗ (HILARIUS) ΚΑΛΠΗ

Δηλαδή, όλη αυτή η φασαρία, ο ορυμαγδός, ο ξεσηκωμός δισεκατομμυρίων (προσώπων και χρημάτων) έγινε για να εκλεγεί η Hilary;

Ω, ας χαίρεται το πνεύμα του Hilarius Monk που προφήτευσε πως ένα γέλιο θα τους σαρώσει! Η υπερδύναμη στο στόχαστρο της πιο χοντρής καζούρας του πλανήτη. Οι Άραβες δήλωσαν: Το δικό μας σύστημα είναι καλύτερο. Εμείς πρώτα βγάζουμε τ' αποτελέσματα κι έπειτα ψηφίζουμε. Ενώ οι Κουβανοί, ως η μόνη εμπόλεμη χώρα της Υδρογείου με τις ΗΠΑ, προσφέρθηκαν να στείλουν παρατηρητές για την έγκυρη καταμέτρηση των ψήφων. Γέλια! Τι νομίζατε; Μόνο οι Αμερικανοί έχουν δικαίωμα να στέλνουν παρατηρητές στο Κόσοβο, την Αλβανία ή τα Σκόπια; (Ξανά γέλια). Αφήστε που η αγωνία των υποψηφίων πλανηταρχών θυμίζει κάτι από Β' Αθηνών, Περιστερι, Γιαννόπουλο, Κατσανέβα και –θου Κύριε– Τσουνάτο.

Ο Μπους, λίγο πριν μπουσουλίσει προς τον Λευκό Οίκο, υποχρεώθηκε ν' αφιππεύσει ως τις 17 Νοέμβρη (άλλη σημαδιακή ημερομηνία αυτή)

και ο Γκορ αναρωτιέται τι λάθη έκανε σαν τον Καραμανλή τον Νεότερο. Πέραν όμως αυτών των φαιδρών, αντιλαμβάνεται κανείς την κρίση που διέρχεται η αντιπροσωπευτική δημοκρατία δι' αντιπροσώπου και γενικότερα τα κυρίαρχα μοντέλα τού –τηλεοπτικοποιημένου– δυτικού κόσμου. Όπου ο κόσμος ψηφίζει χαμόγελο, γραβάτα –Αβραμόπουλε σκίζεις–, που αγνοεί προγράμματα, που μπερδεύεται και μπερδεύει και που, τέλος, ο εκλεγόμενος και ο εκλέκτορας είναι το ίδιο θύματα και θύτες ενός παντοδύναμου διευθυντηρίου από τα παρασκήνια. Οι εκλογές, η πεμπτουσία της δημοκρατίας, το δικαίωμα του λαού ν' ασκεί τα δικαιώματά του έχει μετατραπεί σ' ένα κανιβαλικό σώου, στο οποίο θα επιζήσει όποιος μονομάχος διατηρεί αναλλοίωτο το hilarius χαμόγελό του. Ένα χαμόγελο μάσκα.

ΥΓ.: Κι επειδή έχουμε κακομάθει, περιμένουμε μ' ανυπομονησία το πρόγραμμα των αμερικανικών εκλογών στο οποίο θα είναι υποψήφια η Χίλαρι. Big Showbiz!

Μάνος Στεφανίδης

ΚΑΙ ΤΩΡΑ Η «ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΙΩΝΑ»

ρος ανατροπή της απόφασης της κυβέρνησης για την προμήθεια 60 ητικών αεροσκαφών τύπου «fighter» από την ελληνική εμική Αεροπορία, κινείται αυτές ημέρες ομάδα μεγάλων συμφερόντων με επικεφαλής τον Κόκκαλη που εκπροσωπεί τα συμφέροντα του αεροσκάφους Rafale γαλλικής Dassault, γνωστής από το πρώτο παρελθόν των Mirage 2000 μην ξεχνάμε ότι ο τότε τοπάρχης γαλλικών συμφερόντων Γεώργιος βαρης είναι σήμερα στενός συνεργάτης του Κόκκαλη).

Η σύγκρουση συμφερόντων αναμεινται ανοικτά πλέον και κορυφαίοι υργοί της κυβέρνησης Σημίτη, οι οι δεν κρύβουν την προτίμησή τους το ένα ή το άλλο αεροσκάφος. Είναι από, για παράδειγμα, ότι ο υπουργ-Εθνικής Άμυνας Άκης Τσοχατζό-λος αντιτάχθηκε μέχρι τέλους στην ογή του «Γιουροφάιτερ», το οποίο όθησε αδιάστατα η πλευρά Σημίτη ύμμαχο τον υπουργό Εθνικής Οικο-ας Γιάννο Παπαντωνίου.

όσφατα, ο βουλευτής της Ν.Δ. κ. Σπηλιωτόπουλος αποκάλυψε ότι η ρεία «Ρεμάκο», της οποίας μεγαλο-χος είναι ο κ. Γ. Κανδαλέπας, πρώ-ιδικός γραμματέας του ΥΠΕΘΟ κουμπάρος του Γ. Παπαντωνίου, λόγησε το επιχειρησιακό πρό-μα της ΕΑΒ, ενώ παράλληλα είναι βουλος της «Ντέμλερ» που μετέχει συμπαράγωγή του «Γιουροφάιτερ» ενδιαφέρεται για την αγορά της 3. (Ενδεικτική των νέων ισορρο-που διαμορφώνονται για τα τρισε-ομύρια του υπουργείου Άμυνας εί-αι η νεόκοπη συμμαχία Κόκκαλη - κουνάκου για την αγορά της ΕΑΒ). αντιπίθεση της πλευράς Κόκκαλη-ale, η οποία έφτασε μέχρι του ση-υ να στείλει ανοικτή επιστολή 5 τους... έλληνες βουλευτές, ανα-ζει την κυβέρνηση να καθυστερεί

την επικύρωση της αγοράς των «Γιου-ροφάιτερ» αν και το υπουργείο Εθνι-κής Οικονομίας επιμένει ότι «θα υπάρξουν σύντομα οριστικές αποφά-σεις». Από την πλευρά του, ο Άκης Τσοχατζόπουλος καθησύχασε τους ανησυχούντες για το περιεχόμενο της σύμβασης και τους κάλεσε να περιμέ-νουν να δουν...

Το κόστος των 60 Eurofighter ανέρχε-ται στο 1,7 τρις. δρχ. και είναι ακριβό-τερο από το κόστος που καταβάλλουν για ισάριθμα αεροπλάνα οι 4 χώρες της κατασκευάστριας κοινοπραξίας (Γερ-μανία, Αγγλία, Ισπανία, Ιταλία). Επι-πλέον, στο αρχικό κόστος αγοράς δεν συμπεριλαμβάνεται ο εξοπλισμός και άλλα συστήματα των αεροσκαφών, με αποτέλεσμα το τελικό κόστος της αγο-ράς να ξεπεράσει, όπως εκτιμάται, τα 3,2 τρις.

Τα ποσά που διακυβεύονται εξηγούν και το μένος της γαλλικής πλευράς, η οποία δεν δίστασε να διατυπώσει ακό-μα και απειλές εναντίον της ελληνικής κυβέρνησης. Ένα σημείο της προανα-

φερθείσης επιστολής αναφέρει χαρα-κτηριστικά: «Πιστεύουμε ότι η μη συμ-μετοχή του RAFALE πιθανώς να οδη-γήσει στο τέλος μιας επιτυχημένης συ-νεργασίας 30 ετών μεταξύ της Γαλλίας και της Ελλάδας, κάτι που η γαλλική βιομηχανία δεν θα μπορούσε να κατα-νοήσει».

Αξίζει να σημειωθεί ότι, για να «γλυ-κάνει» τους Γάλλους και την «Ντασώ», η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε, πριν από την αγορά των «Γιουροφάιτερ», τον εξοπλισμό της ελληνικής αεροπο-ρίας με άλλα 15 Μιράζ, προβλεπόμενου κόστους 70 εκατ. δολαρίων το ένα. Παρ' όλα αυτά, η σύγκρουση δεν απο-φεύχθηκε και, εκτός από τον «παράγο-ντα Κόκκαλη», η αποθράσυνση της γαλλικής πλευράς πρέπει να αναζητη-θεί στο θάψιμο της «κάθαρσης» για την προηγούμενη «αγορά του αιώνα». Αν οι εξελίξεις ήταν τότε διαφορετικές, η «Ντασώ» δεν θα τολμούσε σήμερα να εμφανίζεται σε ρόλο τιμητή. Αλλά για περισσότερα σε επόμενο τεύχος...

Π.Π.

κυβέρνηση κήρυξε το 2001 έτος του Σωκράτη. ου αρχαίου.

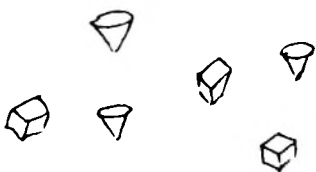
Γιατί ο σύγχρονος γιορτάζει ήδη την τρίτη πασοκι-κή δεκαετία του. Δ.Ν.

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ...

- ωραία, την Δάφνη και την Μελίνα τις έκαναν σταθμούς του ΜΕΤΡΟ, τον Βενιζέλο αεροδρόμιο, τον Παπανδρέου γήπεδο, μ' αρέσει που αυτοί οι ΠΑΣΟΚτζήδες φροντίζουν πρώτα απ' όλα για την υστεροφημία τους.
- άντε με το καλό κι ένα "Giannopoulos Palace" να βρει μια μόνιμη θέση η Έφη Σαρρή να είναι και ο αντιστασιακός ευχαριστημένος.
- την ξέρετε την παροιμία με την γάτα που κρύβει τα κακά της;
- ε, δεν μοιάζει κάπως με σιάμ κι ο Κακλαμάνης;
- ντε και καλά πρέπει να πιστέψουμε ότι οι βουλευτές έχουν επίπεδο για να ησυχάσει ο πρόεδρος.
- γιατί, ρε πρόεδρε, μήπως και το Μάπετ Σόου δεν είχε επίπεδο; Αλλά είχε και πλάκα.
- κι άμα δεν θες να προεδρεύεις του σόου, δεν υπάρχει μόνο η λύση της απαγόρευσης αλλά και αυτή της παραίτησης.
- αν υπήρχε όμως τόση ευθιξία στους θεσμούς, όλα θα ήταν διαφορετικά, ε; ρε την Σιαμέζα την γάτα. Πότε έμαθε να κάνει και την πάπια!

B.M.

ΠΡΟΣ ΞΕΚΑΘΑΡΙΣΜΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΟΔΕΥΕΙ Η ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Σε αδιέξοδο φαίνεται ότι οδηγούνται πλέον (και μάλλον οριστικά) οι σχέσεις του Κωνσταντίνου Καραμανλή με τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και την Ντόρα Μπακογιάννη, καθώς, σύμφωνα με διασταυρωμένες πληροφορίες, το στρατόπεδο του «επιτίμου» όχι μόνο δεν χάνει ευκαιρία για να υπονομεύσει την εσωτερική συνοχή της Ν.Δ., αλλά υποθάλπει επιπλέον και το εγχείρημα Αβραμόπουλου.

Κλιμακώνοντας τις επιθέσεις της, η κ. Μπακογιάννη ζήτησε πρόσφατα μέσω της *Ελευθεροτυπίας* την ανάδειξη «συλλογικής ηγεσίας» στο κόμμα της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης, η οποία, σύμφωνα με επόμενη συνέντευξή της στον *Antenna* την Τρίτη το βράδυ, πρέπει να πάρει την μορφή «αιρετού οργάνου» παρομοίου με το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ. Αν και η ίδια το αρνείται μετά βδελυγμίας, είναι προφανές ότι προτάσεις σαν κι αυτές αποσκοπούν, όπως έγραψε ο Τύπος, σε «ομηρεία» του κ. Καραμανλή και γι' αυτό το λόγο κανείς -και πολύ περισσότερο η ίδια- δεν μπορεί να περιμένει ότι θα υιοθετηθούν. Είναι

προφανές λοιπόν ότι το «μητσοτακείο» προετοιμάζει το έδαφος για «κάτι», το οποίο μάλλον αφορά τις κινήσεις Αβραμόπουλου, δεδομένου ότι, σύμφωνα με πληροφορίες, ο «μηχανισμός» για το κόμμα Αβραμόπουλου άρχισε ήδη να συγκροτείται στην επαρχία με την πρωτοβουλία -σημειώστε το αυτό- στελεχών που πρόσκεινται στον Κ. Μητσοτάκη και άλλων που κινούνται στο χώρο της «ευρύτερης αριστεράς» (!).

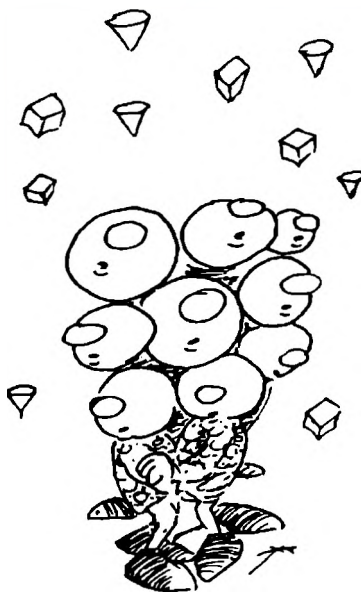
Η υπόθαλψη των κινήσεων Αβραμόπουλου από το στρατόπεδο Μητσοτάκη δεν εκπλήσσει, επειδή είναι γνωστό ότι ο σημερινός Δήμαρχος Αθηναίων και φέρελπις πολιτικός ηγέτης είναι γέννημα-θρέμμα του «μητσοτακείου». Η Ντόρα Μπακογιάννη, με την ιδιότητα της διευθύνουσας του ιδιαίτερου γραφείου τού τότε υπουργού Εξωτερικών Κ. Μητσοτάκη ήταν εκείνη που ανακάλυψε πριν από το 1981 τον παντελώς άγνωστο -πλην νέο και ωραίο- τότε κ. Αβραμόπουλο στις τάξεις των νεαρών διπλωματικών ακολούθων και τον ανέδειξε εν μία νυκτί σε μέλος του διπλωματικού γραφείου του πατρός της.

Στη συνέχεια, ήταν η σειρά του διευθυντή του διπλωματικού γραφείου του Α. Παπανδρέου, του Χρ. Μαχαιρίτσα να ανακαλύψει τις κρυφές αρετές του κ. Αβραμόπουλου. Το 1989, ο κ. Αβραμόπουλος ξαναανακαλύφτηκε από την Ντόρα και τοποθετήθηκε πάλι στο διπλωματικό γραφείο του Κ. Μητσοτάκη ως πρωτοπυργού πλέον. Αν και η προσφορά του στο διπλωματικό γραφείο τού τότε πρωθυπουργού περιορίστηκε σε θέματα εθιμοτυπίας, όταν ο Α. Σαμαράς απομακρύνθηκε από το υπουργείο Εξωτερικών ο κ. Αβραμόπουλος διορίστηκε πάραυτα στη θέση του εκπαιδευτή του υπουργείου για να εκτιναχθεί, μέσω της τηλεόρασης, στα ύψη της δημοτικότητας.

Πώς θα αντιδράσει ο κ. Καραμανλής; «Με πλήρη εκκαθάριση του προβλήματος των βαρόνων, συμπεριλαμβανομένου του Μητσοτάκη και μερικών άλλων επαμφοτερίζοντων ηγετικών στελεχών του κόμματος» είναι η απάντηση που δίνουν κύκλοι της Ρηγίλλης. Οι εξελίξεις αναμένονται λοιπόν λίαν ενδιαφέροντες και από πλευράς αξιωματικής αντιπολίτευσης. Π.Δ.

ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΝΟΣΟΣ

Ο κ. Πρωθυπουργός, βρισκόμενος στη Θεσσαλονίκη και απατώντας στην «αριστερή» διεμβολή του Άκη, θυμήθηκε την Αριστερά της νιότης του και αναφέρθηκε σ' αυτήν. Μόνο που «Αριστερά» δεν σημαίνει ευχολόγια, ρομαντικές αναμνήσεις ή παιχνιδάκια κομματικών ισορροπιών. Το ΠΑΣΟΚ από την πρώτη μέρα της ίδρυσής του έπαιξε κι ανέπαιξε την Αριστερά ανερυθρίαστα. Και η Αριστερά πάλι με ητ-

τοπαθή συνείδηση και με ιδεολογική ένδεια πρόσβλεψε το κεντρο-αριστερό δεκανίκι που ονομάζεται «Ανδρέας». Εξ ου και τα οράματα ή οι αναμνήσεις του Πρωθυπουργού, ο οποίος αποφάσισε, όταν πάλι σε κρίση, να (ξανα)θυμηθεί την Αριστερά.

Σε μας όμως θύμισε με τον πιο απόλυτο τρόπο πως ο δικομματισμός πάσχει από δύο πολιτικές νοσους: αφενός υποκριτικό σοκ και αφετέρου Αλσχάιμερ.

Μ.Σ.

ΟΧΙ ΡΙΣΚΑ!

πατήρ έλεγε Mea Culpa, ο υιός «αναλαμβάνει προσωπικά την ευθύνη» και οι λοιπές περρές του πολιτικού compromise λυνε «γούτου-γούτου».

ήθεια, πόση αλαζονεία ή αφέ- μπορεί να κρύβει η άποψη, υπωθείσα δημοσίως μάλιστα, η εξωτερική πολιτική -μ' άλλα α η μοίρα του τόπου και η διε- του τύχη- μπορεί ν' ανατίθε- ν λευκώ στην «προσωπική ευ-» του οποιουδήποτε;

είναι τόσο ικανοποιημένοι οι νες πολιτικοί από τον εαυτό ως προς την διαχείριση των κών θεμάτων, από το Βενιζέλο ήμη- ως σήμερα, ώστε να παίρ- έτσι αφελείς το ρίσκο;

ορεί η εξωτερική πολιτική να ι προϊόν διακυβεύματος;

βάμαι ότι άθελά του ο Γ.Α. ανδρέου περιέγραψε την στά- -αμερικανιστί attitude- όλων μεταπολεμικών «ξιφομάχων» ξωτερικού μας δράματος: από σοβίτη Δ. Ιωαννίδη ως τον Α. χρά και από τον Ευ. Αβέρωφ ον Θ. Πάγκαλο, τα προσωπικά κα» φευ οδήγησαν στην Β. ιρο, στο Μακεδονικό, στα και πάνω απ' όλα στην απί- τη τραγωδία της Κύπρου· και αι συνέχεια, το δράμα του Αι- υ γαρ μόλις τώρα αρχίζει.

Από πού λοιπόν αντλεί ο υπουρ- γός των Εξωτερικών το ηθικό και εθνικό δικαίωμα του ρίσκου;

Αντιλαμβανόμαστε όλοι το πόσο λεπτή και υπερευαίσθητη είναι η παρούσα φάση των ελληνοτουρκι- κών σχέσεων. Σχέσεων που τις σφράγισαν αίματα, πάθη, αγώνες κι αγωνίες εκατέρωθεν. Ο χειριστής τους, άρα, πρέπει να είναι βαθύς γνώστης της πολιτιστικής, πολιτικής και της εν γένει κοινής μας ιστορίας.

Η προσωπική γνώση της κ. Ολμπράιτ δεν επαρκεί. Επίσης από το περιοδικό αυτό υποστηρίξαμε θερμά και -κυρίως- με συνέπεια την ελληνοτουρκική προσέγγιση και από τις δύο όχθες του Αιγαίου. Άλλο όμως αυτό κι άλλο οι δημόσιες σχέσεις ή ο τυχοδιωκτισμός ως προς την άσκηση της πολιτικής αυτής.

Απαιτείται σοβαρότητα, γεύση συναίνεσης και ομοφωνία πολιτεί- ας και πολιτών.

Απαιτείται εθνική εγρήγορση και προπαντός όχι ρίσκα! Γιατί, στο κάτω-κάτω, σε περίπτωση προσω- πικού ρίσκου ο ρισκαδόρος διακιν- δυνεύει ήδη κάτι ο ίδιος. Λέμε, π.χ., αναλαμβάνω το ρίσκο της τά- δε δύσκολης εγχείρησης. Εν προ- κειμένω, κι αν η υπόθεση δεν πάει καλά, ποια προσωπική απώλεια θα έχει ο υπουργός Εξωτερικών;

Μάνος Στεφανίδης

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΛΕΙΨΥΔΡΙΑΣ

κρίση των παραδοσιακών κομμάτων όλου του πολιτι- κού φάσματος είναι κάτι πε- ότερο από ορατή· είναι ψηλα- . Όπως εξάλλου κι η επερχό- λειψυδρία κατευθείαν ανάλο- ρος την σοβούσα λειψυδρία όπου. Μα θα μου πείτε, πολιτι- έχουμε. Κι αρχηγούς έχουμε! ή επίδοξους ή αυτοαναγγελ- νους). Και θα σας ρωτήσω: υμε πράγματι; Έχουμε πολιτι- που ν' αντιλαμβάνονται το πα- που νά 'χουν άποψη για το ον; Έχουμε πολιτικούς που να μουν την τέχνη και να γνωρί-

ζουν τον όποιο πολιτιστικό χαρα- κτήρα αυτής της χώρας;

Την Δευτέρα 20.11 στο «Εργοστά- σιο» της Σχολής Καλών Τεχνών εγκαινιάζεται αναδρομική έκθεση του μεγαλύτερου εν ζωή φωτογρά- φου στον κόσμο: του ανατρεπτικού, οργιώδους και «ιερόσυλου» Peter Joel Witkin (και μάλιστα με την πα- ρουσία του ίδιου του καλλιτέχνη). Βάζω στοίχημα την δημοσιούπαλ- ληλική μου θέση ότι δεν υπάρχει έλ- ληνας πολιτικός, αμερικανοθρεμμέ- νος ή μη, που να τον γνωρίζει. Κι αυ- τοί οι άνθρωποι, θλιβεροί στην εξουσία τους και αποξενωμένοι απ'

τον κόσμο, παίζουν ζάρια τις τύχες μας αναλαμ- βάνοντας μάλιστα και το προσωπικό ρίσκο (sic).

Λειψυδρία λοιπόν στους πολιτικούς, λειψυ- δρία στις ιδέες τους αλλά και ραστώνη από πλευράς πολιτών ώστε να πάρουν τις τύχες στα χέρια τους. Έτσι η μηντιοκρατία αναγορεύεται σε αξία και η διεκπεραίωση της καθημερινότη- τας σε πολιτική. Που δεν είναι. Είναι λοιπόν μοιραίο ν' αναμένεται ο Αβραμόπουλος απ' το τηλεοπτικό κοινό του με τρόμο ή ελπίδα και ν' αναγορεύεται η Γιάννα σε υπαρχηγό του. Είναι επόμενο η Ν.Δ. να μην αντιλαμβάνεται τι της συμβαίνει, πού πάει ο κόσμος ή πού είναι ο κό- σμος της και το έρημο το κυβερνών κόμμα, το ΠΑΣΟΚ της «αριστερής» νιότης τους και της γεροντικής διαπλοκής τους, να αισθάνεται δυ- σοίωνο το μέλλον του και φθαρτικό το παρόν του. Είναι επόμενο ο ΣΥΝ να διχάζεται ανάμε- σα σε γραφειοκρατία και χιούμορ (που μάλλον δεν έχει) και το ΚΚΕ να ψάχνει τη γραμμή του μέσα από διαγραφές αποσκορακισμένο στη γυάλινη ορθοδοξία του Περισσού.

Τέλος εποχής λοιπόν, κι ας κλαίνε μόνο όσοι έχουν τα συμφέροντά τους στο τέρμα ή την πα- ρακμή. Όλοι οι άλλοι ας δούμε τι θα κάνουμε χωρίς αυταπάτες, μικροϋπολογισμούς ή αφε- λείς συναισθηματικότητες. Είμαστε -εμείς οι υποψιασμένοι πολίτες- πολύ καλύτεροι από τον μέσο έλληνα πολιτικό. Είμαστε εντιμότεροι πιο διαβασμένοι, πιο ευαισθητοποιημένοι, πιο αρμόδιοι -τελικά- ν' αναλάβουμε τα ρίσκα.

Η λειψυδρία τους δεν μας αφορά. Κι όσο για την διαφαινόμενη λειψυδρία, έχουν προνοήσει οι ποιητές μας (οι ποιητές που εκείνοι αγνο- ούν). Μας το είπαν εγκαίρως να πάρουμε νερό και κουράγιο και φρέσκες ιδέες «γιατί το μέλ- λον θα έχει πολλή ξηρασία».

Μάνος Στεφανίδης

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ:

ΤΟ ΚΟΥΦΑΡΙ ΕΝΟΣ ΑΥΘΟΡΜΗΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

ΕΙΚΟΣΙ επτά χρόνια μετά την εξέγερση του Πολυτεχνείου της Αθήνας, το μόνο που μπορεί να μας θυμίζει εκείνα τα γεγονότα ακόμη είναι οι επίσημες εκδηλώσεις της καθιερωμένης ετήσιας επετείου τους.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ, συγκινησιακές περιγραφές και καταθέσεις στεφάνων, όλα προς τιμήν του «κυρίαρχου λαού» και των αγώνων του, κατακλύζουν για μία-δύο ημέρες κάθε χρόνο τέτοια εποχή τις συχνότη-

τες τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών, τις σελίδες εφημερίδων και περιοδικών με πρωταγωνιστές τα ίδια πρόσωπα που καθημερινά, υποδυόμενοι τους πολιτικά πρωτοπόρους, αντιμετωπίζουν τον λαό όπως ο τραγικός ποιητής τον χορό του: Ως άβουλο πλήθος που είναι υποχρεωμένο να πράττει σύμφωνα με τις επιδιώξεις τους.

ΧΩΡΙΣ ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ το Πολυτεχνείο αποτελεί σημαντικό ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό γεγονός της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, ένα πολύτιμο σύμβολο ίσως, ικανό να φωτίσει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά μας, να διδάξει τον τρόπο εκπλήρωσης και υπεράσπισής τους. Δεν υπάρχει ωστόσο λόγος για εκτενείς αναφορές στα ίδια τα γεγονότα και την αιματηρή κατάληξή τους που θα ξεπερνούσε άλλωστε τους στόχους αυτού του σύντομου σημειώματος. Εξάλλου το Αντί το έχει πράξει ήδη αυτό.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ, επείγει περισσότερο ίσως από κάθε άλλη φορά η επανεκτίμηση της σημερινής πραγματικότητας που ως ένα σημείο δημιουργήθηκε και εξαιτίας των γεγονότων του Νοέμβρη του 1973. Μιας πραγματικότητας πολύ διαφορετικής απ' αυτή που ονειρεύτηκαν όλοι όσοι έχασαν τη ζωή τους, βασανίστηκαν ή εξευτελίστηκαν από το αστυνομικό κράτος εκείνη την εποχή.

ΓΙΑΤΙ οι μηχανισμοί κατήλευσής των γεγονότων που εμ-

ΚΑΤΟ Η
ΧΟΝΝΤΑ!

Σκίτσο της εποχής
του Πολυτεχνείου,
τυπωμένο από
πολύγραφο.

φανίστηκαν αμέσως μετά την πτώση της χούντας -και συνεχίζουν να υφίστανται ακόμη- υπήρξαν απολύτως επιτυχημένοι. Το Πολυτεχνείο ήταν ένα αυθόρμητο κίνημα το οποίο ξεπήδησε μέσα από μερικές μικρές σε μέγεθος αλλά ενθουσιώδεις, ομάδες, τα μέλη των οποίων στη συντριπική τους πλειονότητα δεν ήταν οργανωμένα σε πολιτικά κόμματα. (Η επισημη Αριστερά, μάλιστα, συνιστούσε

σε αυτοσυγκράτηση.) Η σπίθα γρήγορα εξελίχθηκε σε γενικευμένη λαϊκή εξέγερση που είχε ως στόχο της τη διαμαρτυρία για το καθεστώς ανελευθερίας κάτω από το οποίο ζούσε η χώρα. Έφτασε, όμως, να θεωρείται στις μέρες μας ως συντονισμένη επανάσταση που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε αποκλειστικά από τους μηχανισμούς των πολιτικών κομμάτων και ορισμένων οργανώσεών τους. Αναπόφευκτα η «ιστορική» ευθύνη αφαιρέθηκε από τους πραγματικούς υπευθύνους και πέρασε στα χέρια πολιτικών προσώπων που ελάχιστα έπραξαν κατά την διάρκεια της δικτατορίας, «αυτοεξόριστων» περιπατητών του Quartie Latin, που επέστρεψαν ως σωτήρες όταν αποκαταστάθηκε η δημοκρατία, και αρκετών «αγωνιστών» που φρόντισαν να συμπλεύσουν έγκαιρα μαζί τους, εξαργυρώνοντας ως σύντροφοι πλέον τους αγώνες τους. Δυστυχώς, αυτοί οι τελευταίοι δεν είναι λίγοι. Πρόσωπα που κάποτε υπήρξαν πρωτεργάτες του αντιδικτατορικού αγώνα εξελίχθηκαν με τα χρόνια σε συγγενείς γραφειοκράτες, κυνικούς διαχειριστές, τελικά σε αποκλειστικούς υπηρέτες των δικών τους συμφερόντων και όσων αναγνωρίζουν ως αφεντικά τους.

• • •

ΕΙΝΑΙ βέβαιο πως στις μέρες μας τέτοια σχόλια φανταζονται για πολλούς ηθικολογίες χωρίς νόημα, παρατηρη-

ς βασισμένες σε ξεπερασμένες ιδεοληψίες ενός μα-
νού παρελθόντος. Ίσως και να 'ναι έτσι. Ο καθένας
οφείλει να υποστηρίζει ό,τι θέλει – είναι δικαίωμά του.
Εάν όμως δεν μπορεί να μας εμποδίσει να διακρίνουμε
τα πραγματικά συνέβη και πολύ περισσότερο να μας
εγκάσει να σιωπήσουμε ή ακόμη χειρότερα να παγι-
τούμε σε κάποια από τις πολυδιαφημιζόμενες θεω-
ρίες της συναίνεσης και της πολιτικής ορθότητας. Όπως
έβαινε πάντα, έτσι και εδώ η αλήθεια διαθέτει πολλές
ηγεσίες αλλά δεν παύει να είναι μία και μόνο μία.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ η εξής: Ένας συρφετός αδιάστατων αλητή-
ν, τσογλάνια τούς ονόμαζε ο λαός μας πριν του επι-
λουν την γλώσσα των τηλεπαρουσιαστών, φορώντας
προσωπείο του αριστερού, του σοσιαλιστή, του μετριο-
φιλούς φιλελεύθερου, του τίμιου δεξιού, του ανένταχτου
ανοούμενου, του πρωτοπόρου καλλιτέχνη, έπεσε σαν
άδι πεινασμένων ακρίδων στη χώρα για να την απο-
ψώσουν από κάθε τι πολύτιμο (που δεν είχαν προλάβει
απράξουν οι προηγούμενοι), και ακόμη χειρότερα να
στερήσουν με την αμετροέπειά τους τις όποιες ευκαι-
ριές πρόσφεραν οι διεθνείς συγκυρίες.

Ο ΧΩΝΕΥΤΗΡΙ που αποτέλεσε η ελληνική πολιτική
κοινωνική σκηνή από το '74 και μετά, κάθε ανάλογη
«χημεία» θα μπορούσε να νομιμοποιηθεί αν ο αυτουρ-
κής διέθετε τις απαραίτητες ποσότητες θράσους και
αυτοδοξίας. Όποιος εργάζεται μόνο για το δικό του συμ-
φέρον οφείλει να το γνωρίζει αυτό, οφείλει να ανεχτεί ή
να υποστηρίξει κάθε παρόμοια αποφασισμένο ομοϊδεά-
του όσο διαφορετικός και αν δείχνει, απ' όπου και αν

προέρχεται. Ο εχθρός είναι άλλος, είναι μόνο όποιος
αναγνωρίζει το νόημα της οργανωμένης κοινωνίας, επι-
θυμεί την ισχυροποίησή της, την υπηρέτησή της, έστω
στον βαθμό που του επιτρέπουν οι δυνάμεις του.

ΕΤΣΙ ΠΑΛΙΟΙ και νέοι οπαδοί κάθε είδους εξουσίας
εκμεταλλευόμενοι την ευκαιρία που τους πρόσφεραν τα
γεγονότα του Πολυτεχνείου και όσων ακολούθησαν φυ-
σικά, ένωσαν τις δυνάμεις τους κατορθώνοντας αφενός
να ισχυροποιήσουν την παρουσία τους στο υπό διαμόρ-
φωση πολιτικό τοπίο της χώρας και να κατοχυρώσουν
τον ρόλο που επιθυμούσαν να παίξουν στο μέλλον, και
αφετέρου να απαλλαγούν οριστικά από τον κίνδυνο επα-
νάληψης οποιασδήποτε παρόμοιας μαζικής διαμαρτυ-
ρίας του λαού. Με μια αδιάκοπη και καλά συντονισμένη
επιχείρηση υπονόμευσης και στρέβλωσης της αλήθειας,
που όχι μόνο δεν κόπασε ποτέ, αλλά πρόκειται και να
ενταθεί, καθώς τα οικονομικά μεγέθη που διακυβεύονται
σήμερα είναι κατά πολύ μεγαλύτερα από κάθε άλλη φο-
ρά, μια ολόκληρη εποχή και οι αγώνες της κατέληξαν να
αποτελούν, ειδικά για όποιον δεν υπήρξε αυτόπτης μάρ-
τυράς τους, παράδειγμα προς αποφυγή. Πρόκειται για
μαζική ύπνωση που ως συνήθως εξυπηρετεί τους λίγους
εις βάρος των πολλών. Οι υπαίτιοι, όμως, γνωρίζουν ότι
ποτέ δεν μπορεί να είναι κανείς βέβαιος για τις διαθέσεις
ενός ολόκληρου λαού, όσο κοιμισμένος και αν δείχνει.
Έτσι, είναι αναγκαία η συχνή υπενθύμιση της «συμμετο-
χής» τους στους αγώνες του. Γι' αυτό και οι επίσημοι
οδυρμοί γύρω από το κουφάρι του Πολυτεχνείου είναι
απαραίτητο να συνεχιστούν.

ΜΙΑ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΗ ΤΟΥ '73

Από το τχ. 6 του Αντί της 16.11.1974 αναδημοσιεύουμε το απόσπασμα που ακολουθεί, στο οποίο
αναφέρονται εκτιμήσεις διαφορετικών πολιτικών ομάδων φοιτητών της εποχής.

ΜΑΔΑ Α:

Η συμμετοχή του κόσμου υπήρξε
αυθιμακωτή. Όσο πέρασαν οι μέρες
και το Πολυτεχνείο γινόταν πόλος
υποείρωσης του κόσμου, η συμμε-
τοχή του γινόταν περισσότερο ενερ-
γητική και το στοιχείο της περιέρ-
ειας έτεινε να εξαλειφθεί. Φαινό-
ν καθαρά ότι ο κόσμος μέσα στην
εργασιακή φοιτητική εξέγερση έβρισκε
την αντίθεσή στη χούντα και τους
μερικάνους. Η συμμετοχή του κό-
σμου ήταν αυθόρμητη και όχι οργα-
νωμένη και παρόλο που την τρίτη
μέρα ο κόσμος διπλασιάστηκε με
την προβολή λογικότερων συναι-

σθημάτων, το κατέβασμα του κό-
σμου δεν ήταν μαζικό, δεν εξελίχθη-
κε σε μια τεράστια αντιδικτατορική
διαδήλωση κι η εκπροσώπηση των
τάξεων ήταν στοιχειακή. Πάντως,
από ένα σημείο κι έπειτα δεν μπο-
ρούμε να μιλάμε για συμπαρατάση
του κόσμου στους φοιτητές, αλλά
για το μέγεθος της συμμετοχής του
στη λαϊκή διαδήλωση. Έτσι η υλική
και ηθική βοήθεια δεν είχε μορφή
συμπαρατάσης, αλλά απλά και μό-
νο ήταν βοήθεια των «έξω» προς
τους «μέσα». Βοήθεια από αγωνι-
στές σε αγωνιστές. Ο αγώνας ήταν
κοινός και ο καθένας πρόσφερε

εκείνο που μπορούσε στις δεδομέ-
νες συνθήκες.

(...)

ΟΜΑΔΑ Γ:

Μέσα στο Πολυτεχνείο υπήρχε με-
γάλο ποσοστό πολιτικά μη συνει-
δητοποιημένων. Έξω επίσης. Έξω
υπήρχε μια σαφής αντιδικτατορική
τάση μέσα στον καθένα που «ήλθε
να δει», αλλά το μεγαλύτερο ποσο-
στό μόνον έβλεπε. Υλική βοήθεια
άφθονη και κάτω από ποικίλες
μορφές. Εξηγείται μάλλον με τη
λογική: «Τα παιδιά παλεύουν τη δι-
κτατορία. Εμείς τι κάνουμε; Ας δώ-
σουμε».

Το Πολυτεχνείο ζει;

Επιτέλους, αυτή η γενιά έχει κερδίσει και μια ενεργητική προδοσία στην αλυσίδα των παθητικών της νεοελληνικής ιστορίας...

Αν ρίξει κανείς μια ματιά στη νεοελληνική ιστορία, χωρίς δυσκολία διακρίνει τη γενική εφαρμογή του κανόνα, να έχουν υποστεί προδοσία μικρότερη ή μεγαλύτερη όλες σχεδόν οι γενεές, ακόμα κι εκείνες του πρώτου απελευθερωτικού αγώνα. Εξαίρεση μοναδική αποτελεί η γενιά του Πολυτεχνείου που, ανατρέποντας διπλά τον κανόνα, όχι μόνο δεν προδόθηκε η ίδια αλλά και πρόδωσε. Γιατί ευτυχείς πολιτικές συγκυρίες την έφεραν επί μακρόν στη θέση του φορέα της εξουσίας και της εξασφάλισαν τη δυνατότητα ενεργητικής προδοσίας όπως και τη γενικότερη, του αποφασιστικού καθορισμού της πορείας της κοινωνίας μας.

Τι ήταν, λοιπόν, η γενιά του Πολυτεχνείου τότε και τι είναι σήμερα; Ποιες αξίες, με κίνδυνο της ζωής της, υπερασπίστηκε σ' εκείνους τους δύσκολους καιρούς και ποια συμφέροντα υπηρετεί τώρα στους «εύκολους» καιρούς της εποχής μας;

Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΠΑΛΕΨΑΜΕ

Μια δικτατορία, βεβαίως, αποτελεί αναίρεση της δημοκρατίας και μαζί της καταπάτηση των ανθρωπιστικών αξιών, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας και της ισότητας, εκφράζει δε πάντα τη βίαιη επιβολή της θέλησης των ισχυρών και των συμφερόντων των πολλών. Η δικτατορία του 1967 ήταν επίσης αναίρεση της εθνικής ανεξαρτησίας και υλοποίηση της βούλησης της Αμερικής ν' ασκεί απεριόριστο έλεγχο στον εθνικό μας βίο, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την ανεπανόρθωτη ζημίωση του εθνικού μας συμφέροντος (κατοχή της βόρειας Κύ-

πρου). Κάθε αντίδραση επομένως κατά του δικτατορικού καθεστώτος αποτελούσε συγχρόνως προάσπιση τόσο των κοινωνικών μας αξιών που αυτό κατέλυσε όσο και των εθνικών. Τα συνθήματα των αυτοέγκλειστων του Πολυτεχνείου εμπεριείχαν συνδυασμένα και τα δύο είδη των αξιών. Τα ίδια συνθήματα με το διπλό αυτό περιεχόμενο εκμεταλλεύτηκε λίγο αργότερα με τον πιο ευφυή τρόπο και το ΠΑΣΟΚ και εξασφάλισε χάρη σ' αυτά θριαμβευτική πορεία ανόδου στην εξουσία. Το ΠΑΣΟΚ όμως δεν εκμεταλλεύτηκε μόνο τα συνθήματα αλλά και τους ανθρώπους που τα ενσάρκωναν. Στο σημείο αυτό δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι η πλειοψηφία της γενιάς του Πολυτεχνείου εντάχθηκε εξ αρχής σχεδόν στο ΠΑΣΟΚ, ενώ η πλειοψηφία πάλι των υπολοίπων που εντάχθηκε στην Αριστερά χρόνο με το χρόνο με τον δικό του τρόπο ο καθένας ή και πολλοί μαζί μετακινήθηκαν πολιτικά προς αυτό προσφέροντας στην πολιτική του σημαντικό έργο στήριξης.

Και τι αντιπροσωπεύει σήμερα η γενιά του Πολυτεχνείου, που όχι μόνο με την ιδεολογία της αλλά και με την προσωπική στήριξη της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ έχει διαδραματίσει κυρίαρχο ρόλο στην πολιτική μας ζωή; Ό,τι ακριβώς και το ΠΑΣΟΚ. Αλλά τι αντιπροσωπεύει το ΠΑΣΟΚ δεν θα το πούμε εμείς, θα μας το πούνε οι ίδιοι οι διαχειριστές τόσο του ίδιου όσο και της πολιτικής μας ζωής.

ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥΣ...

Ο υπουργός Υγείας, σε πρόσφατη συνέντευξή του, μιλώντας για τον σημερινό δημόσιο τομέα και το ελληνικό κράτος λέει: «Έχει αποδειχτεί ότι το Δημόσιο αποτελεί παράγοντα, πεδίο ανάπτυξης της διαφθοράς. Εκεί αναπτύσσονται τα παράσιτα που κατατρώγουν τις σάρκες του κράτους». Πιο κάτω ομολογεί τη χρεωκοπία της πολιτικής λέγοντας: «Αλλά κανένας πρωθυπουργός από μόνος του δεν μπορεί να κινήσει την ιστορική διαδρομή μιας χώρας, όταν η συνολική ατμόσφαιρα είναι αρνητική, όταν η πολιτική έχει παραχωρήσει τη θέση της στην προβολή του επίπλαστου και του φαινομενικού, στην παραπλάνηση και στην παραπληροφόρηση, μέσω επιχρισμάτων με επίκληση της καθημερινότητας». (Καθημερινή 28-29.10.2000). Ως μόνη δε και αποτελεσματική λύση βλέπει τη συρρίκνωση του κράτους μέσω των ιδιωτικοποιήσεων, που αυτονόητο είναι ότι θα συνεπιφέρει και συρρίκνωση της διαφθοράς. Μας είναι πια αδιάφορο αν η πολιτική αυτή αντιτίθεται στην σοσιαλιστική ταμπέλα που είχε κάποτε το ΠΑΣΟΚ ή στην «αριστερολογία» πρωθυπουργού και υπουργού Άμυνας που θα δούμε στη συνέχεια. Θέλω όμως απλώς να ρωτήσω: Όταν κάποιος άνθρωπος δεν πιστεύει στην αποστολή του κράτους, γιατί πολιτεύεται; Για να υπηρετεί την εκχώρησή του σε ιδιώτες; Κι αν τα λόγια δεν αρκούν για να επα-

θεύσουν το μέγεθος της διάβρωσης του δημόσιου τομέα, έρχεται ως αδιάκρυτος επαληθευτής η ίδια πράξη. Λίγες μέρες μετά το ναυάγιο στην Πάρο, Κυβέρνηση ανακοίνωσε δέσμη μέτρων. Ανάμεσα σ' αυτά και το ακόλουθο: οι έλεγχοι των πλοίων θα γίνονται από ειδικούς υπαλλήλους του κράτους που θα έχουν διετή και μόνο θητεία. Μετά θα αντικαθίστανται από άλλους. Η ανακοίνωση ενός τέτοιου μέτρου είναι προφανώς πολυσήμαντη: Σημαίνει το κράτος είναι τελείως διαβρωμένο και δεν υπάρχουν στους κόλπους του ένοχοι αδιάφθοροι υπάλληλοι. Σημαίνει ακόμη ότι η διαφθορά επενεργείται μόνο μετά τη διετή θητεία. Προσωπικά, μου επιτρέπεται να παρέμβω στις πολιτικές τους, έχω κάποιες ιδέες που μπορούσαν ν' αποτελέσουν εναλλακτικές λύσεις. Αφού η διαφθορά στο δημόσιο τομέα είναι τόσο προσηλωμένη, ας κληθούν ελεγκτές από Ε.Ε. Ίσως όμως, δεν ξέρω, αυτό το γο να μπορεί να το αναλάβει και η Α, η οποία, κατά καλή τύχη, βρίσκεται στη χώρα μας για τη σύλληψη των κλών της «17 Νοέμβρη». Μπορεί ακόμη—εδώ πιστεύω να διερμηνεύω σωστά—πολιτικές αντιλήψεις του υπουργού Εξωτερικών να γίνει εκχώρηση αυτών των εργασιών σε ιδιωτικές εταιρείες. Τέλος, για πρόσφορη, θαρρώ, και λιγότερο ταλανερή λύση είναι να αντικατασταθούν οι άνθρωποι με ρομπότ. Γι' αυτά έχουμε απόλυτες εγγυήσεις ότι μένουν άφθορα. Πιθανή οι νοσηρές καταστάσεις που φέρει η εφαρμογή μια δεξιάς ιδεολογίας, έστω κι αν αυτή δεν ομολογείται, μπορούν πια ν' αποκρυβούν, είναι χρεωμένοι οι πραγματοποιητές της, κλειμένου να διασωθούν πολιτικά είδη άτομα είτε ως κόμμα, ν' απαρνηθούν «βαρίδια» της δεξιοφροσύνης τους, δηλώνοντας πίστη έστω και φραστική στην ιδεολογία της Αριστεράς. Γι' αυτό το λόγο παρακολουθούμε αυτές τις μέρες μια διαμάχη μεταξύ υπουργού Εξωτερικών και πρωθυπουργού, που έχει ως θέμα την υπερθεμάτιση ως προς την αριστεροφροσύνη. Ο κ. Τσοχατζόπουλος, έχοντας ως βάση κάποιες αξίες της Αριστεράς, ασκεί κριτική στην Κυβέρνηση, ενώ ο κ. Σημίτης υπερφαλαγγίζει τον κ. Τσοχατζόπουλο θέτοντας ως βάση της κυβερνητικής πολιτικής και του

ΠΑΣΟΚ σύνολη την ιδεολογία της Αριστεράς. «Είμαστε η Αριστερά που ανοίγει νέους δρόμους» θα πει.

Όσο για τους κρεμαστούς κήπους της Βαβυλώνας, ο κ. Τσοχατζόπουλος γνωρίζει καλύτερα από κάθε άλλον, γιατί τους υπηρέτησε περισσότερο από κάθε άλλον και ανταμειβόταν ανάλογα, ότι αυτοί στήθηκαν επί Ανδρέα και αποτέλεσαν έκτοτε το καθεστώς της απόλυτης μοναρχίας που κατέστησε δυνατή την ιδεολογική μεταστροφή του κόμματος.

Στην ίδια διαμάχη επίσης για δικά του οφέλη έχει εμπλακεί και ο κ. Αρσένης, κι έχει να πει πολλά για έλλειψη διαλόγου και πολιτικής σύνθεσης των διαφορετικών απόψεων σε κόμμα και Κυβέρνηση, ο ίδιος όμως ως υπουργός Παιδείας ύστερα από πολύ διάλογο με κόμμα και φορείς προέβει στην πραγματοποίηση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.

Αλλά σαν συνεπείς δεξιοί όλοι τους εφαρμόζουν και αυτή την αρχή της δεξιάς ιδεολογίας, να εκμεταλλεύονται ανενδοίαστα αξίες ακόμα και της αντίθετης ιδεολογίας, μόνο και μόνο για να μπορούν να εφαρμόζουν αποτελεσματικότερα την ιδεολογία του ατομοκεντρισμού που υπηρετούν, ώστε να υπάρχει σ' αυτή συνέχεια και συνέπεια.

ΑΝΤΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Σε εθνικό επίπεδο τα συνθήματα του Πολυτεχνείου, και του ΠΑΣΟΚ κατόπιν, «έξω από το ΝΑΤΟ» ή «έξω οι Αμερικάνοι», μετουσιώθηκαν σε πλήρη υποταγή σε ΝΑΤΟ και Αμερικανούς, έστω κι αν με τη δική τους συνέργεια «βρέθηκε» και παραμένει ακόμα στα χέρια των Τούρκων το βόρειο μέρος της Κύπρου. Για την εκδήλωση δε της πλήρους υποτέλειας αναδειχθήκαμε και σε «χώρα» επιδρομική. Η Κυβέρνησή μας με την έμπρακτη συναίνεση της γενιάς του Πολυτεχνείου υπέγραψε τη στρατιωτική επέμβαση του ΝΑΤΟ στη Σερβία. Για την ανεξαρτησία μας σε σχέση με του ευρωπαίους εταίρους μας ο υπουργός Υγείας στην ίδια συνέντευξη είναι κατηγορηματικότερος: «Η συμμετοχή μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση μας αναγκάζει ν' αλλάξουμε τα πάντα και να τ' αλλάξουμε τώρα. Η προσαρμογή της χώρας μας σ' ένα άλλου τύπου οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον είναι δεδομένη, είναι ντε φάκτο. Δεν συζητιέται, ούτε

αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης με κάποιους στην Ευρώπη ή εσωτερικά στη χώρα».

Τι είναι, λοιπόν, το Πολυτεχνείο σήμερα; Αν ισχύουν όλα αυτά που η σημερινή πολιτική πραγματικότητα δηλώνει, αλλά και οι ίδιοι οι διαμορφωτές της επαληθεύουν με τις διαπιστώσεις τους, άμεσες ή έμμεσες, το Πολυτεχνείο σήμερα σημαίνει την αυτοαναίρεσή του. Στο αρχικό μας ερώτημα επομένως αν ζει ή όχι, η απάντηση είναι ότι ζει, αλλά ανεστραμμένο και οι αναστροφείς του είναι οι ίδιοι οι δημιουργοί του.

Και οι δεκάδες που σκοτώθηκαν τη νύχτα του Πολυτεχνείου φωνάζοντας αδιάκοπα τα συνθήματα της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας, γιατί σκοτώθηκαν; Αν κρίνουμε από την εξέλιξη των γεγονότων, αυτοί γίνανε θυσία, για να φτιάξουν τη ζωή τους κάποιοι άλλοι. Έτσι γίνεται πάντα. Κάποιοι χάνουν τη ζωή τους και κάποιοι τη φτιάχνουν, πατώντας στη θυσία των προηγούμενων. Η διαφορά στη δική μας περίπτωση είναι ότι αυτοί που έφτιαξαν έτσι τη ζωή τους δεν ήταν μερικοί, αλλά σχεδόν όλοι. Με τη γενιά του Πολυτεχνείου έγινε μαζική εκμετάλλευση του θανάτου των άλλων.

Όσο για τον δικό μας πολιτικό βίο, αυτός επαναλαμβάνεται πανομοιότυπα. Πριν από τη δικτατορία, φτύναμε τη δεξιά. Ήρθε η δικτατορία και, όσοι από εμάς δεν γλείφαμε τα φτύματά μας, τουλάχιστον συγκρατήσαμε τις φτυσιές μας. Έπεσε η δικτατορία και οι φτυσιές μας επανηύραν τη φυσική τους φορά, ενώ τα «γλειψίματά» μας στράφηκαν προς τους δικούς μας που έφεραν τώρα και το «φωτοστέφανο» της ηρωικής γενιάς του Πολυτεχνείου. Επακολούθησαν βαθιές πολιτικοκοινωνικές ζυμώσεις και η γενιά του Πολυτεχνείου βρέθηκε στη θέση του φορέα της πολιτικής εξουσίας, όπου όμως πολιτεύθηκε όχι έντιμα και αντέστρεψε τα πιστεύω της. Κι εμείς, που άλλος ρόλος στην πολιτική μας ζωή σε μας έχει λάχει παρά να αντιπολιτευόμαστε με φτυσιές, τις στρέψαμε τώρα προς τους δικούς μας. Έτσι η ζωή μας συνέχισε να πορεύεται και πάλι με φτυσιές αλλά αυτή τη φορά προς τους παλιούς μας συντρόφους.

ΑΛΕΚΟΣ ΤΖΙΟΛΑΣ

WHY?

Ίσως να είναι αρμοδιότητα ψυχαναλυτή η εξήγηση του φαινομένου της εικόνας που κορυφώνεται στο ανθρώπινο μυαλό. Σαν αυτή του στρατιώτη που πέφτει, χτυπημένος προς τα πίσω, μ' ένα τεράστιο "WHY?" να βρίσκεται στην κορυφή της αφίσας. Αυτό το «Γιατί» το πρωτοσυνάντησα στα μαθητικά μου χρόνια. Με τον καιρό έμαθα να εξηγώ το «γιατί», αλλά δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν κατάφερα να το καταλάβω. Να το δικαιολογήσω.

Από τότε ένα κάρο «γιατί» γεννιούνται ανεξέλεγκτα μες στο μυαλό μου. Με ταχύτητα φοβερή. Με κάθε ματιά και σκέψη. «Γιατί» που βρίσκουν συχνά απάντηση, αλλά ποτέ δεν καταφέρνω να την κατανοήσω. «Γιατί» βασανιστικά που παραπέμπονται στις καλένδες ή απορρίπτονται άμεσα. Το άλλοθι της νεότητας και των εφηβικών ανησυχιών δεν υπάρχει πια. Μεγάλωσα και πρέπει να αποδεχτώ τα πράγματα ως έχουν. Μα γιατί; Γιατί έτσι. Επειδή τόσοι άνθρωποι συμβιβάστηκαν ωριμάζοντας και «πέτυχαν». Επειδή μόνο η ταμπέλα του γραφικού μου έλειπε. Επειδή η ευαισθησία θεραπεύεται πλέον με αγχολυτικά. Επειδή την Αριστερά την έβγαλε γκόμενα ο Σημίτης και την σέρνει σε φτηνά ξενοδοχεία και ακριβές σάλες για να την ξεπουλήσει έναντι «πινακίου ψήφου». Επειδή η Επαναστατική Αριστερά βαφτίστηκε τρομοκρατία και χαλάει τον ύπνο των πολιτών αυτού του νεκροταφείου. Γνωρίζω τις απαντήσεις. Δεν τις κατανοώ.

Εντάξει, εγώ έχω το πρόβλημα. Γιατί όμως να γράφω κείμενα; Τι καταφέρνω μ' αυτό; Δόξα τω Θεώ, οι αναγνώστες του *Αντί* είναι πολύ πιο συνειδητοποιημένοι από μένα. Μήπως για να

αποκτήσω προβολή μέσα από ένα περιοδικό που ακόμη η αναφορά του ονόματός του προκαλεί ανατριχίλα στους υπεύθυνους των ΜΜΕ; Για να πιέσω, να κατακεραυνώσω, να απαιτήσω; Πώς και με ποιες συνθήκες; Τι να καταφέρω εγώ, όταν ο Γιάννος Παπαντωνίου αγανακτεί στην συνέντευξή του στο *Έθνος της Κυριακής* και ξεσπά «Όταν η σύνταξη σε 800.000 αγρότες από 25.000 πάει 45.000 δραχμές, δεν είναι κοινωνική πολιτική; ...Δηλαδή, πόσο θα έπρεπε να δώσουμε για να πάρουμε το πιστοποιητικό κοινωνικού προσώπου;». Άναυδος ο γραφιάς. Τι να γράψω πάνω σε αυτή την δήλωση και τι ανάλυση σηκώνει; Πόσο μπορώ να τονίσω την αλαζονεία του όταν από μόνος του ξεπερνά κάθε όριο; Όταν μιλά σαν ιδιοκτήτης μιας επιχείρησης-χώρας. Είμαι υπάλληλος του Γιάννου. Μπορεί να με απολύσει. Το πίστεψε ότι αυτός με πληρώνει. Σάλταρε, πια. Τελείωσε το θέμα. Σε ποιον να απευθυνθώ; Σ' ένα λαό υπαλλήλων; Πώς να ξεσπάσω όταν με διατάζει ο Δαφέρμος, κατόπιν εισήγησης του Μπαμπινιώτη, να υπογράψω χωρίς Χ.Ο. στο τέλος της υπογραφής «επειδή η υπογραφή είναι μόνο υπογραφή και τίποτε άλλο»; Ναι, αλλά είναι η δική μου υπο-

γραφή κι ό,τι θέλω την κάνω. Και σήματα Μορς την κάνω, και κωλοτούμπω την κάνω κι ό,τι άλλο θέλω. Κι αν, δηλαδή με λέγανε Χρήστο Ομηρίδη και το μόνο που ξέρω να βάζω είναι τα αρχικά μου, τι θα κάνω; Θ' αλλάξω όνομα κατόπιν εισήγησης του Μπαμπινιώτη; Και το Β.Μ., που είναι η υπογραφή μου, μήπως σημαίνει Βασιλομοναρχικός; Τι μπορώ να γράψω εγώ, λοιπόν, για τον Δαφέρμο που το 'χει βάλει αμέτι μουχαμέτι να μοιράζει οργουελικά επιχειρήματα στις τσιρίδες των παρακλησιαστικών;

Πόσο μπορώ να παλέψω με τον Μανασή και τον κάθε Μανασή, τον πρώτο άνθρωπο που κατάφερε να ιδιωτικοποιήσει το κράτος; Πόσο δυνατά να τον ρίξω ένα «ρε πάτε καλά» σε όλους αυτούς που έκαναν τους κομπάρσους στο δράμα της λογικής όταν ο Τριανταφυλόπουλος συναντούσε τον απαγωγέα των Γιαπωνέζων; Πόσο μπορώ να συμπαρασταθώ σε όσους αγωνιούν για το αποτέλεσμα των αμερικανικών εκλογών; Πού να την βρω τόση κατανόηση. Με ξεπερνούν τα γεγονότα. Δεν μπορώ να τα παρακολουθήσω πια. Δεν μ' αφήνουν. Είναι γέννημα-θρέμμα της Νέας Τάξης Πραγμάτων, του DNA, της απαισιωτικής στάσης που κρατούν οι προσηλυτικοί απέναντι στις σύγχρονες τραγωδίες της ανθρωπότητας.

Υπάρχει χώρος, πλέον, μόνο για προσηλυτίτες που μιλούν για την ερημοποίηση των χωρών της Μεσογείου. Το μόνο που μένει είναι να βάλουμε τον ακριβή χρόνο καταστροφής στο «Πάμε στοίχημα», κι ο νικητής θα κερδίσει γκαρσόνιέρα στον διαστημικό σταθμό που χαίρουν στο φεγγάρι. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη κατάρρα από το ν' αναπολείς το παρελθόν. Κι όμως, αυτή είναι η μόνη απόλαυση που μας απόμεινε. Στο γιατί έγινε αυτό, ξέρω τις απαντήσεις. Μόνο που και πάλι δεν μπορώ να τις κατανοήσω. Είναι αυτό το πρόβλημα που έχω και και θα λυθεί μόλις ενταχθώ στο αυτόματο κατανόησης απαντήσεων. Μια συναλλαγή είναι κι αυτή. Πόσα μου δίνεις για να κάνω πως όλα μου πάνε καλά; Μια απλή συναλλαγή. Σου δίνω εμένα, τι μου δίνεις σύστημα εσένα; Τόσοι και τόσοι ωρίμασαν, γιατί εγώ μένω ακόμη παιδί;

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΡΟΥΛΑΣ

α «έξυπνα όπλα» ου Ευάγγελου Βενιζέλου

ρόπος Βενιζέλου κάνει ακόμα και τα μέτρα Γιαννίτση όχι
πολύ συμπαθητικά αλλά και ρηξικέλευθα.

Λέγεται ότι ο κ. Βενιζέλος μπορεί να γράψει ή έγραψε ήδη ένα βιβλίο σε μια υπερωκεάνια πτήση. Υπερβολές; Έστω, ίσως χρειάστηκε και την επιστροφή να το τελειώσει. Ασφαλώς όμως η ισηριότητά του αυτή δείχνει ότι ο κ. Βενιζέλος δεν έχει τον φόβο του θανάτου, είτε υπό την μορφή της λευκής σεπτικής μπροστά στον συγγραφέα είτε της αιχμής ατμόσφαιρας της αεροπλοΐας. Τελευταία, με την ευκαιρία δημοσίευσης άρθρου του στα Νέα της 11.11 με τον ποιητικό τίτλο «Νέα “κοιτά-ματα” απασχόλησης»), ο κ. Βενιζέλος υποδεικνύει ότι πέραν του κενού έχει περάσει και τον φόβο της κενολογίας. Με την βοήθεια αυτής της μεταφοράς στον τίτλο και μερικών λιγότερο περυσίων στερεοτύπων καταφέρνει να γεμίσει ένα δισέλιδο χωρίς να πει ούτε το ουσιαστικό ή το πρωτότυπο στην καταπολέμηση της ανεργίας, ούτε ταυτόχρονα, για όσους αναγνώστες δεν αντιλαμβάνονται την κενολογία του, αυτό εισπράττεται ως σκέψεις ερωτήματα μελλοντικού αρχηγού ούτε ο αρμόδιος υπουργός δεν αντιμετωπίζει.

Συνήθως, η αυστηρότερη κριτική έρχεται μέσω της απευθείας παράθεσης χωρίων του κειμένου. Η βασική παρατήρηση είναι η μεγάλη ευχέρεια του Βενιζέλου να δημιουργεί μέτωπα που δεν υπάρχουν, και να επαναλαμβάνει το προφανές ή το τετριμμένο ως εάν είναι καινοφανές ή βαθυστοχαστικό. Στο προοίμιο, λ.χ., αποφάι-νεται ότι... «το μέτωπο δεν βρίσκεται έμμεσα στους εργαζομένους και στους ανέργους...» (ποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί το αντίθετο;) αλλά... «επιπλέον... να βρίσκεται εκεί που ήταν πάντα... ανάμεσα στον συντελεστή που ονομάζεται “κεφάλαιο” και στον συντελεστή που λέγεται “εργασία”, όποιο νόημα και αν δώσουμε στους όρους αυτούς...» είναι επίμονα παρόντες...». Οι

όροι είναι νοητικές κατασκευές, δεν μπορούν να έχουν “όποιο νόημα”, ούτε και να επιμένουν με την παρουσία τους όπως το οικονομικό γίγνεσθαι.

Έπειτα τίθενται οι προτροπές κενές περιεχομένου: Θέλει... «να δούμε σε ποια παραγωγική διάρθρωση αναφερόμαστε...» «...να κατανοήσουμε πως το πρώτο αντικείμενο της συζήτησης πρέπει να είναι το μέγεθος του πρωτογενούς τομέα, ο μεγάλος αριθμός των αυτοαπασχολούμενων και ο μεγάλος κορμός των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων...».

Τις έννοιες φυσικά δεν τις αφήνει ήσυχες, βάζει την σφραγίδα των εκτιμήσεών του: «Η μετάβαση της ευελιξίας (δεν το καθορίζει, αλλά προφανώς εννοεί ευελιξία στην απασχόληση), λέει, «...από την παραδοσιακή σε αυτό που θα μπορούσαμε να πούμε μετανεωτερική αντίληψη για την ευελιξία είναι μια πολύ εύκολη και ταυτόχρονα πολύ επικίνδυνη και ολισθηρή υπόθεση...». Η προβάλλει όρους με αυταρέσκεια, λ.χ., «...αυτό που εγώ θα ονόμαζα στρατηγική ανάπτυξης της απασχόλησης...» το οποίο βεβαίως –εξηγεί ο Β.– πόρρω απέχει από τα συμβατικά μέτρα και τις δέσμες μέτρων.

Και έρχεται πλέον στα μέτρα της δικής του στρατηγικής ανάπτυξης της απασχόλησης. Το πρώτο είναι η ανάδειξη του ελεύθερου χρόνου ως αξία – και τι άλλο κάνει το 35ωρο ή έστω το μίζερο κυβερνητικό 39ωρο, που όμως ο Β. δεν μνημονεύει καν. Το άλλο είναι τα περίφημα από τον τίτλο «νέα κοιτάσματα» με παραδείγματα από τον δημόσιο τομέα, τους συνοριακούς φρουρούς και τους φύλακες σχολείων.

Οι ιδέες απλώνονται με ναρκισσισμό ως εάν είναι ο πρώτος που τις αντιμετωπίζει. Παραπέμπω στην εξαιρετική κυκλική περιγραφή που θα έπρεπε όλοι οι θαυμαστές του Β. να αποστηθίσουν «...να εξέλθουν με συνταξιοδοτικά κίνητρα εργαζόμενοι από τις θέσεις ερ-

γασίας, προκειμένου να δούμε πώς αξιοποιούνται οι θέσεις αυτές σε συνδυασμό φυσικά με λανθάνουσες θέσεις εργασίας, οι οποίες μπορούν να ενεργοποιηθούν, εάν πάρουμε τα σωστά μέτρα. Και τέτοιο μέτρο είναι, κατά τη γνώμη μου, η οριζοντία μείωση του μη μισθολογικού κόστους εργασίας, που μπορεί να αναδείξει λανθάνουσες θέσεις απασχόλησης και να δημιουργήσει ένα μεγάλο κοίτασμα απασχόλησης...».

Τέλος, εμφορούμενος ίσως από την ανάγκη κομματικής πειθαρχίας, ξαναθυμάται και κλείνει με μία κορώνα για τις προθέσεις του ΠΑΣΟΚ που πολλές φορές αδικούνται και υπονομεύονται, αλλά «...τελικά λαμβάνουμε τις σωστές (ενν. αποφάσεις)...».

Αυτά που εκθέτει ο Βενιζέλος, εκτός από την σηματοδότηση των αρχηγικών βλέψεών του, προφανώς γράφονται για να αποστα-θερο-ποιηθεί ο υπουργός Εργασίας. Έχει ενδιαφέρον ότι η παιδαριώδης ανάλυση έμμεσα αναδεικνύει και τον υπουργό Εργασίας ως προγραμματικό νήπιο που περιμένει να ξεδιψάσει με την μελέτη του Β. Αποτελεί κάποια ικανοποίηση για τους αντιεξουσιαστές ότι ο υπουργός, αν και πληρέστερα εφοδιασμένος του Β. από πλευράς θεωρίας, δεν μπορεί να αντιδικήσει και ανέχεται με στωικότητα να κυκλοφορούν οι ιδεούλες του αρθρογράφου-ποταμού.

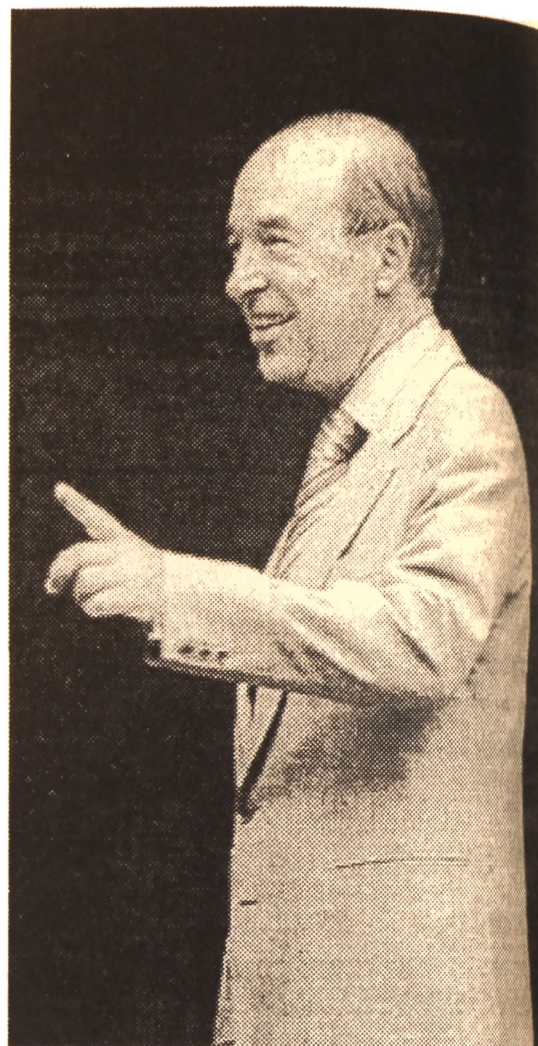
Είναι ενδιαφέρον ότι οι αρχαίοι είχαν μια χαρακτηριστική έκφραση για αυτόν τον καταναγκασμό της σιωπής, το «βους επί γλώσση». Ουδέν κακόν αμιγές καλού: Ο τρόπος Βενιζέλου κάνει ακόμα και τα μέτρα Γιαννίτση όχι μόνο συμπαθητικά αλλά και ρηξικέλευθα.

ΣΤΕΛΙΟΣ Π. ΚΑΦΑΝΤΑΡΗΣ

Τα δύσκολα βήματα του Κ. Σημίτη

Στην εκκίνηση της παρούσης τετραετίας, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης είχε υποσχεθεί στην σοσιαλίζουσα βάση του κόμματός του μια σειρά «τομών» και «ρήξεων», οι οποίες υποτίθεται ότι θα κρατούσαν την σκυτάλη των πρωτοβουλιών μονίμως στην πλευρά του ΠΑΣΟΚ. Σήμερα, οι μόνες «πρωτοβουλίες» που παίρνει ο κ. Σημίτης αποσκοπούν στην άμυνα των ήδη περιχαρακωμένων θέσεών του, ενώ οι μόνες «τομές» και «ρήξεις» που μπορεί να αναμένει στο μέλλον θα αφορούν μάλλον την εσωτερική συνοχή του κόμματός του.

Ποιος μίλησε για «ανήμπορη κάθαρση» και «παρελθούσα σκανδαλογία»; Όλα εδώ πληρώνονται. Η προσωπική σταυροφορία του προέδρου της Ν.Δ. Κ. Καραμανλή εναντίον της διαπλοκής και οι συνεχείς αποκαλύψεις για τις σχέσεις του πρωθυπουργικού περιβάλλοντος με συγκεκριμένα μεγάλα συμφέροντα (κυρίως, λέγε με Κόκκαλη) έχουν φέρει σε πολύ δύσκολη θέση τον κ. Σημίτη, κυρίως επειδή μειώνουν τα ερείσματα που διέθετε στην κοινοβουλευτική ομάδα και τον κομματικό μηχανισμό και ελαχιστοποιούν τα περιθώρια ελιγμών του.

Όπως αναφέρουν όσοι γνωρίζουν καλά τα κοινοβουλευτικά πράγματα, αυξάνεται καθημερινά ο αριθμός των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ που διαχωρίζουν τη θέση τους από όσα συμβαίνουν και δηλώνουν ότι δεν είναι διατεθειμένοι να συμπαρασυρθούν «μαζί με τον κ. Σημίτη» στον οχετό της διαπλοκής. Κι αν αληθεύουν οι πληροφορίες ότι ορισμένα εκ των επιφανών μελών της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ προσεγγίζουν συναδέλφους της Ν.Δ. και ζητούν ενημέρωση για την... διαπλοκή, τότε ο κ. Σημίτης βρίσκεται πράγματι αντιμέτωπος με σοβαρά προβλήματα. Είναι, άλλωστε, γεγονός ότι

οι φιλοφρονήσεις που επιδαψίλευσε ο Άκης Τσοχατζόπουλος προς τον Κ. Καραμανλή στην περίφημη, πλέον, συνέντευξή του στο *Βήμα* της 5.11.2000 ερμηνεύονται και ως «υπόγεια στήριξη» του υπό διαμόρφωση μετώπου εναντίον της διαπλοκής. Υπενθυμίζουμε ότι στην εν λόγω συνέντευξη του κ. υπουργός Εθνικής Άμυνας άσκησε δριμύτατη κριτική στην διακυβέρνηση Σημίτη, υποστήριξε ότι το ΠΑΣΟΚ έχει απολέσει τον σοσιαλιστικό χαρακτήρα του και προειδοποίησε τον πρωθυπουργό ότι «το ΠΑΣΟΚ δεν είναι μαγαζί κανενός».

Δεν θα επιμείνουμε σε όσα προφανή προκύπτουν από την εν λόγω συνέντευξη του Άκη. Όλοι γνωρίζουν ότι το πράσινο φως για τον αγώνα διάδοχης του κ. Σημίτη έχει ήδη ανάψει. Εφιστούμε μόνο την προσοχή των αναγνωστών μας στο γεγονός ότι η συνέντευξη Τσοχατζόπουλου δημοσιεύθηκε στο *Βήμα*, το οποίο καλλιεργεί τελευταία συστηματικά την δελφινολογία, στη θέση της πλήρους στήριξης που παρείχε κάποτε στον κ. Σημίτη. Όπως και ο κ. Τσοχατζόπουλος έχουμε κι εμείς επισημάνει πολλάκις ότι στην πραγματικότητα ο κ. Σημίτης είναι ο άνθρωπος των μεγάλων λαθών. Αντί του κ. Λαμπράκη προτίμησε τον κ. Κόκκαλη, με

αποτέλεσμα, έτσι που το πάει, στο τέλος θα μπορεί να ελπίζει εκ των «μηντια» μόνο στην βοήθεια του... κ. Κακουνάκη.

Αν η διαπλοκή είναι ο καταλύτης που κινεί εκ του παρασκήνιου τις εξελίξεις το εργασιακό και η σύγκρουση μέσα στο ΠΑΣΟΚ για το «εργασιακό» είναι ο άλλος μεγάλος πονοκέφαλος του κ. Σημίτη. Από τη μια μεριά έχει να αντιμετωπίσει την κοινοβουλευτική ομάδα, στελέχη της οποίας τού διαμηνύουν καθημερινά ότι δεν δύνανται να συναινέσουν στις επιλογές των «τεχνοκρατών» υπουργών του (δηλαδή του ιδίου) χωρίς να έλθουν σε σύγκρουση με την εκλογική βάση του ΠΑΣΟΚ. Και από την άλλη, τους εσωκομματικούς αντιπάλους του που, στην πρόσφατη συνδιάσκεψη για τις εργασιακές σχέσεις, κατάφεραν να αναδείξουν ως κυρίαρχη αντίθεση μέσα στο κυβερνητικό κόμμα εκείνη ανάμεσα στους «σοσιαλιστές» και τους «νεοφιλελεύθερους». Οι τελευταίοι αποκαλούντο κάποτε «εξσυγχρονιστές» και είχαν το πάνω χέρι απέναντι στους πρώτους που έδειχναν έτοιμοι να περάσουν στο χρονοντούλαπο της ιστορίας ως «παλαιοκομματικοί» ή «παπανδρεϊκοί». Έχει, λοιπόν, ο καιρός γυρίσματα.

Απέναντι σε αυτές τις επιθέσεις, το

προβάλλον Σημίτη επιμένει να εμφανίζεται αισιόδοξο για το «Φθινόπωρο 2003» (πιθανές βουλευτικές εκλογές) με δύο κυρίως επιχειρήματα: Πρώτον, η επίθεση της Ν.Δ. εναντίον της κυβέρνησης θα φθαρεί με τον χρόνο και η γνώμη των εσωκομματικών της προβλητών (βλ. Μητσοτάκης, Αβραμόπουλος): η αξιωματική αντιπολίτευση θα καταλειφθεί από τους ψηφοφόρους. Δεύτερον, παρά τη σημερινή «κινητικότητα» τους, τα εργατικά συνδικάτα ακολουθούν να ελέγχονται από το ΠΑΣΟΚ και κατά συνέπεια δεν θα μετετρέψουν την αντίθεσή τους για το εργασιακό και ασφαλιστικό «σε πόλεμο ατροπής της εξουσίας».

Πε άλλα λόγια, ο κ. Σημίτης δείχνει πιστεύει ότι η σημερινή κρίση είναι κρίσιμη «οικονομική» και όχι «πολιτική». Αυτό σημαίνει ότι στο εγγύς μέλλον και σε ό,τι αφορά τα σημερινά μέτρα, ο πρωθυπουργός θα προσπαθήσει να μην ανοίξει νέα μέτωπα με τους συνδικαλιστές, υιοθετώντας τη μέτρια στάση στο εργασιακό και το ασφαλιστικό και αφετέρου θα «τραβήξει» χρονικά τις ιδιωτικοποιήσεις και τις απελευθερώσεις των αγορών, να μην οξύνει κι άλλο την αντιπαθεση των μεγάλων συμφερόντων. Παράλληλα, θα επιχειρήσει την επέκταση των μεγάλων έργων και ιδιαίτερα αυτών που συνδέονται με τους ολυμπιακούς Αγώνες, ώστε να αλλάξουν κάπως το βαρύ κλίμα που υπάρχει μερτα στην οικονομία και να έλθουν ποιες επενδύσεις από το εξωτερικό. Το κυβερνητικό επιτελείο θέλει επίσης να ελπίζει ότι το πετρέλαιο θα καεί στα 25 δολάρια το βαρέλι, το δολλάριο θα πέσει στις 340 δρχ., το Χρηματιστήριο θα ανακάμψει και έτσι «η

ανάπτυξη θα συνεχιστεί με ρυθμό 5%, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας». Το πρόβλημα είναι ότι αυτήν την αισιοδοξία δεν φαίνεται να την μοιράζεται κανείς άλλος στο ΠΑΣΟΚ πέραν τους πρωθυπουργικού επιτελείου. Και κανένας από τους υπουργούς επί των οικονομικών, εκτός του μονίμως αισιοδοξούντος Γιάννου Παπαντωνίου. Έτσι, όχι μόνο στελέχη όπως η Βάσω Παπανδρέου, ο Άκης Τσοχατζόπουλος και ο Θ. Πάγκαλος αλλά και άλλοι κορυφαίοι υπουργοί της κυβέρνησης μεταφέρουν καθημερινά στον κ. Σημίτη ένα ογκούμενο κλίμα κοινωνικής δυσφορίας, επισημαίνοντας την ανάγκη διορθωτικών παρεμβάσεων, ώστε να ανακουφιστούν οι ασθενέστερες τάξεις του πληθυσμού, το εισόδημα των οποίων ακρωτηριάζεται από τις ανατιμήσεις στα καύσιμα και τα άλλα αγαθά πρώτης ανάγκης.

Και δεν φτάνουν όλα αυτά στον κ. Σημίτη, υπάρχουν, μεταξύ άλλων, και οι πληροφορίες ότι πρωτοστατούντος του γραμματέα του κόμματος Κ. Σκανδαλίδη βρίσκεται εν εξελίξει προσπάθεια για την συγκρότηση μιας «νέας ηγετικής ομάδας» και ανασύσταση της παλαιάς «τρίκας» με τη συμμετοχή των κ. κ. Λαλιώτη, Τσοχατζόπουλου και Β. Παπανδρέου. Κάτι που κατά τη γνώμη μας θα επιτευχθεί πολύ δύσκολα εφόσον η κ. Παπανδρέου θεωρεί ότι αυτή «έχει σειρά» για του Μαξίμου, επειδή «παραχώρησε την θέση της στον Σημίτη» την εποχή των «τεσσάρων», ενώ ο κ. Τσοχατζόπουλος παρουσίασε ήδη την δική του υποψηφιότητα.

Ένας άλλος που προβάλλει τελευταία σε ρόλο δελφίνου και προωθείται επίσης από το Βήμα είναι ο... ο υπουργός Εξωτερικών κ. Γ. Παπανδρέου. Σύμφωνα

με την ναυαρχίδα του κ. Λαμπράκη, «οι φίλοι του κ. Παπανδρέου φαίνεται να πιστεύουν ότι ο χρόνος δουλεύει για τον υπουργό Εξωτερικών καθώς “το δικό του πολιτικό πρότυπο είναι αυτό που έρχεται από το μέλλον, αν και έχει τόσο βαθιές ρίζες στο παρελθόν”». Αφού, λοιπόν, όλα είναι πιθανά στον τόπο αυτό, δεν αποκλείεται στις εκλογικές αναμετρήσεις του μέλλοντος να αναμετρηθούν πάλι ένας Παπανδρέου και ένας Καραμανλής. Αλλά για το τι μας επιφυλάσσουν για το μέλλον, καλύτερα να διαβάσετε το παρακάτω κείμενο-υμνολόγιο προς τον υπουργό Εξωτερικών, πάλι από το Βήμα:

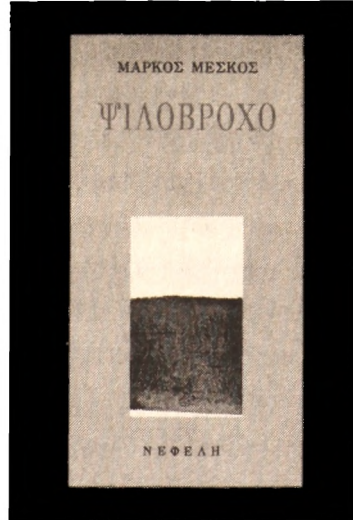
«Αν ληφθούν υπόψη οι εξομολογήσεις στελεχών, ο κ. Παπανδρέου προσέθεσε στα δύο ισχυρά χαρτιά που διέθετε, ήτοι στο όνομα που φέρει και στην υψηλή δημοτικότητα την οποία απολαμβάνει, και ένα τρίτο: την πολιτική οξυδέρκεια. Κομματικό στέλεχος το οποίο είχε δραματίσει ενεργό ρόλο στην ανέλιξη του κ. Κ. Σημίτη, δεν διαστάσει μάλιστα να προβλέψει ότι “ο Γιώργος θα είναι ο ένας πόλος όταν έλθει η ώρα της διαδοχής, αναζητήστε τον άλλον”. Απ’ ό,τι φαίνεται, ήδη τον αναζητούν, και το αποτέλεσμα είναι ορατό διά γυμνού οφθαλμού: συμμαχίες αλλάζουν, στελέχη μεταπηδούν σε άλλο στρατόπεδο, δελφίνοι αναπροσαρμόζουν τη στρατηγική τους και “παλιές αγάπες” δίνουν τη θέση τους σε καινούργιες φιλίες, εκτοπίζοντας ακόμη και παραδοσιακά “μίση”».

Θα μπορούσε κανείς να δεχθεί πολλά από όσα αναφέρει το εν λόγω κείμενο. Εκείνη την «πολιτική οξυδέρκεια», όμως, τι την ήθελαν;

ΠΑΝΟΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ

Ηλίας Γιούρης
Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ
ΤΟΥ Ν.Γ. ΠΕΝΤΖΙΚΗ
Μόλις κυκλοφόρησε
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μάρκος Μέσκος
ΨΙΛΟΒΡΟΧΟ
[ΠΟΙΗΣΗ]
Μόλις κυκλοφόρησε
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Στον απόηχο των εκλογών χωρίς πρόεδρο

Εννέα μέρες μετά τις εκλογές, δεν έχει ξεκαθαρίσει ποιος θα είναι ο νέος ένοικος του Λευκού Οίκου, αν και η πλειοψηφία των 388 ψήφων στην πολιτεία-κλειδί, την Φλόριντα, δίνουν στον Μπους το θεσμικό προβάδισμα. Εκτός απροόπτου, αύριο Σάββατο, αφού καταμετρηθούν και οι επιστολικές ψήφοι, θα ανακοινωθεί το όνομα του νέου αμερικανού προέδρου.

Είναι η δεύτερη φορά, μέσα σε δύο χρόνια, που η εσωτερική πολιτική ζωή των ΗΠΑ προσφέρεται για δημόσιο θέαμα στον πλανήτη. Η υπόθεση Λεβίνσκι άνοιξε την πελώρια κλειδαριά στην κρεβατοκάμαρα του πλανητάρχη και χρειάστηκε ένας ιδιότυπα παγκόσμιος πόλεμος, στη Γιουγκοσλαβία, για να αλλάξει το έργο στις οθόνες της τηλεόρασης. Η διελκυστίνδα των προεδρικών εκλογών, σε απευθείας μετάδοση, δείχνει ότι η μοναδική υπερδύναμη ζει σε συνθήκες υφέρπουσας πολιτικής κρίσης. Το δικομματικό σύστημα διαφημιζόταν ως εγγύηση πολιτικής σταθερότητας και αποδεικνύεται, στην οριακή κατάσταση της πρόσφατης αναμέτρησης, ως πηγή κομματικών αμφισβητήσεων και λανθάνουσας πολιτικής αστάθειας. Είναι δυνατόν ένα πολιτικό σύστημα, που εφευρέθηκε για τις ανάγκες της δύσκολης μετάβασης προς την Ομοσπονδία κατά τον προηγούμενο αιώνα, να συντηρείται, ενώ οι ΗΠΑ διαθέτουν την πλέον ισχυρή κεντρική κυβέρνηση του πλανήτη; Τι είδους σταθερότητα οικοδομεί η πασιδηλη αδικία, κατά την οποία ο Γκορ χάνει αν και είναι πρώτος σε ψήφους; Γιατί μετρούν περισσότερο οι 388 ψήφοι στη Φλόριντα από τις 250.000 ψήφους παναμερικανικά; Τι διαφορετικό, και μάλιστα τόσο ριζικά διαφορετικό, εκφράζει η ψήφος κάθε

πολιτείας, όταν καλείται να εκλέξει τον πρόεδρο των ΗΠΑ;

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ

Τα παραπάνω ερωτήματα δεν μπορούν να απαντηθούν με ουσιαστικό τρόπο, αν δεν τροφοδοτήσουν μία συζήτηση για τα όρια της πολιτειακής κρίσης και τις συνέπειες της πολιτικής κρίσης. Το εκλογικό σύστημα με το οποίον εκλέγεται ο Πρόεδρος, ο παντοδύναμος Πρόεδρος, είναι μία πλευρά της πολιτειακής κρίσης. Μέχρι την ημέρα των εκλογών, όμως, έχουν ήδη «ψηφίσει» οι μεγάλες εταιρείες, που πλουσιοπάροχα χρηματοδοτούν τους υποψηφίους προσβλέποντας σε συγκεκριμένες αντιπαροχές. Η φετινή προεκλογική καμπάνια έφθασε το αστρονομικό ποσό των 4 δισ. δολαρίων και μεταξύ των χορηγών μπορεί κανείς να διακρίνει τα πιο μεγάλα ονόματα της βιομηχανίας, πολλές από τις οποίες είναι υπόλογες για την καταστροφή του πλανήτη, για την εκτόξευση των τιμών του πετρελαίου, για το εμπόριο όπλων και την υποδαύλιση πολέμων, για την πιεστική φιλοκαπνιστική εκστρατεία, για τη μονοπώληση της γνώσης και των νέων τεχνολογιών. Δεν υπερέβαλε, λοιπόν, ο υποψήφιος πρόεδρος των «Πρασίνων» Ραλφ Νέιντερ, όταν έλεγε πως όποιος κι αν εκλεγεί, θα κυβερνούν οι μεγάλες επιχειρήσεις.

Αυτή η αλήθεια ενισχύεται και από την προγραμματική σύγκλιση των δύο μο-

νομάχων, οι οποίοι συνωθούνται στον χώρο του κέντρου για να πείσουν, πρώτα-πρώτα τους μεγάλους χορηγούς, ότι είναι ο ένας καλύτερος διαχειριστής από τον άλλον. Η πολιτική κρίση, λοιπόν, εδράζεται στην προγραμματική ομοιομορφία και την ιδεολογική αμορφία των δύο μνηστήρων της εξουσίας.

Βεβαίως, κάθε κόμμα, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες «μακιγιάζ», καθορίζεται και από την ιστορικότητά του. Ο κεντρώος Μπους, παρά το «ανθρώπινο πρόσωπο» που θέλησε να λανσάρει (χωρίς να διακόψει τις θανατικές εκτελέσεις...), παραμένει Ρεπουμπλικανός, δηλαδή εκλεκτός των πλουσίων, των Αγγλοσαξόνων, των προτεσταντών, των λευκών και των καουμπόυδων! Άλλωστε, στο Τέξας επέλεξε να εκλεγεί κυβερνήτης! Ο κεντρώος Γκορ, παρά την ισχυρή επίδειξη πραγματισμού και την αναζήτηση συναινέσεων στον χώρο της αγοράς, παραμένει ο απόγονος του Ρούσβελτ και του Κέννεντι, ο υποψήφιος που προτιμούν οι πιο ανίσχυροι, αυτοί που αποζητούν την προστασία του όποιου, έστω συρρικνούμενου, κοινωνικού κράτους, ο άνθρωπος στον οποίο προσβλέπουν οι συνεχώς πληθυνόμενες μειονότητες, αλλά και στον οποίο ποντάρουν οι δυναμικοί εκπρόσωποι της «νέας οικονομίας». Η προγραμματική σύγκλιση ανέδειξε μία κοινωνική διχοτόμηση. Αυτή την αντίφαση ποιος θα την λύσει;

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΝΕΪΝΤΕΡ

Η επίλυση αυτής της αντίφασης δεν είναι έργο των δημοσκοπήσεων. Άλλωστε η «δημοκρατία των δημοσκοπήσεων» είναι ο άλλος τραυματίας, η άλλη αναξιόπιστη πλευρά τού υπό κρίση πολιτικού συστήματος. Τα γκάλοπ, τρεις φορές μέσα σε ένα βράδυ, ανέδειξαν διαφορετικό Πρόεδρο! Διαθέτουν, βεβαίως, κάποιο ελαφρυντικό: Πώς να προγνώσουν ποιος νίκησε, αφού εννέα μέρες μετά δεν προκύπτει ούτε από τις κάλπες! Μήπως, όμως, τα γκάλοπ υπάρχουν για να κατευθύνουν τις κάλπες; Μήπως είναι το τελευταίο στάδιο εκλογικής χειραγώγησης του πολίτη, όταν ανακοινώνουν νικητή, ενώ συνεχίζεται η ψηφοφορία;

Θα ήταν αφελές να πιστέψουμε ότι ακόμη και το φιάσκο των προεδρικών εκλογών είναι ικανό να ανατρέψει τις βασικές συνιστώσες του πολιτικού συστήματος στις ΗΠΑ. Οι επιχειρήσεις, τα γκάλοπ, η βιομηχανία του θεάματος, ο κατευθυνόμενος Τύπος, οι ελίτ του κράτους και του δικομματισμού θα αναζητήσουν νέες ισορροπίες, ώστε να μη διακυβευθεί η αξιοπιστία του συστήματος και η «αποτελεσματική διακυβέρνηση» του μονοπολικού πλανήτη.

Σε μεγάλα τμήματα, όμως, των αμερικανών πολιτών πιάνει τόπο η δυσπιστία προς ό,τι εθεωρείτο θείο και αναλλοίωτο. Οι ψήφοι που πήρε το ψηφοδέλτιο του Νέιντερ (περίπου 2,7 εκατομμύρια και ποσοστό 2,8%) ανταποκρίνεται σε διαφορετικές ευαισθησίες και προβληματισμούς (ανάμεσά τους βρίσκονται ριζοσπάστες οικολόγοι και διαδηλωτές κατά της παγκοσμιοποίησης στο Σιάτλ, αλλά και συνδικαλιστές σκεπτικιστές για τη NAFTA, πολλοί νέοι, οι περισσότεροι μορφωμένοι, χωρίς να λείπουν και οι φτωχοί). Ωστόσο, όλοι τους συμφωνούν ότι δεν πάει άλλο αυτό το πολιτικό σύστημα της διαφθοράς και είναι διατεθειμένοι να ξεκινήσουν την προσπάθεια για την ίδρυση ενός νέου προοδευτικού μεταρρυθμιστικού κινήματος και κόμματος.

Τα όσα επακολούθησαν μετά το άνοιγμα της κάλπης διευρύνουν την απήχηση της δυσπιστίας μεταξύ των πολιτών. Τα δύο μεγάλα κόμματα, ιδιαιτέρως το Δημοκρατικό, είναι αναγκασμένα να λάβουν υπόψη τους το τρίτο κόμμα, αυτό που περιπαιχτικά έλεγαν ότι βρίσκεται μόνον στο μυαλό του Νέιντερ!

Το ποσοστό που κατόρθωσε να συγκεντρώσει ο Νέιντερ, παρότι απέχει από το 5-6% των δημοσκοπήσεων, συνιστά πραγματικό άθλο, διότι είναι η πρώτη απόπειρα παρενόχλησης του δικομματισμού από τα αριστερά, σε συνθήκες, μάλιστα, άγριας πόλωσης. Ένα μέρος του 2,8% προέρχεται από την απογοητευμένη αριστερά του Δημοκρατικού κόμματος. Η επανάκαμψη δεν είναι βέβαια, ούτε θα γίνει συντόμως.

Στις ΗΠΑ αναδεικνύεται μία νέα παράμετρος της εσωτερικής πολιτικής ζωής. Οι ψηφοφόροι ψηφίζουν σε συνθήκες επικράτησης της αμερικανικής κυριαρχίας στον πλανήτη. Ψηφίζουν χωρίς την ψυχολογία του «πολέμου», έστω του ψυχρού πολέμου. Έχουν την άνεση να επιλέξουν με βάση τα οξύτατα εσωτερικά προβλήματά τους, χωρίς να υποκύπτουν στον εξαναγκασμό της εξωτερικής «απειλής». Άργησε να τελειώσει στο εσωτερικό πεδίο ο ψυχρός πόλεμος. Θα ήταν, όμως, υπερβολική εύνοια της ιστορίας προς τις ΗΠΑ, αν η πολιτική κοσμογονία περιοριζόταν στην Ευρώπη και η παγκοσμιοποίηση, σε αυτή την περίπτωση, ήταν απλώς μία τάση εξαγωγής της κυριαρχίας και όχι και εισαγωγής νέων παγκόσμιων τάσεων στις ΗΠΑ. Η ανασφάλεια που γεννά η εποχή της παγκοσμιοποίησης έχει εισχωρήσει και εντός των τειχών. Αναλόγως της έκτασής της θα αναζητηθούν νέες προγραμματικές απαντήσεις και νέες εκπροσωπήσεις.

ΑΛΛΑΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ «ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ» ΔΙΕΘΝΩΣ

Το εσωτερικό πολιτικό στοίχημα στις ΗΠΑ παραμένει ανοιχτό, βεβαίως, εντός των ορίων της καπιταλιστικής ηγεμονίας. Ποιες διεθνείς επιπτώσεις θα υπάρξουν από την αλλαγή στον Λευκό Οίκο; Το «ισόπαλο αποτέλεσμα» εκτιμάται ότι εξ αντικειμένου θα περιορίσει, σε πρώτη φάση, τη διεθνή κινητικότητα της μοναδικής υπερδύναμης. Ο νέος πρόεδρος (το πιθανότερο ο Μπους, ο οποίος θα διαθέτει τη συμφωνία του Κογκρέσου) θα είναι αναγκασμένος να λάβει υπόψη του τις απόψεις του αντιπάλου του, όταν μάλιστα η διοικητική μηχανή είναι, σε μεγάλο βαθμό, διχασμένη.

Δεν είναι τόσο τα πολιτικά πρόσωπα, όσο τα μακροπρόθεσμα αμερικανικά συμφέροντα, που επιβεβαιώνουν τη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ
(Αρχαία-Μεσαιωνική-Νεότερη)

RENÉ RISTELHUEBER

Ιστορικός - Συγγραφέας

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ

“ΑΝΑΛΥΕΤΑΙ ΜΕ ΣΑΦΗΝΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ Η ΠΟΡΕΙΑ
ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ”

Μετάφραση
Αθανασία Μεθενίτη
Αθανάσιος Στεφανής

537 σελίδες με χρονολογικούς πίνακες,
13 χάρτες, ευρετήριο λαών και προσώπων,
συμπληρωματική βιβλιογραφία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

σταθερή τάση της Ουάσιγκτον να παρεμβαίνει, ακόμη και στρατιωτικά, όταν θεωρεί ότι αμέσως ή εμμέσως διακυβεύονται αυτά ή διακινδυνεύει το γόητρο της μοναδικής υπερδύναμης. Όσοι εφοβούνται ότι η προεδρία του πατρός Μπους θα σήμαινε αναδίπλωση στον «απομονωτισμό», διαψεύστηκαν με τον πόλεμο του Κόλπου. Κι όσοι θεωρούν ότι οι ρεπουμπλικανοί δρουν «καουμπόικα», δηλαδή χωρίς να υπολογίζουν τον παράγοντα «δυτική συμμαχία», ξεχνούν ότι ο Κλίντον στη Γιουγκοσλαβία αντέγραψε μόνον εν μέρει το σχέδιο Μπους (κινητοποίηση των συμμάχων) στον πόλεμο του Κόλπου, ο οποίος έγινε με τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ – κάτι που δεν συνέβη στην περίπτωση της νατοϊκής επιδρομής στη Γιουγκοσλαβία.

Οι Δημοκρατικοί είχαν πάντοτε την τάση (ακόμη κι όταν ξεκίνησαν τον πόλεμο του Βιετνάμ) να δικαιολογούν με ιδεολογικές-ηθικές αξίες την πολεμική βαρβαρότητα. Ο «ανθρωπιστικός πόλεμος» στη Γιουγκοσλαβία είναι η μεταψυχροπολεμική ιδεολογική κατασκευή. Οι Ρεπουμπλικανοί δρουν με μεγαλύτερη έμφαση στο γεωπολιτικό κριτήριο. Παρεμβαίνουν κυρίως στα πρωτεύοντα μέτωπα της διεθνούς σκηνής κι όχι σε δευτερεύοντα «χάριν παραδειγματισμού». Δεν είναι τυχαίο ότι στην προεκλογική ρητορική του Μπους ενυπήρχε η προειδοποίηση προς την Κίνα, που είχε ως επακόλουθο την προσέγγιση μεταξύ της Μόσχας και του Πεκίνου. Ο Κλίντον επεδίωξε να αντιμετωπίσει την «κινεζική απειλή» προωθώντας την ένταξη του ασιατικού γίγαντα στην Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου (ΠΟΕ). Όταν χρειάστηκε, όμως, έστειλε το μήνυμά του βομβαρδίζοντας την κινεζική πρεσβεία στο Βελιγράδι.

Παρά την ψυχροπολεμική ρητορεία του Μπους κατά της Κίνας (έσπευσε να την διορθώσει λίγο πριν από τις εκλογές), το Πεκίνο ήταν η πρώτη κυβέρνηση που έστειλε συγχαρητήριο τηλεγράφημα, τα ξημερώματα της μετεκλογικής Τετάρτης, στον Μπους και τον συνέχαιρε, υπενθυμίζοντάς του ότι ο πατέρας του ήταν επικεφαλής της αμερικανικής ομάδας που υπήρξε προπομπός των αμερικανο-κινεζικών σχέσεων επί προεδρίας Νίξον. Το Πεκίνο δεν ανεκάλεσε το τηλεγράφημα, όταν φάνηκε ότι δεν

βγαίνει ο Μπους, κάτι που έσπευσε να κάνει το Βερολίνο...

Οι κυρίαρχες πολιτικές δυνάμεις στην Ευρώπη, στην πλειονότητά τους κεντροαριστερές, δεν έκρυβαν την προτίμησή τους προς τον δημοκρατικό υποψήφιο. Δεν ήταν κυρίως η κάπως «ήπια» πολιτική του Κλίντον έναντι της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες διακρίνει κανείς το φόβο μήπως το αμερικανικό παράδειγμα της παλινόρθωσης των συντηρητικών επηρεάσει και τις ευρωπαϊκές πολιτικές εξελίξεις. Μήπως πάνω στην ήττα του πατρός Μπους δεν θεμελιώθηκε η ανάδυση των κεντροαριστερών κυβερνήσεων στην Ε.Ε.; Πώς να μη ληφθεί σοβαρά υπόψη η ήττα του υπερατλαντικού εταίρου, ο οποίος μετά τις συναντήσεις της κεντροαριστεράς στην Φλωρεντία και το Βερολίνο δεξιώθηκε τους ευρωπαίους «αδελφούς» ηγέτες στη Νέα Υόρκη;

Πίσω από την κομματική αλληλεγγύη (και τον φόβο) υποκρύπτεται η ελπίδα των Ευρωπαίων ότι η δημοκρατική προεδρία θα συναινούσε σε μία πιο «δημοκρατική διακυβέρνηση» της παγκοσμιοποίησης με σταθερή τη συνεννόηση μεταξύ των δύο πλευρών του Ατλαντικού. Η ελπίδα αυτή δεν επαληθεύτηκε, προς το παρόν, αν δούμε την κατρακύλα του ευρώ και την εκτόξευση των τιμών του πετρελαίου. Η ενωμένη Ευρώπη παραμένει στη σκιά των ΗΠΑ. Τα επόμενα βήματά της θα δυσκολευτούν, αν ο Μπους προχωρήσει την αντιπυραυλική ασπίδα, που αναδεικνύει σε εχθρό της Αμερικής τη Ρωσία και την Κίνα και θέτει μεταξύ σφύρας και άκμονα την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Ο Κλίντον είχε αναστείλει το πρόγραμμα, αλλά ο Γκορ είχε τεχνηέντως αποφύγει τη δέσμευση. Πάντως η Ολμπράιτ πήγε στη Βόρεια Κορέα, λίγες μέρες πριν από τις εκλογές, προκειμένου να κλείσει συμφωνία για τα εκεί πυρηνικά, που, υποκριτικά κατά το αμερικανικό Πεντάγωνο, αποτελούν μία από τις αιτίες για την αντιπυραυλική ασπίδα.

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΣ

Η δεύτερη προεδρία Κλίντον συνέπεσε με την κυβέρνηση Σημίτη. Ιδιαίτερα μετά την υπόθεση Οτσαλάν και την ανάθεση στον Γ.Α. Παπανδρέου του υπ. Εξωτερικών είχε αποκατασταθεί απευ-

θείας επικοινωνία με τον Λευκό Οίκο. Ακόμη και στο δύσκολο θέμα του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία ή το λεπτό θέμα της επίσκεψης Κλίντον στην Αθήνα, η ελληνική κυβέρνηση συνάντησε την αμερικανική κατανόηση. Με την επιδίωξη του ΝΑΤΟ και του αμερικανικού παράγοντα εξομαλύνθηκαν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, ενώ ο Κλίντον υποστήριζε, στα λόγια, την ανάγκη επίλυσης του Κυπριακού.

Η περίοδος αυτή συνέπεσε με την όξυνση των εξελίξεων στον βαλκανικό περίγυρο και την ασταθή, έστω, ειρήνευση (μετά το Όσλο) στη Μέση Ανατολή. Τώρα αλλάζει και πάλι το τοπίο. Η μεσανατολική κρίση αναζωπυρώνεται και η Τουρκία αποκτά με μεγαλύτερη σαφήνεια τον γεωπολιτικό ρόλο της στην περιοχή. Η επίλυση του Κυπριακού είχε προσδεθεί, για στους αμερικανικούς σχεδιασμούς, στη μακρόσυρτη διαδικασία επίλυσης του Μεσανατολικού. Τώρα οι προτεραιότητες επανακαθορίζονται. Η βιασύνη που έδειξε προεκλογικά ο Μπους να εξαγγείλει την απαγκίστρωση των αμερικανικών δυνάμεων από τα Βαλκάνια δεν θα επιβεβαιωθεί, εάν τελικώς είναι αυτός ο νέος πρόεδρος. Άλλωστε, έσπευσε να τον διορθώσει το ίδιο του το επιτελείο. Τα Βαλκάνια, στην αμερικανική ανάλυση, έχουν στρατηγική αξία τοποθετημένα σε σχέση με τη Μέση Ανατολή. Συνεπώς, η αμερικανική παρουσία κρίνεται αναγκαία, ενόσω μάλιστα η διαδοχή από κάποιου είδους ευρωπαϊκό στρατό δεν είναι του παρόντος. Ταυτοχρόνως, κρίση στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή δημιουργεί ένα συνεχές κλίμα αστάθειας, επικίνδυνο για τα αμερικανικά συμφέροντα, αλλά και την ειρήνη στην περιοχή.

Αναμφισβήτητα, πιθανή προεδρία Γκορ θα διατηρούσε ένα σαφέστερο ενδιαφέρον για το Κυπριακό, αλλά το ειδικό βάρος της Τουρκίας ενισχύεται εξ αντικειμένου. Συνεπώς, και οι... δύο πρόεδροι θα ακολουθούσαν περίπου την ίδια πολιτική, που ως βασικά σημεία της θα είχε την προώθηση της ευρωπαϊκής υποψηφιότητας της Τουρκίας και τη διαχείριση των ελληνοτουρκικών προβλημάτων, ώστε να μη διαταράσσεται η συνοχή της ΝΔ πτέρυγας του ΝΑΤΟ.

ΝΙΚΟΣ ΦΙΛΗΣ

ΠΑΙΔΙΑ, ΣΗΚΩΘΕΙΤΕ...

Μόδρα έχουν ανησυχήσει οι εγχώριοι εκσυγχρονιστές μην τυχόν και δεν βγει ο Γκορ. Διότι τότε θα χάσουν τα «κονέξια» τους. Όπως όλοι γνωρίζουμε καλώς, ο σοσιαλιστικός διεθνισμός αντικαταστάθηκε από τον καπιταλιστικό και άμεσως οι πρώην υποστηρικτές του Μπέζνιεφ, τα ορφανά του δηλαδή, τάχθηκαν με τον νέο ηγέτη. Ο οποίος όμως παίζει σε δύο ταμπλώ. Εάν δεν βγει ο Γκορ, παίρνουν οι άλλοι σειρά άμεσα.

IIZ

Ο Γκορ επίσης θέλουν και οι τούρκοι στρατοκράτες. Διότι φοβούνται πάγωμα της προσέγγισης με την Ελλάδα, δηλαδή πάγωμα της πολιτικής του καρπαλοεισπράκτορα που ακολουθεί ο Σημίτης και ο Γιωργιάκης.

ΙΕΡΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ο Γκορ επίσης επιθυμούν και οι αλβανοί εθνικιστές, καθώς φοβούνται σταδιακή απόσυρση

των αμερικανικών δυνάμεων από το Κόσοβο. Τον Γκορ θέλουν και οι ευρωπαίοι τραπεζίτες διότι φοβούνται πίεση του ευρώ από το δολάριο. Τον Γκορ ζητεί επείγοντως ο Μπλερ, ο Σρέντερ και οι Ιταλοί της Ελίας, που βλέπουν την εξουσία τους να φεύγει σε λίγους μήνες.

ΚΡΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ

Τον Γκορ ζητούν μετά μανίας και οι διάφοροι «προοδευτικοί», για να τους συνδράμει στις διάφορες μη κυβερνητικές οργανώσεις που, αντικαθιστώντας το υπουργείο Εξωτερικών, χαράσσουν την πολι-

τική των σεισμών, της Αντζελας Δημητρίου, της Μάργκαρετ και του Ευαγγελάτου και οργανώνουν συνέδρια για το τέλος των κρατών – δηλαδή του δικού μας κράτους, διότι τα υπόλοιπα μια χαρά πάνε.

ΟΠΟΙΟΣ ΠΡΟΛΑΒΕΙ

Αφού, λοιπόν, όλοι αυτοί τον θέλουν, είναι δυνατόν να μην βγει; Σε περίπτωση, πάντως, που δεν βγει, που δεν το νομίζω, ο Σημίτης θα μοιάζει με τον Βέγγο. Θα τρέχει πέ-ρα δώθε να υπογράψει νέα «νον πέιπερς», ενώ την ίδια στιγμή οι ανταγωνιστές του θα ετοιμάζουν τα ξεροτήγανα.

ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ

Σ
Ε
Η
Υ
Ι
Τ
Β

Ο Ρομπέρτο είναι Αλβανός. Έχει νοικιάσει ο άνθρωπος ένα από τα σπίτια μου στο χωριό και μένει εκεί με καμιά δεκαριά ακόμη συγγενείς του, γυναίκα, πεθερό, θείες κ.λπ. «Παιδί μου, Ρομπέρτο», του λέω, «έχεις ελληνική παιδεία;». «Όχι...», μου απαντάει σε άπταιστα ελληνικά, «...από την τηλεόραση μαθαίνω. Από τον Τριανταφυλλόπουλο».

Τα παιδιά του Ρομπέρτο πάνε στο δημοτικό του χωριού, όπου υπάρχουν 15 δικά μας και 30 από την Αλβανία. Ουδέν πρόβλημα. Οι γονείς τους καθαρίζουν τα κτήματα και αρκετοί έχουν γίνει εργολάβοι και κτίζουν σπίτια, καθότι εξπέρ στα πετρώκτιστα. Το βράδυ περπατάνε σκυθρωποί στην παραλία και στους γάμους και τα βαφτίσια εμφανίζονται με τα καλά τους, με τα μαύρα εξώπλητα οι γυναίκες και

με γραβάτες οι σύζυγοι. Αθάνστη ελληνική επαρχία. Όλα τα αλέθει, αιώνες τώρα. Και που να μάθουν και τον Ισοκράτη! Αφού εμείς παρατήσαμε τα χωριά μας και τρέχουμε στου Ψυρρή, κάποιοι δεν πρέπει να σώσουν τη γη μας; «Για να φτιάξεις πατρίδα, πρέπει πρώτα να φτιάξεις χώρα», μου έλεγε ο μακαρίτης ο Προβελέγγιος. Ε, όποιος τη φτιάξει πρώτος, αυτός θα λέγεται Έλληνας.

ΑΣΥΛΟ ΑΝΙΑΤΩΝ

Ωραίο πολιτικό σύστημα έχουμε. Μόλις ένας εισαγγελέας κάνει μια έρευνα που ενοχοποιεί υπουργούς, πάει το πόρισμα στη Βουλή και απορρίπτεται, ενώ την ίδια στιγμή στιγματίζεται ως δεξιός και αντιδραστικός. Εάν καταλαβαίνω καλά, αυτό λέγεται πλήρης κατάργηση της διάκρισης των εξουσιών, αφού μοναδική πηγή εξουσίας –δικαστικής, εκτελεστικής και νομοθετικής– παραμένει σε κάθε περίπτωση η Βουλή, δηλαδή η κυβέρνηση, ίσον ο Σημίτης. Θαύμα.

ΠΡΟΣΟΧΗ

Σε λίγο ο Δαφέρμος θα υπογράψει ο ίδιος στη θέση μας. Και αν δεν έχει χρόνο, θα τον βοηθάει ο Σταθόπουλος με τον Μπίστη.

Ο ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ

Το πιο ωραίο με την υπόθεση της Σημαίας ήταν αυτή η μπουρδα περί ελληνικής παιδείας. Όσοι, δηλαδή, την έχουν θεωρούνται Έλληνες; Έτσι νομίζουν πως τα έλεγε ο Ισοκράτης. Εάν ενθυμούμαι καλώς επί Ισοκράτη δεν υπήρχαν ούτε κράτη ούτε σημαίες. Άλλο εννοούσε ο άνθρωπος, το οποίον απαξιώ να εξηγήσω. Έχω όμως μια απορία. Οι διοικητές των στρατοπέδων συγκέντρωσης, και οι φανατικοί ναζί, ήσαν συνήθως αρχαιολάτρες και γνώστες καλοί της ελληνικής παιδείας. Έπαιζαν τον Πλάτωνα στα δάχτυλα. Σόου γουάτ;

Το αντιχουντικό παρασκήνιο στην Αμερική – Β'

Τα Ημερολόγια του Jim Pyrros

Τα κείμενα που δημοσίευσε το *Αντί* ανήκουν στην πέννα ενός από τους αξιότερους αλλά και σεμνότερους ελληνοαμερικανούς πολιτικούς, του Jim Pyrros.

Επαγγελματίας πολιτικός, ο αρκαδικής –από τα Τρόπαια– καταγωγής Pyrros (το όνομα ήταν αρχικά Πυριοβολής), ασκούσε για δύο δεκαετίες σημαντική επιρροή στα πολιτικά παρασκήνια της Ουάσιγκτον, από τη θέση του Διευθυντή του γραφείου του Lucien Nedzi, γνωστού παράγοντα της φιλελεύθερης πτέρυγας του Δημοκρατικού κόμματος στο Κογκρέσσο.

Ένα παράδειγμα αρκεί: Διά του επιτελείου που διηύθυνε ο Pyrros, ο Nedzi, ως πρόεδρος της επιτροπής για τον έλεγχο των μυστικών υπηρεσιών, επέβαλε τον κοινοβουλευτικό έλεγχο στη CIA – έργο που, δυστυχώς, ξηλώθηκε επί Reagan. Σήμερα ο Nedzi και ο Pyrros έχουν αποσυρθεί από την πολιτική. Ο Pyrros γύρισε στη γενέτειρά του, το Detroit, κέντρο της αμερικανικής βιομηχανίας αυτοκινήτων και καρδιά του αμερικανικού εργατικού κινήματος, για να επανασυνδεθεί με τις ρίζες του και να πάρει νέες δυνάμεις...

Τώρα όμως που οι πρωταγωνιστές βρίσκονται έξω από την ενεργό πολιτική, μπορούμε να αποκαλύψουμε κάτι που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ελλάδα: Το γραφείο του Jim Pyrros έπαιξε τον πρώτο και ίσως αποφασιστικότερο ρόλο στον αγώνα εναντίον της στρατιωτικής δικτατορίας στον τόπο μας, αρχίζοντας πριν από την επιβολή της ακόμη, απ' το 1964-65 και συνεχίζοντας και μετά την πτώση της, το καλοκαίρι του 1974.

Ο Jim Pyrros ήταν ο εμπνευστής και ακούραστος συντονιστής πολλών σημαντικών πολιτικών ενεργειών εναντίον της Χούντας, όπως ο αγώνας των «Ακροάσεων» στο Κογκρέσσο, τα διαβήματα ομάδων βουλευτών και γερουσιαστών προς την εκτελεστική εξουσία και η δραστηριότητα των κυριότερων αντιδικτατορικών Επιτροπών σ' όλη την Αμερική, με τις ευλογίες του Lucien Nedzi και την ενεργό συμπαράσταση παραγόντων των εργατικών συνδικάτων, όπως οι αδελφοί Reuther και το ζεύγος Conway. Σ' αυτούς τους ανθρώπους, που έχουν παραμείνει ουσιαστικά άγνωστοι μέχρι σήμερα, οι έλληνες δημοκράτες χρωστάνε πολλά...

Ο Μίκης Θεοδωράκης πάει στην Ουάσιγκτον το 1973 (Β' μέρος)

του Jim Pyrros

Στη διάρκεια της βραδιάς ο Θεοδωράκης κάπνισε τρία χοντρά πούρα με την μεγαλύτερη ευχαρίστηση. «Πούρο!» έλεγε με ενθουσιασμό. «Κούβα!.. Κάστρο!»

Ήπие και τρία διπλά ούισκι με νερό, αφού στην αρχή ζήτησε «νερό με ούισκι». Δεν ήθελε καφέ, αλλά προτίμησε μεγάλα κομμάτια κέικ με καρύδια και μπανάνα... Βολεύτηκε στην μεγάλη πολυθρόνα και έτρωγε, έπινε και

ήταν πληθωρικός στον τρόπο που μιλούσε. Ήταν χαλαρός και το διασκέδαζε. Και είναι καταπληκτικός αφηγητής.

Μας περιέγραψε λεπτομερώς και από πρώτο χέρι πώς οργάνωσε την κίνηση της «Νεολαίας Λαμπράκη» και την βοήθησε να καταστεί πολιτική δύναμη. Δική του ιδέα ήταν να χρησιμοποιηθεί το σύμβολο «Z» μετά τον θάνατο του βουλευτή Γρηγόρη Λαμπράκη. Η επιτυχία της οργάνωσης «Λαμπράκης», άρχισε να ενοχλεί το ΚΚΕ, το οποίο προσπάθησε να συμμαζέψει

τον Μίκη. Μας ανέφερε διάφορες αστείες περιπτώσεις, όπου διάφορα κομματικά στελέχη είχαν λάβει εντολή να τον παρακολουθούν, να τον περιορίζουν, να τον αποτρέπουν να μιλά και να χαιρετά τα πλήθη στις συγκεντρώσεις.

Ο Μίκης μάς διηγήθηκε μια ιστορία την οποία βρήκα ιδιαίτερα αποκαλυπτική. Συνέβη το 1966, κατά την διάρκεια της πολιτικής κρίσης του 1965-67, της «Ανωμαλίας», όταν ήταν στην εξουσία η κυβέρνηση Στεφανόπουλου. Εκείνη τη εποχή, ο Αντρέας κι αυτός

Η μετάφραση του κειμένου από το αγγλικό πρωτότυπο έγινε από την κ. Γιούλα Γουλιμή.

Ζήτησαν την περίπτωση να ιδρύσουν κό τους κόμμα.

Τι θα γίνει αν οι ΗΠΑ κόψουν την ήθεια προς την Ελλάδα; Θα χρειασούμε 500 εκατομμύρια δολάρια;», οτιδήποτε πώς είπε στον Μίκη. Αν η λωση αυτή αληθεύει, προϋπέθετε ότι α κόμμα Αντρέα-Μίκη θα κατόρθων' αναλάβει την εξουσία.

Ώ και ο Μίκης πρότεινε ν' απευ- νθούν στους Ρώσους. Κανόνισε μια νάντηση με τον σοβιετικό πρεσβευτή ην Αθήνα. Και συναντήθηκαν οι εις τους δύο φορές.

Με την CIA να παρα- λουθεί την Σοβιετική εσβεία, η συνάντηση ν θα τους ξεφύγει», εί- μέσα μου. «Αν γινό- ν εκεί. Αν ναι, τότε η Α θα γινόταν εξαλλη βέβαια το όλο γεγο- θ θα εκλαμβάνονταν ως αλλη μια απόδειξη της ευθυνότητας του τρέα».

την πραγματικότητα, ο κης δεν γνωρίζει πολ- για το αμερικανικό γκρέσο και ακόμη λι- τερα για το πώς λει- ργεί ή για την προ- άθεια μελών του ν' οκατασταθεί η δημο- ατία στην Ελλάδα. ύνησε καταφατικά το ράλι του, όταν τον ρώ- α αν είχε ακούσει για μέλη του Κογκρέσου

ον Έντουαρντ και Ντον Φραϊνξερ, δύο ηγετικές αντιχουντικές φυσιο- ομίες στην Βουλή των Αντιπροσώ- ν, με βέβαια όμως αοριστία που πρό- ε το μάλλον όχι.

«γραμμή» του σοβιετικού και του μουνιστικού μπλοκ στην υπόθεση ώτεργκέητ είναι ότι αποτελεί μια νωμοσία, με σκοπό να φέρει τον Νί- ν σε δύσκολη θέση και να τορπιλίσει ύφεση και την βελτίωση των αμερι- νοσοβιετικών σχέσεων.

Μίκης, του οποίου οι πηγές πληρο- ριών φαίνεται να είναι αποσπασμα- ές και, στην καλύτερη περίπτωση, ελεις, μας ρώτησε αν το «Ουώτερ- έητ» και η «υπόθεση Άγκνιου» απο- ούν μέρος της απόπειρας να τορπι-

λισθεί η προσπάθεια του προέδρου Νί- ξον για τη βελτίωση των αμερικανοσο- βιετικών σχέσεων.

Απαντήσαμε, «Σίγουρα όχι».

Καταλάβαμε ότι δεν τον πείσαμε. Ξε- κινά από ορισμένες διαστρεβλώσεις και προκαταλήψεις (όπως όλοι μας άλ- λωστε). Ο Μίκης είναι ένας ευμετάβλη- τος, χαρισματικός, αεικίνητος, ενθου- σιώδης, ακούραστος άνθρωπος, ο οποί- ος δεν πειθαρχείται εύκολα. Αν προ- σθέσεις τις άνομοιογενείς πληροφο- ρίες του και τις παρορμητικές του υπο- ψίες, μπορείς να καταλάβεις γιατί δεξι-

οί και αριστεροί ενθουσιάζονται και εξοργίζονται απ' αυτόν.

Αν και ο ίδιος ασχολήθηκε αποκλει- στικά με την πολιτική, αναφέρθηκε λί- γο στην καριέρα του. Από την εποχή του κινήματος του 1967, η μουσική του ήταν υπό απαγόρευση.

Μιλώντας για τις πωλήσεις, είπε: «Πριν από το 1967, είχα το 70% των δί- σκων στην Ελλάδα. Αυτή τη φορά θα μπορούσε να είναι και περισσότερο. Φοβούμαι ότι άλλοι συνθέτες θα μου προκαλέσουν προβλήματα, θα μου δη- μιουργήσουν μπλεξίματα με την κυ- βέρνηση. Όσο περισσότερα καταφέ- ρουν τόσο εγώ θα υψώνομαι. Εννοώ τον Χατζιδάκι και τον Ξαρχάκο. Όσο για τον Μίμη Πλέσσα, αυτός δεν λογα-

ριάζεται. Οι εκτελεστές όμως ουδέπο- τε αποτέλεσαν ούτε και θα αποτελέ- σουν ποτέ πρόβλημα».

Όταν ρωτήθηκε για την Μελίνα, είπε «Η Μελίνα θα γυρίσει πίσω μόλις την αφήσουν».

Ο Μίκης μίλησε και για την γερμανι- κή κατοχή στις αρχές της δεκαετίας του 1940 και τον εμφύλιο. Ήταν αγωνιστής και στις δύο περιόδους, αν και τότε μό- λης έφηβος.

Πρέπει να κατάλαβε ότι (στην εποχή εκείνη) υπήρχαν μόνο κομμουνιστές και φασίστες. «Πιστεύαμε πως οι κομ- μουνιστές ήταν πατριώ- τες. Πολεμούσαν τους Γερμανούς. Είδα πολλούς κομμουνιστές να πεθαί- νουν. Και όταν πέθαιναν τραγουδούσαν».

Μια υπεραπλούστευση βέβαια, αλλά οι μνήμες εί- ναι χαραγμένες στο μυαλό του. Από τα νιάτα του και μετά έχει δεσμούς στους οποίους μένει πιστός όσο μπορεί, καθώς υφίστανται μερική μεταμόρφωση. Δε- σμούς οι οποίοι διατηρού- νται από την μνήμη των κοινών αγώνων και ιδανι- κών.

Αναφερόμενους στο γνωστό στρατόπεδο της περιόδου 1949-50, είπε «στην Μακρόνησο κομ- μουνιστές βασάνιζαν κομ- μουνιστές. Μόνο οι επικε- φαλής ήταν δεξιοί. Ανά-

γκαζαν μια ομάδα κομμουνιστών να βασανίζει τους άλλους. Αυτός που μού 'σπασε το πόδι, που το έβγαλε από τη θέση του, ήταν κομμουνιστής. Όταν με συνάντησε δύο ή τρεις μήνες αργότερα, μου ζήτησε συγγνώμη. Είπε, "με υπο- χρέωσαν να το κάνω"».

Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι ο Μίκης φυλακίσθηκε και βασανίσθηκε στην Μακρόνησο, ένα μικρό, έρημο ξερονή- σι νοτίως της Αθήνας και του Σουνίου.

Κατά την διάρκεια του πολέμου και των πολλών φυλακίσεων όσο και των πολεμικών αγώνων του, ο Μίκης απέ- κτησε φίλους αλλά και εχθρούς.

Αυτό τον κάνει να θυμάται συχνά τους παλαιούς συντρόφους και να τρέ- φει ανάμεικτα αισθήματα για τον λεγό-

μενο «σοσιαλιστικό κόσμο».

Για παράδειγμα, διαφοροποιεί τα αισθήματα που τρέφει για τους Έλληνες κομμουνιστές και αυτά για τον κομμουνιστικό κόσμο.

Είναι φανερά απογοητευμένος με τη μη σοβιετική καταστολή. «Όταν πολεμούσαμε, βλέπαμε την Ρωσία ως μια χώρα όπου “ο φτωχός” μπορούσε να βρει “δικαιοσύνη”, όπου όλοι οι άνθρωποι πληρώνονταν το ίδιο, όπου υπήρχε ευκαιρία για ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ!»

«Τι κουλτούρα;», έθεσε ο ίδιος στον εαυτό του την ρητορική ερώτηση. «Ήμουν στο Καζακστάν για μια εκδήλωση (1962; 1970;). Και πήγα σε μία συναυλία. Ο τελετάρχης ανακοίνωσε το πρόγραμμα...

«Το πρώτο κομμάτι: Διεθνής Τζαζ».

«Το δεύτερο κομμάτι: Τζαζ Νέας Ορλέανης».

«Το τρίτο κομμάτι: Μπητλς».

«Πού είναι η κουλτούρα;»

Κι έσκασε στα γέλια. Και μεις το ίδιο.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ορισμένες από τις απόψεις και τα συμπεράσματα του Μίκη σηκώνουν αμφισβήτηση, υπόκεινται σε συζήτηση κ.λπ. Ήθελα όμως να σημειώσω πώς εκφραζόταν απόψε. Σίγουρα, πέντε χρόνια πριν, θα μπορούσε να αισθανόταν διαφορετικά, το ίδιο, όμως, και μετά από πέντε χρόνια. Η θεωρία περί «Κουλτούρας» θα πρέπει να ερμηνευθεί με βάση τα όνειρά του κατά την διάρκεια της «Κίνησης Λαμπράκη», τα οποία περιλαμβάνουν την ίδρυση εκπαιδευτικών κέντρων σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας, μικρές και μεγάλες, για τους νέους. Ήθελε, κατά κύριο λόγο, να γνωρίσει στην ελληνική νεολαία την δική τους πολιτική κληρονομιά, να εμπλουτίσει την ζωή τους και ν' αναπτύξει νέα ταλέντα.

Μας διηγήθηκε μερικές συνταρακτικές ιστορίες για το ΚΚΕ. Εξήγησε ορισμένες από τις διαφορές μέσα στο κόμμα κατά την διάρκεια της κατοχής και του εμφυλίου, αλλά και μέσα στην ΕΔΑ και τους «Λαμπράκηδες»... Στην παρέα μας δεν είχαμε ακούσει ποτέ για τέτοιες εσωτερικές διαμάχες.

Ένα από τα ενδιαφέροντα σημεία αυτής της βραδιάς με τον Μίκη ήταν όταν διηγήθηκε τις εμπειρίες του στη Ρωσία.

Μας είπε πως, μιλώντας με ρώσους διπλωμάτες στη Μόσχα, μεταξύ των οποίων και παλιοί φίλοι, ανακάλυψε

πως φοβούνταν ότι κάποιος θα τους παρακολουθούσε την ώρα που μιλούσαν.

Περιέγραψε ιδιαιτέρως την μετάβασή του στο Σότσι της Ρωσίας το 1970, μέσω Παρισιού, μετά την απόλυσή του από τη φυλακή στην Ελλάδα, όπου συνάντησε Έλληνες κομμουνιστές που είχαν καταφύγει στο σοβιετικό μπλοκ μετά το 1949. Κατά την εντύπωσή του, ήταν «φτωχοί, πονεμένοι, νοσταλγοί του τόπου τους».

Μεταξύ αυτών, υπήρχαν και ορισμένοι που συμμετείχαν στο επιτελείο του ΕΑΜ αλλά και αρχηγοί. Ο Μίκης ήταν τότε νεαρός, προσέβλεπε σ' αυτούς και τους θυμάται –με κάποιο δέος– όπως ήταν πριν. Και τώρα τους ξανάβλεπε σε αξιολύπητη κατάσταση ύστερα από περισσότερο από είκοσι χρόνια στη Ρωσία. Πολλοί προσέφευγαν σ' αυτόν, βλέποντας στο πρόσωπό του κάποια ελπίδα μετά την ρεκλάμα που του έκαναν οι Ρώσοι.

Αυτό, όμως, δεν άρεσε στους Ρώσους. Ο ίδιος άρχισε να φοβάται ότι θα τον έθεταν υπό κράτηση. Κάθε μέρα τον επισκέπτονταν γιατροί και του έκαναν ενέσεις.

Η γυναίκα μου είπε «όχι», είναι η ίδια γιατρός. Μου είπε «δεν χρειαζόμαστε έναν δεύτερο Παττακό» (Εννοώντας κάποιον που θα μας πειθαρχούσε). Αισθανόμουν πολύ καλά στην υγεία μου, δεν χρειαζόμουν ενέσεις».

Νομίζω ότι έκανε νύξη του γεγονότος στο ότι οι Σοβιετικοί τοποθετούσαν συχνά τους διαφωνούντες σε κλινικές και φρενοκομεία.

Είπε ότι οι Έλληνες στη Ρωσία θέλουν να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Ότι βρίσκονται περιορισμένοι στην περιοχή της Τασκένδης, ότι δεν μπορούσαν να μετακινούνται ελεύθερα, «η εμφάνισή τους είναι αξιολύπητη» και λαχταρούν να ξεφύγουν από την μιζέρια τους.

«Μερικοί από τους αρχηγούς τους», συνέχισε, «έχουν πικράν πείραν της έλλειψης ρωσικής υποστήριξης αλλά και της ρωσικής διπροσωπίας». «Θα πεθάνουν στη Ρωσία», είπε, «δεν θα τους επιτραπεί ποτέ να γυρίσουν πίσω. Λόγω προσωπικής πείρας, το 90% θα ήταν αντικομμουνιστές και θ' αποτελέσουν τους καλύτερους μάρτυρες κατά του σοβιετικού συστήματος».

Ως αποτέλεσμα του εμφυλίου πολέ-

μου, σήμερα υπάρχουν περί τους 25.000 Έλληνες στη Ρωσία, συν τα παιδιά τους. Αυτή ήταν η απάντηση σε σχετικό ερώτημά μου.

Είναι φανερό ότι η σκέψη όλων αυτών των Ελλήνων που έχουν «παγιδευθεί» στη Ρωσία και άλλες κομμουνιστικές χώρες τον ανησυχεί. Συμβουλεύει συμφιλίωση και επαναπατρισμό περισσότερο για ανθρωπιστικούς παρά για ιδεολογικούς λόγους. Ίσως αυτή η θέση του να είναι από τα σημεία που ενοχλούν την άκρα αριστερά. Μερικοί κατάφεραν να τους επιτραπεί η επιστροφή τους στην Ελλάδα, αλλά όλες οι μεταπολεμικές κυβερνήσεις διακατέχονται από το φόβο των «ξένων πρακτόρων».

Ο Μίκης μίλησε για την έλλειψη ελευθερίας στις χώρες του κομμουνιστικού μπλοκ, για την φτώχεια που επικρατεί και, ειδικότερα, για το πόσο καθυστερημένοι είναι οι Βούλγαροι. Σ' αυτό το θέμα ήταν ιδιαίτερα τραχύς, χρησιμοποιώντας λαϊκές εκφράσεις, όχι καθαρεύουσα των σαλονιών, κι αυτός ήταν ένας ακόμη λόγος που ταιριάζαμε. Σημείωσε ειρωνικά ότι η Βουλγαρία «βρισκόταν υπό κομμουνιστικό καθεστώς εδώ και τριάντα χρόνια».

Θαύμαζε τον Βίλλυ Μπραντ, της Δυτικής Γερμανίας. Το ίδιο κι εγώ εδώ και πολύ καιρό. Θυμούμαι ότι είχα διαβάσει την βιογραφία του γύρω στο 1950-1960, όταν εργαζόμουν στο Λάνσιγκ.

Ο Μίκης βρισκόταν τώρα στα κέφια του. Άρχισε να μας διηγείται με αστείες χειρονομίες και πολλές λεπτομέρειες μια επίσκεψη που είχε κάνει στον Νικολάε Τσαουσέσκου, πρωθυπουργό της κομμουνιστικής Ρουμανίας. (Βέβαια, στα «σοσιαλιστικά» κράτη επιφυλάσσουν ιδιαίτερη υποδοχή στον Μίκη, ακόμη και αν ορισμένα απ' αυτά τον θεωρούν απρόβλεπτο. Γεγονός είναι ότι οι ηγέτες των κρατών αυτών αλλά και του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου του επιφύλασσαν θερμή υποδοχή και ακροάσεις.

«Γνώρισα τον Τσαουσέσκου. Έχει μια βίλα στη Μαύρη Θάλασσα, μία στο βουνό, μία την πόλη και μία στο αγρόκτημα... σαν καπιταλιστής. Έχει κι ένα ελικόπτερο να τον περιμένει κοντά στη βίλα του. Όπως ο Νίξον» (γέλια).

Η επιλογή της κατάλληλης στιγμής ήταν δείγμα πραγματικού παραμυθά. Όπως θα έκανε ένας αμερικάνος κωμικός, σταματούσε για ένα διάστημα και

...ά πετούσε τη φράση-κλειδί ή το ει-
νικό σχόλιο.

Εφθασε στις πέντε παρά δέκα», συ-
μισε. «Το ραντεβού ήταν για τις πέ-
... Μου είπαν ότι δεν μπορούσα να
... ράσω παρά μόνο στις πέντε παρά
... λεπτό και ότι έπρεπε να φορώ γρα-
... τα για να δω τον Πρωθυπουργό».

...ώτησα τι δουλειά έκανε ο Τσαουσέ-
... ου πριν γίνει δημόσιος λειτουργός.
... Ήταν μαραγκός... Γιατί έπρεπε να
... ρώ γραβάτα για να συναντήσω ένα
... ραγκό;» (γέλια)

...Ετσι, στις πέντε παρά ένα, μπαίνω
... να και εκεί με υποδέχεται επίσημα ο
... αουσέσκου με μια μικρή ακολου-
... ... Ο μαραγκός κι εγώ!». (γέλια)

...έπε ότι ο Τσαουσέσκου με το που ξε-
... ησε άρχισε «να μιλά για τα πάντα,
... λύνοντας την κατάσταση στον πλα-
... η σαν να είχε τη μεγαλοσύνη του
... λερ». (Αυτό το θεώρησα ιδιαίτερα
... ρίεργο παραλληλισμό.)

...Ανέλυσε τις σχέσεις της Ρουμανίας
... τη Ρωσία. Κατόπιν της Ρωσίας με την
... α, της Ρουμανίας και των ανατολι-
... ευρωπαϊκών χωρών. Της Ρουμανίας
... της Δυτικής Ευρώπης. Ο υπουργός
... των Εξωτερικών, που καθόταν μαζί
... ... αποκοιμήθηκε!» (γέλια)

...Γελικά, γλεντώντας την ανάμνηση
... ίνης της στιγμής, εγώ, παρά την ατη-
... ητη εμφάνισή μου, του είπα ότι δεν
... αι εντυπωσιασμένος, ότι εμείς είχα-
... δύο εκατομμύρια στρατιώτες να πο-
... ιούν. Αυτοί, οι ρουμάνοι κομμουνι-
... ς, δεν είχαν κάνει καμιά επανάστα-
... Αυτοί δεν ήταν πάνω από τετρακό-
... ... οι Ρώσοι τους επέβαλαν. Ο αγώ-
... ... μας τους βοήθησε.

...Αυτό κίνησε το ενδιαφέρον του Τσα-
... τσέσκου!

...Μιλούσαμε επί επτά ώρες! Μου είπε
... η Ρουμανία δεν μπορούσε αλλά και
... / επρόκειτο να κάνει τίποτα αυτή τη
... γμή για την Ελλάδα. Δεν επιθυμούν
... ενοχλήσουν την Ρωσία, η οποία είχε
... τορικές συναλλαγές με την χούντα.

...Ο Τσαουσέσκου μου διηγήθηκε πως
... πρώτες λέξεις του *Μπρέζνιεφ*, όταν
... σκέφθηκε την Ρουμανία, ήταν «Βρε
... ύστη, θα σε βάλω κάτω και θα σε γα-
... ...»

...Είναι τρόπος αυτός να μιλούν αρχη-
... κρατών;»

...Όταν η κουβέντα ξαναγύρισε στο τι
... ορούσε να γίνει στην Ελλάδα, ο Μί-

...κης οπισθοχώρησε από την προηγούμε-
... νη υποστήριξή του της «Λύσης Μαρκε-
... ζίνη». Θα συμφωνούσε με μια «Λύση
... Καραμανλή», την οποία (ο **Κουλου-
... μπής**, ο **Σταύρου**, ο **Νικολόπουλος** κι
... εγώ) υποστηρίζαμε. Βέβαια, όπως εί-
... χαν τα πράγματα, κάτι τέτοιο θα χρεια-
... ζόταν ένα πραξικόπημα ή κάποια στρα-
... τιωτική κίνηση.

...Έβλεπα τον Μίκη να παλεύει για να
... πάρει μια υπεύθυνη στάση. Έλκεται
... από πολλούς πόλους, αλλά προσπαθεί
... να χειραγωγήσει τις πρωτοβουλίες του
... και την ικανότητά του να εγείρει τα
... πλήθη.

...Αναφέρθηκε σε μια επίσκεψή του στη
... Γιουγκοσλαβία. «Είδα τον **Τίτο**», είπε.
... «Ήθελε να εγκαταστήσει έναν ραδιο-
... φωνικό πομπό στη Γιουγκοσλαβία για
... να εκπέμπει στην Ελλάδα. Απάντησε
... ότι δεν μπορούσε να βοηθήσει, γιατί
... ήταν περικυκλωμένος από εχθρικές

...χώρες».

...Η μουσική του Μίκη είναι πέρα από
... σύνορα και ιδεολογικές προκαταλή-
... ψεις.

...«Βρισκόμουν στο Ισραήλ και συνά-
... ντησα τους ηγέτες του. Μ' άφησαν να
... περάσω τα σύνορα και να μπω κατ' ευ-
... θεϊάν στο Λίβανο. Εκεί είδα τον **Αρα-
... φάτ**. Με αγκάλιασε. Και οι άνθρωποι
... μ' άφησαν κι αυτοί να διαβώ κατ' ευθεί-
... αν τα σύνορα».

...Κανονικά, οι ταξιδιώτες οι προερχό-
... μενοι από αραβικές χώρες δεν μπορού-
... σαν να περάσουν τα σύνορα με το
... Ισραήλ. Και τανάπαλιν.

...Όταν ο Μίκης έδειξε πως ήταν καλώς
... διατεθειμένος έναντι του Αρχιεπισκό-
... που **Μακαρίου**, άρπαξα την ευκαιρία
... για να του θέσω μια πονηρή, προκλητι-
... κή ερώτηση: «Μια «Λύση Μαρκεζίνη»
... δεν θα θέσει σε κίνδυνο τον **Μακάριο**;»
... – η οποία ερώτηση δεν αγνοούσε την

παλαιά εχθρότητα του **Μαρκεζίνη** εναντίον του Μακαρίου, καθώς και τους δεσμούς του και τη μερική ιδιοκτησία της ΕΣΤΙΑΣ, της γνωστής δεξιάς, συχνά ακαταλόγιστης, αντι-Μακαριακής εφημερίδας της Αθήνας.

Ξαφνιάστηκε, αλλά παραδέχθηκε ότι ο Μαρκεζίνης είχε δεσμό με την ΕΣΤΙΑ, αλλά δεν ήταν εχθρικά διακείμενος προς τον Μακάριο. «Δεν νομίζω», είπε, «αυτό αποτελεί αναγκαστικά κίνδυνο».

Σε μια προσπάθεια να διακρίνω την γενικότερη πολιτική του θέση, τον ρώτησα ποιο κόμμα ή κίνηση στον κόσμο είναι πλησιέστερα σ' αυτά που πίστευε.

«Το κόμμα Μ.Α.Σ. στη Βενεζουέλα», είπε, και η απάντησή του με εξέπληξε. «Είναι το τρίτο σε σειρά μεγαλύτερο κόμμα εκεί. Τους συνέθεσα τον ύμνο τους».

Θα πρέπει ν' αποτελούσε καινούργιο κόμμα, γιατί το βιβλίο του Τζων Γκάνθερ με τον τίτλο *Μέσα στην Νότιο Αμερική*, που εκδόθηκε το 1966, δεν το αναφέρει.

«Ο Τζων Πεσμαζόγλου», είπε, «θα πρέπει να υποστηριχθεί να σχηματίσει ένα νέο κόμμα μαζί με τον Γεώργιο Μαγκάκη, τον Καράγιωργα, την Βιργινία Τσουδερού και τον Πεπονή».

»Ο Πεσμαζόγλου είναι ικανός, αν και δεν μου ταιριάζει. Ανήκει στην αριστοκρατία».

Μίλησε με συμπάθεια για τον Πεπονή, τον οποίο γνώρισε το 1971 στο σπίτι της Βιργινίας Τσουδερού. Ήταν στη φυλακή με τον Πεπονή και είχε δει ο ίδιος τα σημάδια από τους ξυλοδαρμούς που είχε υποστεί... Πρόσθεσε ότι είχε ακούσει πως όταν φυλακίστηκε ο Πεσμαζόγλου, στην αρχή του χρόνου, ξεγυμνώθηκε από τους φύλακες και υποχρεώθηκε γονατιστός να ασπαστεί την φωτογραφία του Παπαδόπουλου. «Δεν βασανίστηκε», είπε. «Ίσως όχι σωματικά, αλλά εξευτελίστηκε».

Πώς θα έβλεπε έναν ετήσιο γύρο συναυλιών στις ΗΠΑ;

Η αλήθεια είναι ότι ο πράκτορας του είχε ζητήσει να κάνει αυτός την περιοδεία ως δοκιμή. «Τώρα θέλει μια πιο πλήρη περιοδεία τον ερχόμενο Σεπτέμβριο. Εγώ όμως δεν θέλω περιοδείες. Θέλω να μείνω στην Ελλάδα».

Ο Μίκης ενθουσιάστηκε όταν άκουσε

ότι ο πατέρας μου είχε πολεμήσει στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13.

«Όπως ο δικός μου», είπε. «Πού βρισκόταν ο πατέρας σου;»

«Στην Στρωμνίτσα» απάντησα.

«Και ο δικός μου ήταν εκεί. Και στο Μπιζάνι. Έφαγε μια σφαίρα στο στήθος», είπε και έδειξε με το δάχτυλο σε ποιο σημείο. «Ζει ακόμη ο πατέρας σου;»

«Ναι, είναι 84».

«Στα Τρόπαια;»

«Στο Ντιτρόιτ».

Ο Μίκης κατηγόρησε τον **Τομ Πάππας** και τον **Αριστοτέλη Ωνάση** αλλά και τις Ηνωμένες Πολιτείες για την υποστήριξη που παρείχαν στη Χούντα. Το ίδιο επιτιμητικός ήταν και για τους έλληνες εφοπλιστές. Όταν κάποιος από την παρέα τού είπε ότι είχε γνωρίσει κάποιους «καλούς» εφοπλιστές στην Νέα Υόρκη, ο Μίκης στάθηκε στο πλευρό μου όταν υποστήριξα ότι πληρώνουν γελοίους μισθούς. Ακόμη και 40 δολάρια το μήνα.

Μας είπε ότι σήμερα, Τρίτη πρωί, πετά στην Ν. Υόρκη. Οι υπόλοιποι θα παρέμεναν στην Ουάσιγκτον να ξεκουραστούν για μια ημέρα.

«Πηγαίνω στην Ν. Υόρκη για να συναντήσω τους παραγωγούς της ταινίας για τον αστυνομικό. Από το βιβλίο. Πώς το λένε;»

«Σέρπικο», είπα.

«Ναι, Σέρπικο» (Το φιλμ βασίζεται στο μπεστ σέλερ με ήρωα έναν τίμιο αστυνομικό που αποκάλυψε τη διαφθορά της αστυνομίας της Ν. Υόρκης).

«Είναι καλή ταινία», συνέχισε. «Μου ζήτησαν να συνθέσω την παρτιτούρα. Κάτι έχω να τους δείξω. Για μένα είναι εύκολο. Δεν έχω παρά να δω την ταινία μία φορά. Μετά, δεν χρειάζομαι παρά δύο-τρεις ώρες να γράψω την παρτιτούρα για φιλμ. Τόσο μου χρειάστηκε για τον “Ζορμπά” και τις άλλες».

Είχε σχεδόν ξημερώσει. Ο Μίκης όμως ήταν ακατάβλητος και πρόθυμος να συνεχίσει. Αλλά η **Ζωή Κουλουμπή**, που είναι γιατρός, έπρεπε να ξεκουραστεί λίγο πριν πάει στο Ιατρικό Κέντρο της Τζώρτζταουν. Και η Ρένα ήταν ξεκαμωμένη.

Η ώρα ήταν 4.45 π.μ. Βγαίνοντας, ο Μίκης θαύμασε τον «Πύργο» του Κωνσταντίνου Γιούση. Έτσι η κουβέντα συ-

νεχίστηκε για πολύ ακόμη στην πόρτα. Ζωηρά, με ενθουσιασμό τόσο που διερωτηθήκαμε αν θα ξυπνούσαμε τους γείτονες. Μιλήσαμε για προσεχή συνάντηση στην Αθήνα. Και ήμασταν όλοι χαρούμενοι.

Θα πρέπει να σημειώσω ότι όλοι μας είχαμε κάτι να πούμε. Δεν ήταν καθόλου μονόλογος. Βέβαια, το επίκεντρο ήταν ο Μίκης και αυτός είναι ο λόγος που αναφέρεται τόσο εκτενώς σε τούτη την περιγραφή. Οι περισσότερες ερωτήσεις απευθύνονταν σ' αυτόν και, όντως, κυριαρχούσε στη συζήτηση. Όλοι μας τον βρήκαμε συμπαθητικό.

«Ήταν η πρώτη φορά που ήρθε στην Ουάσιγκτον», είπε αργότερα ο Γιάννης. «Δεν έχω έρθει σε επαφή με κανέναν επίσημο», είχε πει νωρίτερα ο Μίκης.

Τι νύχτα!

Αργότερα, αναζήτησα κάτι που είχε γράψει στον γερουνιστή Ντον Φραϊνξερ, το οποίο και κατέθεσε στα Πρακτικά του Κογκρέσου της 27ης Μαρτίου 1969. Είχε τον τίτλο «Η καταπίεση στην Ελλάδα: Ένας καλλιτέχνης σε πνευματικό στρεβλωτήριο» και αναφερόταν στην εξορία του Μίκη και τον περιορισμό του στη Ζάτουνα. Προσπαθήσαμε να τον γλιτώσουμε.

Έγραφα τότε, «ο Θεοδωράκης ήταν βουλευτής της ΕΔΑ, ενός κόμματος το οποίο επικρατούσαν οι κομμουνιστές και οι συνοδοιπόροι και το οποίο εκπροσωπούσε ίσως το 12% των ψηφοφόρων. Στους ελληνικούς πολιτικούς κύκλους περισσότερο διακοσμητικό πρόσωπο παρά σοβαρό. Από πολιτική άποψη ήταν μάλλον αφελής παρά καταχθόνιος. Ούτως ή άλλως, ο συνθέτης Μίκης Θεοδωράκης αποτελεί τεράστιο κεφάλαιο για την Ελλάδα. Είναι ένας από τους μεγαλύτερους συνθέτες στον κόσμο και θ' αποτελούσε τραγωδία αν η καριέρα του σταματούσε στη μέση...».

Τώρα που τον γνώρισα, που μιλήσαμε μαζί, θα πρέπει ν' ανεβάσω τη βαθμολογία του για πολιτική οξύτητα και σημασία.

Σημ.: Δύο μέρες αργότερα, στις 10 Οκτωβρίου 1973, ξαφνικά παραιτήθηκε ο Αντιπρόεδρος Άγκνιου. Ο αραβοισραηλινός πόλεμος κράτησε ακόμη μερικές μέρες.

(Το τρίτο και τελευταίο μέρος θα δημοσιευτεί στο επόμενο τεύχος)

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

«Ψάχνοντας» τον νέο πλανητάρχη

Ο αμφίρροπο ακόμη εκλογικό αποτέλεσμα στις ΗΠΑ μάς επιτρέπει να εξάγουμε κάποια πρώτα συμπεράσματα. Το σημαντικό μήνυμα των πιο συναρπαστικών αμερικανικών εκλογών των τελευταίων 10 ετών είναι ότι ο νέος πρόεδρος θα αντιμετωπίσει ένα διχασμένο έθνος. Εύκολα διαπιστώνει κανείς τη «βαθιά διαίρεση της χώρας», όπως την περιέγραψε ο αμερικανός πρέσβης στην Αθήνα Νίκολας Μπερνς. Από τη μια πλευρά, ο Γκορ επιπράξε την υποστήριξη κυρίως των φτωχότερων στρωμάτων των μεγάλων αστικών κέντρων, των αφροαμερικανών, των εργατικών οικογενειών και των αυτοαπασχολούμενων, και από την άλλη τον Μπους υποστήριξαν οι μεγάλες ομάδες των πετρελαίων, του καπνού, των φαρμάκων, των γαιοκτημόνων και των συντηρητικών της εν-χώρας. Οι δύο υποψήφιοι κατάφεραν να εξα-ραλίσουν τις ψήφους των υποστηρικτών τους, χωρίς να μπορέσουν να προσελκύσουν το κρίσι-μο 25% του εκλογικού σώματος που δήλωνε ανα-ρχάσιμο. Ο Τζορτζ Μπους κατάφερε να εμ-φανίσει την εικόνα ενός συντηρητικού ανθρώ-που με ανθρώπινο πρόσωπο. Έτσι πολλοί ψηφο-φόροι θεωρούσαν τις απόψεις του Γκορ ως πολύ ριστερές(!), παρότι αυτές του Μπους ως ακροδε-ρές.

Επίσης, φαίνεται ότι ο Κλίντον αποδείχθηκε μειονέκτημα για την προεκλογική εκστρατεία του Γκορ. Πάνω από το 60% των ερωτηθέντων επαναμερικανική δημοσκόπηση δήλωσαν ότι αντιπαθούν τον πρόεδρο Κλίντον, ανεξάρτητα από το αν συμφωνούν ή όχι με την πολιτική του. Οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι θα θυμούνται τον αμερικανό πρόεδρο περισσότερο για τα σκάν-δαλα, με τα οποία απασχόλησε την κοινή γνώ-μη. (Βλ. σχόλιο του R.W. Apple στους *New York*

Times της 8ης Νοεμβρίου 2000).

Με αφορμή το εκλογικό θρίλερ που διαδραμα-τίζεται στις ΗΠΑ, πολλοί αναλυτές και ειδικοί επιστήμονες εμφανίζονται επιφυλακτικοί όσον αφορά την καταλληλότητα ενός εκλογικού συ-στήματος που ψηφίστηκε τον 18ο αιώνα για την Αμερική του 21ου αιώνα. Ανάμεσα σε αυτούς που χαρακτηρίζουν αναχρονιστικό το σώμα των εκλεκτόρων είναι και ο Ρίτσαρντ Νάθαν από το Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης: «Είναι μια κρί-σιμη στιγμή για το πολιτικό μας σύστημα», δηλώ-νει. «Έχει χρεοκοπήσει και κάτι πρέπει να κά-νουμε». Όσα έγιναν στις φετινές εκλογές καθι-στούν υποχρεωτική την επανεξέταση ολόκληρου του οικοδομήματος της αμερικανικής πολιτικής, τονίζει ο Μερλ Μπλακ, από το Πανεπιστήμιο Έμορι. Ένας άλλος παράγων, ίσως καθοριστι-κός για την έκβαση του τελικού αποτελέσματος, είναι ο υποψήφιος των Πρασίνων Ραλφ Νέιντερ, που έδειξε να απολαμβάνει το ρόλο του «ταρα-ξία» που έπαιξε μεταξύ των δύο ισχυρών προε-δρικών υποψηφίων στις ΗΠΑ. Σε ορισμένες Πο-λιτείες, όπου η διαφορά είναι ελάχιστη ανάμεσα σε Γκορ και Μπους, ο Νέιντερ φάνηκε να δια-δραματίζει σημαντικό ρόλο.

Στο επίπεδο της διεθνούς πολιτικής ο μεν Μπους εμφανίστηκε με τάσεις απομονωτισμού ο δε Γκορ ως διεθνιστής. Όμως, ενώ κατά τη διάρ-κεια της προεκλογικής εκστρατείας τρομοκρά-τες ανατίναξαν αμερικανικό πολεμικό πλοίο, οι τιμές του πετρελαίου έφθασαν στα ύψη, ένας μι-κρός πόλεμος ξέσπασε μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων και η δημοκρατία ξαναγεννήθηκε, οι δύο υποψήφιοι απέφυγαν να συζητήσουν λε-πτομερώς αυτά τα θέματα.

Εν κατακλείδι, φαίνεται ότι για την Ευρώπη και την Ελλάδα ο Γκορ δίνει τη σιγουριά της συ-νέχειας και της εμπειρίας ενώ τον Μπους τον πε-ριβάλλει ένα μεγάλο ερωτηματικό.

**Το σημαντικό
μήνυμα των πιο
συναρπαστικών
αμερικανικών
εκλογών του
20ού αιώνα είναι
ότι ο νέος
πρόεδρος θα
αντιμετωπίζει
ένα διχασμένο
έθνος.**

Νέα τάξη ή νέα αταξία

Όταν πριν από μερικά χρόνια προωθούνταν το ειρηνευτικό σχέδιο των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, λίγο-πολύ οι διάφοροι αναλυτές προδίκαζαν πως μια μεσανατολικού τύπου Pax Americana ήταν σχεδόν δεδομένη. Πραγματικά, οι όροι που στις προηγούμενες δεκαετίες δημιουργούσαν τις αιματηρές κρίσεις (το Παλαιστινιακό βρισκόταν στο επίκεντρο) στην περιοχή, φαίνονταν να έχουν αποδυναμωθεί.

Η παλαιστινιακή ηγεσία είχε κάνει την απαραίτητη «στροφή», αποδεχόμενη την ύπαρξη του Ισραήλ, είχε συναινέσει στο να αναζητηθεί μια μορφή περιορισμένης αυτονομίας και συνύπαρξης, είχε και η ίδια προιόνισει τις ριζοσπαστικές κατευθύνσεις του παλαιστινιακού κινήματος αλλά και την ένοπλη βάση του (ιδιαίτερα μετά το '82 και την μετακόμιση της έδρας στην Τυνησία).

Οι παγκόσμιες εξελίξεις μετά το '89 είχαν αλλάξει τους διεθνείς και τοπικούς συσχετισμούς: η απόσυρση της σοβιετικής διπλωματίας και της κάλυψης που η πρώην υπερδύναμη πρόσφερε στα αραβικά καθεστώτα, ιδιαίτερα της Συρίας, ενθάρρυνε τις κυβερνήσεις των αραβικών χωρών ν' αποποιηθούν τον ρόλο του προστάτη του παλαιστινιακού κινήματος — ρόλο που, για να λέμε τα πράγματα με τ' όνομά τους, ποτέ δεν είχαν ενθουσιωδώς αποδεχτεί.

Οι παγκόσμιες εξελίξεις και η ανατροπή των συσχετισμών δυνάμωσαν και ανέδειξαν τις ΗΠΑ σε ρυθμιστικό παράγοντα των όποιων λύσεων. Κι αυτό συνέβη σ' έναν γεωπολιτικό χώρο, όπου —πέρα από το Ισραήλ και τις δυτικόφιλες Αίγυπτο και Ιορδανία— οι ΗΠΑ δεν διέθεταν στρατηγικούς συμμάχους.

Δεν είναι τυχαίο ότι το «σχέδιο ειρήνευσης του Μεσανατολικού», αν και προσωπική πολιτική του Μπιλ Κλίντον, προωθήθηκε μετά τον πόλεμο του Κόλπου και την ήττα του Ιράκ.

Τέλος, στο ίδιο το Ισραήλ, όσο η απειλή του Παλαιστινιακού και των αραβικών χωρών έμοιαζε να υποχωρεί, διευρύνονταν τόσο από τα «πάνω» όσο και από τα «κάτω» το ρεύμα των δυνάμεων εκείνων που πρόκριναν την ειρηνευτική συνύπαρξη με τους Παλαιστίνιους.

ΟΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΕΥΣΗΣ

Τα πράγματα προχώρησαν, η παλαιστινιακή ηγεσία επέστρεψε στην Παλαιστίνη, στήθηκε ένας υποτυπώδης διοικητικός μηχανισμός, το σχέδιο βρήκε υποστήριξη από το μορφωμένο και ταξικά διαφοροποιημένο κομμάτι των Παλαιστινίων (μια αρκετά πλούσια εμπορικά, μεταπρατική κατά

βάση, αστική τάξη). Όλοι τότε (στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας) έμοιαζαν να ξεχνούν το εύθραυστο πλαίσιο πάνω στο οποίο στηριζόταν η ειρήνευση.

Πρώτα-πρώτα, στη μεγάλη πλειονότητά τους οι Παλαιστίνιοι εξακολουθούσαν —και εξακολουθούν φυσικά— να είναι οι παρίες της νέας περιέργης κρατικής οντότητας. Ανεργία, οικονομική εξαθλίωση, πολίτες β' κατηγορίας τόσο μέσα στο Ισραήλ όσο και στο «ομόκεντρο» και συνεξαρτημένο δικό τους (;) από το Ισραήλ.

Η μορφή, η δομή και εν γένει το στήσιμο της «Παλαιστινιακής Αρχής», όπως κομπάζεμταν η νέα οντότητα, ήταν από πολλές απόψεις προβληματική. Παλαιστινιακοί θύλακες μέσα σ' ένα κράτος που βρισκόταν σε διαρκή εμπόλεμη κινητοποίηση απέναντι στο αντίπαλον δέος με δεκάδες σημεία τριβής και έντασης. Με ανοιχτά και πλέον καυτά ζητήματα όπως αυτό των ισραηλίτικων εποίκισμών, της Δυτικής Όχθης, της Λωρίδας της Γάζας (παλαιστινιακός θύλακας σ' ένα καθαρά εχθρικό και ακραίο περιβάλλον) και πάνω απ' όλα αυτό της Ιερουσαλήμ, της αυριανής πρωτεύουσας του όποιου παλαιστινιακού κράτους. Ζήτημα πάνω στο οποίο κανένα από τα εμπλεκόμενα μέρη δεν ήταν διατεθειμένο να προβεί σε υποχωρήσεις χάριν της ειρηνικής συνύπαρξης με το άλλο, για ιστορικούς, θρησκευτικούς, πολιτιστικούς λόγους. Αλλά και στο ίδιο το Ισραήλ, στον αντίποδα του ειρηνευτικού και συμφιλιωτικού κινήματος, δημιουργούνταν ένα μέτωπο των πιο αδιάλλακτων και ανυποχώρητων δυνάμεων (μέτωπο που είχε μερικές φορές τη δυνατότητα να διεμβολίσει κάθετα την παραδοσιακή πολιτική διάταξη).

Δεν ήταν εύκολο ένα κράτος που προέκυψε ως αποτέλεσμα μιας ιστορικής επανόρθωσης, με την φανερή υποστήριξη των δυτικών και που έδινε καθημερινά αγώνα επιβίωσης και επιβολής να μετατραπεί ξαφνικά σε «λευκή περισσότερα». Η επιρροή των Ισλαμιστών, που κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν και να εκφράσουν τον παλαιστινιακό ριζοσπασισμό —όσο κι αν φαίνεται περίεργο— έφτιαξε μια αιματηρή διελ-

πίνδα, μια γέφυρα αντανάκλαστικών με το κομμάτι των άλλακτων σιωνιστών. Από εκεί και πέρα οι εξελίξεις ολούθησαν τον δικό τους δρόμο.

ΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η αλήθεια είναι πως και σ' άλλες περιοχές του κόσμου που κινιάστηκε το φερόμενο ως «πολυ-πολιτιστικό» μοντέλο νύπαρξης, χωρίς ν' απαντηθεί ουσιαστικά το ζήτημα της τοδιάθεσης, η αποτυχία ήταν πολύ κοντά.

το Κόσοβο, στην Βοσνία κ.λπ., το μόνο, μάλλον, που δια- ρεί αυτές τις οντότητες είναι ο ρόλος τους ως προτεκτορά- στα οποία είναι εμφανής και σχεδόν απροκάλυπτη η αμε- ιανική υποστήριξη.

λλά και εκεί που επιχειρήθηκαν πιο τολμηρά βήματα, ως π.χ. στην Ισπανία ή την Ιρλανδία, τα αποτελέσματα δεν αν και τα πιο ενθαρρυντικά.

πολύ περισσότερο ήταν δύσκολο να «περπατήσει» μια άλογου τύπου λύση (ή «λύση») σε μια περιοχή όπου συνα- ούνται οι διεθνείς ανισορροπίες και με τα σημεία βρα- ού πάντα πολύ καλά. Σήμερα, αν και μάλλον δεν έχουμε ι Ιντιφάντα της έκτασης του '87-'88, ωστόσο το αίμα που ει χυθεί έχει διευρύνει το ρήγμα.

ορκετοί αναλυτές εξάλλου σημειώνουν πως οι ΗΠΑ έχουν / πιο ευνοϊκή περίοδο για να κλείσουν το ζήτημα. Στο πα- όσμιο σκηνικό εμφανίζονται κάποιες κινήσεις που δεί- ουν ότι η Ρωσία θέλει, αν όχι να «επανεμφανιστεί» (αυτό αιτεί άλλους όρους και πάνω απ' όλα να λύσει η ίδια το ωτερικό της πρόβλημα), τουλάχιστον να εκδηλώσει το εν- ιφέρον της για την περιοχή.

Ι Συρία επίσης, μετά το θάνατο του Άσαντ, δεν είναι διατε- μένη να παραδοθεί άνευ όρων, ούτε να εγκαταλείψει τό- εύκολα τις δικές της χρεώσεις στο Λίβανο.

ίπειδή όμως δεν διαφαίνεται στον ορίζοντα η παρέμβαση ποιου άλλου εξωτερικού παράγοντα πέρα από τις ΗΠΑ (οι ιρωπαίοι είναι δραματικά απόντες) τα χαρακτηριστικά όχι ις νέας τάξης, αλλά μιας νέας αταξίας είναι σχεδόν ορατά.

Ι επίσκεψη Σαρόν στο τέμενος –και ο κύκλος του αίματος υ άνοιξε– αποδείχτηκε ότι δεν ήταν μια κίνηση κάποιων ρμοκέφαλων Ισραηλινών. Ας μην ξεχνάμε πως ο ίδιος ο ιρόν ήταν ο επικεφαλής των ισραηλινών και φιλοϊσραηλι- ιν λιβανέζων «πολιτοφυλάκων» που οργάνωσε τις σφαγές α παλαιστινιακά στρατόπεδα της Σαμάρρα και Σατίλα το 2, για να επακολουθήσει η ανταπάντηση των Παλαιστινίων ι της Χεζμπολάχ και, τέλος, η μεγάλη ισραηλινή εισβολή ο Λίβανο. Τότε, η παλαιστινιακή ηγεσία είχε επιλέξει τη / σύγκρουση και την έξοδο στην Τυνησία.

Ετσι όπως είναι σήμερα η διάταξη και η εμπλοκή των δια- όρων δυνάμεων, είναι αμφίβολο αν ο Αραφάτ (και ο όποι- ι πιθανόν αντικαταστάτης του) έχει περιθώρια υποχώρη- ις. Για την ώρα, αναβλήθηκε για άλλη μια φορά η μονομε- ις ανακήρυξη του παλαιστινιακού κράτους.

Δεν είναι, όμως, καθόλου σίγουρο πόσο αυτό θα συμβάλει ιν εκτόνωση του κλίματος και στο κλείσιμο του κύκλου του ιματος.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΓΑΛΑΝΗΣ

20 ΧΡΟΝΙΑ
1980-2000

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Εν συνεργασία με
τὴν ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,
τὸ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ,
τὸ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΟΔΡΑΜΑΤΟΣ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ καὶ
τὸ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
Μέλη: τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ένωσῆς Ἰνστιτούτων Ὀμαδικῆς Ἀνάλυσης (Ε.Ε.Α.Τ.Ι.Ν.),
τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑταιρείας Ψυχοθεραπείας (Ε.Ε.Ρ.) καὶ
τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ὀμοσπονδίας Ψυχαναλυτικῆς Ψυχοθεραπείας (Ε.Ε.Ρ.Ρ.)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Ὀμαδική Ψυχοθεραπεία - Ψυχόγραμμα
- Ψυχολογική Ἀξιολόγηση
- Κοινωνική Ψυχιατρική - Κοινωνικοθεραπεία
- Δυναμική τῆς Οἰκογένειας

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
- ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Πληροφορίες-Έγγραφοι

Αθήνα: Γραμματεία τοῦ Α.Ψ.Κ. 9.00 π.μ. - 9.00 μ.μ.
Ιωάννινα: κ. Γεωργία Μοιροπούλου 0651 75487, κ. Τζένη Τόλη 0651 21782,
Θεσσαλονίκη: κ. Φραντζέσκα Μπασάλη 031/450.850, Τρίτη - Τετάρτη 6.00 - 8.00 μ.μ.
κ. Ἀσπασία Παπαδοπούλου 031 / 435.919, Δευτέρα & Τετάρτη 6.00-8.00 μ.μ.
κ. Λάμπη Σιδερόπουλο 0351/38465, Τρίτη 10.00 - 1.00 π.μ. & Τετάρτη 5.00-8.00 μ.μ.
κ. Σάββα Ι. Λαμπροπούλου 041 / 253.108

Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 6447.533-6435.980-
FAX 6445.140 e-mail: igaa-opc@otenet.gr

Σταύρος Κασσιμάτης ΟΙ ΠΑΡΑΝΟΜΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

Εισαγωγή: Φίλιππος Ηλιού

Από τον Βαβούδη, τον Μπελογιάννη και
τον Πλουμπίδη ως τα άγνωστα παρασκήνια
της ανατροπής του Ζαχαριάδη

Κυκλοφορεί από τις εκδόσεις
ΦΙΛΙΣΤΩΡ

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ - ΔΙΑΝΟΜΗ

- ΘΑΝΑΣΗΣ ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ, Ιπποκράτους 10, τηλ. 3607 876
- ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ, Γραβιάς 9-13, τηλ. 3807 689

Μετ' εμποδίων στο «πνεύμα» του Ελσίνκι

Με δύο σημαντικές αλλαγές, σε σχέση με ό,τι είχε αρχικά παρουσιάσει η Επιτροπή, κατετέθη στις 8 Νοεμβρίου η τελική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Εταιρική Σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τουρκία, η οποία θα καθορίζει τις υποχρεώσεις της Άγκυρας έναντι της Ένωσης. Στις γενικές αρχές της Εταιρικής Σχέσης προστέθηκε μια παράγραφος που παραπέμπει στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται: «Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε ότι θα επανεξετάσει την κατάσταση των εκκρεμουσών διαφορών, ιδίως σε ό,τι αφορά τις επιπτώσεις που έχουν αυτές στην ενταξιακή διαδικασία, με στόχο να προωθήσει την επίλυσή τους μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, το αργότερο μέχρι το τέλος του 2004».

Βέβαια, το γεγονός ότι η παραπάνω αναφορά εντάχθηκε στις γενικές αρχές της εταιρικής σχέσης και όχι στον κορμό του κειμένου παρέχει ένα αρκετά ευρύ περιθώριο ελιγμών στην Τουρκία. Στα θετικά του κειμένου περιλαμβάνεται και η υπογράμμιση από πλευράς Ε.Ε. ότι βασικό ζητούμενο από όλες τις υποψηφίες χώρες παραμένει η εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης και συγκεκριμένα η σταθερότητα των θεσμών, το κράτος δικαίου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προστασία των μειονοτήτων καθώς και η μετεξέλιξη του πανίσχυρου σήμερα Εθνικού Συμβολίου Ασφαλείας σε συμβουλευτικό για την κυβέρνηση όργανο.

Η δεύτερη αλλαγή της εταιρικής σχέσης που περιέχει το κείμενο αφορά την Κύπρο. Έπειτα από τις διπλωματικές πιέσεις που άσκησε το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών, εντάχθηκε στους βραχυπρόθεσμους στόχους που θέτει η εταιρική σχέση η παράγραφος 9α της συμφωνίας του Ελσίνκι, η οποία περιγράφει την υποχρέωση της Τουρκίας «να στηρίξει με σθένος, στο πλαίσιο του πολιτικού διαλόγου, τις προσπάθειες του γ.γ. των Ηνωμένων Εθνών να φέρει σε αίσιο πέρας τις προσπάθειες εξεύρεσης λύσης στο Κυπριακό».

Έπειτα από συζητήσεις τριών ωρών, ο αρμόδιος επίτροπος για θέματα διεύρυνσης Γκίντερ Φερχόιγκεν δέχθηκε τελικά να εντάξει, μάλιστα στα βραχυπρόθεσμα κριτήρια, δηλαδή αυτά που αναφέρονται στο έτος 2001, τη συμβολή της Τουρκίας στην επίλυση του Κυπριακού, αν θέλει η χώρα αυτή να διατηρήσει τις ελπίδες της ότι κάποτε θ' αρχίσει διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε. Στην αλλαγή αυτή που αφορά άμεσα τη ρύθμιση του Κυπριακού ουσιαστικό ρόλο διαδραμάτισε η ελληνίδα επίτροπος Άννα Διαμαντοπούλου. Το κείμενο της εταιρικής σχέσης μάλλον θα πρέπει να θεωρείται θετικό για την ελληνική πλευρά καθώς υπενθυμίζει τις υποχρεώσεις που έθεσε το Ελσίνκι. Αν μάλιστα εν όψει της Συνόδου Κο-

Αριστερά, ο αρμόδιος επίτροπος για θέματα διεύρυνσης Γκίντερ Φερχόιγκεν. Δεξιά, ο Χέλμουτ Σμιτ.

ρυφής της Νίκαιας (όπου θα εγκριθεί επίσημα το κείμενο) υπάρξουν και συγκεκριμένες αναφορές στα ψηφίσματα του ΟΗΕ και στις υποχρεώσεις των υποψηφίων χωρών να αποφεύγουν τη χρήση βίας ή την απειλή χρήσης βίας, θα μπορούμε να ισχυριστούμε ότι έστω και με δυσκολία αποφύγαμε να μετατρέψουμε εκ νέου μια ευρωτουρκική διαδικασία (σίγουρα δύσκολη και περίπλοκη) σε ελληνοτουρκικό διαπληκτισμό. Σ' ένα πρώτο επίπεδο το κείμενο που υιοθέτησε η Επιτροπή αποτελεί μια καλή βάση για περαιτέρω διαπραγμάτευση τις επόμενες εβδομάδες, με στόχο να μεταφερθούν οι αναφορές για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις από το προοίμιο στις μεσοπρόθεσμες υποχρεώσεις της Τουρκίας.

Από την άλλη πλευρά, στην Άγκυρα, το στίγμα των τουρκικών προθέσεων και διαθέσεων αξιολόγησης του κειμένου δίνει η άμεση αντίδραση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, οι οποίες έσπευσαν να διαμηνύσουν στην πολιτική ηγεσία ότι, ανεξαρτήτως των όρων της Ε.Ε. περί μεταβολής της σύνθεσης του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, γενικός γραμματέας θα παραμείνει στρατιωτικός.

Η ΑΥΤΟΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η ΤΟΥΡΚΙΑ

Πριν από λίγους μήνες μ' ένα άρθρο στη γαλλική εφημερίδα *Le Figaro* της 10ης Απριλίου 2000, οι πρώην ηγέτες της Γερμανίας και της Γαλλίας Χέλμουτ Σμιτ και Βαλερί Ζισκάρ Ντ' Εστέν, πρότειναν τη δημιουργία ενός σταθεροποιητικού ομοσπονδιακού πυρήνα που θα περιλαμβάνει τις χώρες της ζώνης του Ευρώ και θα λειτουργεί ως αντίβαρο στους κινδύνους της νέας διεύρυνσης της Ε.Ε.

Ο διάλογος για τη διαδικασία μετασχηματισμού της Ευρω-

αϊκής Ένωσης έχει τελευταία αποκτήσει ξεχωριστό ενδιαφέρον, εν όψει μάλιστα της Συνόδου της Νίκαιας στις αρχές εκεμβρίου. Έτσι, ένα βιβλίο γραμμένο από έναν άνθρωπο που εργάστηκε για την προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας, όπως είναι ο πρώην καγκελάριος της γερμανίας (περίοδος 1974-1982) Χέλμουτ Σμιτ, δεν θα μπορούσε να περάσει απαρατήρητο. Στο βιβλίο του *Η αυτοεπιβεβαίωση της Ευρώπης. Προοπτικές για τον 21ο αιώνα*, που κυκλοφόρησε αυτές τις μέρες στη Γερμανία, ο Χ. Σμιτ εξετάζει τα σενάρια για την Ευρώπη του 21ου αιώνα και υπογραμμίζει την ανάγκη να υπάρξει ένας πυρήνας χωρών που θα εριλαμβάνει τα ιδρυτικά κράτη της Ε.Ε. και όσα έχουν την πολιτική βούληση να προχωρήσουν στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι θέσεις που διατυπώνει ο Χ. Σμιτ για την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. Δεδομένων των μεγάλων πολιτισμικών διαφορών και των εωγραφικών εμπλοκών, πρέπει να ταχθώ κατά του να γίνει ποδεκτή η Τουρκία στους κόλπους της Ε.Ε.», γράφει ο 2χρονος σήμερα πρώην καγκελάριος, ο οποίος αιτιολογεί τη θέση του, παραθέτοντας μια σειρά από λόγους για τη μη ένταξη της γειτονικής μας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

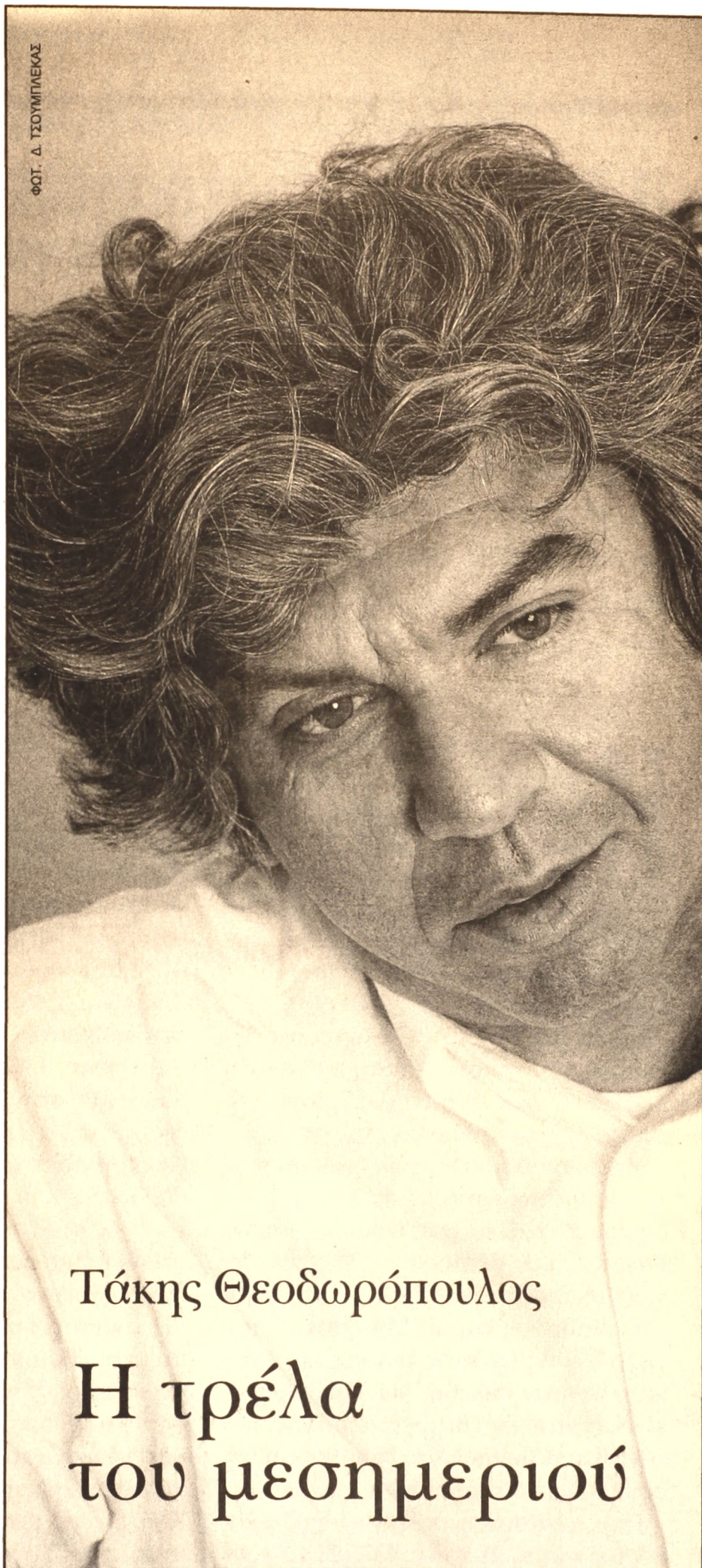
Ο πρώτος λόγος που επικαλείται ο Χ. Σμιτ αφορά το μέγεθος της Τουρκίας. Από τα 65 εκατομμύρια κατοίκους που έχει σήμερα, η Τουρκία αναμένεται να φτάσει τα 100 εκατομμύρια σε 35 χρόνια και ως το τέλος του αιώνα θα έχει μεγαλύτερο πληθυσμό απ' ό,τι η Γερμανία και η Γαλλία μαζί. Αυτοί που θέλουν να βάλουν την Τουρκία στην Ε.Ε. πρέπει να έχουν υπόψη αυτούς τους αριθμούς» σημειώνει ο Σμιτ. Ο δεύτερος λόγος αφορά τα προβλήματα της κοινής εξωτερικής πολιτικής, η οποία όπως αναφέρει, θα είναι μια ιδιαίτερα περίπλοκη υπόθεση. Η Τουρκία εκτείνεται μέχρι τα βάθη της Μέσης Ανατολής και έχει κοινά σύνορα με τη Συρία, το Ιράκ, το Ιράν και την Αρμενία. Είναι μια χώρα που έχει προϋνιες διαφορές με την Ελλάδα και είναι χρεωμένη με το ρόβλημα της κουρδικής μειονότητάς της, η οποία αριθμεί 2 εκατομμύρια. Η επίσης προαιώνια έχθρα της με τη Ρωσία α μπορούσε κάποτε να αναζωπυρωθεί. Η Τουρκία εμπλέεται έμμεσα, αλλά σχεδόν αναπόφευκτα, σε κάθε μελλοντικό πόλεμο στη Μέση Ανατολή και έχει τα δικά της συμφέροντα ασφαλείας στην περιοχή, τονίζει ο Χέλμουτ Σμιτ.

Ο πρώην γερμανός καγκελάριος επικαλείται επίσης τον ιλαμισμό και την υπό εξέλιξη αναζωπύρωσή του καθώς και η μετανάστευση.

Η Γερμανία έχει σήμερα 2,1 εκατομμύρια τούρκους μεταάστες, οι οποίοι, όπως τονίζει ο Χ. Σμιτ, δεν έχουν καταφέρει να ενσωματωθούν στη γερμανική κοινωνία. Για όλους τους παραπάνω λόγους, ο Χ. Σμιτ υποστηρίζει ότι η αποδοχή της Τουρκίας ως υποψήφιας χώρας υπήρξε «λανθασμένη» αι «ανέντιμη» κίνηση των ηγετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αναγνωρίζει, βέβαια, ότι οι ΗΠΑ πίεσαν την Ε.Ε. να αποεχθεί την Τουρκία ως υποψήφια χώρα, αφού η Ουάσιγκτον χει συγκεκριμένα συμφέροντα που εξυπηρετούνται πολλαλώς από την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

ΦΩΤ. Δ. ΤΣΟΥΜΠΕΚΑΣ

Τάκης Θεοδωρόπουλος

Η τρέλα του μεσημεριού

Ένας άντρας παλεύει να κλείσει τους λογαριασμούς του με το αίσθημα της αθωότητας, με το οποίο βόλευε για μια ολόκληρη ζωή τις ενοχές του. Το ναυάγιο της ζωής του ξεσπάει μ' ένα πυροτέχνημα ερωτικού παροξυσμού και πικρού γέλιου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΩΚΕΑΝΙΔΑ

Η δήθεν «εξαπάτηση»

Οι πρώτοι κλυδωνισμοί που προκάλεσε το έγγραφο της εταιρικής σχέσης της Τουρκίας με την Ε.Ε. αρχίζουν και εκδηλώνονται μία μόλις εβδομάδα μετά την δημοσίευση του κειμένου. Τις πρώτες ημέρες, οι αντιδράσεις της Άγκυρας ήταν αναμενόμενες και συντονισμένες, το θέμα στο οποίο δόθηκε ιδιαίτερη διάσταση ήταν το Κυπριακό και κανένας τούρκος πολιτικός δεν παρέλειψε να επαναλάβει την πάγια θέση της Άγκυρας περί μη σύνδεσης της Κύπρου με την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας.

Η χώρα βρισκόταν ακόμα στην φάση της «αποκρυπτογράφησης» του εγγράφου. Μιας «αποκρυπτογράφησης» ενός κειμένου που, παρά την εσκεμμένη διπλωματική του διατύπωση, όπου αποφεύγεται η χρησιμοποίηση όρων που ενδέχεται να ενοχλήσουν την Άγκυρα, είναι πολύ σαφές.

Το πρώτο δείγμα των ουσιαστικών προβλημάτων που η εταιρική σχέση προκαλεί στην Άγκυρα αλλά και το πρώτο ρήγμα ανάμεσα στις συντονισμένες αντιδράσεις των εταίρων της τουρκικής κυβέρνησης ήταν η συζήτηση που προκάλεσαν οι δηλώσεις του κ. Γιλμάζ, περί μετάδοσης τηλεοπτικών εκπομπών στα κουρδικά.

Η αντίδραση του κ. Μπαχτσελί, που εκφράζει τις απόψεις των ευρωσκεπτικιστών, ήταν σκληρή: «Η Τουρκία δεν είναι δυνατόν να δεχθεί τα πολιτιστικά και εθνικά δικαιώματα που θα οδηγήσουν εθνική σύγκρουση».

Έτσι, η διάσταση απόψεων αρχίζει και κορυφώνεται, με τον κ. Γιλμάζ να προ-

σπαθεί να δώσει μια εκσυγχρονιστική εικόνα, προκειμένου να επιβιώσει ιδεολογικά το κόμμα του, με τον κ. Μπαχτσελί και το κόμμα της Εθνικιστικής Δράσης να εκφράζει σταθερά πια τις ευρωφοβίες του συντηρητικού κατεστημένου και τον κ. Ετζεβίτ να προσπαθεί να κρατήσει τις εύθραυστες ισορροπίες.

Εν τω μεταξύ, οι δηλώσεις του γενικού γραμματέα του γενικού επιτελείου στρατηγού Γκιουνέρ, ότι ο στρατός συμφωνεί στην ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας, αλλά διατηρεί τις επιφυλάξεις του για το αν η ένταξη στην Ε.Ε. θα είναι «άνευ όρων ή όχι», στηρίζει τους ευρωσκεπτικιστές και φαίνεται να δίνει το στίγμα μιας νέας κλιμάκωσης των αντιδράσεων κατά της Ευρώπης.

Η αναφορά του τούρκου στρατηγού στο κουρδικό και στους φόβους των στρατιωτικών για τις αποσχιστικές τάσεις στην Τουρκία δείχνουν την πραγματική κατάσταση στην Άγκυρα: Οι πάγιες δηλώσεις περί μη σύνδεσης του Κυπριακού με την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, περί «εξαπάτη-

σης» της Άγκυρας από την Ε.Ε. κ.τ.λ., είναι παραπετάσματα καπνού πίσω από τα οποία προσπαθούν να κρυφτούν οι ουσιαστικές ανησυχίες του τουρκικού κατεστημένου για το κουρδικό, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ελευθερία λόγου και σκέψης, το κράτος δικαίου.

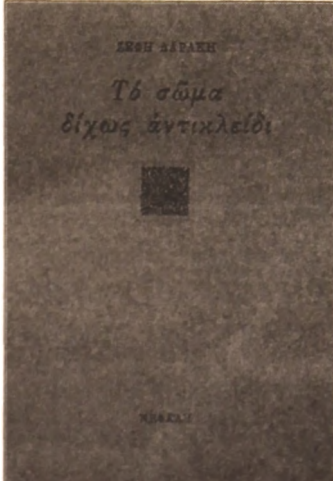
Εν τω μεταξύ, η συζήτηση που απασχολεί ιδιαίτερα τις ημέρες αυτές την Άγκυρα για το νομοσχέδιο περί αμνηστίας δεν φαίνεται να δίνει κάποιες ενδείξεις για το πώς το κατεστημένο αντιμετωπίζει τις νοθεσίες της Ε.Ε. για την ένταξη της χώρας στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Η συζήτηση, που επικεντρώνεται κυρίως στο αν θα περιληφθούν στο νομοσχέδιο τα αδικήματα εναντίον του ενιαίου τουρκικού κράτους και εναντίον του κοσμικού καθεστώτος -αδικήματα που συνδέονται άμεσα με την ελευθερία της έκφρασης και της σκέψης-, άπτεται των εσωτερικών ισορροπιών ανάμεσα στα κόμματα του κυβερνητικού συνασπισμού και ανάμεσα στην κυβέρνηση και το ισλαμικό κόμμα της Αρετής.

Έτσι, όποια και να είναι η έκβαση της συζήτησης, δεν μπορεί να αποδείξει την προσαρμογή ή όχι της Τουρκίας στην Ε.Ε., λένε πολιτικοί αναλυτές στην Άγκυρα.

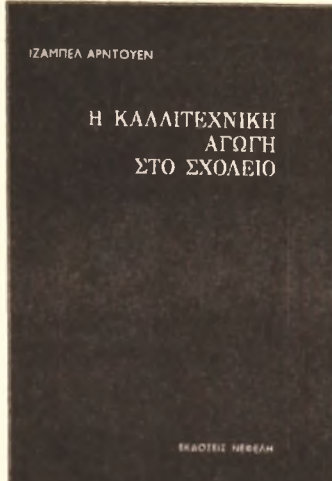
Εξάλλου, το κλίμα έντασης αλλά και αναμονής που επικρατεί δεν φαίνεται να ξεκαθαρίζει τον ορίζοντα της διαμάχης των ευρωπαίων με τους ευρωσκεπτικιστές, διαμάχη που ουσιαστικά γίνεται όχι τόσο για την ένταξη της χώρας στην Ε.Ε., αλλά για το χρονικό διάστημα που η πλήρης ένταξη θα χρειαστεί.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΡΕΤΑΙΟΣ

Κωνσταντινούπολη, 15.11.2000

Ζέφη Δαράκη
ΤΟ ΣΩΜΑ
ΔΙΧΩΣ
ΑΝΤΙΚΛΕΙΔΙ
 [ΠΟΙΗΣΗ]
Μόλις κυκλοφόρησε
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Ιζαμπέλ Αρντουέν
Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ
ΑΓΩΓΗ
ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
Μόλις κυκλοφόρησε
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ

23-26 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1999

Τολμηρό στη σύνθεσή του και πρωτότυπο στη διοργάνωσή του, το πρώτο μετά τον εμφύλιο επιστημονικό συνέδριο, καταθέτει σε δημόσιο διάλογο τις ανακοινώσεις του.

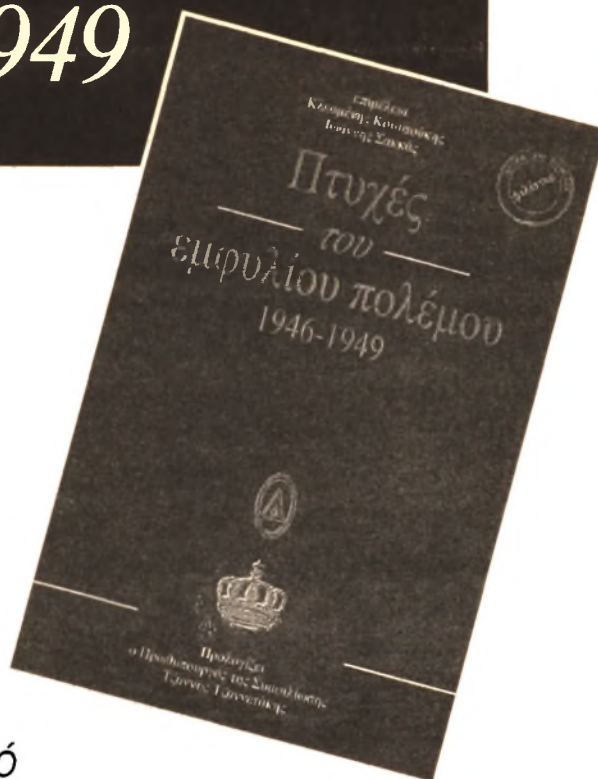
Πτυχές του εμφυλίου πολέμου 1946-1949

Επιμέλεια:

Κλεομένης Κουτσούκης
Ιωάννης Σακκάς

Προλογίζει ο Πρωθυπουργός
της Συμφιλίωσης

Τζαννής Τζαννετάκης

Τριάντα ιστορικοί, επιστήμονες και ερευνητές, "χτενίζουν" κυριολεκτικά ένα ναρκοθετημένο από προκαταλήψεις και φανατισμούς κομμάτι της ιστορίας μας και παρουσιάζουν τις πιο απροσδόκητες αιτίες που μπορούν να σύρουν έναν λαό σε αδελφοκτόνο πόλεμο.

Πτυχές του εμφυλίου πολέμου

*Μια μοναδική συνάντηση όλων των τάσεων
της σύγχρονης ιστοριογραφίας
και επιστημονικής σκέψης*

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

φιλίστωρ

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ - ΔΙΑΝΟΜΗ: ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΗΣ, ΣΟΛΩΝΟΣ 76, ΤΗΛ. 3648170

δια λογος αναγνωστών

Προς Μακαριώτατον

*Ανοιχτή Επιστολή προς τον
Μακαριώτατον (αλλ' ουχί
μακάριον) κ. Χριστόδουλο,
όπως σημειώνει, ο ίδιος ο
επιστολογράφος:*

Προχθές, κατηφορίζοντας εποχούμενος, είδα στο τέρμα Αμπελοκήπων να καίνε κάποιον δεμένο σε ένα παλούκι (χριστιανός, σκέφτηκα, άσε τώρα). Πιο κάτω, μπροστά στον ΟΜΜΑ, σταύρωναν κάποιον. Το ίδιο μπροστά στο Hilton. Προχώρησα παρακάτω. Άθεος εσύ, είπα, τι δουλειά έχεις με τους διωγμούς των χριστιανών; Πήγαινε στη δουλειά σου...

Στο κατάμεστο όμως Καλλιμάραρο, κώλωσα: Λιοντάρια ξαμολημένα στην ορχήστρα (αρένα απλολατινιστί) έτρωγαν χριστιανούς, ενώ ο όχλος στο κοίλον ούρλιαξε ακατάπαυστα από άφατη ικανοποίηση. Έπιασα δεξιά, άναψα τα αλαμπι, έβγαλα τα κιάλια μου και χάξεψα: Στις διακεκριμένες θέσεις νομίζω ότι διέκρινα τον Σημίτη, τον Σταθόπουλο και άλλους παρατρεχάμενους εθνικούς σε αλλόφρονα κατάσταση, να χαίρονται το βάρβαρο θέαμα.

Μυρίζει μπαρούτι, Ναπολέων, είπα και την έκανα προς τον Νέο Κόσμο.

Εκεί, στην ΚΖ' Εφορία (ΔΟΥ τώρα) άλλο δράμα: Ένα εθνικό κτήνος εβασάνιζε έναν χριστιανό ζητώντας του άσχετα πιστοποιητικά, καταστάσεις, βεβαιώσεις παράβολα, ένσημα, χαρτόσημα, δηλώσεις του (πρώην) 105, προκειμένου να δεχτεί την κατάθεση του ΦΠΑ. Αυτό κι αν ήταν μαρτύριο!

Το θηρίον 666 (ή 660 κατ' άλλους πιο διαβασμένους) έχει πάρει παντοίαν μορφήν, βλέπετε.

Στην τοπική πολεοδομία αργότερα, πάλι στην ουρά εγώ, παρατηρούσα ένα άλλο εθνικό κτήνος να βασανίζει έναν άλλο χριστιανό που είχε τολμήσει να ζητήσει οικοδομική άδεια για τη σκαλωσιά που έπρεπε να μπει, προκειμένου να βαφεί η πρόσωση της πολυκατοικίας. Ρώτησα και έμαθα ότι αυτόν τον κανονισμό τον είχαν ψηφίσει κάτι, αντίχριστοι προφανώς, βουλευτές.

Βαρέθηκα κι έφυγα απ' την ουρά. Βγήκα στο δρόμο με το μεγάλο ερώτημα στο νου: Γιατί ο θεός (τους) έχει επιτρέψει σε τόσους αντίχριστους εθνικούς, εβραίους κ.λπ. να ταλαιπωρούν, να βασανίζουν και εν τέλει να αποκλείουν τους χριστιανούς;

Και να, μπροστά μου, ένας νέος αισχρός, πολλαπλός και κατά συρροήν, βασανισμός χριστιανής: Είχε την ατυχήστατη έμπνευση, η τάλαινα, να θέλει να πάει στο Περιστερί με ταξί! Δεν την φώτισε ο θεός (της) πως τα ταξί στην Καλλιρρόης πάνε μόνο Φάληρο ή Καλλιθέα, άντε και Γλυφάδα ή Πειραιά, και ποτέ αλλού! Στεκόταν περίφροντις εκεί, κραύγαζε «Περιστερί» σε μισάνοιχτα παραθύρα των κίτρινων τροχοφόρων, (εμφανέστατα, ως και εκ του χρώματος) όργανα του μίσους του εωσφόρου, για να λάβει ως απάντηση ένα στραβομουτσούνισμα τού επί του τιμονιού βασανιστή.

Ύστερα από δέκα τόσες γκριμάτσες άρχισε να σουρώνει, η κακομοίρα χριστιανή, όπου έπειτα από 30 είχε λεπτύνει τόσο ώστε γλίστρησε στη χαραμάδα της προκείμενης σχάρας του υπονόμου και εχάθη διά παντός στα έγκατα της γης, ένθα το βασίλειον του εξαποδώ.

Ελυπήθην τόσο, Μακα-

ριώτατε (αλλ' ουδόλως μακάριε) κ. Χριστόδουλε εμπρός εις τόσον απηνή διωγμόν των εν Ελλάδι χριστιανών, ώστε, παρότι παντελώς άθεος, ανακράζω:

Φέρτε το δελτίον να υπογράψω! (Και ει δυνατόν και τις κάμερες, παρακαλώ)

Αγάπη-Ειρήνη

Ναπολέον Παπαδόπουλος

•
**Για τον
Αλεξανδρουπόλεως
Με αφορμή πρόσφατες
δηλώσεις του μητροπολίτη
Αλεξανδρούπολης Άνθιμου
ο Ιάκωβος Μ. Φριζής μας
στέλνει την ακόλουθη
επιστολή:**

Τις μέρες της Εθνικής επετείου της 28ης Οκτωβρίου 1940, σκέφθηκα πολύ αν έπρεπε να γράψω τις παρακάτω γραμμές. Αλλά επειδή αισθάνομαι ότι θίγονται η τιμή και η υπερηφάνειά μου ως Έλληνα, από τις δηλώσεις, πριν από λίγο καιρό, του Μητροπολίτη Αλεξανδρουπόλεως Άνθιμου, είμαι υποχρεωμένος ν' απαντήσω, σεβόμενος τη μνήμη και τη θυσία του πατέρα μου, αλλά και των εκατοντάδων ελληνοεβραίων νεκρών που έπεσαν στο πεδίο της μάχης κατά τον πόλεμο του 1940. Μεταφέρω τις δηλώσεις του Άνθιμου, για να καταλάβουν όλοι περί τίνος πρόκειται: «...και εγώ θέλω να μου προσκομίσετε τα ονόματα των Καθολικών ή των Εβραίων που έπεσαν στο έπος της Αλβανίας. Είναι θέμα αίματος και θυσίας. Εμείς θα σκοτωνόμαστε και οι άλλοι θα απολαμβάνουν τις ελευθερίες; Να πάνε εκεί που είναι η πατρίδα τους. Για να μην πω για την άλλη φάση του Εμφυλίου Πολέμου, για να δούμε πού είναι τα θύματα και η προσφορά αυτών. Αν

έτσι έχουν τα πράγματα και θέλουμε να τα πούμε ωμά, να τα πούμε και με ονόματα και με στοιχεία».

Δεν περίμενα από έναν Μητροπολίτη να μη γνωρίζει την προσφορά σε θυσία και αίμα των Ελληνοεβραίων σ' όλους τους πολέμους της πατρίδας μου. Τον πληροφορώ, λοιπόν, ότι ο πατέρας μου, συνταγματάρχης Φριζής, σκοτώθηκε στα βουνά της Αλβανίας για τη λευτεριά της Ελλάδας και ότι ακόμη ήταν –κατά τους ιστορικούς Α. Ανεστόπουλο, Γ. Μαυρογορδάτο– ένας από τους κυριότερους συντελεστές της νίκης του '40. Θέλω να μάθει ο κ. Άνθιμος πως αν η Ελλάδα χάρισε την πρώτη Νίκη στους Συμμάχους, ο συνταγματάρχης Φριζής χάρισε την πρώτη νίκη στα ελληνικά όπλα. Όμως στον πόλεμο του '40 στρατεύθηκαν 13.000 Ελληνοεβραίοι, εκ των οποίων 513 σκοτώθηκαν και 3.750 τραυματίστηκαν. Αν αυτό δεν είναι προσφορά και θυσία στην πατρίδα, τότε τι είναι;

Πολλά θα μπορούσα να πω στον κ. Άνθιμο για την προσφορά των Ελληνοεβραίων στην Ελλάδα μας. Το αποφεύγω, γιατί πιστεύω ότι τα γνωρίζει και ό,τι δήλωσε το έκανε μόνο και μόνο από αντιεβραϊκή διάθεση, προσβάλλοντας την μνήμη όχι μόνο των νεκρών μας, αλλά και τη μνήμη πολλών μεγάλων Ιεραρχών –Δαμασκηνού, Γενναδίου, Χρυσοστόμου και άλλων– που πρόταξαν τα στήθη τους για να σώσουν Εβραίους κατά την γερμανική κατοχή.

Και κάτι ακόμη. Η πατρίδα μας είναι η Ελλάδα, εδώ και 2.500 χρόνια. Είμαστε Έλληνες, είτε αυτό αρέσει στον κ. Άνθιμο είτε όχι. Και δεν χρειάζονται τίτλοι τιμής για να

αναγνωριστεί η ελληνικότητά μας. Την έχουμε μέσα στην καρδιά μας και αγαππούμε για όσους την αμφισβητούν.

Τέλος, δεν περίμενα ποτέ, από έναν έλληνα ιεράρχη, που γνωρίζει καλά ότι η πίστη του βασίζεται στα αθάνατα εβραϊκά ιδεώδη, να εκφραστεί τόσο ρατσιστικά.

Αγανακτώ και λυπάμαι.

Με κάθε τιμή

Ιάκωβος Μ. Φριζής

•

Τού το πάνε οι Βλάχοι;

Από τον δικηγόρο

Στ. Παπαγιάννη, η
επιστολή που ακολουθεί:

Κύριε Διευθυντά,

Τελευταίως πληθαίνουν τα δημοσιεύματα που αναφέρονται στους Βλάχους, στη βλαχική γλώσσα, και στις δραστηριότητες των πολυάριθμων πολιτιστικών συλλόγων τους. Κάποτε ανοικτά ή εκαλυμμένα γίνεται λόγος για βλαχική μειονότητα, μισο-αστεία, μισο-σοβαμάς πληροφορούν ότι είμαστε όλοι Βλάχοι, ή μας βαφτίζουν» Βλάχους όπως ρόσφατα συνέβη με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Για πληρέστερη ενημέρωση των αναγνωστών σας συγχωρήστε μου να εκθέσω την προσωπική μου εμπειρία.

Η ρομαντική προπαγάνδα επί ένα και μισό αιώνα, επιτυρούμενη και από άλλες δυνάμεις, πασχίζει να διαμορφώσει την εθνική συνείδηση των ελλήνων βλαχόφωνων, και να τους μεταλλάξει σε «βλαχική» μειονότητα. Και, εν συνεχεία, σε συνεργασία με άλλες «βλαχικές» μειονότητες των ομότιμων χωρών να διεκδικήσουν δημιουργία βλαχικού

κράτους, σε εδάφη, κυρίως, ελληνικά.

Συνεπεία αυτής της προπαγάνδας ρουμανίζοντες «Έλληνες» Βλάχοι, δύο φορές στο παρελθόν με την ένοπλη βοήθεια των Ιταλών, τη μία το 1917 με τον Αλκιβιάδη Διαμάντη και τους συνεργάτες του, και την άλλη στην περίοδο της Κατοχής (1941-1944) με τη «Ρωμαϊκή Λεγεώνα», επιχείρησαν να ιδρύσουν βλαχικό κράτος: «Το πριγκιπάτο της Πίνδου» ή «Το κράτος της Πίνδου».

Απέτυχαν, αλλά στη δεύτερη επιχείρηση οι Λεγεωνάριοι, υπηρετούντες τους κατακτητές, διέπραξαν κάθε είδους φοβερά εγκλήματα σε βάρος των Ελλήνων –ιδιαιτέρως κατά των βλαχόφωνων– και της χώρας μας.

Το τι επεδίωκαν και επιδιώκουν και σήμερα οι ρουμανίζοντες «Έλληνες» Βλάχοι το γνωρίζουμε από τη γνωστή «διακήρυξη των Βλάχων της Βαλκανικής» της 1.3.1942, τα έργα τους στην Κατοχή, και από τα έντυπά τους που, έκτοτε, και μέχρι σήμερα αποστέλλονται, από το εξωτερικό, στους Έλληνες βλαχόφωνους.

Για να μη λησμονούμε και για να μην εφησυχάζουμε συνέγραψα το βιβλίο «Τα παιδιά της λύκαινας», το οποίο κυκλοφόρησαν οι εκδόσεις Σοκόλη το 1988, όπου παρέθεσα τα έργα των ρουμανίζοντων «Ελλήνων» Βλάχων, όπως προκύπτουν από τα πρακτικά των Ειδικών Δικαστηρίων Δωσιλόγων, που δίκασαν τους συνεργάτες των κατακτητών, και τις αφηγήσεις επιζώντων που κατέγραψα. Καμία δυσμενής κριτική για το βιβλίο μου δεν είδε το φως της δημοσιότητας, ενώ, αντιθέτως, επαινέθηκε ως «φρούριο κατά

της δολοφονίας της μνήμης και του αναθεωρητισμού. Απέναντι στην ανίερη προπάθεια πλαστογραφίας της Ιστορίας και δικαίωσης προδοτών», (Δ. Ραυτόπουλος, *Ελευθεροτυπία*, 25.8.2000). Ο δε βλαχόφωνος Δημήτριος Στεργίου έγραψε στον *Οικονομικό* της 13ης Μαΐου 1999: «Ως Ελληνόβλαχος οφείλω χάριτας στον κ. Στ. Παπαγιάννη, γιατί δεν ράπισε απλώς, αλλά συνέτριψε ολοσχερώς την προπαγάνδα για τους βλαχόφωνους Έλληνες, είτε αυτή εκδηλώνεται από απορρίμματα «λεγεωναρίων» είτε από μερικούς άλλους, που ανακινούν τεχνηέντως και κεκαλυμμένως “κουτσοβλαχικό ζήτημα” (ρουμανική προπαγάνδα)».

Απεναντίας, ο Βλάχος κ. Νικάλαος Ιωάννη Μέρτζος, δημοσιογράφος, από το Νυμφαίο της Φλώρινας, εν ψυχρώ, στο βιβλίο του «Αρμάνοι - Οι βλάχοι», αντί οποιασδήποτε κριτικής του περιεχομένου του βιβλίου μου, με αποκάλεσε πλαστογράφο και το βιβλίο μου μοχθηρό. Ο ίδιος, όμως, στις 20.10.2000 και στο ακροατήριο του Μονομελούς Πρωτοδικείου της Λάρισας ανακάλεσε τον συκοφαντικό ισχυρισμό του και δήλωσε τα παρακάτω, όπως προκύπτει από το υπ' αριθμόν 503/2000 πρακτικό του δικαστηρίου:

«Δηλώνω ότι δεν είχα καμία πρόθεση να θίξω την τιμή και υπόληψη του κ. Σταύρου Παπαγιάννη συγγραφέα του βιβλίου “Τα παιδιά της λύκαινας” και γι' αυτό, εκφράζω την λύπη μου. Δεσμεύομαι ότι στις αμέσως επόμενες εκδόσεις του βιβλίου μου “Αρμάνοι - Οι βλάχοι” θα απαλείψω από την σελίδα 110 τα εξής: «Παρά ταύτα η εθνική σπίλωση

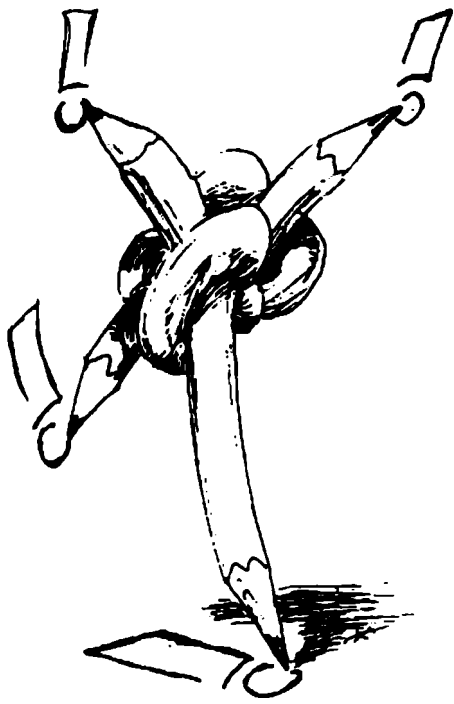
τους ακολουθεί σ' όλη τους τη ζωή, ακόμη και μετά θάνατον, επειδή δημοσιεύεται συχνά το πλαστό κείμενο του Διαμάντη με τα ονόματα των θυμάτων του χωρίς να δημοσιεύεται η αθώωσή τους. Αντιθέτως, ορισμένοι πλαστογράφοι δημοσιεύουν “καταδίκη” αυτών! Νωπό παράδειγμα, το μοχθηρό βιβλίο “Τα παιδιά της λύκαινας”, Λάρισα 1999.

»Η ανωτέρω δήλωσή μου θα δημοσιοποιηθεί με επιστολή μου, αδαπάνως, απευθυνομένης προς τις εφημερίδες “Ελευθερία” και “Ημερήσιος Κήρυκας” (Λάρισα), “Μακεδονία” (Θεσσαλονίκης), “Το Βήμα” και “Ελευθεροτυπία” (Αθηνών) και στο περιοδικό “Αντί” και θα δημοσιοποιηθεί σε ιστοσελίδα του INTERNET που θα ανοίξω ο ίδιος».

Αλήθεια, πού το πάνε οι Βλάχοι; Και τι κάνουν οι Έλληνες Βλαχόφωνοι;

Ελπίζω η επικαιρότητα του θέματος, τα γεγονότα γύρω μας, οι συνειρμοί που προκαλεί, και, προπαντός, η δική σας κατανόηση, να δικαιολογήσουν τη σχετική μακρηγορία μου.

Σταύρος Παπαγιάννης
Λάρισα

Το Internet πρέπει να παραμείνει ένας χώρος ελεύθερης έκφρασης, επικοινωνίας, δημιουργίας και πολιτισμού.

Τον Νοέμβριο του 1999, μια εταιρεία που εδρεύει στο Παρίσι, η **Transasia Corporation**, κατέθεσε αγωγή εναντίον της **Association Leonardo** υποστηρίζοντας ότι έχει κατοχυρώσει ως εμπορικά της σήματα τις επωνυμίες "*Leonardo*", "*Leonardo Finance*", "*Leonardo Partners*", "*Leonardo Experts*" και "*Leonardo Angels*". Στην αγωγή της η **Transasia**, μεταξύ των άλλων, υποστηρίζει ότι έχει σημαντικά διαφυγόντα κέρδη επειδή οι μηχανισμοί αναζήτησης του Internet, κατά την αναζήτηση της λέξης-κλειδί "*Leonardo*" δεν αποδίδουν ως αποτέλεσμα μόνο τις δικές της ιστοσελίδες, αλλά και εκείνες της **Association Leonardo** και ζητούν αποζημίωση που υπερβαίνει το ένα εκατομμύριο δολάρια. Με την κατάθεση της αγωγής, η **Transasia** ζήτησε και έλαβε ένταλμα έρευνας στο σπίτι του ιδρυτή της **Association Leonardo**, του **Frank Malina**, στο οποίο βρισκόταν η ηλικίας 80 ετών χήρα του. Η αστυνομία κατέσχεσε μερικά έγγραφα και δοκίμασε να αποκτήσει πρόσβαση στις ιστοσελίδες του **Leonardo** από τον υπολογιστή που υπήρχε στο σπίτι. Όπως παρατηρεί ειρωνικά ο γιος του ιδρυτή και σημερινός διευθυντής της **Association Leonardo** **Roger Malina**, δυστυχώς δεν πήραν μαζί τους και όλα τα έγγραφα που περιείχαν τη λέξη "*Leonardo*", απαλλάσσοντάς τον έτσι από τον κόπο και το χώρο για τη φύλαξη του πολύτιμου αρχείου του **Frank Malina**.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ASSOCIATION LEONARDO;

Η **Association Leonardo** και η **Leonardo/The International Society for the Arts, Sciences and Technology** (γνωστή ως **Leonardo/ISAST**) είναι μη κερδοσκοπικοί φορείς με έδρα το Παρίσι και το Σαν Φρανσίσκο των ΗΠΑ

αντίστοιχα. Αποτελούν μαζί ένα δίκτυο το οποίο ασχολείται με την παρουσίαση και προώθηση του έργου καλλιτεχνών που εργάζονται στον τομέα όπου συναντώνται η Τέχνη με την Τεχνολογία. Το δίκτυο αυτό ξεκίνησε τη δράση του από τη δεκαετία του '60 και ανάμεσα στα ιδρυτικά του μέλη συγκαταλέγονται προσωπικότητες, όπως ο **Frank Oppenheimer**, ο **C.P. Snow**, ο **R. Buckminster Fuller**, ο **John Cage**, ο **Frank Popper** και πολλοί άλλοι.

Σήμερα, είναι ένα από τα πιο σημαντικά (αν όχι το πιο σημαντικό) σημεία αναφοράς στον τομέα της τεχνολογικής τέχνης, εκδίδοντας επιστημονικά περιοδικά βιβλία και web sites, όπως το **Leonardo Journal**, το **Leonardo Electronic Almanac**, το **Leonardo Music Journal**. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα βιβλία και τα περιοδικά της κυκλοφορούν από τις πανεπιστημιακές εκδόσεις **MIT Press**. Επίσης, πραγματοποιεί μια σειρά από σημαντικά καλλιτεχνικά και επιστημονικά προγράμματα, ενώ έχει θεσμοθετήσει και μια σειρά από βραβεία για σημαντικά επιτεύγματα στον τομέα του. Ένα από τα βραβεία αυτά έχει απονεμηθεί και στον έλληνα καλλιτέχνη **Τάκι**.

ΚΑΤΑΠΑΤΗΣΗ ΕΙΚΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Είναι φανερό ότι η πρακτική που ακολουθεί η **Transasia** είναι μια προσπάθεια βάνανσης καταπάτησης εικονικού ζωτικού χώρου ή εικονικής επικράτειας, και μάλιστα με δόλια μέσα: γνωρίζοντας ότι οι μη κερδοσκοπικοί πολιτιστικοί φορείς δεν διαθέτουν τους απαραίτητους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους για ν' αντέξουν σε παρατεταμένες δικαστικές περιπέτειες, ευελπιστεί ότι θα μπορέσει να καταπατήσει χωρίς ιδιαίτερο κόστος τα δικαιώματά τους.

Η τακτική αυτή -που δεν είναι άγνωστη και στα καθ' ημάς, αλλά για εντελώς διαφορετικές υποθέσεις- έχει επικρατήσει να ονομάζεται **SLAP** (από τα αρχικά των λέξεων "*Strategic Litigation Against Public Participation*" - Στρατηγικές αγωγές εναντίον της δημόσιας συμμετοχής). Θύματά της είναι συνήθως οργανώσεις για την προστασία μειονο-

τήτων, μικρές περιβαλλοντικές οργανώσεις, πολιτιστικοί οργανισμοί και γενικά φορείς με περιορισμένη οικονομική επιφάνεια και κοινωφελείς σκοπούς που αντιστέκονται στην πρακτική των μεγάλων εταιρειών και συμφερόντων. Φυσικά, κάνουν τους λογαριασμούς τους χωρίς να υπολογίζουν τις αντιδράσεις όλων εκείνων που πιστεύουν ότι το Internet, όπως και ο κόσμος στον οποίο ζούμε, εκτός από χώρο παγκόσμιας εμπορικής δραστηριότητας, μπορεί και πρέπει να είναι ένας πολυ-πολιτισμικός χώρος γνώσης, δημιουργίας και προβληματισμού. Και βέβαια δεν φαίνεται να μαθαίνουν ούτε από τα παθήματα άλλων που επιχείρησαν παρόμοια επιχειρήματα και υπέστησαν οικονομική πανωλεθρία, όπως συνέβη με την πολυεθνική εταιρεία παιχνιδιών **eToys**, που προσπάθησε να εξαφανίσει τη βραβευμένη καλλιτεχνική ομάδα **eToy** στη διάρκεια της «διένεξης» που διήρκεσε ένα μήνα, η μετοχή της **eToys** έπεσε από τα 67 στα 19 δολάρια και αναγκάστηκε να αποσύρει την αγωγή της για να μην καταστραφεί τελείως...

ΜΑΣ ΑΦΟΡΑ ΟΛΟΥΣ...

Όσο κι αν φαίνεται ότι η υπόθεση αυτή αφορά κάποιους άλλους, στην πραγματικότητα αφορά όλους όσοι θέλουν να παραμείνει το Internet ένας χώρος ελεύθερης έκφρασης, επικοινωνίας, δημιουργίας και πολιτισμού. Εάν μετατραπεί αποκλειστικά σε καταναλωτικό ή επενδυτικό «παράδεισο» των κάθε λογής εμπόρων, έχουμε όλοι να χάσουμε. Ας μην ξεχνάμε, το μέλλον είναι και στα χέρια μας και όχι μόνο στα χέρια των μεγεθών της παγκοσμιοποιημένης αγοράς και η ευθύνη για το μέλλον πέφτει και στους δικούς μας ώμους. Αν τελεσφορήσουν τα σχέδια της **Transasia** και όλων εκείνων που επιβουλεύονται την ύπαρξη φορέων όπως το **Leonardo**, τότε αυτό που θα χάσουμε είναι κάτι ιδιαίτερα πολύτιμο: το δικαίωμα στη δική μας πολιτισμική ταυτότητα μέσα στον αχανή αλλά και γοητευτικό Κυβερνοχώρο.

ANNA XATZHIANNAKH

Γιά νά ξεχνοῦν

Ένα αντρόγυνο
δεμένο στις παλιές πληγές...

Τό πρόσωπό της χαρακωμένο από μακρύν κόπο, δεινά. "Όμως, τό νιώθεις όμορφο. Μ' αυτά τά φλογερά θαλασσιά ης μάτια, μ' αυτό τό έξυπνο μέτωπο, ήν αύρα τής θέλησης πού αφήνουν έώμα καί χειρονομίες.

Μέ περιμένει σ' ένα άπ' τά απόμερα σοκάκια τής κωμόπολης καί μου μιλάει. Είναι ή κωμόπολη όπου έρχομαι νά ξεκουραστώ· στά φωτεινά ουνά της, στίς άκτές της τίς ήμέρες. Σταμάτησε στόν απόμερο δρόμο γνωρίζοντας τά σϋρε κι έλα μου μέσ τήν ήμέρα. Σάν περιμένοντάς με πό πέρυσι, πάλι τέτοιον καιρό· σάν π' τόν περασμένον χρόνο.

Η φωνή της είναι αυθόρμητη μά λυημένη. Καί τό βλέμμα της νά πετάει τά παράθυρα τών σπιτιών, γύρω. Ήπως άκούει κανείς; "Αχ, νά μιλήει! Καί λέει μέ θέρμη:

«Ξέρεις τί κάνεις πού μ' άκούς; Χτίεις έκκλησία!»

Καί θά πει τά ίδια σχεδόν πάλι, καθώς άλλοτε.

«Αφουγκράζομαι», λέει, «μέσα στή ύχτα τίς σκέψεις μου. Έχω τόν ντρα μου δίπλα, δέν σαλεύει τό χείλι ρυ -κάτι νά πει. Για ζητήματα του πιτιού... άς είναι καί για τά περαμένα μας... Σάμπως νά τά έχει πει λα πού σκέφτονταν καί στέγνωσε... α όταν δέν έχει ύπνο, σηκώνεται, απνίζει. Φαρμακώθηκαν τά σωθικά ρυ -μόνον αυτός τά ίδια· μέ τό ρημάι τό τσιγάρο στό στόμα του. Ανατενάζει. Τάχα πού νά τόν πηγαίνει ή λήψη του; ή απογοήτευσή του; Τάχα

σ' έτοῦτα; "Ο έμφύλιος πόλεμος είναι πικρός. Είναι φαρμακερός ό έμφύλιος. Δηλητήριο είναι ό έμφύλιος. "Ο κόσμος σέ μισεί». Σ' αυτά, πού είναι περασμένα από καιρό, νά 'χουν ξεμείνει τά συναισθήματά του; Μ' αυτά θά φύγουμε; Πέφτουμε καί ξυπνάμε στό ίδιο κρεβάτι καί δέν λέμε τίποτα. Άλλά μέ τό ξύπνημά μας κάτι φωνάζουμε ό ένας στόν άλλον. "Αλλαξε πουνάμισο· πού καταβρώμισε!" Μου άπαντάει: "Έσύ, άγλύκαντη, θά μέ συμβουλεύεις τί θά κάνω;" Κάτι λέμε... Άλήθεια, νά μ' είχε ποτέ του σέ υπόληψη; Κι αν δέν είμαι τίποτα για τόν άντρα μου, τότε ποιά είμαι; Πού γυρεύεις κάποιος νά σέ συλλογίζεται... νά σε περιμένει...

Τό ήξερα. Ένας ισχυρογνώμων ήταν· νευρικός. "Ηθελε, πάντοτε, νά' χει τόν τελευταίο λόγο. Μου τόν προξένεψαν φιλενάδες μου, εκεί, στά μέρη τής προσφυγιάς όπου πέσαμε, μέ τό τέλος του έμφύλιου. Τότε. Καί είπαν: "Αν σέ ρωτήσει 'πετάει τό βόδι;' νά του άποκριθείς: 'Ναί, πετάει!'" Τό θυμάμαι αυτό, σάν τώρα. Κι έγώ: "Έχει τέσσερα πόδια" τούς λέω μέ άγανάκτηση "τό βόδι δέν πετάει, περπατάει!" Κι εκείνες 'Χαζή!' γελοῦσαν.

Είχανε δει, οί ίδιες οί προξενήτρες, εκείνον πού μ' είχαν άρραβωνιάσει τόν είχαν δει πού ήταν κολόνα πάγου μέσα στό χιονισμένο δάσος... "Ορθιος, άκουμπησμένος μέ τήν πλάτη του σ' ένα χοντρό δέντρο -όχι! ποτέ μήν κοιμηθείς όταν σέ κυνηγοῦν- ορθιος, κι αυτές τόν σκούνησαν νά ξεκινήσουνε μαζί, άλλ' εκείνος γκρεμίστηκε άφου ήταν πέτρα πιά... "Ελα" μου 'χανε πει άντάρτες πού έπιστράτευσαν, σβάρνα, κορίτσια ... άγόρια ... στό χωριό μου· "έλα, ν' άνταμώσετε μέ τόν άρραβωνιαστικό σου". Καί συ-

νάντησα τόν ίσκιο του...».

Τρέμει τό σαγόνι της. Πάλι τό βλέμμα της στά παράθυρα τών σπιτιών. Καί τό φως του άπογεύματος νά κατακυλάει από τίς κορυφές τών βουνών, νά όρμάει μέσ στους δρόμους καί όλα νά γίνονται σάν άέρινα.

«Τά παιδιά μου έχουν φύγει...» ραγίζει ή φωνή της. «Καί θαρρώ ώρες- ώρες πώς οί κάμαρες γυρίζουν καταπάνω μου τήν ανήμερη βουβαμάρα. Θέλω νά φύγω... ά, κάπου άλλοῦ νά πάω... Είν' όμως, πάλι, κατιτίς πού μου δένει τά πόδια καί μέ κρατάει δώ... Νά 'ναι ό άέρας πού αφήνει τό κορμί μας σέ κάποιον τόπο καί δέν φεύγουμε; Έτοῦτος ό άέρας... τά σπίτια πού έχουμε χτίσει... τά περιβόλια πού έχουμε άναστήσει... μπορεί κι οί πέτρες πού πατάμε... "όχι!" άκούς νά σου θυμίζουν· "μείνε δώ!"».

Τή φώναξε κανείς; Ταράζεται. Τίποτα. Μέσα άπ' τόν δρόμο πέρασε καί τυλίχτηκε ένα κῦμα άέρα· χτύπησε ένα πατζούρι. Άλλά δέν έχει πει άκόμη για τά σκυλιά τους! Πού έχουν, πάντα, νά φροντίζουνε σκυλιά-

Μέ μιάν ήρεμη χλεύη,

«"Ο άντρας μου» λέει, «μ' έχει πιό κάτω άπ' τόν Μπαντόλιο... τή Σπίθα... τήν Σαλόνα... τόν Σπαθάτο... Τά σκυλιά του. Μ' αυτά μιλάει. Τά τετράποδα άξίζουν πιό πολύ από μένα. Έχουν, λέει, νά του είπουν περισσότερα άπ' ό,τι ό άνθρωπος. Αύτά, όταν τά διατάζει, κάθονται σουζα. "Ισως νά τούς λέει καί για τή ζωή του... Μόνο, γερνώντας, αντί νά γίνεται ή μέρα μας πιό συμμαζευτή, καλόκαρδη -εμείς τή ζοῦμε μέ ασυννεγοησία.»

Έδω, σάν εξαφνα, κόβει άπότομα τό λόγο της, καί μέ μιá περηφάνεια στό βλέμμα της,

«Άλλά καί ποιοί» ρωτᾷ, «νά τόν άνεχτοῦνε στίς παρέες τους, πού

ἔμεινε ντόμπρος, τίμιος; Τή γλώσσα του ποτέ δέν τήν διπλώνει.»

“Επεφταν ἴσκιοι. Νά φύγει. Νά ’ναι στό σπίτι –ἐπιστρέφοντας ὁ ἄντρας της ἀπό τό περιβόλι, ὅπου εἶχε πάει νά ταῖσει τήν Ἀγγέλα... τόν φωτεινό τώρα...”

Ἀκούω, μέσα μου, τά ἴδια τά λόγια της: «Τάχα ποῦ νά τόν πηγαίνει ἡ θλίψη του; ἡ ἀποκαρδίωσή του;» Καί καθώς φέρνω τή μορφή τοῦ ἄντρα της ἐμπρός μου, ξανακούω τή δική του τή φωνή. Πού μέ κερνοῦσαν τό ἀντρόγυνο δαμάσκηνα, κάτω ἀπ’ τήν κληματαριά τους. Βλέπω τό πρόσωπό του τραχύ ἀλλά, στιγμές, τό λουζε μιά τρυφερότητα ἡμεράδα. Ναί, ἡ δική του φωνή:

«Τ’ ἀγαπῶ τά σκυλιά. Τά ’θελα κοντά μου, πηγαίνοντας στό βουνό γιά ξύλα. Αὐτά σ’ ἀκοῦν. Γρήγορα ἀντιλαμβάνονται τί τούς γυρεύεις. Δέν εἶναι ἀχάριστα. Ρίχνεις τό κόκαλο καί κουνᾶνε τήν οὐρά τους ἀπό χαρά, εὐγνωμοσύνη. Ποτέ δέν θά σέ προδώσουν ἄν κάποιος ἄλλος τά ταῖσει καλύτερα ἀπό σένα. Καί μπορεῖ νά σταθοῦν στό πλάι σου ἄν τύχει καί πέσεις σέ γκρεμό, νά κλάψουν ἄν κλαῖς, κι ἄν πεθάνεις, νά πεθάνουν κι αὐτά ἀπό πόνο.

Οἱ ἄνθρωποι φέρονται χειρότερα ἀπό κάθε θηρίο καί, μακάρι, νά ’τανε σάν τά σκυλιά!

Τί νά πρωτοεἰπῶ γι’ αὐτά; Γιά τήν Σαλόνα μου; Φρόντιζε τά κουτάβια τῆς Σπίθας καί, κατόπιν, τά δικά της πού ἦταν πιο μεγάλα. Σκεφτόταν –τά μικρά εἶναι πιο ἀνυπεράσπιστα· ἀδύναμα. Καί στό δάσος ὅπου τά ἔπαιρνα εἶχαν κι οἱ δύο τους τήν ἔγνοια καί γιά τῆς ἄλλης τά παιδιά. Ἐσύ, γυναίκα, ποῦ τό ’χεις δεῖ αὐτό στόν ἄνθρωπο; Μές ἀπ’ τά ζῶα μαθαίνεις νά ’σαι ἄνθρωπος. Κι ὀρίστε! Τόν φετινό χειμῶνα –χιόνι πού ἔφτανε ὡς στόν λαιμό σου· σ’ ἔχαρτε! Καί τά σκυλιά, στό περιβόλι, νυστικά... Δέν τό ἄντεχα· ὁ ὕπνος μου εἶχε χαθεῖ καί τό ψωμί στό στόμα μου πικρό. Νά πάω! Τρεῖς ὥρες σπρώχνοντας μέ τό σῶμα μου τό χιόνι –νά βουλιάζω... νά ξεβγαίνω... Στιβάζεται τό χιόνι –δέν ὑπάρχουν τά χνάρια μου γιά νά γυρίσω... Τί ἀκούει ἡ Σαλόνα ἀπ’ τίς σκέψεις μου; Ἐνίωσε τό χτυποκάρδι μου; τό σάστιμά μου; Σμιώνει. “Γύρνα πίσω!” τή μαλλώνω. Γυρίζει.

Τό γαυγιστό της –σάν νά μέ μάλλωνε καί νά μέ παρακαλοῦσε. Μέ ξανασιμώνει. “Πέρνα μπροστά!” τῆς λέω. Τά μάτια μου πανιασμένα ἀπ’ τήν χιονοβολή κι ἡ μέρα νά πέφτει... Τό σκυλί ἄνοιγε δρόμο... πηγαινέ... πηγαινέ... μέ περιμένει. “Ἄιντε, πάλι, κορίτσι μου!” ἔλεγα. “Ἄιντε, προχώρησε!” Δακρύζω μέ τοῦτο τό σκυλί. Τόσο νοηκό! Ἀλλά, ἐσύ κυρά, κακορίζικη, θέλησες νά χαθεῖ! Ὅλα τά σκυλιά μου νά χαθοῦν! Καί τή λαχτάρα σου τήν ἐνίωσε ὁ γείτονας. Τό ψωμί του, γιά τά ὄρνια πού ἀρπάζουν τά πουλερικά του, εἶχε ὑδροκυάνειο.

Τά φθόνησες αὐτά τά μυαλωμένα πλάσματα. Πού εἶχαν πιο καλά αἰσθήματα ἀπό σένα τήν... Ἀγανακτεῖς, ἐπειδή λερώνω τά ροῦχα μου –ὅπως βράζω κόκαλα... Μά, ἔρχεται κανείς νά σέ εἰδοποιήσει, ἄν κάποιος ἔχει σκαρφαλώσει σέ ὄρθιο βουνό κι ἀκούγεται, ξαφνικά, νά φωνάζει ἀπελπισμένα; Ἐ, αὐτό τό σκυλί, ἡ Σαλόνα, νά μέ ὀδηγεῖ, ἐκεῖ, ὅπου ὁ Σπαθάτος κινδύνευε. Μέ τήν ἄλυσίδα στόν λαιμό του, μπερδεύτηκε σέ θάμνους, ἔκλαιγε. Καί νά σταματάει ἡ Σαλόνα μέ τά μάτια της ἀπάνω μου· μήν γκρεμιστῶ. Ἦταν ζωντανό πού σέ σέβονταν—»

Ἀκούω τή φωνή του. Εἶναι, σάν ἀπό παντοτινά, δύσθυμος, ἀπόμακρος, μά τό χαμόγελό του ἔχει μιά θέρμη, γίνεται κάλεσμα φιλικό. Ἀκούω καί τίς δύο φωνές. Τῆς γυναίκας του, τή δική του σέ μιά διαρκῆ γκρίνια. Αἰσθάνεσαι, ὅμως, πώς ἀγαπιοῦνται. Κι αἰσθάνεσαι, ἀκόμη, ὅτι μιά ὀρφάνια ἀδιέξοδη ζώνει τή ζωή τους. Μιά ἀπελπισία, μυστική κι ἀπό τούς ἴδιους, δουλεύει μέσα τους. Καμιά αὐταπάτη ὅπου, κι αὐτή, κάποτε, σ’ ἀνασηκώνει. Ἀλλά, πάντοτε, κάτι πού τούς ἀποθαρρύνει καί πού, ἴσως, νά ’ναι ἡ συνείδηση ὅτι ἐκείνη ἡ ὀρίστη, συγκεχυμένη καί, συνάμα, ἡ –δονιστική προσδοκία, κείνος ὁ πόθος ν’ ἀνθίσει μιά διαφορετική ζωή –αὐτά, ἦταν ἴδια μέ ξερά χορτάρια, σκόρπισαν.

Τό ἀντρόγυνο, δεμένοι στίς παλιές πληγές τους, ξεσποῦνε, λέω, ὁ ἕνας στόν ἄλλον καί γιά νά ξεχνοῦν...

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ

Σάββας Μακρίδης

Ἐνας ἀπόμαχος αεροπόρος τοῦ 1935 στα χρόνια τῆς Ἀντίστασης καί τοῦ Εμφυλίου.

Ο κωνσταντινουπολίτης Σάββας Μακρίδης, μαζί με τον αδερφό του Θεόδωρο, επιτελάρχη του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ, διώχτηκαν ἀπὸ τὸ στράτευμα τὸ 1935.

Ὁ Σάββας ἦταν λοχαγός-αεροπόρος, ἀλλὰ στὸν ΔΣΕ προβιβάστηκε σὲ συνταγματάρχη. Καλλιγράφος, ἦταν αὐτὸς πὸν Δεκέμβρη τοῦ 1944 ἔγραψε τὴν ἐκθεσὶ τῶν Θεόδωρου Μακρίδη καὶ Γκάλεγια τὴν ἥττα τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα πρὸς τὸν Ν. Ζαχαριάδη, ὅταν ὁ τελευταῖος ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸ Νταχάου. Ἡ ἐκθεσὶ αὐτὴ συντάχθηκε στὸ σπίτι τοῦ Μακρίδη στὴν Ἀθήνα. Δὲν δόθηκε ὁμῶς συνέχεια σὸ θέμα μέχρι τὸ 1950. Ὁ υποφαινόμενος δὲν θὰ δώσει συνέχεια σὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ἐκθεσῆς, πὸν δὲν διάβασε ἄλλωστε ποτέ ολοκληρωμένη. Θα ἀναδείξει ὁμῶς τὴν προσφορὰ τοῦ Σάββα Μακρίδη στὴν Ἐθνικὴ Ἀντίσταση καὶ

στον ΔΣΕ, όπου χρησιμοποιήθηκε σε καίριες θέσεις. Τον θυμάται πάντα και τον σέβεται.

Ο Σάββας, όντας στρατιωτικός, υπήρξε ένας άνθρωπος που έζησε λιτά. Ακόμη και στην οικογένειά του διέκρινε κανείς κάποιες συνήθειες στρατιωτικού χαρακτήρα, πειθαρχημένης σκέψης και ζωής. Πάντα ολιγαρκής, ολιγόλογος και πολύ συγκεκριμένος. Ο λόγος του ήταν αυστηρά πειθαρχημένος και καταταναωτός. Λεβέντικη κορμποπασία και βήμα σταθερό. Φανατικός γραμματοσυλλέκτης.

Ο συντάκτης αυτών των γραμμών γνώρισε καλά τον Σάββα στην Ουγγαρία, στην πολιτική προσφυγιά, ιδιαίτερα μετά την 6η ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ. Τότε που η νέα ηγεσία του ΚΚΕ προσπάθησε να επανεξετάσει την δράση του ΚΚΕ από την εποχή που ανέλαβε την καθοδήγησή του ο Ν. Ζαχαριάδης, το 1931. Τότε, όπως ήταν φυσικό, περιορίσαμε τις συζητήσεις μας ξανά στον αγώνα της κατοχής και του ΔΣΕ.

Αυτό είχε γίνει άλλη μια φορά, από την οπισθοχώρηση του ΔΣΕ το 1949 έως την Γ' συνδιάσκεψη. Προσπαθήσαμε τότε να εξηγήσουμε πολλά. Γιατί θα πρεπε το 1956 να συζητάμε τα ίδια πράγματα με διάφορες προσθήκες και διλήμματα;

Ο υποφαινόμενος στη διαδικασία της ανάλυσης των αποφάσεων της 7ης Ολομέλειας του 1957 θυμάται τον Σάββα να πυζητά έντονα αλλά χαμηλόφωνα, σ' ένα διάλειμμά της, με τον Πέτρο Ρούσσο, μέλος τότε του Π.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ. Αργότερα, στο σπίτι του, τον ρώησα σχετικά: «Τι λέγατε τότε με τον Ρούσσο;» Απάντησε πως ο Ρούσσος του παρατήρησε ότι η παρέμβασή του ήταν αριστεριστική. Κι εκείνος με τη σειρά του του είχε πει: «Βέβαια, όταν σύ πήγες δεξιότερα, φυσικό είναι να κλέπεις την δική μου άποψη αριστεριστική».

Πρέπει να πω εδώ ότι οι δυο τους γνώριζαν καλά από την Αθήνα. Στις κουβέντες μας αργότερα ανακαλύψαμε, πως κάπου συναντηθήκαμε. Ήταν τον Οχτώβρη του 1947, όταν μια ομάδα πελεχών από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη έπαιρνε τα βουνά. Ο λοχαγός Νίκας Θανασάρας (αργότερα σκοτώθηκε) πήρε διαταγή να πάμε στα χαμηλά, κεί κάπου στο Λαχανά, να τους συναντήσουμε και να τους φυλάξουμε. Τα

χαράματα τους αντιλήφθηκε ο εχθρός, αλλά εμείς τον χτυπήσαμε και διακόψαμε το καταπόδι.

Κουβέντα στην κουβέντα είπε πως στη μάχη αυτή τα καταφέραμε καλά. Η αποστολή έφτασε στο Μπέλλες. Ο Σάββας ταξίδεψε στο Βελιγράδι, στο κλιμάκιο του Π.Γ. που ήταν τότε εκεί. Ήταν ιδιαίτερος του Ζαχαριάδη μέχρι το καλοκαίρι του 1948 που κατέβηκε στον Γράμμο το κλιμάκιο.

Ο Σάββας γνώριζε πολλά πράγματα για τις προσπάθειες του Ν. Ζαχαριάδη να εξασφαλίσει αξιόλογη υλική και ηθική υποστήριξη του αγώνα του ΔΣΕ. Δεν γνώριζε όμως ότι οι υποσχέσεις των φίλων μας κινούνταν μέσα στο πλαίσιο των υποχρεώσεων των συμμάχων. Εξάλλου, ο Ν. Ζαχαριάδης έπρεπε να αναλύσει πιο βαθιά τα λόγια του Στάλιν: «Αρχίστε αλλά όχι από τις πόλεις, μα από τα βουνά, βαθμιαία, γιατί αν συγκρουστείτε με τους συμμάχους (Άγγλους) τότε θα 'ρθουμε σε δυσχερή θέση». Αυτά τα λόγια προΐδεάζουν πως οι φίλοι μας δεν ήταν έτοιμοι γι' αυτό. Αυτή η πολιτική των αψιμαχιών μάς καταδίκασε!

Όταν η ηγεσία μετακινήθηκε στο Γράμμο, ο Σάββας με άλλους συναδέλφους του έφυγαν για την Πολωνία να εκγυμνασθούν σε αεροπλάνα «ντακότα» και να χτίσουν κάπου στις ανταρτοκρατούμενες περιοχές αεροδρόμιο. Όπως μας διηγούνται, θα επιχειρούσαν καθόδους στην Αθήνα και σ' άλλες πόλεις την νύχτα. Θα έριχναν διαφωτιστικό υλικό, προκηρύξεις κ.λπ. προκειμένου να ανυψώσουν το ηθικό του λαού, να αναπτερώσουν τις ελπίδες.

Και αυτή η προοπτική όμως ανατράπηκε, γιατί οι «φίλοι» μας αθέτησαν τις υποσχέσεις τους. Δεν είχαν το κουράγιο. Ο Σάββας επέστρεψε από την Πολωνία στο Βίτσι-Γράμμο, για να βρεθεί ξανά κοντά στον Ζαχαριάδη.

Συνεχίσαμε τον αγώνα μας ακόμα αρκετό καιρό, μέσα σε αφάνταστες δυσκολίες. Τελικά μας συμβούλεψαν να τραβηχτούμε σε ξένες πατρίδες, με την υπόσχεση «επιφυλασσόμαστε για το μέλλον».

Ο Σάββας ήρθε κι αυτός στην Ουγγαρία. Δούλεψε στο υπουργείο Εσωτερικών, συνταξιοδοτήθηκε και μετά το 1974 επισκέφτηκε την Ελλάδα για πρώτη και τελευταία φορά. Στο αεροδρόμιο του Ελληνικού μάλιστα τον συ-

νέλαβαν, και για λίγες μέρες ήταν υπό κράτηση. Τον ανέκρινε ο ασφαλίτης Μάλλιος. Μας διηγόταν όταν επέστρεψε: Ο Μάλλιος του έλεγε πως αν υπηρετούσε στην Ελλάδα θα είχε το βαθμό του στρατηγού τότε.

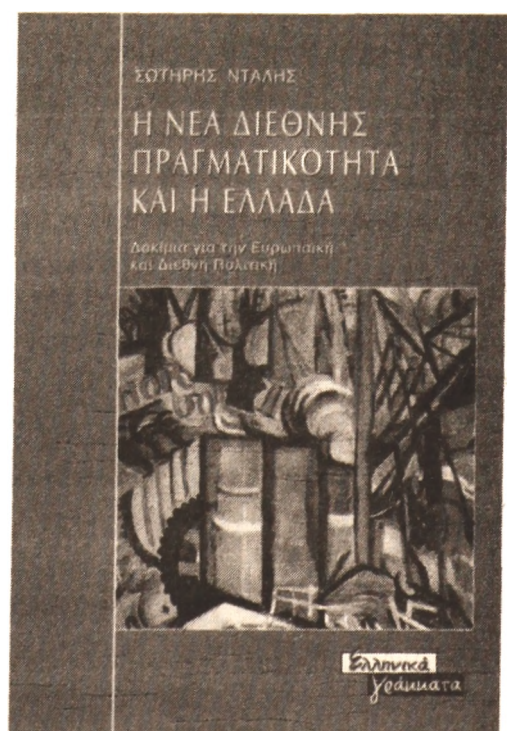
Ο Σάββας του απάντησε, με κείνο το σοβαρό χαμόγελό του: «Έ! στην ιστορία συμβαίνουν άλλα πράγματα, στις μεγάλες στροφές της, όπως αυτή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, που εκφράζει η επανάσταση, κι αυτή του Β', με το φούντωμα του εθνικού απελευθερωτικού κινήματος. Οι άνθρωποι τοποθετούνται ανάλογα με τις ιδέες που διαμορφώνουν εκείνη την εποχή, σε κείνες τις συνθήκες». «Εγώ σαν απότακτος αξιωματικός, μόνον αυτόν, άλλον δρόμο δεν ήταν δυνατό να ακολουθήσω». Ο Μάλλιος δεν είπε τίποτα· έσπασε μόνον ένα γλυκόπικρο χαμόγελο.

Ο Σάββας πέθανε στη Βουδαπέστη το 1977 με την πίκρα του διαγραμμένου από το κόμμα του. Φυλακίστηκε, δικάστηκε στην Ουγγαρία, αλλά στο τέλος δικαιώθηκε· αθωώθηκε, γιατί εκείνες τις μέρες της δίκης έφθασαν τα μαντάτα της 12ης ολομέλειας του ΚΚΕ για την καινούργια διάσπαση του 1968.

Ο Σάββας όμως ήταν αφοσιωμένος αγωνιστής-κομμουνιστής και δεν θα έπαιρνε μέρος σε καμία απολογιστική εκπομπή της ΝΕΤ κανενός δημοσιογράφου Κούλογλου.

Ας θυμόμαστε τον Σάββα, εμείς οι φίλοι και σύντροφοί του. Τον άνθρωπο, τον φίλο, τον αγωνιστή-κομμουνιστή, τον μη αποκατεστημένο στο κόμμα του. Το κρίμα είναι βαρύ.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Στη Λογοτεχνία λέμε ΝΑΙ!

Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί παγκόσμια πρωτοτυπία το γεγονός της απαξίωσης της νεοελληνικής λογοτεχνίας από μέρους του υπουργείου Παιδείας. Γιατί η περιθωριοποίηση του μαθήματος της νεοελληνικής λογοτεχνίας είναι προ των πυλών, όταν αποκλείεται από την εξεταστική διαδικασία. Ίσως κάποιοι καλοπροαίρετοι σχολιάσουν το γεγονός λέγοντας ότι η διδασκαλία θα γίνει καλύτερη όταν οι μαθητές αποσυνδέσουν το μάθημα από την εξεταστική «απειλή». Δυστυχώς, απατώνται πλάνην οικτράν! Καθώς όλοι γνωρίζουμε, μόλις ένα μάθημα παύει να είναι μέρος της εξεταστέας ύλης, παύει κατ' ουσίαν να υπάρχει σ' ένα σχολείο που έχει προσδιοριστεί ως εξεταστικό κέντρο. Φαύλος κύκλος.

Το ζήτημα είναι σοβαρότερο αν αναλογιστεί κανείς την αναγκαιότητα ενός μαθήματος όπως η λογοτεχνία. Δεν είναι μόνο η αξία των ιδεών, όπως αναδεικνύονται μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα που υποτιμάται, ούτε μόνο η συναισθηματική στέρηση που ενισχύεται από την απουσία της λογοτεχνίας από τη ζωή μας. Αλλά η απομάκρυνση της λογοτεχνίας από το σχολείο αποσυνδέει τους νέους ανθρώπους και από την ιστορική συνείδηση που εμπεριέχεται μέσα στις γλωσσικές μορφές της νεοελληνικής γραμματείας. Κυρίως αμελείται η ίδια η συσχέτιση της γλωσσομάθειας με τη λογοτεχνική εμπειρία και η εκμάθηση της γλώσσας ανάγεται αποκλειστικά σε στερεοτυπικές λογικές που αναδεικνύονται μέσα από χρηστικά κείμενα.

Εκκληση εκπαιδευτικών προς τον υπουργό Παιδείας να αναλογιστεί την οπισθοδρόμηση που συντελείται με την απομάκρυνση του μαθήματος της νεοελληνικής λογοτεχνίας από τις εξετάσεις απευθύνουν οι Νίκος Γρηγοριάδης, Τάκης Καρβέλης, Χριστόφορος Μηλιώνης, Κώστας Μπαλάσκας, Γιώργος Παγανός, Γιάννης Παπακώστας, όλοι εκπαιδευτικοί με μακρόχρονη πείρα. Προφανώς πολλοί ακόμη εκπαιδευτικοί θα ήσαν έτοιμοι να προσυπογράψουν ότι «...Η βαθμιαία συρρίκνωση των κατεξοχήν ανθρωπιστικών μαθημάτων στα σχολικά προγράμματα, κυρίως με τον περιορισμό των ωρών διδασκαλίας της αρχαίας Γραμματείας, από το πρωτότυπο και από μετάφραση, και η υποβάθμιση των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, καθώς και η διαφαινόμενη πρόθεση υποταγής της Λογοτεχνίας στη γλωσσική διδασκαλία (όπως δείχνουν και οι πρόσφατες οδηγίες που δημοσιεύτηκαν στον Τύπο για την εξέταση του μαθήματος στο Γυμνάσιο, με το κύριο βάρος να πέφτει στη «Νεοελληνική γλώσσα»), πρέπει να ανακοπεί. Η πορεία αυτή θα οδηγούσε πάλι στα «Αναγνώσματα», δηλαδή σε ένα συνονθύλευμα πρόχειρων δημοσιογραφικών, διαφημιστικών, παραλογοτεχνικών κειμένων ή και λογοτεχνικών σπαραγμάτων, που καμιά πνευματική καλλιέργεια δεν ασκούν, η δε γλωσσική κατάρτιση των μαθητών –και αν ακόμη υποθέσουμε ότι με αυτά τα μέσα μπορεί να επιτευχθεί– δεν θα είχε πια τι να εκφράσει».

Α.Κ.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• **Ταξιδέψτε** μέχρι την Πάτρα για να δείτε την έκθεση του πολιτικού γελοιογράφου Δημήτρη Χαντζόπουλου. Είναι μια αναδρομική παρουσίαση του έργου του που φιλοξενείται στον Πολυχώρο MILLENNIUM έως τις 30 Νοεμβρίου και περιλαμβάνει πολιτικές γελοιογραφίες, ειconoγραφίες, κόμικς και μια σειρά ακουαρέλες.

• **Επισκεφτείτε** την τιμητική έκθεση-αφιέρωμα στον Γιώργο Ατσώνιο στην αίθουσα τέχνης «Αλέξανδρος Γαρδέλης» Κηφισίας 207, Μαρούσι, που θα διαρκέσει έως τις 14 Δεκεμβρίου. Το έργο του καλλιτέχνη παρουσιάζεται στο πλαίσιο της 42ης Πανελλήνιας Έκθεσης Κεραμικής.

• **Δείτε** την έκθεση ζωγραφικής της Γεωργίας Σεφερλή με τίτλο: «Νήσοι Ιονίου» που παρουσιάζει το Κέντρο Τέχνης «Πανταζίδης» από 27 Νοεμβρίου έως τις 16 Δεκεμβρίου. Η έκθεση περιλαμβάνει 35 έργα που εικονίζουν νησιά του Ιονίου, δουλεμένα σε χαρτί καθώς και σε ξύλο στρογγυλού σχήματος.

• **Επισκεφτείτε** την έκθεση του ζωγράφου Δημήτρη Σαρασίτη στην γκαλερί ΑΔΑΜ Ν. Βάμβα 5, πλ. Κολωνακίου που θα διαρκέσει έως τις 9 Δεκεμβρίου. Ο Δημήτρης Σαρασίτης, απόφοιτος της ΑΣΚΤ με καθηγητές τον Π. Τέτση, Ρ. Παπασπύρου και Δ. Μυταρά, εκθέτει για πρώτη φορά έργα μικρών και μεγάλων διαστάσεων, έχοντας σαν κύριο μέσο έκφρασής του την ελαιογραφία.

«ART ATHINA 8-2000» Συνάντηση Σύγχρονης Τέχνης

Στις νέες εγκαταστάσεις της HELEXPO στην Αθήνα (Λεωφ. Κηφισίας 39, Μαρούσι) θα στεγαστεί η Όγδοη διοργάνωση της ART ATHINA, ο ετήσιος εικαστικός θεσμός που πρωτοξεκίνησε το 1993. Η μεταστέγαση έγινε αναγκαία προκειμένου η Συνάντηση Σύγχρονης Τέχνης να μπορέσει να ανταποκριθεί στην αυξημένη ζήτηση συμμετοχής από αίθουσες τέχνης της Ελλάδος και του εξωτερικού.

Η αθηναϊκή foire διοργανώνεται από τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Αιθουσών Τέχνης με την (οικονομική) στήριξη

Δημήτρης Τσουμπλέκας,
Ανοιχτή Κουζίνα,
Αττική Οδός,
2000 C-print, 100x100 εκ.

του ΥΠΠΟ, έχει δε καθιερωθεί ως ο κατ' εξοχήν εικαστικός θεσμός, προσφέροντας ένα αντιπροσωπευτικό, λίγο-πολύ, πανόραμα της ελληνικής και ευρύτερα της σύγχρονης διεθνούς τέχνης.

Στη φετινή διοργάνωση, που θα πραγματοποιηθεί από την Παρασκευή 24 έως και τη Δευτέρα 27 Νοεμβρίου 2000, συμμετέχουν με έργα τους περί-

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Συγκλονιστικό!
- Το ίδρυμα Λαμπράκη εγκαθιστά στη μονή Βατοπεδίου Μουσείο-Κέντρο Συντήρησης Εικόνων, εκτύπωσης εντύπων κ.λπ. Πάει κι ο Άθως!
- «Τι ψυχή θα παραδώσεις μωρή;»
- Κυρ-Χρήστο, συγχώρα μας και περαστικά.
- Εξάλλου εσύ είσαι πολύ πιο διαβασμένος από κάποιους νεόπλουτους γιαουρτάδες που θα συνδράμουν, λέει, την «Πολιτιστική Ολυμπιάδα».
- Ή κάποιους «κυρίους τίποτε», διευθύνοντες συμβούλους που ανακάλυψε πάλι ο δάσκαλος του είδους κ. Πάγκαλος.
- Πάντως, για να λέμε και τα σωστά, έκανε πολύ καλά ο υπουργός Πολιτισμού που έκοψε τις επιχορηγήσεις απ' όλους τους επώνυμους θιάσους και από τους σταρ του χώρου. (Αυτή η αμεροληψία μου θα με φάει.)
- Όταν είσαι φίρμα οφείλεις και να τα φέρνεις.

- Ρε παιδιά, τι ταλεντάρα η Όλγα Μαλέα;
  - Εξώφυλλο στο ΒΗmagazino, παρουσιάσρα στο «Ε» της Ελευθεροτυπίας (Ριζότο με σάλτσα).
  - Μερικά χαρίσματα δεν κρύβονται.
  - Πόσο μάλλον που και ο λαπας ρύζι περιέχει.
  - Άσχετο: καλέ, τι έγινε ο Χριστόδουλος;
  - Κάτι ο Μάκης, κάτι ο Άκης, κάτι ο Μπους...
  - Και ο προκαθήμενος στη γωνία των ΜΜΕ.
  - Fermez la bouche!
  - Χοντρό γέλιο οι αμερικανικές εκλογές! (Opos sto Peristeri me Katsaneva).
  - Άτιμα media, γαμώ τα λάθη σας.
  - Άλλους τους κατεβάζεις και άλλους τους ανεβάζεις.
  - Τον ποιητή Τίτο Πατρίκιο, ας πούμε.
  - Νυν πρόεδρο της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας» και παλαιό πρόεδρο -τον διαδέχτηκε η σύζυγός του- στο «Εθνικό Κέντρο Βιβλίου».
- Πρόκειται για τον ίδιο

παλιό συνεργάτη μας και ψυχή της ακόμη παλιότερης Επιθεώρησης Τέχνης. Ο ίδιος κάποτε είχε γράψει:

- «Όμως οι καθαροί μας ποιητές μοιάζουν παροπλισμένα θωρηκτά».
- Κατά τ' άλλα, τι θλίψη το «Ωνάσειο» στην Ν. Υόρκη. Τι αρχοντοχωριάτιά, τι μικροαστικός επαρχιωτισμός. Έφτασαν τους 400 οι τζαμπατζήδες έλληνες προσκεκλημένοι, ενώ οι Αμερικανοί δεν ήταν ούτε 100.
- Και την άλλη μέρα, οι εφημερίδες ούτε λέξη.
- Τέλος τι «φοβερή» έκθεση ζωγραφικής με θέμα «κλασικές μνήμες», όπου συμφύρεται ο αθώος Παρθένης με Καραβούζη, Δρούγκα και Σόρογκα.
- Κάποιοι ακόμη μπερδεύουν την ζωγραφική με την εικονογραφία και το κλασικό με το Kitsch.
- Συγχαρητήρια κ. Στέλιο Παπαδημητρίου μου. Ή μάλλον, η Αθηνά να βάλει το χέρι της μπας και γλιτώσουμε από την παρελθοντολαγνεία.
- Όχι η θεά, η άλλη.
- Αφήστε που έχει τσαντιστεί χοντρά, ο Πρόδρομος Εμφιετζόγλου, επειδή έπαθε ζημιά ένας

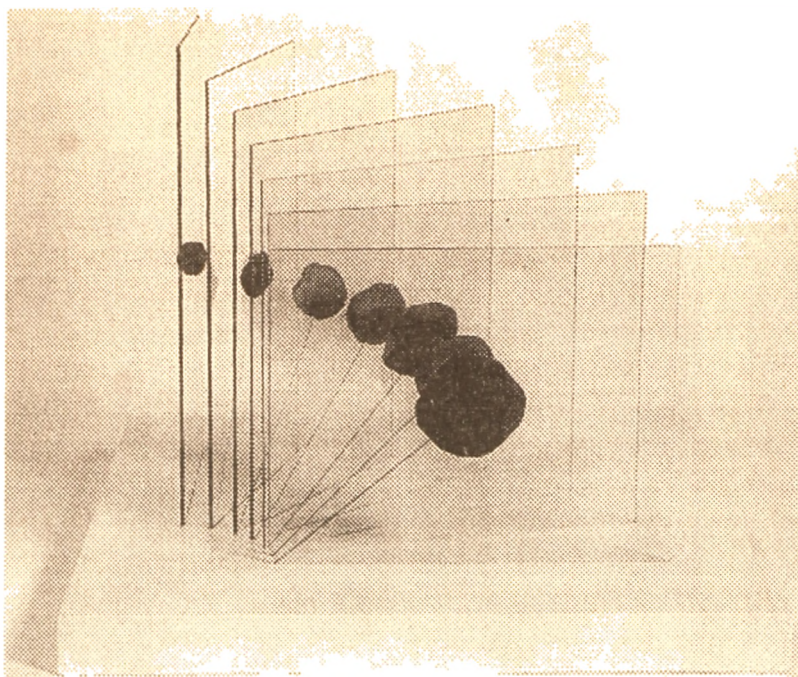
πίνακάς του (του Σπ. Βασιλείου συγκεκριμένα).

- Και καλά το Αντί δεν είναι Καρφί για να προσκληθεί στην New York, όπου ταξίδεψαν 250(!) πολιτιστικάριοι της γραφής.
- Αλλά και το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, να μην προσκληθεί;
- Το οποίον με τη σειρά του σνομπάρει όπου μπορεί;
- Ούτε ένα δελτίο Τύπου, μια πρόσκληση, έναν κατάλογο;
- Βέβαια είμαστε μικρής κυκλοφορίας, όπως θα 'λεγε και ο κ. Μανασής.
- Τουτέστιν, όπου κι αν ταξιδέψω η Ελλάδα με σκανδαλίζει.
- Μετά την παταγώδη αποτυχία του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού, ήρθε και το «Ωνάσειο».
- Έπονται «Ολυμπιακοί», «Ολυμπιακή» και Εγνατία.
- Όπου εκεί αλλού το χιλιόμετρο κοστίζει 100.000.000 δρχ. κι αλλού ενάμισι δισ.!
- Συμπέρασμα: Κύριε Χρήστο, συγχώρα μας.
- Τουλάχιστον εσύ είσαι κακός με ταλέντο.

Μανωλάκης ο Βομβιστής
(ισπανιστί:
Μανόλο Ρομέρο)

που 300 καλλιτέχνες εκπροσω-
πώντας 50 αίθουσες τέχνης (28
από την Ελλάδα και 22 από τη
Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία,
τη Μ. Βρετανία και την Τουρκία).
Στους χώρους της Έκθεσης θα
λειτουργεί παράλληλα χώρος με
videoart, τμήμα με έντυπα και εκ-
δόσεις τέχνης, ελληνικές και ξέ-
νες καθώς και πωλητήριο με αντί-
γραφα και αντικείμενα τέχνης. Η
Alpha Bank είναι χορηγός της
διοργάνωσης ενώ η Alpha TV εί-
ναι χορηγός επικοινωνίας. Η
Τζούλια Δημακοπούλου, πρόε-
δρος του Δ.Σ. του Π.Σ.Α.Τ., έχει
τη συνολική ευθύνη της διοργά-
νωσης και –όπως και με επιτυχία
πάντοτε– η Μαρία Παναγίδου τη

Haruhiko Sunagawa, Gravitation 1, 1999, γλυπτό,
70x70x57 εκ.

διεύθυνσή της.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο
πλαίσιο της ART ATHINA 8 θα
πραγματοποιηθεί έκθεση-αφιέ-
ρωμα στη σύγχρονη γαλλική τέ-
χνη με επιμελητή τον Daniel
Abadie, Διευθυντή της Galerie
Nationale d'Jen de Paume στο
Παρίσι. Η έκθεση αυτή θα φιλο-
ξενηθεί στο Κέντρο Σύγχρονης
Τέχνης του ιδρύματος ΔΕΣΤΕ.

Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός
ότι ο αριθμός των επισκεπτών και
ιδιαίτερα των νέων από χρόνο σε
χρόνο αυξάνεται. Οι οργανωτές
δικαιολογημένα ελπίζουν ότι φέ-
τος θα ξεπεράσει τις 25.000.

Δ.Χ.

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάζετε δεν είναι χρυσός)

Βγήκαν και οι επιχορηγήσεις των
καλλιτεχνικών σχημάτων, μάθαμε
και τα νέα μέλη της επιτροπής, του
προεδρείου, ή όπως λέγεται τελοσπά-
ντων, της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας
και ησυχάσαμε. Ο πολιτισμός είναι σε
καλά χέρια...

Με το που είδαμε τα ονόματα των
συμμετεχόντων στο προεδρείο της
Πολιτιστικής Ολυμπιάδας, κατα-
λάβαμε ότι θα μας πλακώσει πάλι κατα-
κέφαλα η μεταπολιτευτική (βαριά) κλη-
ρονομιά, τα εμβλήματα και οι παιάνες
της «νέας ελληνικότητας»... Όχι ότι δεν
υπάρχουν έργα του Μίκη που μας αρέ-
σουν, αλλά ο συνδυασμός ορατόριου
και Λυσιστράτης, μας πέφτει βαρύς... Τι
παθαίνουν όλοι και αφήνουν το μπου-
ζούκι για να πιάσουν το όμπροε, κι απ' τη
λαϊκίστικη και παλαιοκομμουνίζουσα
(νεολογισμός) πρακτική «να μορφωθεί
ο λαός με μπουζουκοπαιγμένο Ελύτη,
Καρυωτάκη, Καβάφη κ.λπ.», περνούν
στο άκουσμα του Ραμώ, είναι ανεξήγη-
το φαινόμενο, κι η επιστήμη σηκώνει τα
χέρια ψηλά...

Αυτή η υποκριτική πρακτική λοιπόν,
το «λαϊκό» τραγούδι να έχει «ω-
ραίο στίχο», «ο λαός μας να ανυ-
ψωθεί εκτειθέμενος καθημερινά στο
άκουσμα των ποιητών», ευτυχώς έχει
σχετικά κοπάσει. Δεν έχει λήξει όμως,
εξ ου και τα ταξίμια-ποτ-πουρί από
μουσικούς της νεότερης γενιάς.

Από πολιτιστικά προεδρεία και επι-
τροπές, άλλο καλό... Το Φεστιβάλ
Α.Ε. είναι ο επόμενος οργανισμός
που θα κληθεί να δώσει εξετάσεις και
πολύ σύντομα μάλιστα. Άντε να δούμε
και καμιά παράσταση της προκοπής.
Έστω, ό,τι δεν θα φέρει το Μέγαρο...
Τουλάχιστον έτσι θα γλιτώσουμε από
κάτι καλλιτέχνες, χορογράφους πιο συ-
γκεκριμένα, τύπου Κάρολ Αρμιταζ
(του «Πινόκιο» και των «Ορνίθων», αν
έχετε ακουστά).

Μιλώντας στην αρχή για τις επιχο-
ρηγήσεις που επιτέλους δόθηκαν,
θα πρέπει να πούμε ότι εκτός των
προβλημάτων που πιθανόν να ανακύ-
πτουν από τη σύνθεση των μελών μιας
γνωμοδοτικής Επιτροπής Επιχορηγή-
σεων (του ΥΠΠΟ), μεγάλο πρόβλημα
είναι συχνά οι ίδιοι οι υποψήφιοι. Ξέ-
ρετε, αυτοί που κόπτονται περί των
αδιάβλητων διαδικασιών και ξεροστα-
λιάζουν σε διαδρόμους και τηλεφω-
να...

Είναι εξαιρετικά κωμικό να ακούγο-
νται στο περιθώριο των συνεδριά-
σεων των επιτροπών οι φράσεις
που μέλη τους έχουν ακούσει από πρώ-
ην μαθητές, φίλους κ.ο.κ. και νυν υπο-
ψηφίους, προκειμένου να κερδηθεί η
πολυπόθητη θετική ψήφος του μέλους
αυτού, υπέρ του αιτούντος ή της αιτού-
σης. Δεν υπάρχει καλύτερο δείγμα
«ρουσφετολογικού» κατάλοιπου, και

μάλιστα εντός ενός –θεωρούμενου ως–
προοδευτικών αντιλήψεων χώρου, του
καλλιτεχνικού δηλαδή.

Αν ατολμία και συντήρηση του πα-
λαιού χαρακτηρίζει τις αποφάσεις,
ως ένα βαθμό, μιας επιτροπής επι-
χορηγήσεων, αμετροέπεια και αλαζο-
νεία, χαρακτηρίζει, ως έναν άλλο βαθ-
μό, τους αιτούμενους την κρατική χο-
ρηγία: ερασιτεχνισμός, προχειρότητα,
και μεγαλόστομες «καταθέσεις ψυ-
χής», που συχνά δεν αξίζουν ούτε το ει-
σιτήριο μέχρι το θέατρο... Γι' αυτό
υπάρχουν όμως οι συγγενείς και οι φί-
λοι: για να γεμίζουν τα καθίσματα και
να παρηγορούν τον «παραγνωρισμέ-
νο», «πρωτοποριακό» «καλλιτέχνη»,
που είναι πολύ μπροστά απ' την εποχή
του, δημιουργώντας απολύτως «προ-
σωπικά και πρωτότυπα έργα».

Α! και την επόμενη φορά που θα δεί-
τε μια παράσταση που δεν σας αρέ-
σει, βρείτε το θάρρος να πείτε τη
γνώμη σας στον δημιουργό της. Κάνετε
καλό και σ' αυτόν και στην τέχνη. Μην
ψιθυρίζετε την αλήθεια στην πλατεία ή
στο φουαγιέ, στα κρυφά. Πείτε ανοι-
χτά ότι δεν σας άρεσε. Δεν είναι κακό,
ούτε βλάπτει τον «εύθραυστο εσωτερι-
κό κόσμο του καλλιτέχνη». Θα τον βοη-
θήσετε στο κάτω-κάτω, να αναμετρη-
θεί πιο «τίμια» με τις Μούσες...

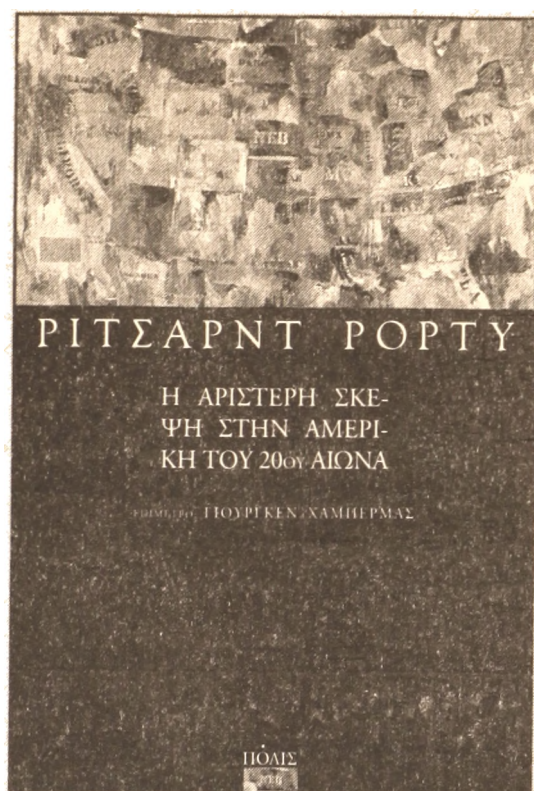
Νατάσσα Χασιώτη

ΡΙΤΣΑΡΝΤ ΡΟΡΤΥ

Η αριστερή σκέψη στην Αμερική του 20ου αιώνα

ΕΠΙΜΕΤΡΟ: ΓΙΟΥΡΓΚΕΝ ΧΑΜΠΕΡΜΑΣ

Στον βαθμό που η Αριστερά μετατρέπεται σε απλό θεατή, παύει να είναι Αριστερά γράφει ο Ρίτσαρντ Ρόρτυ. Η αμερικανική Αριστερά συγχροτήθηκε ως συμμαχία των διανοουμένων και των εργατικών συνδικάτων και μέχρι τη δεκαετία του '60, με τις πραγματιστικές παρεμβάσεις της, πρωτοστάτησε στους αγώνες για μια καλύτερη Αμερική, για μια πιο δίκαιη κοινωνία. Ο πόλεμος του Βιετνάμ διέλυσε τη συμμαχία αυτή, υποστηρίζει ο Ρόρτυ.

Οι διανοούμενοι οχυρώθηκαν στα πανεπιστήμια, παγιδεύτηκαν στις θεωρητικές τους αναζητήσεις, υποτίμησαν το αγωνιστικό παρελθόν της Αριστεράς, εγκατέλειψαν την πρακτική πολιτική, έπαυσαν να μελετούν την επίδραση των ιδεών στην καθημερινή πραγματικότητα και έθεσαν τα πολιτισμικά ζητήματα στο κέντρο της δημόσιας συζήτησης, ανοίγοντας τον δρόμο για την ηγεμονία της Δεξιάς. Ο Ρόρτυ κατηγορεί την «λόγια Αριστερά» ότι παραμένει παθητικός παρατηρητής, χωρίς έμπνευση και όραμα για τη χώρα.

Το ζητούμενο από την Αριστερά του 21ου αιώνα, σύμφωνα με τον Ρόρτυ, είναι η ανάληψη συγκεκριμένων πολιτικών πρωτοβουλιών για την οικοδόμηση μιας συναίνεσης γύρω από τις μεταρρυθμίσεις που είναι αναγκαίες για μια κοινωνία αλληλεγγύης, δικαιοσύνης και ελευθερίας.

Γιούργκεν Χάμπερμας, Süddeutsche Zeitung

ε κ δ ό σ ε ι ς Π Ο Λ Ι Σ

Το τραγούδι του Βέρθερου

Ο Γκαίτε έγραψε σε ηλικία 25 ετών, εν έτει 1774, το επιστολικό μυθιστόρημα Τα πάθη του νεαρού Βέρθερου.

Το νεανικό αυτό μυθιστόρημα γίνεται παράσταση το 2000 και ο Βέρθερος παίζεται αυτή την εποχή και μέχρι τις αρχές του Δεκεμβρίου στο θέατρο της Άνοιξης με τη μορφή «θεατρικής μπαλάντας» από το θίασο «θέατρο του Λόγου».

Γι' αυτό το ιδιόρρυθμο εγχείρημα μας μιλάει ο σκηνοθέτης της παράστασης Βίκτωρ Αρδίττης.

τη συνέντευξη πήρε η Ιλειάνα Δημάδη

• Πώς αποφασίσατε να δραματοποιήσετε το επιστολικό μυθιστόρημα του Γκαίτε;

— Η αρχική ιδέα ήταν του ηθοποιού Νίκου Γεωργάκη, που ήθελε κάποτε να μπορέσει να παίξει τον Βέρθερο. Είναι πολύ συγκινητικό οι ηθοποιοί να έχουν όνειρα. Και νομίζω πως μία από τις δουλειές των σκηνοθετών είναι να υλοποιούν αυτά τα όνειρα. Πάνω σε αυτή την ιδέα στηρίχθηκε το στοίχημα: να μπορέσει ένας ηθοποιός της νεότερης γενιάς, που έχει ταλέντο, φιλοδοξίες αλλά και καλλιτεχνικά όνειρα, να παίξει ένα ρόλο στον οποίο βλέπει τον εαυτό του. Διόλου απλό το στοίχημα. Μεγάλη η πορεία. Δεν αρκεί να διατυπώνεις ένα όνειρο. Πρέπει μετά να κάνεις όλη τη δουλειά που χρειάζεται με το σκηνοθέτη, όπου όλοι και όλα αλλάζουν, μέχρι το όνειρο να γίνει πραγματικότητα. Αυτή η ιδέα ήταν η αφετηρία. Ακολούθησε η δική μου μοναχική δουλειά. Πώς να φτιάξω ένα κείμενο παράστασης. Πώς από το μυθιστόρημα να περάσουμε σε μια θεατρική φόρμα.

• Ποιες ήταν οι δυσκολίες που αντιμετωπίσατε κατά τη δραματουργική επεξεργασία του Βέρθερου;

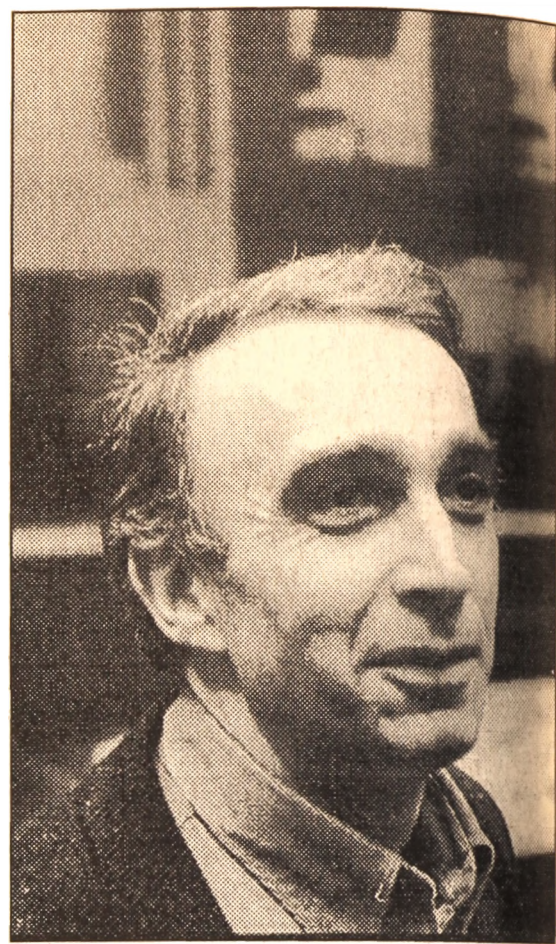
— Η δουλειά του δραματουργού δεν είναι καθόλου εύκολη. Έπρεπε να βρω τα ενδιαφέροντα σημεία, τις σελίδες

του βιβλίου που με συγκινούν και που θα ήθελα να ακουστούν σήμερα από σκηνής. Έπειτα έπρεπε να δεθούν όλα αυτά τα σημεία, να γίνουν μια ιστορία με ειρμό. Το αποτέλεσμα ωστόσο είναι ελλειπτικό καθώς το ίδιο το μυαλό του Βέρθερου, που διηγείται την ιστορία, είναι πολύ ταραγμένο. Μπορεί με μίαν αστραψιά να πηδάει από τη μαύρη κατάθλιψη στην τρελή χαρά! Είχα αποφασίσει από την αρχή να μην επιμείνω στις λεπτομέρειες της αυτοκτονίας. Θέλησα το ζήτημα του θανάτου, σαν απάντηση στην απελπισία, να διαπερνά όλη την παράσταση, χωρίς να μπλέξουμε στις πρακτικές λεπτομέρειες — από πού πήρε τα όπλα, πότε ακριβώς κ.λπ. Ήθελα το τέλος να έχει μια ταχύτητα. Κρατήσαμε και στην παράσταση το 3ο πρόσωπο που στο μυθιστόρημα πρόκειται για τον «εκδότη» και παίρνει τη σκυτάλη απ' τον νεκρό πια Βέρθερο, διερευνώντας τις συνθήκες της αυτοκτονίας. Αυτό το σχήμα προσέθεσε στη φόρμα της παράστασης κάτι που είναι πολύ κοντά στη σύγχρονη δραματουργική ευαισθησία. Είναι ένα σχήμα θερμού αναφορικού λόγου, όπως αυτός που ακολουθεί, π.χ., η Μαργκερίτ Ντυράς ή ακόμα και ο Μπέκετ. Τα κρίσιμα περιστατικά — το φιλί ή η αυτοκτονία — δεν αναπαρίστανται επακριβώς, γιατί κάθε απόπειρα αναπαράστασης

θα τα μείωνε...

• Πού βασιστήκατε για να ξεπεράσετε αυτές τις δυσκολίες;

— Αυτό που συνηγορούσε στο εγχείρημα ήταν η σκέψη πως ο Γκαίτε δεν έγραψε κατευθείαν ένα μυθιστόρημα, αλλά πρώτα φαντάστηκε μία μορφή: τη μορφή του Βέρθερου, όπως ξέρουμε από την αλληλογραφία του. Μάλιστα η αρχική του ιδέα ήταν να γράψει ένα θεατρικό έργο. Όμως ο άτυχος έρωτας του Βέρθερου είναι μια ιστορία χωρίς δράση. Είναι ουσιαστικά μια εσωτερική πορεία του μυαλού του νεαρού ήρωα, που — με έναυσμα τον έρωτα — οδεύει προς την απελπισία, την παράνοια, την τρέλα, τη σύγκρουσή του με τον κόσμο. Και την αυτοκτονία. Για τα θεατρικά δεδομένα της εποχής του Γκαίτε, μια ιστορία χωρίς εξωτερική δράση δεν μπορούσε σε καμία περίπτωση να πάρει τη μορφή δράματος. Η μόνη δράση όλης αυτής της ιστορίας — σύμβολο της ερωτικής απελπισίας — είναι ένα και μοναδικό φιλί, το φιλί πριν από την αυτοκτονία. Για να διηγηθεί αυτήν την ιστορία ο Γκαίτε διάλεξε τελικά τη μορφή του επιστολικού μυθιστορήματος, που είναι και η αποθέωση του υποκειμενισμού. Τα πάντα γι' αυτό το έργο τα μαθαίνουμε από τη σκοπιά του Βέρθερου. Δεν ξέρουμε ούτε π ακριβώς συμβαίνει ούτε τι σκέφτονται

ΦΩΤ.: ΤΑΤΙΑΝΑ ΜΠΟΛΑΡΗ

Το πρωταγωνιστικό ζεύγος της παράστασης *Τα πάθη του νεαρού Βέρθερου* Νίκος Γεωργιάκης - Ανδρομάχη Μαρκοπούλου.

τα άλλα πρόσωπα. Τίθεται, λόγου χάρη, το ερώτημα: η Λόττε τι ακριβώς νιώθει; Απλά συγκινείται, αγαπάει πραγματικά τον Βέρθερο, είναι μια γυναίκα που δεν μπορεί να παραβεί τους κανόνες της εποχής της, είναι λίγο «ανάφτρα», έχει συνείδηση του τι προκαλεί στον Βέρθερο; Στη διάρκεια των δοκιμών αποσαφηνίσαμε μεν το σενάριο δράσης της Λόττε σε κάθε σκηνή, αλλά την απάντηση στη μυθική περιοχή των συναισθημάτων της αποφασίσαμε να τη δώσει μόνον η ηθοποιός που υποδύεται τη Λόττε, η Ανδρομάχη Μαρκοπούλου.

• Ποιες ήταν οι βασικές σκηνοθετικές επιλογές;

— Μια από τις βασικές επιλογές της παράστασης ήταν να δοθεί η αίσθηση πως ο Βέρθερος ρίχνεται με μεγάλη ταχύτητα πάνω στη σκηνή και μένει εκεί δίχως κανέναν μηχανισμό στήριξης. Το ενδιαφέρον έγκειται σε αυτό το παρανοϊκό, το απόλυτα κλεισμένο στον Βέρθερο. Στο ότι ο θεατής βλέπει τα γεγονότα και τα άλλα πρόσωπα μέσα από τα μάτια του θύματος του έρωτα. Ένα σώμα, μια φωνή, ένα μυαλό, μια μορφή εκτεθειμένη μπροστά μας. Δίχως αξεσουάρ. Που δεν βρίσκει στήριγμα ούτε πα άλλα πρόσωπα. Που βρίσκεται συνεχώς επί σκηνής. Αυτή ακριβώς η αίσθηση του ριγμένου ηθοποιού πάνω

στη σκηνή συντέλεσε και στο να ξεπεράσω τον έμφυτο φορμαλισμό μου. Δεν μπορούσαν να είναι όλα προσχεδιασμένα. Ωστόσο, συγκινητική υπήρξε η συνδρομή των δύο άλλων ηθοποιών, της Ανδρομάχης Μαρκοπούλου και του Μενέλαου Χαζαράκη. Με μικρά περιστατικά και με πολύ λίγα λόγια φτιάχνουν ένα πρόσωπο που επιτρέπει στο θεατή να ονειρευτεί, να φανταστεί... Σίγουρα ο ηθοποιός που κάνει τον Βέρθερο παίρνει επάνω του όλο το βάρος και το ρίσκο της κάθε παράστασης. Ωστόσο, κι αυτό ήταν ένα δύσκολο εγχείρημα για έναν ηθοποιό ταμπεραμέντου, όπως είναι ο Γεωργιάκης. Και ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η σύγκρουση ανάμεσα στον ηθοποιό που δεν έχει ένα κλειστό σύστημα δουλειάς, που δεν χτίζει βήμα προς βήμα το ρόλο του και σε ένα σκηνοθέτη που ζητά καθαρότητα. Νομίζω πως το αποτέλεσμα ήταν να αναδειχτεί η θερμή της ανθρωπίνης παρουσίας. Γιατί η σκέψη στο θέατρο μπορεί να γίνει σώμα. Να γίνει ζωντανή και θερμή ανθρώπινη ύπαρξη.

• Πώς τελικά καταλήξατε στη φόρμα της «θεατρικής μπαλάντας»;

— Επινοήσαμε αυτή τη φόρμα που επιτρέπει ταυτόχρονα να είσαι και να αφηγείσαι τη ζωή σου. Να είσαι ο Βέρθερος και να αφηγείσαι τον Βέρθερο. Επιτρέπει να είσαι επί σκηνής το πρό-

σωπο που παίζει, αφηγείται και τραγουδάει τη ζωή και το θάνατό του. Πρόκειται για μια αφήγηση θερμή, που δεν έχει να κάνει με αυτό που λανθασμένα αποκαλούμε αποστασιοποίηση. Αντίθετα αποτελεί έναν τρόπο «συγκινημένης αφήγησης», όπου η μουσική έχει ιδιαίτερα ενεργό ρόλο.

• Η μουσική της παράστασης θυμίζει ακούσματα της κλασικής ροκ και των ερωτικών μπαλάντων του Nick Cave. Γιατί επιλέχθηκε αυτό το είδος μουσικής συνοδείας και όχι, λόγου χάρη, η μουσική της εποχής του ρομαντισμού;

— Πιστεύω πως τα έργα που έχουν βάρος διαχρονικό και πανανθρώπινο, όπως ο Βέρθερος, πρέπει κατ' αρχάς να εξωθηθούν σε μια εικόνα του παρελθόντος —δεν έχει για παράδειγμα νόημα να παρουσιάσεις τον Βέρθερο ντυμένο με blue jeans—, αλλά και να βρεις, μέσω μιας σύγχρονης αναλογίας, το στοιχείο της ρομαντικής ορμής. Το μετά το '50 κίνημα της ηλεκτρικής ροκ μουσικής είναι ένα κίνημα ρομαντικό. Ο ήχος της ροκ είναι μια ισχυρή και ταυτόχρονα καθόλου δημαγωγική αναλογία της ρομαντικής, νεανικής ορμής. Ο Βέρθερος είναι ένα νεανικό μυθιστόρημα και η ερωτική απελπισία του ήρωα είναι μια νεανική απελπισία. Είναι η απελπισία της πρώτης σύγκρουσης με τον κόσμο.

Γιατί, λοιπόν, να μη δουλέψει η παράσταση πάνω σε αυτήν τη μουσική; Τη μουσική που άκουγαν οι νέοι τον μισό 20ό αιώνα. Πόσο μάλλον να στηριχθεί η παράσταση στη ροκ μπαλάντας, όπου η ορμή του ηλεκτρικού ήχου παίρνει λυρική φόρμα.

• *Μπορούν τα πάθη του νεαρού Βέρθερου να αγγίξουν τον σύγχρονο θεατή;*

Το έργο είναι ένα αλφαβητάρι της ερωτικής απελπισίας και της νεανικής σύγκρουσης με τον κόσμο, που με μια έννοια αποτελεί ζήτημα πολύ βαθύτερα ανθρωπολογικό παρά επικαιρικό της εποχής του. Ισχύει δηλαδή και σήμερα με τη μεγάλη διαφορά πως δεν μιλάμε

έτσι πια για την ερωτική απελπισία. Τη νιώθουμε όμως. Δεν έχει πολύ μεγάλη σημασία αν καταλήγει στην αυτοκτονία.

— Ο μέγας κίνδυνος σε αυτά τα κείμενα που έχουν τη σφραγίδα του κλασικού, του έγκυρου είναι να είναι βαρετά. Γι' αυτό το πρώτο ζητούμενο είναι πως να γίνει η παράσταση ζωντανή μέσα στο σήμερα χωρίς να παραπέσει στη δημαγωγία μιας εύκολης επικαιροποίησης.

• *Θα μπορούσε ένας νέος σήμερα να γράψει έναν... «Βέρθερο»;*

— Νομίζω πως οι στίχοι της ροκ μουσικής, της ξένης και της ελληνικής σκηνής, με έναν τρόπο συγκλονιστικό είναι σχεδόν όμοιοι με κάποια από τα λόγια

του Βέρθερου. Κατ' αντιστοιχία, πολλά από τα λόγια του Βέρθερου θα μπορούσαν να είχαν γραφτεί και σήμερα. Μόνον κάποια εξωτερικά τετρίπια της γλώσσας τα κάνουν να ηχούν διαφορετικά. Στην παράσταση κάνουμε ακριβώς το ανάποδο. Θέλουμε να ακουστεί ο λόγος του Γκαίτε φωτισμένος μέσα από τον σύγχρονο ήχο. Δεν υπάρχει καμία διασκευή — ακούγονται μόνον τα λόγια του Γκαίτε.

• *Υπάρχουν, δηλαδή, Βέρθεροι ανάμεσά μας;*

— Κάθε ερωτευμένος έχει κάποτε νιώσει λίγο Βέρθερος. Όπως λέει και ο ίδιος ο Γκαίτε: «Θα ήταν άσχημο αν ο καθένας δεν είχε περάσει στη ζωή του μια εποχή που να του φαίνεται ότι ο Βέρθερος έχει γραφτεί γι' αυτόν».

• *Βλέποντας την παράσταση, ένιωσα πως ο Βέρθερος είναι ένας νεκρός περιτριγυρισμένος από φαντάσματα ζωντανών. Υπάρχει αυτή η διάθεση από την πλευρά του σκηνοθέτη;*

— Υπάρχει χωρίς να υπογραμμίζεται. Η σκηνική κίνηση τοποθετεί τον Βέρθερο και τα άλλα πρόσωπα σε ένα διαστημικό κενό. Η παράσταση —όπως και το έργο του Γκαίτε— ξεκινά με τη φράση του Βέρθερου «Πόσο χαρούμενος είμαι που έχω φύγει!». Τίθεται, λοιπόν, εξ αρχής το ερώτημα «από πού έχει φύγει ο ήρωας;». Μήπως είναι από την αρχή νεκρός; Η παράσταση δεν αποκλείει αυτό το ενδεχόμενο, ούτε όμως το υπερτονίζει. Όλη η παράσταση θέλει να είναι σαν να βλέπει κανείς εν δράσει το μυαλό του Βέρθερου. Ένα μυαλό που αιωρείται στο χώρο. Η ένταση των λόγων και των εικόνων του μυαλού του φέρνει στη σκηνή —σαν φασματικές μορφές— τα άλλα πρόσωπα, που τελικά αποδεικνύονται πιο ζωντανά από τον ίδιο. Η σκηνική δράση και η σκηνογραφία συντελούν από κοινού στην αίσθηση της αιώρησης μέσα στο χώρο.

• *Σε πολλά σημεία η παράσταση μοιάζει να παραπέμπει στα Αποσπάσματα του ερωτικού λόγου του Roland Barthes...*

— Σίγουρα τα Αποσπάσματα του Barthes ανήκουν στη μυθολογία και στην παιδεία μου. Δεν τα έχω διαβάσει τα τελευταία χρόνια, αλλά κάποτε τα ήξερα απέξω. Είναι πολύ σπουδαίο βιβλίο και μεγάλη παρηγοριά. Ωστόσο,

Λίγα λόγια για το «Θέατρο του Λόγου»

Το «Θέατρο του Λόγου» δημιουργήθηκε το 1997 από τον σκηνοθέτη Βίκτωρα Αρδίττη ως «θίασος ειδικών αποστολών» χωρίς μόνιμη στέγη, για να πραγματοποιήσει ανεβάσματα με έντονα ερευνητικό χαρακτήρα, τα οποία, δίχως ανεξαρτησία παραγωγής, δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν στις σημερινές συνθήκες

της θεατρικής αγοράς. Την άνοιξη του 1988 το «Θέατρο του Λόγου» ανέβασε για πρώτη φορά στην Ελλάδα την τραγωδία του Ρακίνα Βερενίκη στο χώρο «Ανάλια». Στα προσεχή σχέδια εντάσσεται το ανέβασμα του έργου του Καλντερόν *Η ζωή είναι όνειρο*. Η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία «Θέατρο του Λόγου» επιχορηγείται από το ΥΠΠΟ.

Βίκτωρ Αρδίττης, σκηνοθέτης-θεατρολόγος

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1953. Σπούδασε Οικονομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Θεατρολογία στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού. Μαθήτευσε πλάι στους σκηνοθέτες Αντουάν Βιτέζ και Γιώργο Σεβαστίκογλου, καθώς και στον θίασο «Σάουμπύνε» του Βερολίνου. Πρώτη του επαγγελματική σκηνοθεσία το 1984. Το 1987 συμμετείχε στη δημιουργία του θεσμού του «Θεατρικού Αναλογίου» στο πλαίσιο του Διεθνούς Φεστιβάλ Πάτρας. Το 1988 υπήρξε συνιδρυτής του «Θεάτρου Πάτρας», στη διεύθυνση του οποίου παρέμεινε για ένα χρόνο. Το 1992 συμμετείχε στη δημιουργία του εναλλακτικού πολυδύναμου κέντρου τεχνών «Φούρνος» στην Αθήνα. Το 1997 ίδρυσε τον θίασο «Θέατρο του Λόγου». Δίδαξε στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών (1992-1998). Διδάσκει στο Τμήμα Θεάτρου του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, όπου έχει εκλεγεί επίκουρος καθηγητής, και στην Ανωτέρα Σχολή Δραμα-

τικής Τέχνης «Βεάκη». Συνεργάστηκε με τη ραδιοφωνία ως σκηνοθέτης και παραγωγός εκπομπών λόγου για το θέατρο. Έχει πάρει μέρος σε διεθνή συνέδρια και σεμινάρια. Άρθρα και μεταφράσεις του για το θέατρο έχουν δημοσιευτεί στα περιοδικά *Chaillot*, *Αντί*, *Λέξη*, *Δρώμενα*, καθώς και σε συλλογικούς τόμους. Έχει σκηνοθετήσει σε κρατικά θέατρα, ΔΗΠΕΘΕ, και σε επιχορηγούμενους θιάσους έργα των: Μαριβώ, Κλωντέλ, Τενεσσί Ουίλλιαμς, Μισέλ Βιναβέρ, Αλφρέντ ντε Μυσσέ, Στρίντμπεργκ, Ντυράς, Κολτές, Χάινερ Μύλλερ, Ρακίνα, και Χουρμούζη, Μητσάκη, Μαδαρού, Μαρίας Λαϊνά, Λούλας Αναγνωστάκη κ.ά. Ασχολήθηκε επίσης ιδιαίτερα με τη σκηνοθεσία στην όπερα και το σύγχρονο μουσικό θέατρο, στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, στο Φεστιβάλ Άργους κ.ά., όπου ανέβασε έργα των Μότσαρτ, Μοντεβέρντι, Μενόττι, και Β. Ριζιώτη, Χ. Βρόντου, Μ. Αδάμη, Θ. Αντωνίου, Γ. Κουμεντάκη, Θ. Αμπαζή κ.ά.

δεν θέλω να χρησιμοποιώ άμεσα το υλικό της δικής μου παιδείας. Δεν θέλω να αποτελεί φτηνή και δημαγωγική αναφορά.

Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά την εικόνα της παράστασης. Θελήσαμε να υπάρχει μια αίσθηση ότι πίσω από τους ηθοποιούς υπάρχει ζωγραφική, χωρίς όμως άμεση αναφορά σε κάποιους πίνακες. Δουλέψαμε το σκηνικό και τη δράση των ηθοποιών έχοντας στο μυαλό μας τους πίνακες του σπουδαίου ζωγράφου του ρομαντισμού Κασπάρ Νταβίντ Φρήντριχ. Δεν τους αντιγράψαμε όμως. Πήραμε μόνο κάποια αίσθηση χρωμάτων, φωτός... Νιώθω πως έχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον να μην υπάρχουν άμεσα αναγνωρίσιμοι πίνακες ως φόντο της παράστασης.

• Η προμερία του έργου δόθηκε στο πλαίσιο του 1ου Φεστιβάλ Τρίπολης, σε ανοιχτό θέατρο. Πώς ήταν αυτή η εμπειρία;

— Η παράσταση έγινε σε ένα μαγευτικό περιβάλλον. Ανοιχτός χώρος, πέτρινο θέατρο μέσα στα δάση, κατακαλόκαιρο. Ο ανοιχτός χώρος είναι σκληρός και ιδιόρρυθμος, κι όμως έχει μια αυταπόδεικτη γοητεία. Πρέπει να παλέψεις με τον αέρα, το φως, με τη φύση. Συγκλονιστική εμπειρία. Τα σχήματα των σχέσεων υπαγορεύονταν από τον ίδιο το χώρο. Η απόσταση, λόγου χάρη, ανάμεσα στον Βέρθερο και τη Λόττε ήταν 10 μέτρα. Υπήρχε μονάχα η γυμνή ορχήστρα και οι φωτισμοί. Οι ηθοποιοί ήταν κυριολεκτικά ριγμένοι πάνω στην πέτρα. Γι' αυτό εξάλλου ήταν σοκ για όλους μας όταν η παράσταση μεταφέρθηκε σε κλειστό χώρο. Τόσο έντονα πάθη και λόγια να λέγονται τόσο κοντά στο θεατή... — ήταν σχεδόν ασεβές! Γι' αυτό δουλέψαμε πολύ την εικόνα της παράστασης, τους φωτισμούς, το σκηνικό με το μαγικό κυκλόγραμμα στο βάθος. Έπρεπε να ει-

σχωρήσει ανάμεσα στο θεατή και την παράσταση το στοιχείο της απόστασης και του θαυμασμού μπροστά σε μια εικόνα. Αλλιώς η ένταση των λόγων και του πάθους του παραδόξως θα απομάκρυνε, θα ενοχλούσε.

Στην παράσταση του Βέρθερου ο θεατής συναντάει την μορφή του άτυχου τροβαδούρου του έρωτα και του θανάτου. Ακούει την ιστορία ενός απελπισμένου έρωτα και αναλογίζεται τους δικούς του χαμένους έρωτες, τα δικά του πεταμένα όνειρα. Γίνεται μέτοχος σε μια εξομολόγηση που πρωτακούστηκε ενάμιση αιώνα πριν. Κι όμως, η ενάργειά της μπορεί να συγκινεί ακόμα. Γιατί ηχεί σαν ένα τραγούδι που είχαμε ακούσει παλιά. Γιατί όλοι οι Βέρθεροι αυτού του κόσμου... «όταν τη νύχτα δεν τους πιάνει ο ύπνος κι όταν δεν ονειρεύονται... τραγουδούν» (Μάνος Χατζιδάκις, Οδός Ονείρων).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ SCRIPTA

Π Ρ Ο Ο Π Τ Ι Κ Ε Σ

PASCAL ENGEL

Η ΑΛΗΘΕΙΑ

Τι είναι η αλήθεια; Η συμφωνία των παραστάσεών μας με την πραγματικότητα, η απλή συνοχή μεταξύ τους, ή η ένδειξη της ορθής θεμελίωσης των πεποιθήσεών μας;

Ορισμένοι σύγχρονοι φιλόσοφοι υποστηρίζουν ότι η αλήθεια αφορά μόνο τις νοητικές παραστάσεις, τις προτάσεις και τις θεωρίες μας. Έτσι προσπαθούν να την υποτιμήσουν και προχωρούν σε μια πραγματική μεταφυσική «συστολή» της.

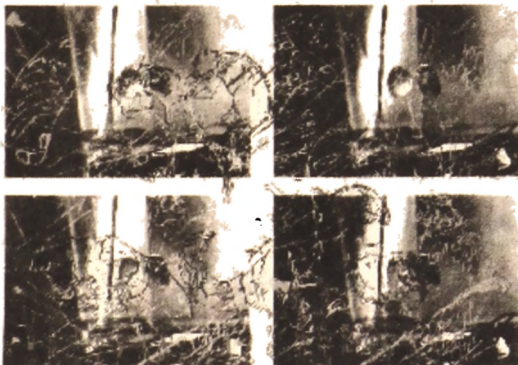
Αυτό το δοκίμιο αντιτίθεται σε μια τέτοια στάση που συνδέεται με τον σύγχρονο σχετικισμό. Επιδιώκει να αποκαταστήσει τον ρόλο της αλήθειας ως κανονιστικής αρχής και ιδεώδους.

η αλήθεια

Στοχασμοί πάνω σε μερικές προφανείς αλήθειες

Pascal Engel

Π ρ ο ο π τ ι κ έ ς

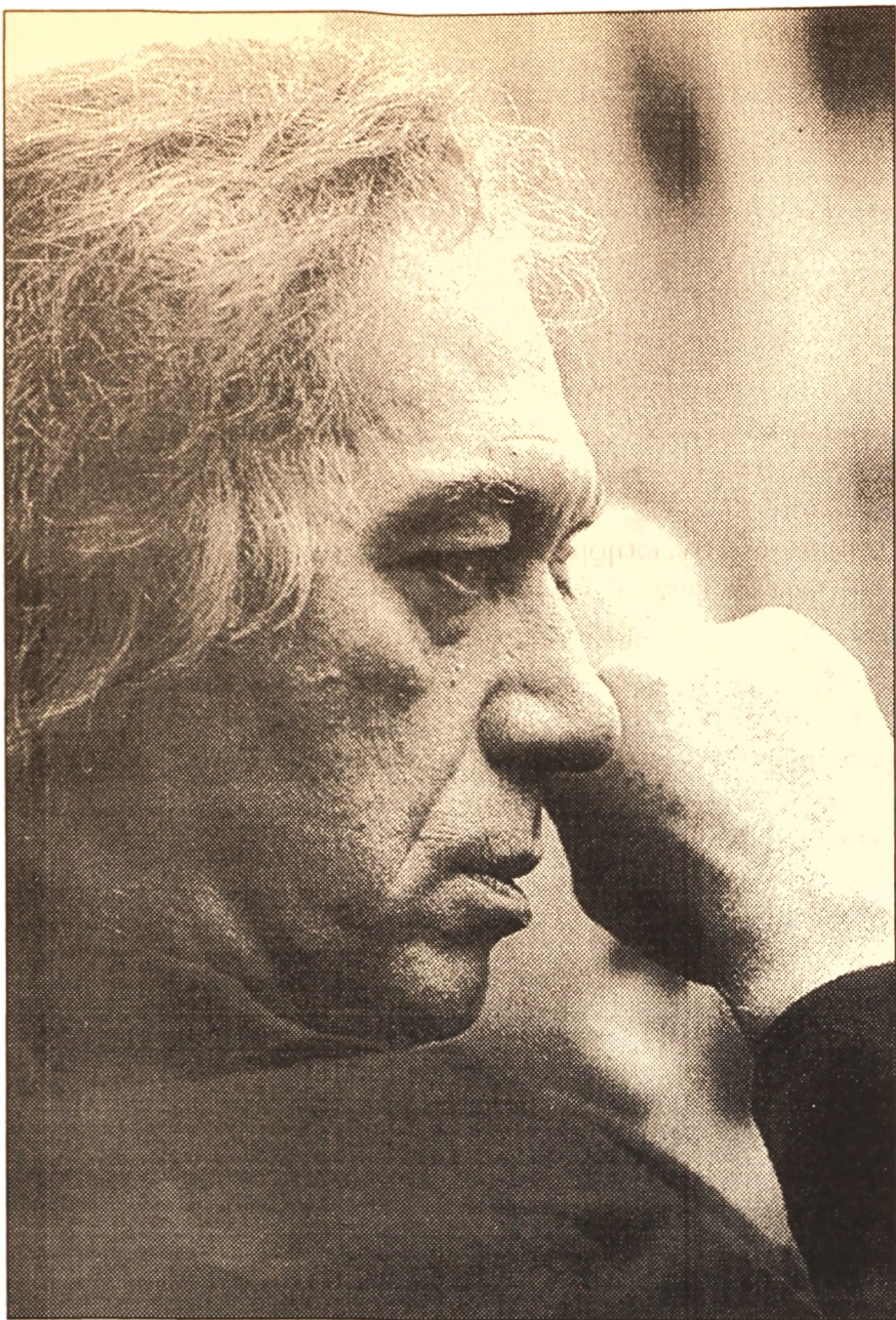

ΜΕ ΠΡΟΛΟΓΟ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 10 106 80 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ: 3616 528 FAX: 3616 529

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Ένας άγγελος εξολοθρευτής της γραφής

και στις υφολογικές εκτροπές της. Έτσι, η σύνταξη ακολουθεί μια στίξη που την ορίζει ένας συγκεκριμένος ποιητικός διασκελισμός, εμποτισμένος από τελετουργικούς τόνους. Η γλωσσική εμ-πάθεια του Χειμωνά δεν προέρχεται από εκζήτηση ή ξιπασμό, όπως ισχυρίστηκαν κάποιοι αδαείς. Για παράδειγμα, η φράση «...κι ο θάνατός μας είναι απαραίτητος αφού το νέος είδος. Περπατά και χορεύει» είναι αντιγραμματική, δηλαδή ημιτελής, μετέωρη ή εκκρεμής αφού απουσιάζει το ρήμα. Συμπληρώνεται με το «περπατά», που όμως εισάγει ταυτόχρονα μια νέα πρόταση και μια άλλη σημασιολογική μονάδα. Αυτή η καινοφανής συντακτική άρθρωση, που θα μπορούσε να αποδοθεί σε μια αφασική ομιλία (γραφή), υπηρετεί, όπως σημείωσα, έναν ποιητικό ρυθμό και παράλληλα μια φιλοσοφία για τη λειτουργία της λογοτεχνικής γλώσσας, που δε στέργει στον κοινό επικοινωνιακό κώδικα, αλλά σκάβει σε βαθύτερες και βιωματικότερες γλωσσικές κρύπτες.

Άλλες φορές ένα αφηρημένο ουσιαστικό, όπως η αύξηση, μεταβάλλεται σε κύριο όνομα «φτιαγμένα με μικρές άσπρες πέτρες στη σειρά κι όπου τελείωναν οι πέτρες η αύξηση έσκαβε με τα χέρια και χάραζε το χώμα» (Χτίστες). Αυτή η ονοματοποίηση του ουσιαστικού ισοδυναμεί με ένα είδος εξατομίκευσης, προσωποποίησης ή εξανθρωπισμού της έννοιας. Σ' ένα επίπεδο ανθρωπολογικό η κίνηση αυτή μας πάει πίσω σε μια πρωτόγονη αντίληψη, όπου οι μυστικές και ανερμήνευτες δυνάμεις γίνονται πρόσωπα οικεία (είδος εξαγνισμού του δαιμονικού) με ανθρώπινες ιδιότητες και χαρακτηριστικά. Όσο, τέλος, για το πολυσύνδετο σχήμα με την παρατακτική χρήση τού και «και σκίστηκαν οι τεντωμένες κνήμες των πολεμιστών και ανάβλυσαν σκληρά βρύα και εκείνος ο ταπεινός ήλιος του πηλού» φαίνεται να ανακαλεί τόσο τη δημοτική γλωσσική παράδοση όσο και τη σολωμική σύνθεση «Η Γυναίκα της Ζάκυνθος».

Το δαιμονικό και αγγελοκρουσμένο σύμπαν του συγγραφέα δεν θα μπορούσε παρά να επιστρατεύει και να επεξεργάζεται ένα ανάλογο υλικό, εξορυγμένο από την πλούσια στρωματογραφία της γλώσσας μας. Μ' αυτή την έννοια η γλώσσα του είναι έμπυα και ελκώδης. Γεμάτη σχισμές, εκδορές και οιδήματα, προσπαθεί να αναδιπλωθεί, να συστραφεί στον εαυτό της και μέσα απ' αυτήν την κυφή στάση να εικονίσει τα όντα στην πιο ιλαροτραγική στιγμή τους. Η ψυχή του ανθρώπου δονείται από ασταμάτητες αμφιθυμικές ριπές, ενώ ο κόσμος

“Ερχόταν μόνος του απ' αλλού και γι' αυτό μας ξεπέρασεν όλους και εξακολουθητικά» έγραφε ο Τ. Άγρας για τον Κ. Καρυωτάκη. Αυτό το «απ' αλλού» ισχύει εξίσου για το έργο του Χειμωνά και σημαίνει δύο πράγματα: Πρώτον, ότι δεν ριζώνει σε μια παράδοση με ευδιάκριτα τα χαρακτηριστικά της και δεύτερον, ότι δεν ανήκει σε κάποιο ξεκάθαρο γραμματολογικό είδος. Σε αδρές, βέβαια, γραμμές εγγράφεται στην ιστορία του μοντερνισμού, αν σ' αυτό πιστώσουμε τη γλωσσική εκλέπτυνση, την πριμοδότηση του ύφους, τη λείανση της φράσης, τις αυτοαναφορικές εμμονές καθώς και τη θεματοποίηση προβλημάτων της λογοτεχνίας. Ας προσθέσουμε εδώ και τη χρήση του μύθου μ' έναν τρόπο εντελώς διαφορετικό από εκείνον που μας κληροδότησε μια ορισμένη -σκληροπυρηνική, θα 'λεγα- πλευρά της νεωτερικότητας. Ενώ, για παράδειγμα, στον Τ. Σ. Έλλιοτ και στον Τ. Τζόνς, ο μύθος είναι ο όρος μιας συνομιλίας, ενός κρυφού διαλόγου (παράλληλισμού για την ακρίβεια) ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, στον Χειμωνά αποτελεί το εφαλτήριο για να επαναδιατυπωθεί, με τους πιο δεινούς εκφραστικούς τρόπους, το οντολογικό κακό που φωλιάζει σε κάθε τραγικό μύθο. Στην ουσία, πρόκειται για ένα σχόλιο, μια δευτερολόγηση σε προϋπάρχοντα κείμενα που αναδεικνύουν μ' αυτό τον τρόπο τον παλίμψηστο χαρακτήρα της λογοτεχνίας του. Παράλληλα, ο μύθος, ως μια πρωταρχική κι αρχέγονη ερμηνευτική του κόσμου, συγκεφαλαιώνει, συμπυκνώνει και συμβολίζει το δράμα του ανθρώπου να σημασιολογήσει τα φαινόμενα και να κατορθώσει τη συνειδήσή του. Η κριτική, στο σύνολό της σχεδόν, έδωσε έμφαση στην αιρετική και ανορθόδοξη χρήση της γλώσσας καθώς

μεταμορφώνεται και αποσυναρμολογείται: μεταμόρφωση ή αποσύνθεση περιγράφεται με τον πιο ωμό ρεαλισμό και με όρους ανατομικής ακρίβειας. «*Η αδελφή ανοίγει αργά. Βρωμάει! κι από τον κόλπο της κατεβαίνουν ακάθαρτα αίματα και γυρίνοι και εκείνο το ιερόν οστούν σαν να γεννά τεντώνει προς τα πίσω και σέρνεται στο χώμα σφύζει φριχτά η γεννημένη για τα καθαρά συναισθήματα*». (Ο αδελφός). Ωστόσο, αυτή η σπαραγμένη και σπαραχτική γλώσσα που καταδύεται στις καταπακτές της ψυχής για να συλλάβει τους εφιάλτες που τη στοιχειώνουν (οι κροκόδειλοι του Καίσιερ, οι φάλαινες του Μέλβιλ, τα monsters του Ντοστογιέβκι) δεν χάνει ποτέ την υψηγορία της. Στον Αδελφό και στο σημείο που επανεγγράφεται στο ιδίωμα του Χειμωνά ο μύθος των *Επτά επί Θήβας*, ο λόγος ανεβαίνει, αποκτά μια ενάργεια και καθαρότητα, γίνεται υψιπέτης. «*Τρία βουνά κουβαλά πάνω στο κεφάλι του και σειούνται οι βαθιές τους σκιές κι οι χαίτες των δασών τους και πίσω από την ασπίδα έχει κρυμμένες εκκλησίες που με τις χάλκινες καμπάνες τους βοούν και αγγέλουνε τον τρόπο*».

Η διατύπωση του Λογγίνου «*ως ακρότης και εξοχή τις λόγων εστί τα ύψη*», καταγράφει με οξύτητα τη γλωσσική ανάταση του συγγραφέα. Αυτή η υφολογική κύμανση από το υψηλό στο χθαμαλό, από το επικό στο κλασικό, από το γοτθικό στο ρομαντικό κ.λ.π. αποτυπώνεται στη συντακτική ροή της πρότασης, στις παύσεις, τα κενά, στις συγκοπές του λόγου ή τις αιφνίδιες αναφλέξεις του. Μοιάζει μ' ένα στόμα που μορφάζει αλλά δεν φθέγγεται (Μπέκετ) μέχρι τη στιγμή που θα γεμίσει από ρήματα, σαν μια μανική λογόρροια.

Η γραφή του Χειμωνά έχει έναν αναγγελτικό ή μεσσιανικό τόνο. «*Να μιλά και ν' αντηχούν οι αιώνες σαν στοές θα οδηγώ τον άνθρωπο αυτόν να επιστρέφει να πάρει*» (Ο αδελφός). Ο αποκαλυπτικός τόνος της χειμωνικής ή χειμάζουσας γραφής (επειδή είναι δριμεία και απαιτεί σκληρή αναγνωριστική θωράκιση κυρίως από τους εγγράμματους) φαίνεται από το πρώιμο έργο του: «*ό, τι γίνεται γύρω μου γίνεται ξαφνικά ό, τι γίνεται, μέσα μου γίνεται ξαφνικά όλα ξαφνικά γίνονται*» γράφει στον *Πεισίστρατο*, που παραπέμπει φυσικά στο πλατωνικό εξαίφνης. Όπως εξαίφνης εισβάλλει η Διοτίμα στο συμπόσιο και καταλύει με το λόγο της τη διάσκεψη, έτσι και εδώ με μια ξαφνική αναλαμπή το κείμενο πλημμυρίζει με ένα φως, όχι όμως λυτρωτικό (όπως στη Σεφερική Κίχλη) αλλά δυσοίωνο, σκεπτικιστικό, μεταφυσικό, στον αντίποδα της ηλιακής μεταφυσικής του Ελύτη.

Υπάρχουν αλήθεια ήρωες, πρόσωπα ή χαρακτήρες στο έργο του Χειμωνά; Υπάρχει εξέλιξη από βιβλίο σε βιβλίο; Η αποψή μου είναι ότι υπάρχει ένας βασικός θεματικός πυρήνας απ' όπου εξακτινώνονται ποικίλες παραλλαγές. Μ' αυτήν την έννοια θα πρέπει να διαβάζεται ως ένα έργο εν προόδω (work in progress) που διευρύνεται, εμπλουτίζεται με καινούργια στοιχεία, προσχώνεται από άγνωστες ύλες, όμως ακολουθεί την κοίτη του έως την οριστική εκβολή του. Ήρωας με την κλασική έννοια όπως τη συναντάμε στο δυτικό roman (πρίγκιπας Μίσκιν, Σταυρόγκιν, Ιουλιανός Σορέλ, Μπαρμπα-Γκοριό), προικισμένος με ιδιότητες που τον μεταβάλλουν σε σύμβολο ή αντιπρόσωπο μιας συμπεριφοράς, δεν υπάρχει. Αντίθετα, βρίσκουμε ένα ανώνυμο (ανεξάρτητα από τις εκάστοτε επωνυμίες του) **πλάσμα** στην κυριολεξία του όρου, έναν Κ της *Δίκης* ή έναν Χ του Χειμωνά που διασχίζει τα καμένα τοπία μιας κειμενικής ενδοχώρας. Αυτός ο

Κ ή ο Χ, που μπορεί να λέγεται Πεισίστρατος, Λάιος, Κυβέλη, Ελένη Ξένου, στο βάθος είναι ένα εγώ ναρκισσιστικό, υπαρκτικά βουλιμικό, πρησμένο από θυμό ή λύπη, αιμομικτικό ή αγγελικό που σβαρνίζει ως άγγελος εξολοθρευτής την κοινωνία των ανθρώπων. Αυτό το εγώ μπορεί να είναι και ένα ένστικτο που σκέπτεται και άρα είναι δυο φορές απειλητικό.

Έτσι, στον *Εχθρό του Ποιητή*, ο κ. Λάιος είναι ένα αυτοσπαρασσόμενο, επηρμένο και ταπεινό, γεμάτο από πνευματικά έλκη και ψυχικές παλινωδίες, ξεχειλισμένος από τις αμφιθυμίες του, κινούμενο σ' ένα νοσηρό τοπίο σηψαιμίας και άλγους που θέλει να το αποτινάξει, ανακηρύσσοντας την ποίηση ως υπέρτατη αξία της ζωής.

Έγγραφα στον πρόλογο πως ο Χειμωνάς είναι λογοτεχνικά απορφανισμένος. Η παράδοση όπου πατά αντλεί τις τεχνικές του και αρδεύει το πεζογραφικό του όραμα δεν είναι τόσο ορατή και συλλήψιμη στις συγκεκριμένες κοιτίδες της. Παρά ταύτα, θεωρώ πως πέντε είναι οι αναφορές που πρέπει να πάρει σοβαρά υπόψη του ο μελλοντικός μελετητής. Την αρχαία τραγωδία, το *Περί ύψους* του Λογγίνου, τους *Στοχασμούς* και τη *Γυναίκα της Ζάκυνθος* του Σολωμού καθώς και το ιατρικό (όχι ψυχιατρικό) παρελθόν του. Φράσεις από τους στοχασμούς (στη μετάφραση Σ. Αλεξίου) όπως «*τους αρπάζεται η γη*» ή «*από πόνο σε πόνο ως τον απώτατο πόνο*» τότε έτρεξε η θάλασσα (*allora έτρεξε η θάλασσα*) είναι χαρακτηριστικές τού τι εννοώ.

Αλήθεια, πώς διαβάζεται σήμερα ο Χειμωνάς; Ποια κοινότητα τον δεξιώνεται; Απευθύνεται σε μια ελίτ, σ' ένα κλειστό, δύστροπο, απαιτητικό κοινό. Όσο παράδοξο κι αν ηχεί (κυρίως στους ηθογράφους, δοξογράφους, κοινωνιογράφους και ευθυμογράφους μας!), ο Χειμωνάς είναι λαϊκός συγγραφέας. Αν η σύνταξή του είναι χαλαρή, με την έννοια ότι δεν πειθαρχεί σε μια κανονιστική γραμματική, αν ο ψυχισμός του δεν φυλακίζεται σε υγιείς (political correct) ψυχολογικές νόρμες, τότε αναντίλεκτα απευθύνεται στον λαϊκό άνθρωπο, που όσο η γλώσσα όσο και το θυμικό του είναι ρευστό και αμφιρρέπον. Αρκεί κάποια στιγμή αυτός ο άνθρωπος να ξεράσει, σαν ένα κορεσμένος πότης, τα εμέσματα της αναυθεντικότητάς του.

Τελειώνω με μια παρατήρηση που δείχνει την προσπάθεια του λογοτέχνη να ξεφύγει από τους γλωσσικούς εθισμούς που επιβάλλει κάθε φορά το κερατένιο επάγγελμα και που, ώρες-ώρες, γίνεται εφιάλτης. Εννοώ τον αγώνα να απαγκιστρωθεί από τους γλωσσικούς μακαρονισμούς ή και γλωσσοδέτες μιας επιστημονικής ορολογίας, για να φθάσει στην αρτίωση, στον «γλυπτό» λόγο που έφθασε ο Χειμωνάς. Στην επί διδακτορία διατριβή του «*Η στοματογλωσσοπροσωπική απραξία*» γράφει «*εκσεσημασμένοι αγραφικοί ανωμαλίες περισσότερο χωροκατασκευαστικού παρά αφαισικού τύπου*». Η απόσταση από κει μέχρι «*σε όνειρο το είδα ολόκληρος ο κόσμος να αιματοκυλιέται από τις στυγερές βουλγαροκτόνες τις ελληνικές πορφυρογέννητες λέξεις μου*» (Ο εχθρός του ποιητή) είναι τεράστια και ο άθλος μεγαλύτερος.

Ο φίλος μου, ο ακριβός μου φίλος Γιώργος Χειμωνάς, έφυγε. Το έργο του θα μείνει. Όμως εγώ έχασα κάτι πολύτιμο και τζιβαέριο, «το τιμιώτερον όλων, τη μορφή του».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΙΣΤΗΝΟΣ

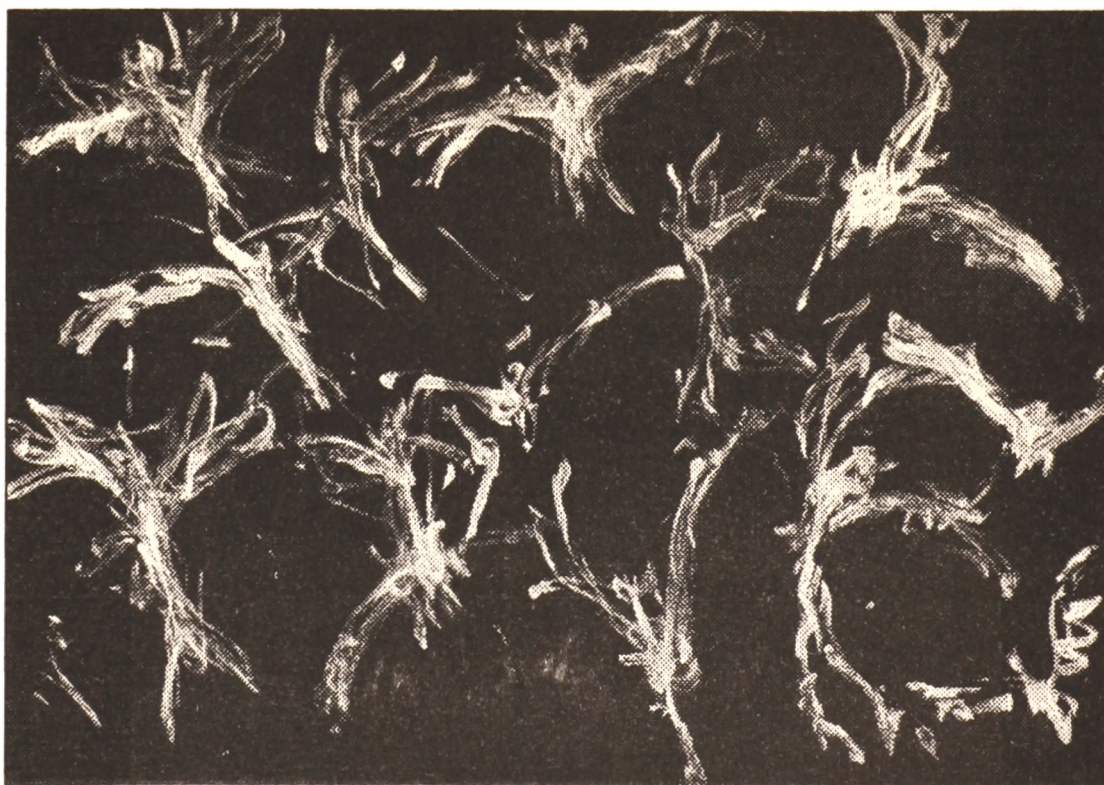
Το «αστείο» και τα δράματά του

Το γελοίο είναι η
φοβερότερη ιδιότητα
του τρομαχτικού
Γ. Χειμωνάς

Γράφαμε στο προηγούμενο τεύχος για την ισπανική εικαστική ομάδα Equipo Cronica του Rafael Solbes και του Manolo Valdes που διαλύθηκε το 1981, με τον θάνατο του πρώτου. Η Equipo Cronica διακωμωδούσε τις μοντέρνες τεχνικές της επικοινωνίας και, κριτικάροντας την καταναλωτική κοινωνία, σάρκαζε τον «καταπραϋντικό» ρόλο της τέχνης σ' αυτήν. Από το 1969, στην «Ανακατασκευή της Guernica», οι δύο ζωγράφοι επέμειναν στην δυναμική της ρεαλιστικής φόρμας και στην καθαρτήρια δράση του χιούμορ. Παράλληλους στόχους μέσα από έντονη αντιφρανκική διάθεση είχε και η παλιότερη ομάδα της Βαρκελώνης Dau al Set, «το Ζάρι στο Εφτά». Για να έρθουμε στο Παρίσι του 1962, οπότε και ιδρύεται η ομάδα Panique (πανικός) με τους Fr. Arrabal –τον θεατρικό συγγραφέα–, R. Torog, Szafran κ.λπ., η οποία ομνύει «στο χιούμορ, την αταξία και το τυχαίο». Προεκτάσεις αυτών των αναζητήσεων και στον ελληνικό χώρο αποτελούν ασφαλώς οι περιπτώσεις του Νίκου Μπάικα, του Απόστολου Γεωργίου ή Γιώργου Λάππα, μόνο που εδώ το χιούμορ αποκτά μεταφυσική διάσταση.

— Είναι το γέλιο εμπρός στην υπαρξιακή μας αδυναμία – και το τυχαίο λειτουργεί εξαιρετικά... οργανωμένα.

Μιλάμε λοιπόν για ένα χιούμορ όχι γελοιογραφικό αλλά τραγικό, το οποίο εκφράζει απόλυτα μιαν έκπτωση και μιαν ήττα. Είναι το «αστείο» που εκβλάστανει στο έργο τέχνης από την στιγμή που εξέλιπε η ιερότητά του, από την εποχή που η τέχνη έπαψε να επιχειρηματολογεί με τις εικόνες της σχετικά με το θείο. Ήταν τότε που ο θεολογικός τρόμος αντικαταστάθηκε από τον τρόπο του αναπότρεπτου και αμετάθετου θα-

Έργο του Γιώργου Ξένου.

νάτου μας· από το αίσθημα του τελειωτικού τέλους. Ο μοντερνισμός πάλι επιχείρησε να λειτουργήσει ως πανάκεια του θνητού μας μέλλοντος και ως η απόλυτη συνταγή της προόδου και άρα της ευτυχίας. Όμως γρήγορα η αποσκορακισθείσα μνήμη εκδικήθηκε. Όσοι εξόρισαν από την τέχνη το σώμα ως ωραιο-

ποιημένο σύμβολο του ακαδημαϊκού παρελθόντος ή ως χυδαία ένοχο της σωματικότητάς του (ιδρώς, εκκρίσεις, αίμα κ.λπ.), γρήγορα, θα το έβλεπαν να επανακάμπτει θριαμβικό όσο και πεισιθάνατο. Μοιραίο όσο και τρομακτικό (να μας εχθρεύεται με καλό μίσος που έγραφε ο Χειμωνάς). Σ' αυτήν ακριβώς την καινούργια (;) εικόνα του αναγνωρίζω το χιούμορ που υπαινιχθηκα πιο πάνω, και το οποίο βρίσκουμε ακόμη και σήμερα στην πιο άγρια ζωγραφική (Heftige Malerei, λένε οι Γερμανοί).

Στην Θεσσαλονίκη και στην Artforum εκθέτει ως τις 22 Νοεμβρίου ο Γεώργιος Ξένος (1953). Πρόκειται για μιαν ενότητα έργων εντυπωσιακά παρουσιασμένων, στην οποία η τυχαία δράση, το σύμπτωμα, το αρχικό ίχνος, η αυθόρμητη γραφή οργανώνονται σε συνθέσεις επικού χαρακτήρα. Ο Ξένος «αφηγείται» ρυθμούς, σχέσεις και κατατείνει στην αποκάλυψη ενός αρχέτυπου και στην απόδοση της πρωταρχικής μορφής που είναι άρηκτα συνδεδεμένη με το Είναι. Ο καλλιτέχνης περνά από τη φυσική εμπειρία στη συνείδησή της (ένα είδος αρχέτυ-

πης φύσης) κι έπειτα στον megákosmo των οπτικοποιημένων εννοιών ή στον μικρόκοσμο ενός κυττάρου, ενός πυρήνα μέσα στον οποίο συστρέφονται δυνάμεις και ενέργειες. Η φόρμα παραμένει λιτή, ελάχιστη, υπαινικτική, έστω κι αν δομεί εικόνες ενός μεγαλειώδους όσο και ανστηρού ρυθμού. Ο ζωγράφος ζωγραφίζει χάριν της ζωγραφικής, αν και το τελικό αποτέλεσμα μοιάζει με οπτικοποιημένα θεωρήματα ή μ' ένα εικονογραφημένο corpus πρακτικής φιλοσοφίας.

Θέμα του παραμένει σταθερά το τοπίο –ένα τοπίο με ραγδαία μετάβαση– και η ανθρώπινη καρικατούρα (πρβλ. την σειρά Φωνασκούντες). Ο Ξένος αποτελεί, με την ενστικτώδη του φιλοκαλία και το αίσθημα του μέτρου που τον συνέχει, μια διαρκώς αντιστεκόμενη δύναμη της ζωγραφικής μας. Μιας ζω-

γραφικής που δεν περιγράφει αλλά είναι.

Μιλούσαμε επίσης στο προηγούμενο τεύχος για την εξαιρετική έκθεση Kunstraum στην Δημοτική Πινακοθήκη της Αθήνας. Μια ανάλογη έκπληξη μας περίμενε στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης με «Το θεατρικό βλέμμα - Σύγχρονη Εικαστική Δημιουργία στη Γερμανία» με οργάνωση κι εκεί του Ινστιτούτου Εξωτερικών Σχέσεων της Στρουτγάρδης. Εδώ είδαμε προτάσεις χώρου και θεατροποιημένες εικόνες του W. Vostel, του Thomas Schütte, της Rosmarie Trockel, του Günter Uecker –μακέτες και περιβάλλοντα με θέμα τους μύθους των Nibelungen – και βέβαια αναφορές στον σαμάνο – περφόρμερ Beuys (π.χ. «Τίτος Ανδρόνικος»). Ο χώρος λειτουργεί εξαιρετικά ως προς την υποδοχή πολυσύνθετων εκθεμάτων που περιλαμβάνουν φωτογραφία, κατασκευές, video, φιλμ, γλυπτική (οι μικρές φιγούρες του Schütte) πανώ, επιγραφές, κ.ο.κ. και εξασφαλίζει τόσο την έκπληξη ή την υποβολή όσο και την ενημέρωση ή την ευαισθητοποίηση. Το 1985, στο πλαίσιο της «Αθήνας - πολιτιστικής πρωτεύουσας» είχα οργανώσει στη Βίλα Κουλούρα του Π. Φαλήρου την έκθεση «Ζωγραφικός χώρος - θεατρικότητα». Το πολυθέαμα Das Theatrische Auge μου έδειξε πόσο πιο σύνθετο είναι το πρόβλημα από εκείνες τις κάπως γραμμικές δικές μου προσεγγίσεις. Πάντως ακόμη στη μνήμη μου λειτουργούν κάποιες θεατρικές μακέτες ή κοστούμια του Γ. Τσαρούχη, τα χαρακτηριστικά λάβαρα της Δ. Σιατερλή και το περιβάλλον δράση του Γρηγόρη Σεμιτέκολο «κοσμικό χειρουργείο» υπό τους ήχους του Benjamin Briten. Στο Μακεδονικό Μουσείο τώρα, η έννοια της Theatricality αντιμετωπίζεται ως έμφυτο χαρακτηριστικό της εικαστικής σκέψης και της ζωγραφικής φόρμας και αποδεικνύεται ο διαλεκτικός δεσμός ανάμεσα στην θεατρική εικόνα-δράση και στην στατική, πλην γεμάτη κρυφές ή φανερές αφηγήσεις, ζωγραφική.

Στην αίθουσα ΠΕΒΕΚΚΑ ΚΑΜΧΗ

Έργο του Peter Joel Witkin.

είδαμε μια έκθεση υψηλού επιπέδου τεσσάρων φωτογράφων: της Tracey Moffatt (1963), που φωτογραφίζει τα δικαιώματα των Aborigines ή την διαβρωτική επίδραση των ΜΜΕ, του Izima Kaoru (1954), που σκηνοθετεί φόνους ωραίων γυναικών σε αστικά τοπία και τους ονομάζει "Landscape with a Corpse" του Bill Owens με το καυστικό χιούμορ σχετικά με το american dream και του Chris Verene, ο οποίος φωτογραφίζει φωτογράφους που φωτογραφίζουν σέξυ μοντέλα σαν τις Meninas της αγοραίας μας καθημερινότητας. Από τους τέσσερις ξεχωρίζει βέβαια η Μόφατ για την τόλμη και το οξυδερκές των εικόνων της, όπως επίσης και τον διάλογο που ανοίγει με το εμπορικό σινεμά (τις B movies) ή την παραδοσιακή φόρμα της ίδιας της φωτογραφίας. Έτσι στην σειρά Landaum μιμείται το ύφος και την τεχνική φωτοχαλκογραφιών στήνοντας παραστάσεις φρίκης με φονικό όπλο το λάβδανο, ένα ισχυρό δηλητήριο και με στόχο να ξανακερδίσει το παλαιό χωρίς ιδεολογι-

κές αγκιλώσεις ή εντυπωσιοθηρία.

Ο Μπιλ Όουενς επίσης φωτογραφίζει απατηλά ευτυχισμένες σκηνές ενθουσιασμένων από την επιτυχία των μικροαστών, τις οποίες όμως δυναμιτίζει μ' ένα καυστικό λεκτικό σχόλιο συνεργώντας στον ακαριαίο συνδυασμό λόγου και εικόνας (γλωσσαλγία). Στον ίδιο χώρο από τα μέσα του Οκτωβρίου θα παρουσιάζει την νέα του δουλειά ο ακριβοθώρητος όσο και πολύτιμος Απόστολος Γεωργίου (1953) προφανώς τολμώντας μian ακόμη σειρά οπτικοποιημένων αινιγμάτων με αφορμές κάποιες πεζολόγες σκέψεις αλλά με διαπραγματευση που να φλερτάρει με το ηρωικό. Τα μεγάλα μεγέθη συναινούν σ' αυτούς τους ρητορικούς στόχους, ενώ η ζωγραφική διαδικασία παραμένει αξιοπρόσεκτα πειστική όσο και αυτοσαρκαζόμενη. Ο Γεωργίου είναι σαν να λέει πως δεν υπάρχει λόγος να ζωγραφίζουμε σήμερα όπως οι παλιοί maitres, υπάρχει όμως σοβαρότατος λόγος να ζωγραφίζουμε και μάλι-

στα να ζωγραφίζουμε με τρόπους τού σήμερα. Έτσι, ο ίδιος διερωτάται συνεχώς και χωρίς ενοχές ως προς το τι και το πώς της σύγχρονης ζωγραφικής. Μιας τέχνης που συνυπάρχει με τον κινηματογράφο, την κυρίαρχη τέχνη της εποχής, όπως επίσης και με τις κουλτούρες των media, των κόμικς, των καρτούνς, του αφισοπόλεμου κ.λπ. Γενικά η ζωγραφική λειτουργία υποβάλλει στον θεατή μian νοσταλγία προς έναν χαμένο χρόνο, κάποιες άλλες αξίες και προς έναν παλαιότερο ρυθμό. Ως στατική εικόνα η ίδια επιβάλλει στον θεατή τον στοχασμό μέσω μιας retardatio, μιας επιβράδυνσης, επιτρέποντας ένα διαφορετικό αίσθημα, έναν χρόνο που αφήνεται να λιμνάσει. Στο έργο που παρουσιάζουμε, αναπτύσσεται μια γοητευτική αλληγορία στο γνωστό μεταφυσικό –ή και μακάβριο– χιούμορ του ζωγράφου. Στην σύνθεση εδώ ένας ζωγράφος βλέπει από ένα παράθυρο μια εικόνα που ΔΕΝ βλέπουμε και την ζωγραφίζει στον καμβά που βρίσκεται στο ύπαιθρο. Γύρω η φύση οργιάζει

Είμαστε αληθινά ευτυχισμένοι, του Bill Owens.

Είμαστε αληθινά ευτυχισμένοι. Τα παιδιά μας είναι υγιή. Τρώμε καλά και διαθέτουμε ένα πραγματικά ωραίο σπίτι.

υπαρκτικά, για ν' αστείευτούμε κι εμείς με τον τρόπο του Χάιντεγκερ ή του Καρούζου, αλλά ο ίδιος επιμένει να υπάρχει μέσα στον κλειστό χώρο και να ζωγραφίζει έναν κρεμασμένο. Η τέχνη ενώπιον της φύσης επιλέγει την ανθρωπινή μοίρα, δηλαδή τον θάνατο. Κι όλα αυτά με χαμόγελο

Στον πάντα απρόβλεπτο χώρο της Unlimited είδαμε τον γάλλο καλλιτέχνη Michel Blazy με τις αράχνες και τις νεροσταγόνες του να δημιουργούν ένα

ευφάνταστο και πολύσημο περιβάλλον. Δεκάδες μικρά έργα συγκροτούσαν το «έργο» το οποίο μπορεί να μεγαλώνει κατά βούληση σαν ένας χαμηλόφωνος κίνδυνος που εξαπλώνεται ή σαν μια απειλή που μπορεί να εξελιχθεί και σε καλοκάγαθο αστείο.

Η έκπληξη, όμως, της περιόδου προέρχεται από την Ελληνοαμερικανική Ένωση, η οποία, παράλληλα με την σουρεαλίστρια Marie Wilson, τη σύζυγό του Νάνου Βαλαωρίτη και μαθήτριά

του ελληνοαμερικανού ζωγράφου της ανατολικής ακτής Τζων Βάρδα, με τις υπομονετικά αντιστοιχισμένες όσο και «δαιδαλώδεις ισομορφίες» της, δείχνει αυτό τον καιρό στο «Εργοστάσιο» της οδού Πειραιώς τον μεγαλύτερο, ίσως, ζώντα φωτογράφο. Πρόκειται για τον

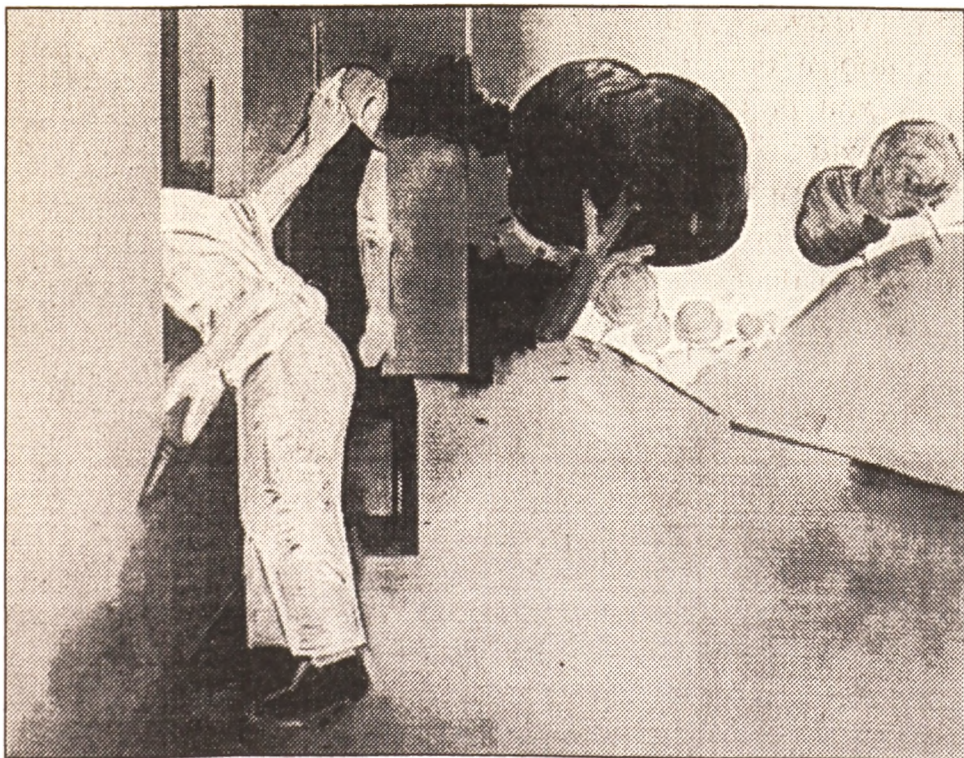
Joel Peter Witkin και την σειρά 117(!) έργων που ονομάζονται Unpublished and Unseen (αδημοσίευτα και ανείδωτα) και τα οποία πλαισιώνονται από 12 ζωγραφικούς πίνακες, χαρακτηριστικά και σχέδια των Goya, Picasso, Cézanne, Matisse, Beckmann και De Chirico. Πρόκειται για την μεγαλύτερη έκθεση που έγινε ποτέ για τον Witkin (μεγαλύτερη και από του Guggenheim το 1995) και αντιλαμβάνεται κανείς τη σημασία της εκδήλωσης. Η έκθεση πραγματοποιείται σε συνεργασία με το Museum of New Mexico και τον επιμελητή του Μουσείου της Santa Fe, Steve Yates. Όπως σημειώνει ο Germano Celant «οι φωτογραφίες του Witkin κινούνται σ' ένα σύμπαν διαστροφής και ιεροσουλίας αγγίζοντας οτιδήποτε είναι ταμπού, απαγορευμένο, καθαγιασμένο...». Ακόμη περισσότερο που ο καλλιτέχνης αποπειράται τεράστια tableaux vivants σαν τις επικές θεατροποιημένες φωτογραφίες του 19ου αι., μόνο που τώρα οι διαφορετικές εποχές είναι μαγικά παρούσες και οι εφιάλτες του παρελθόντος συναντάνε περιχαρείς εκείνους του μέλλοντος. Στην εποχή, λοιπόν, της ακατάσχετης και ανοικονόμητης εικονοποιίας ο φωτογράφος (;) αυτός βρίσκει τρόπο να αιφνιδιάσει οπτικά, ανακαλύπτοντας τον ομφάλιο λώρο που συνδέει τον τρόπο με το γελοίο και την ποίηση με τον θάνατο.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Στο προηγούμενο τεύχος και στο κείμενο «Το έκθεμα που μιλά» ο αντι-δαίμων (πως λέμε Αντίχριστος) τοποθέτησε το video-γλυπτό του Nam June Paik στη θέση της εικονιζομένης κυρίας, μιας «Βασίλισσας που επαιτεί» και που ως τέτοια, ως ζωντανό δηλαδή έκθεμα, συμμετείχε στην έκθεση «After the Wall» του Μουσείου Ludwig στη Βουδαπέστη. Λέγεται Tades Pogacat, γεννήθηκε στη Σλοβενία το 1960 και προτείνει το «παρασιτικό Μουσείο της καθημερινότητας» και την «τέχνη των περιθωριακών εναντίον της οικονομίας της υπερβολής». Προσυπογράφουμε και διορθώνουμε.

Μ.Σ.

Έργο του Απόστολου Γεωργίου.

Ακριβώς έτσι. Θυμηθήκαμε τα λεγόμενα πνευματικά παιχνίδια στα παλιά, λαϊκά περιοδικά με τον γνωστό τίτλο: «Μαγική εικόν», όπου ο αναγνώστης εκαλείτο να βρει στο περίτεχνο σκίτσο το πού ήταν «κρυμμένο» πότε το πουλί, πότε το καπέλο ή πότε το ποτιστήρι, και άλλα τέτοια.

«Μαγικές» εικόνες

Εκδρομείς,
λάδι,
130x120 cm,
1999.

Η Ηώ Αγγελή το επαναφέρει σε μια, φυσικά, άλλη διάσταση, λειτουργική και ποιητική, έτσι όπως συνδυάζεται ο ζωγραφικός πίνακας με τον τίτλο του. Κατά κανόνα, βέβαια, οι τίτλοι στους ζωγραφικούς πίνακες, γενικότερα στα έργα τέχνης, επιβαρύνουν φιλολογικά τινά ερμηνευτικά. Συνήθως ονοματίζουν τα αυτονόητα και τίποτα περισσώτερο. Η Αγγελή πέτυχε να συνλειτουργούν έργα και τίτλοι αμφίδρομα. Ο τίτλος να «αποκαλύπτει» τον πίνακα και αυτός να «δικαιολογεί» τον τίτλο: «Το βουνό που κατάπιε ένα παγώνι», «Άνθη της πόλης», «Φωτοπαγίδα», «Ένα τυχερό δένδρο», «Τι είδαν οι αγριόπαπιες», «Ήλιοι τη νύχτα», «Ένα εκτάριο ροζ», όλο τέτοια, και ο μαγεμένος από την ει-

καστική ευφορία θεατής να αναζητεί να ανακαλύψει την πανέμορφη όσο και παμπόνηρη «Αλεπού» που βρίσκεται καλά «κρυμμένη» στις λόχμες. Άλλοτε, πάλι, ζηλεύει αφάνταστα αυτή τη μικρογραφική παρέα των «εκδρομέων» στο αναπεπταμένο τοπίο που θυμίζει τα όμοια πλάνα των ταινιών του Αμπάς Κιαροστάμι.

Δεκαεπτά μεγάλων διαστάσεων λάδια περιλαμβάνει η έκτη ατομική έκθεση της Ηούς Αγγελή με τον γενικό τίτλο «Πέρα από τις πόλεις». Όπου η λέξη «πέρα» αποκτάει μια πολυσημική έννοια. Αρχικά αναφέρεται στη χωροθέτηση, τη γεωγραφική, ευρύτερων οικιστικών συνόλων, εκτεταμένων και ποικιλόμορφων τοπίων άλλοτε γυμνών και άλλοτε μέσα σε πυκνή, ακαθόριστη

φύσης, βλάστηση. Οι οικισμοί-πόλεις σκισάρονται, είτε καθαρά είτε πυκνοί, και σβήνονται ή αποψιλώνονται στο φόντο του πίνακα, μετατρέπονται σε ενσωματωμένη στο φυσικό τοπίο ζωγραφική ύλη. Η υπέρβαση (ή και η καταγγελία) της βιωματικής σύμφυσης του σύγχρονου ανθρώπου με την πόλη είναι ένα άλλο νόημα του «Πέρα». Είναι η μυστηριακή αποκάλυψη –ή και «μεταφράσεις»– δυναμικών, εσωτερικών λειτουργιών που απεγκλωβίζουν ιδέες, εφευρήματα και συναισθήματα που η ζωή στις πόλεις τα αποκλείει. Αλλά και η επανένταξη –με εργαλείο τη ζωγραφική– του οικείου σχήματος: σπιτί, συστάδα σπιτιών, πόλεις μεικτές, μνήμες (αρχιτεκτονικές) πόλεων αγαπημένων που δεν υπήρξαν ποτέ παρά μόνο σαν ονειρικές εμμονές συμβιώσεων ρεαλισμού και ποιητικής απόδρασης. Δηλαδή, όπως θα θέλαμε να είναι, να στροβιλίζεται ευτυχισμένη η λογική με όσα απίστευτα συγκατατίθεται να συμβαίνουν.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο εικαστικός δυναμισμός του βλέμματος και η ζωγραφική «ευφράδεια», που συνιστούν το ταλέντο της Αγγελή, μπορούν και κάνουν ορατό αυτόν τον ρεαλιστικό παγανισμό. Το ζωγραφικό εύρημα όσο και αν μοιάζει να παραδίνεται σε μια παραληρηματική (εξίσου και σοφή) κυριαρχία του χρώματος, η προσεκτική παρατήρηση κάνει φανερή την οργάνωση και την πειθαρχία του τελέους. Τίποτα δεν λείπει, τίποτα δεν είναι πολύ. Διαθέτουν μυστικά λογισμού και ονείρου. Και παρά την έντονη παρουσία ενός αφαιρετικού εκπροσιονισμού, ένα διακριτικό υπερεαλιστικό αναρρίπισμα «αναστατώνει» κάθε απόπειρα του θεατή να τακτοποιήσει μέσα του αυτό που θα ονομάζαμε συνοπτικό συμπέρασμα. Το εξαίσιο αυτό ζωγραφικό αποτέλεσμα σου «κλείνει» το μάτι με νόημα: Τίποτα δεν τελείωσε μαζί τους. Η χορταστική όσο και απολαυστική μυθολογία, που ο κάθε πίνακας περιέχει, δεν εξαντλείται. Γιατί η ζωγραφική πρέπει να «συμβαίνει» αείποτε πάνω στο έργο. Και ασφαλώς αυτή είναι μία από τις μεγάλες αρετές αυτής της πολύ σημαντικής ελληνίδας ζωγράφου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Ο *Ταρτούφος* παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 1664 και πολεμήθηκε όσο κανένα άλλο έργο του Μολιέρου.

Η περιπέτειά του τελείωσε το 1669 και έκτοτε παρουσιάστηκε επανειλημμένα με μεγάλη επιτυχία.

Ένας Ταρτούφος χωρίς υποκρισία

Οι Παύλος Χαϊκάλης-Γιάννης Μπέζος σε στιγμιότυπο από την παράσταση *Ταρτούφος*.

Ο λόγος για την έντονη αντίδραση που προκάλεσε ήταν, όπως και ο ίδιος ο Μολιέρος σχολιάζει, το γεγονός πως σατιρίζει μια επικίνδυνη ομάδα της κοινωνίας, τους υποκριτές. Αυτοί μπορούσαν να δεχτούν το να είναι κακοί, αλλά όχι και το να είναι γελοίοι. Κάτω από το πρόσχημα της ευσέβειας και της καλοσύνης μεγάλωναν τις περιουσίες τους, υπονόμευαν συνανθρώπους τους και φυσικά εξυπηρετούσαν τα συμφέροντά τους. Στο στόχαστρό του ήταν η «Εταιρεία της Αγίας Μεταλήψεως» αλλά και γενικότερα κάθε μορφή υποκρισίας.

Το έργο σαφώς αντικατοπτρίζει μια εποχή αλλά έχει εξαιρετικά σύγχρονα στοιχεία. Αποτελεί ένα δριμύ κατηγορώ ενάντια στην υποκρισία που μας περιβάλλει. Παρόλο που αρχίζει σαν μια ελαφριά κωμωδία, σιγά-σιγά οδηγείται στο χείλος μιας καταστροφής και ενός δράματος. Τη λύση θα δώσει ένας από μηχανής θεός, ένας αντιπρόσωπος του βασιλιά που θα αποκαταστήσει την τάξη. Η ιδέα του σκηνοθέτη Βασίλη Νικολαΐδη να εισαγάγει από την αρχή του έργου τον ίδιο το βασιλιά ήταν εξαιρετική. Τον παρακολουθούμε, μέσα από τον καθρέφτη, να παίζει σκάκι. Τα πλό-

νια του είναι οι ήρωες του έργου και τους κινεί σύμφωνα με τις επιθυμίες του κινώντας στην πραγματικότητα τα νήματα της πλοκής. Στο τέλος ο ίδιος, και όχι ο αντιπρόσωπός του, θα δώσει την λύση.

Η παράσταση είναι φροντισμένη στην λεπτομέρεια και πιστή στο μολιερικό πνεύμα. Σ' όλη τη διάρκειά της διατηρείς ένα μειδίαμα πολλές φορές πικρό. Είναι στημένη σαν να υπάρχει και ένας τέταρτος τοίχος από την πλευρά των θεατών. Ο θεατής είναι ένα αδιάκριτο μάτι που παρακολουθεί το τι συμβαίνει μέσα στο σπίτι του Οργκόν.

Εξαιρετική δουλειά έχει γίνει με τον λόγο. Η μετάφραση του Ανδρέα Στάικου διατηρεί τόσο το πνεύμα του έργου όσο και το στίχο και την ομοιοκαταληξία του πρωτοτύπου. Η μετάφραση αυτή αξιοποιήθηκε στο έπακρο και η παράσταση έχει ρυθμό και μουσικότητα εκπληκτική, χωρίς ο θεατής να χάνει ούτε μια λέξη.

Το ζευγάρι της παράστασης είναι ο Παύλος Χαϊκάλης και η Ελένη Κοκκίδου που δίνουν ρεσιτάλ ερμηνείας. Ο Χαϊκάλης στον ρόλο του Οργκόν, του αγαθού και θεοσεβούμενου ανθρώπου που παρασύρεται από τον Ταρτούφο και του εμπιστεύεται την τύχη τη δικιά

του αλλά και της οικογένειάς του, περνάει από το αστείο και την σάτιρα στο δράμα και την ειρωνεία. Χρωματίζει και τονίζει με δεξιοτεχνία όλες τις πλευρές του χαρακτήρα του, αποδεικνύοντας πως οι κωμικοί ηθοποιοί μπορούν να αποδώσουν με εκπληκτικό τρόπο δραματικές καταστάσεις. Δίπλα του, η Ελένη Κοκκίδου έκλεψε κυριολεκτικά το χειροκρότημα. Με αξιοθαύμαστη άνεση, αυθεντικότητα, κέφι και ενθουσιασμό απέδωσε την πανέξυπνη υπηρέτρια Ντορίν που δεν διστάζει να δει τα πράγματα όπως ακριβώς έχουν.

Ο Γιάννης Μπέζος στο ρόλο του Ταρτούφου δεν ήταν αυτό που περιμέναμε. Μοιάζει σαν να μη δόθηκε ολόψυχα σ' αυτό που κάνει και, χωρίς να είναι κακός, είναι ωστόσο ψυχρός. Μας έχει συνηθίσει σε ερμηνείες σαφώς καλύτερες και πιο σύνθετες. Η Ναταλία Τσαλίκη στο ρόλο της Ελμίρα, της συζύγου του, στέκεται με αξιοπρέπεια, αν και λίγο συμβατική.

Ξεχωριστή μνεία πρέπει να γίνει στην πολύ καλή Τζένη Μιχαηλίδου στο ρόλο της κυρίας Περνέλ, και στον πολλά υποσχόμενο Δημήτρη Μάριζα ως Δάμη. Θετικές και οι παρουσίες του Αριστοτέλη Αποσκίτη (βασιλιάς), Χριστίνας Φίλου (Μαριάννα), Γιώργου Ζιόβα (Κλεάνθη), Χρήστου Θάνου (Βαλέριου) και του Βαγγέλη Ψωμά (Νομιμόφρων, Φλιπότ, Λαυρέντη).

Το σκηνικό του Γιώργου Ζιάκα σύμφωνα με την παράσταση που έστησε ο Νικολαΐδης: λιτό αλλά εντυπωσιακό. Το δάπεδο είναι μια μεγάλη σκακιέρα, και ο χώρος δράσης ένας χώρος υποδοχής με μόνο τα απαραίτητα αντικείμενα: ένα τραπέζι, ένα ανάκλιντρο, ένας μεγάλος καθρέφτης. Τίποτα πάνω στη σκηνή που να μην έχει χρηστική αξία.

Στο ίδιο πνεύμα και τα κοστούμια που φιλοτέχνησε με μεγάλη προσοχή η Αφροδίτη Κουτσουδάκη. Οι φωτισμοί του Φίλιππου Κουτσάφτη, ατμοσφαιρικοί.

Μια δουλειά που αξίζει να την παρακολουθήσει κανείς όχι μόνο γιατί θα περάσει ευχάριστα δύο ώρες, αλλά και γιατί θα έχει την ευκαιρία να δει πως αντιμετωπίζουμε σήμερα τον Μολιέρο και το έργο του με σοβαρότητα και σεβασμό.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Από τις αρχές του 19ου αιώνα και μετά, το θέατρο του Γκέοργκ Μπύχνερ αποτελεί έναν από εκείνους τους σπασμένους καθρέφτες όπου κάθε «νέα εποχή» και κάθε «νέα καλλιτεχνική κίνηση» οφείλει να αναγνωρίσει το παραμορφωμένο είδωλό της. Αυτό το ιδιόμορφο, αινιγματικό παζλ μπορεί να –και έχει– δεχθεί τόσες ερμηνείες όσες σχεδόν και οι σελίδες που το αποτελούν.

«Γιατί ο Μπύχνερ;»

Προσέξτε, λόγου χάρη, τον αποσπασματικό χαρακτήρα της γραφής ή τον τρόπο με τον οποίο οι κεντρικές αντι-ηρωικές μορφές αναδύονται στο πλέγμα των σχέσεών τους με τους άλλους και τον κόσμο και έχετε φτάσει στα όρια ενός ανεστραμμένου ρομαντισμού. Κινηθείτε προς την ψυχρή περιγραφή των καταστάσεων ή την επιφανειακή έλλειψη πάθους και μπροστά σας βρίσκεται ο σπόρος του νατουραλισμού. Οι έντονες φωτοσκιάσεις, οι υπερτονισμένες αλλοιώσεις του δραματουργικού καμβά προμηνύουν τον εξπρεσιονισμό... Τα σημάδια μιας πολιτικής στράτευσης, το επικό θέατρο και τον Μπρεχτ... Η φιλοσοφία της αποξένωσης και της εναγώνιας ψυχικής αναζήτησης προλέγουν το υπαρξιστικό θέατρο του Σαρτρ και του Καμύ... Το αίσθημα της «εχθρικής μεταφυσικής» το θέατρο του παραλόγου, και η «εχθρική έλλειψη μεταφυσικής» τον Μπέκετ...

Όπως κάθε ταλαντούχος και συνειδητοποιημένος γερμανός νέος της εποχής του, ο Μπύχνερ έπρεπε να διαλέξει, και έπρεπε μάλιστα να διαλέξει ανάμεσα σε πολλά. Ανάμεσα στο να είναι «γιακωβίνος» και στο να είναι πατριώτης, το να πιστεύει στον εθνική ενότητα και να είναι διεθνιστής, στο να βλέπει τα οφέλη της προόδου και να αισθάνεται τις απειλές της, στο να αρνείται κάθε ιδεαλισμό και να πιστεύει ταυτόχρονα σε μελλοντικές ουτοπίες. Αν το έργο του Μπύχνερ είναι τελικά ικανό να δείχνει προς τόσες κατευθύνσεις είναι γιατί, όπως πιστεύω, εμπεριέχει όλες τις αντιφάσεις αυτής της ανήσυχης εποχής – όπως εμπεριέχει

ακόμα την άρνηση των αντιφάσεων αυτών από μια απογοητευμένη και τελικά πεισματωμένη ιδιοφυΐα.

Κάποια από αυτά τα ερωτήματα, πιστεύω, έρχονται ξανά στην επιφάνεια στις μέρες μας – ίσως κάτω από άλλους όρους, αλλά με την ίδια βιαιότητα. Και η διασπορά αυτών των ερωτημάτων, που μοιάζουν ανάκατα σήμερα να βρουν μια καθολική και αρραγή εκπροσώπησή τους σε μία κεντρική, ηρωική μορφή, φέρνουν κοντά τα έργα των σημερινών συγγραφέων της δραματουργίας της αποδόμησης και της κινηματογραφικής γλώσσας με το αποσπασματικό, ασυνεχές και ανιστορικό ύφος του Μπύχνερ. Γι' αυτό το έργο *Λεόντιος και Λένα* του Μπύχνερ, με το οποίο η Πειραματική Σκηνή του Εθνικού άνοιξε για φέτος την αυλαία της, σε σκηνοθεσία Στέλιου Παυλίδη, πρέπει να θεωρηθεί έργο «σύγχρονο» ως προς τον προβληματισμό του όσο και «πρωτοποριακό» ως προς τη γλώσσα του.

Το *Λεόντιος και Λένα* είναι ένα μπαρόκ «αντι-παραμύθι», όπου η ανάγκη της ψυχικής ένωσης καλύπτεται από την ανάγκη φυγής, ο ορθολογισμός κρύβεται πίσω από την τρέλα και η τρυφερότητα πίσω από τη βία. Ο κ. Παυλίδης συνέλαβε σωστά το έργο ως φορέα ενός σύγχρονου προβληματισμού. Το έστησε στη σκηνή ως αισθητικό κράμα, θέτοντας ωστόσο ως κεντρικό αισθητικό άξονα της παράστασης το ιδιαίτερο κλίμα της *decadence* του μεσοπολέμου και του βερολινέζικου καμπαρέ. Η παράσταση του *Λεόντιος και Λένα* λειτούργησε όμως, με τη δραματουργική βοήθεια του Σάββα Κυριακίδη, και ως αφορμή

Σκηνή από την παράσταση
Λεόντιος και Λένα.

για έναν γενικότερο προβληματισμό πάνω στο έργο και τη φυσιογνωμία του Γκέοργκ Μπύχνερ, ενσωματώνοντας στο κύριο σώμα της αποσπάσματα από τα δύο άλλα έργα του γερμανού συγγραφέα.

Στους κεντρικούς ρόλους, του Λεόντιου ο Νίκος Σαρρόπουλος και της Λένας η Σοφία Γαζεπίδη, στήριξαν τον κεντρικό μύθο του έργου αλλά και την ατμόσφαιρα της παράστασης με σεμνότητα και αίσθημα ευθύνης. Δίπλα τους, οι περισσότεροι «ώριμοι» Άρτο Αρπακιάν και Τρύφων Παπουτσης έδωσαν στην συνολική ενορχήστρωση τον σωστό τόνο στα σωστά σημεία. Γενικά η δουλειά της πειραματικής σκηνής ήταν μια αξιόλογη εργασία συνόλου και προσφοράς. Δεν θα μειώσω, γι' αυτό, το σύνολο αν ξεχωρίσω, για να του ευχηθώ καλή συνέχεια, τον νέο ηθοποιό Λουκά Ζήκο. Η φιγούρα του υπηρέτη που έπλασε μπορεί να διδάξει πολλούς συναδέλφους του – τουλάχιστον όσους ενδιαφέρονται για τους ρόλους των σαιξπηρικών τρελών. Σοφά σχολιαστική η μουσική του Θανάση Νικόπουλου, ενώ τα σκηνικά και τα κοστούμια της Ασημίνας Δημητρολοπούλου έμοιαζαν να έχουν πέσει θύμα του γενικού κονδυλίου της παράστασης. Για όσους προλαβαίνουν, στην Πειραματική Σκηνή του Εθνικού, παίζεται μέχρι τις 19 Νοεμβρίου μια αξιόλογη προσέγγιση ενός κλασικού «πειραματικού» έργου.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Οι ταινίες της Όλγας Μαλέα είναι το ισχυρό επιχείρημα όσων υπερασπίζονται την αρχή ότι κινηματογραφική ταινία είναι τα εισιτήρια που αυτή πραγματοποιεί. Αν δεν πραγματοποιεί εισιτήρια, τότε δεν είναι κινηματογράφος. Όπερ έδει δείξαι.

Μία από τα ίδια...

Όλος ο διάσος του Ριζότο επί σκηνής.

Από αυτή την οπτική και τη λογική των πραγμάτων η Μαλέα έχει –μέχρι στιγμής– δικαιοθεΐ. Οι ταινίες της γίνονται αποδεκτές από έναν εντυπωσιακό αριθμό θεατών. Όμως από το είδος εκείνο των θεατών που δεν το δημιούργησαν πρωτογενώς οι κινηματογραφικές ταινίες –και πιο ειδικά, της κ. Μαλέα– αλλά εκείνο που προπαρασκευάστηκε και προσφέρθηκε έτοιμο, ύστερα από πολύχρονη άσκηση, από την ελληνική τηλεόραση. Ο συντριπτικός αριθμός των ελληνικών σήριαλ δεν είναι παρά το προζύμι και των τριών κινηματογραφικών έργων της Όλγας Μαλέα: Οι ιδέες, η διαχείρισή τους καθώς και η αισθητική τους εκεί παραπέμπουν. Ομογάλακτα αδέρφια τους. Εντούτοις αυτό δεν είναι ούτε παράξενο ούτε κακό. Τι νόημα έχει να κουτουλάς πάνω στη συμπαγή πραγματικότητα. Άλλωστε «επανάσταση» επικρατήσασα δημιουργεί δίκαιον. Και η δημιουργός (και) του Ριζότο αναγνωρίζεται πλέον σαν η γενάρχη του life style ελληνικού κινηματογράφου.

Στο χώρο της κοινωνίας ή της πολιτικής αλλά και της τέχνης ο καθένας δικαιούται το «χώρο» του. Συνεπώς και η κινηματογραφική πραγματικότητα της Όλγας Μαλέα έχει δικαίωμα να κατέχει, να εκφράζεται μέσα από το δικό

της χώρο όπως και να τον εκφράζει. Αν τώρα αυτός ο χώρος και η εικόνα που παρουσιάζει είναι ψευδεπίγραφη «μαϊμού», γυαλιστερά ηλίθια, με δυστυχώς πρώιμα εκφυλιστικά σημάδια, δεν ευθύνονται γι' αυτό οι ταινίες της κ. Μαλέας. Αυτές είναι ο καθρέπτης που αναπαράγει. Εμείς δεν ζητάμε από την Όλγα Μαλέα να κάνει ταινίες κοινωνικής κατάδειξης και καταγγελίας. Δεν μας διακατέχει η διαστροφική διάθεση να την δούμε να μιμείται τον Μάικ Λη ή τον Κεν Λόουτς. Απλούστατα, δεν βρίσκουμε ότι αυτές οι ταινίες που κάνει, έτσι μ' αυτό το περιεχόμενο που διαλέγει, έχουν (κινηματογραφική) επάρκεια, ότι είναι –στο είδος τους– καλές, άρτιες ταινίες. Είναι πρόχειρες και ανεπεξέργαστες. Το ίδιο συμβαίνει και με το Ριζότο. Χαρακτήρες επιπόλαιο σκιτσαρισμένοι, όχι «χτισμένοι», στις απαιτήσεις γελοιογραφίας. Τα γνωρίσματά τους είναι αποκλειστικά κλισέ. Ασμίλευτοι, μονοδιάστατοι. Η περιγραφική του ζωτικού και του κοινωνικού τους χώρου (παρά την αξιοσημείωτη σκηνογραφική προσπάθεια) θύμιζε ταμπλώ-βιβάν επιθεώρησης. Η σενα-

ριακή σύλληψη αφελέστατη στα όριά του έτσι είναι αν έτσι νομίζετε. Συμβά-ντα, ανατροπές, συγκρούσεις και το «ευτυχές τέλος», όλα σε έναν κόσμο εξωπραγματικό, κατασκευασμένο από γυαλιστερά εξώφυλλα, αλλά με την πεποίθηση –και τα εισιτήρια την δικαιώνουν– ότι έτσι καλύπτεται και η νοημοσύνη των θεατών. Να το ξαναπούμε: Για όλα φταίει (όχι το «γκαζόν», που θα ήταν ευτύχημα να μπορούσε να μιμηθεί την ομώνυμη ταινία η κ. Μαλέα) αλλά ο Αλμοδοβάρ. Αλλά ο ιδιοφυής Ισπανός αυτοανατρέπει συνειδητά το περιεχόμενο των ταινιών του, κιτς εναντίον του κιτς, κάτι σαν ομοιοπαθητική. Αλλά, το κυριότερο, οι ταινίες του ανεβαίνουν σε τέτοιες νευρωσικές θερμοκρασίες που μπροστά του το Ριζότο, δυστυχώς, μοιάζει υποθερμικό. Με εξαίρεση σπάνιες στιγμές –όχι βέβαια τις βιντεοκλιπάδικης προέλευσης των φωτογραφήσεων– μιας κάποιας φρεσκάδας, όλη η άλλη ταινία βγάζει μια περίεργη βαρεμάρα. Το έβλεπες και στις ερμηνείες: Γρηγοριάδης και Μαρκουλάκης πρόσφεραν ερμηνευτικά τα τηλεοπτικά τους περισσεύματα. Και καλά η Μαρσούκα, αλλά η Μάσχα, με αξιοπρόσεκτη θεατρική επάρκεια πού, στην ευχή του θεού, φαντάστηκε ότι αυτός ήταν ρόλος;

Δεν υπονοούμε ότι ήταν ακαθοδήγητοι, γιατί σ' αυτή την περίπτωση πρέπει να υπάρχει ερμηνευτικός δρόμος για να οδηγηθεί ο ηθοποιός. Εκεί, όμως, που η ανεπάρκεια κάνει πιο φανερή την παρουσία της είναι στους διαλόγους. Άνευροι, κοινότοποι, κουρασμένοι. Τρεις-τέσσερις φορές, όλες κι όλες, ακούστηκαν ατάκες που βγάζουνε σπινθήρα γέλιου. Ασφαλώς και δεν χειροκροτήσαμε το *Safe Sex*, αλλά «βγάλαμε το καπέλο» μας στο σημείο αυτό στο ταλέντο των Ρέππα και Παπαθανασίου.

Να βαυκαλίσουμε τις κυρίες και δεσποινίδες της αταξικής (πασοκικής) κοινωνίας, της γκλαμουριάς, των νεσφραπετζίδικων, των παπουτσάδων της πλατείας Κολωνακίου, της σεξοχορτασίλας και της καλοκαιρινής Παροναξίας, αλλά να το κάνουμε σωστά, έτσι όπως είναι –γελοίο, και όχι δήθεν στα σοβαρά. Γιατί, αλήθεια, δεν το δοκιμάζει και έτσι η κ. Μαλέα;

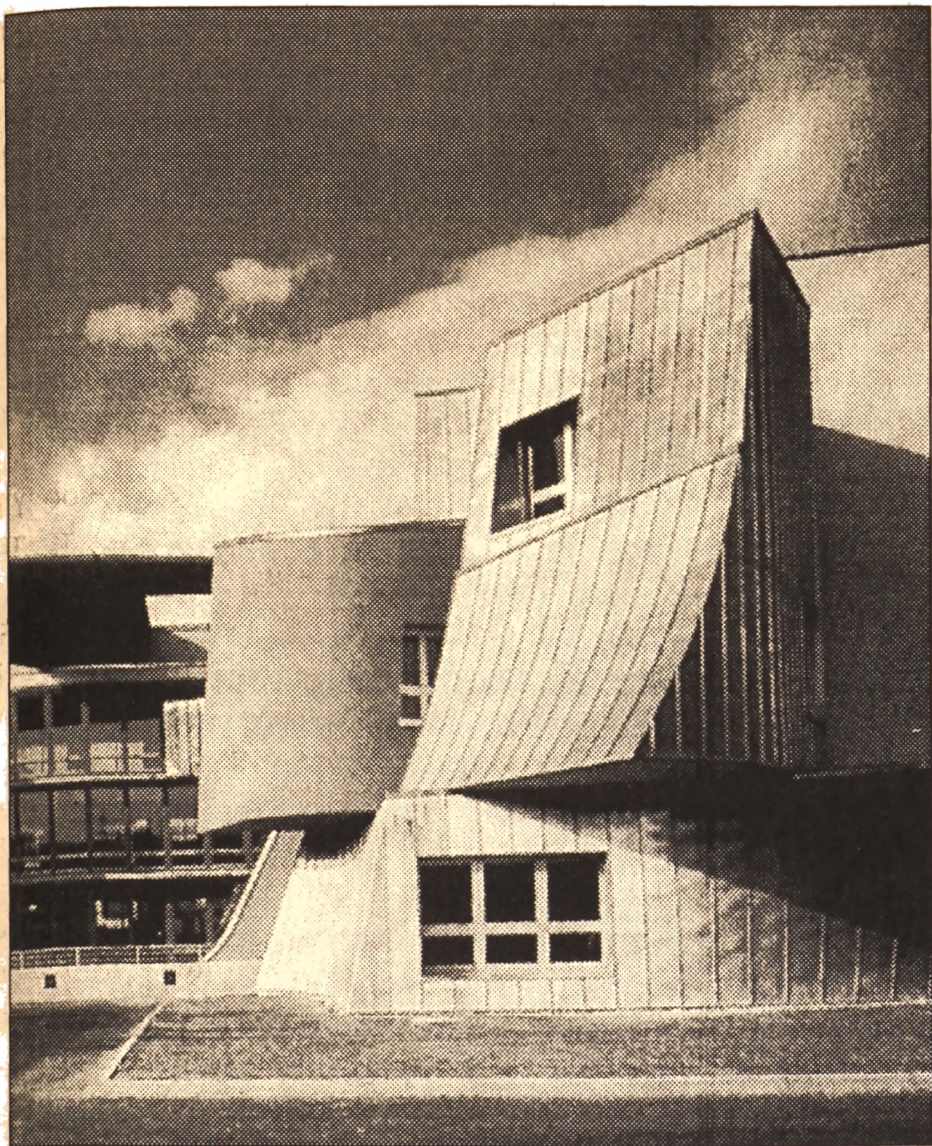
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Το ξεφύλλισμα του περιοδικού, η νευρική κίνηση του χεριού, ο εθισμός-αυτοματισμός χωρίς το μάτι να κινείται αναγκαστικά, καρφωμένο στο κέντρο, έτσι ώστε να σαρώνει όλο το πλάτος του ανοιχτού έντυπου (ο Burroughs εφάρμοσε ένα τέτοιο «διάβασμα»).

Η πρόσληψη της πληροφόρησης, η γενικευμένη αίσθηση για το τι περίπου συμβαίνει. Οι σωστές αναλογίες, η εναλλαγή ανάμεσα στα επιμέρους. Η «συνταγή». Σταδιακή εμβάθυνση κατά βούληση: ο τίτλος ή κάποιες βασικές εικόνες / ο υπότιτλος / κομμάτια-σύμβολα του κειμένου που μπαίνουν ενδιάμεσα σαν «παράθυρα».

Αρχιτεκτονικό ζάπινγκ

πνη διασπορά των καταχωρισμένων διαφημίσεων για να φτάσει στην «ύλη». Που δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια άλλου τύπου, πιο πονηρή διαφήμιση που δρα όμως υποδόρια.

Η λειτουργία αυτή υπάρχει πανομοιότυπη σε όλη την γκάμα της σύγχρονης ζωής. Δεν χρειάζεται να ξέρεις τίποτα, αλλά να είσαι πληροφορημένος. Να κινείσαι με ευελιξία χωρίς να σταματάς ή να αγγίζεις πουθενά. Να εί-

σαι και να μην είσαι. Ο flâneur της άλλοτε δόξας της πόλης περιφέρεται τώρα στα κείμενα. Δεν χρειάζεται πια να ξεμυτίσει από το σπίτι του, συνδέεται με τα νέα μέσα επικοινωνίας και «μετέχει».

Στη βάση τους, όλα αυτά τα (τόσο γνώριμα) φαινόμενα ανήκουν στην περιοχή της απώθησης ανεπιθύμητων πραγμάτων ή καταστάσεων και οδηγούν

στο παραπάνω «ξεφύλλισμα» του περιοδικού ή στο μανιακό «ζάπινγκ» της τηλεόρασης, δηλαδή στον ακρωτηριασμό του ενδιαφέροντος και στην ηθελημένη άγνοια του τι συμβαίνει γύρω μας. Όλα αυτά ανήκουν στην ίδια τεχνική απόκρυψης και αυτοάμυνας.

Και τι σημαίνουν όλα αυτά για τη σύγχρονη αρχιτεκτονική; Μα τι άλλο κάνουμε παρά να «ξεφυλλίζουμε» την αρχιτεκτονική καθώς τη διατρέχουμε στην καθημερινότητα της σύγχρονης πόλης; Χωρίς συζήτηση μισοκλείνουμε τα μάτια και αφήνουμε τα «πολλά», τη «μάζα» να περάσουν απαρατήρητα. Το μάτι γλιστρά πάνω στις αδιάφορες επιφάνειες, τις συμβατικές προσόψεις, τους προβλέψιμους όγκους, τα τυπικά υλικά του τρέχοντος ρεπερτορίου. Όσοπου να σκαλώσει πάνω στο μοναδικό, το αξεπέραστο, το έργο-σοκ. Άλλωστε, δεν είναι ήδη η επίσημη αρχιτεκτονική (σκέτη) διαφήμιση – αυτό που πιο κομπάζεται «προβολή», «επικοινωνιακό μέσο» και άλλα ηχηρά;

Εννοείται, βέβαια, ότι μια τέτοια βιωματική σχέση με την αρχιτεκτονική είναι μια εντελώς δευτερεύουσα υπόθεση. Κυριαρχεί η προμελετημένη και κατάλληλα σερβιρισμένη έντυπη καταγραφή της αρχιτεκτονικής ως (καθαρό) καταναλωτικό αγαθό, σαν να πρόκειται για «συμβουλές» ή «προτάσεις» της όποιας συντακτικής επιτροπής. Σε αυτό τον τομέα πρωτοπορεί η διακόσμηση: κάθε επιμελημένη φωτογραφία εσωτερικού χώρου στα ειδικά περιοδικά συνοδεύεται απαραίτητα από μια «λίστα» προϊόντων (ονομασία του μοντέλου, προμηθευτής και τιμή). Έτσι μπορείς να κάνεις εύκολη κοστολόγηση του συνόλου. Σίγουρα θα φτάσουμε και εκεί, είναι ζήτημα χρόνου.

Ξεφυλλίζοντας λοιπόν το περιοδικό όπως τη μονογραφία, την πόλη και την αρχιτεκτονική της. Ίδιες κινήσεις, ίδια ρεφλέξ πάντα με βάση τις τεχνικές αποφυγής-διαφυγής. Είναι όλα θέμα καλής εξάσκησης και συνεχούς, συστηματικής γυμναστικής. Προπονούμαστε καθημερινά, εμείς οι γενναίοι υπερ-αθλητές και σπάμε συνεχώς τα πιο σκληρά ρεκόρ. Μπορεί ακόμα να μην οργανώνονται Ολυμπιακοί Αγώνες για χάρη μας, αλλά πού θα μας πάει; Σύνομα θα γίνει και αυτό.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Πρόκειται για την τέχνη (με άλλα λόγια) της επιφανειακής, ταχύτατης πρόσληψης. Και όλα αυτά ιδωμένα μέσα από το πρίσμα της μεγάλης τέχνης της διαφήμισης που φανερά ή κρυφά στηρίζει όλο το μηχανισμό προώθησης της πληροφόρησης. Όπου το ζάπινγκ του αναγνώστη δοκιμάζει να ξεπεράσει τις παγίδες που του έχει στήσει η έξυ-

Ροζέ Περφίτ: Γάλλος διπλωμάτης· θήτευσε στη γαλλική πρεσβεία της Αθήνας πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και έγραψε το βιβλίο *Les Ambassades*, το οποίο σε συνδυασμό με την ομοφυλοφιλία του, του στοίχισε τη διακοπή της διπλωματικής του καριέρας, αλλά του άνοιξε μια σημαντική θέση στα γαλλικά γράμματα. Έγραψε διηγήματα και μυθιστορήματα για τους «ιδιόρρυθμους έρωτες» και τις «ειδικές φιλίες», ενώ στο βιβλίο του *Η φύση του πρίγκηπα* (μετάφραση: Ν.Κ., εκδ. Ποταμός, 2000) αφηγείται μια υπερβολικά πολύπλοκη ιστορία που αποδίδει το αυλικό κλίμα στην Ιταλία του 16ου αιώνα: Ένας λευκός γάμος, συγκρουόμενα συμφέροντα, διαπραγματεύσεις που ενοφθαλμίζονται προίκες, ερωτικές περιπλοκές και παπικές παρεμβάσεις, έχουν σαν αποτέλεσμα ένα μυθιστόρημα γραμμένο με χιούμορ και οξυδέρκεια.

Στον ποιητή Μίνω Ζώτο είναι αφιερωμένο ένα ακόμη βιβλίο της αξιόλογης σειράς «εκ νέου» που διευθύνει ο Κώστας Βούλγαρης (εκδ. Γαβριηλίδης, 2000). Η παρουσίαση από τον **Τάκη Καρβέλη**, συνοπτική αλλά με πολύ ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις και σχόλια, η αξιοπρόσεκτη ανθολογία ποιημάτων και γενικά η λεπτότητα και η ευαισθησία με την οποία αντιμετωπίζεται

Β ΚΡΙΤΙΚΗ ιβλίου

Η γοητεία ενός επίκαιρου φιλοσοφικού λόγου

Ludwig Wittgenstein,
Περί Ηθικής,
Πρόλογος: Κωστής Μ. Κωβαίος,
Επίμετρο: Στ. Βιρβιδάκης,
εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2000, σελ. 314

*Η ηθική πρόταση είναι προσωπική υπόθεση
κι όχι διαπίστωση κάποιου γεγονότος.*
L.W.

«Η παραδοσιακή φιλοσοφική παιδεία μας, αυτή που λαμβάνουμε στα πανεπιστήμια, στηρίζεται κυρίως στη μελέτη της ιστορίας της φιλοσοφίας, με συνέπεια η υποδοχή των νεότερων ιδεών να γίνεται κατά κανόνα σε προδιαμορφωμένα και, εν πολλοίς, σκληρυμένα δοχεία. Οι βασικές έννοιες, οι ορισμοί, οι στόχοι, η μορφή και το λογικό status της φιλοσοφίας είναι από μακρού δεδομένα...» Αυτές τις σκέψεις επισημαίνει ο επιμελητής της έκδοσης Κ. Κωβαίος (σελ. 176) στην γόνιμη αντιπαράθεσή του –όσο και πολύ σπάνια για τ' ακαδημαϊκά μας πράγματα– με τον έτερο διακεκριμένο βιτγκενσταϊνιστή Στ. Βιρβιδάκη. Οι περί ηθικής λόγοι, αλλιώς το τι είναι «αγαθό», και η απορρηματική μέθοδος του Βίτγκενσταϊν μεταφέρονται στη γλώσσα μας με ακρίβεια, γνώση και πλήθος ερμηνευτικών σχολιαστικών βοηθημάτων. Επ' αυτού η εργασία του Κ. Κωβαίου συνιστά άθλο καθώς διεξέρχεται ένα ολόκληρο corpus αναφορών αντίπαλων μελετητών, χωρίς ωστόσο να θολώνουν οι βασικές σκέψεις του μεγάλου φιλοσόφου μιας ηθικής χωρίς ηθικολογία και μιας αισθητικής τόσο εμπειρικής που φτάνει στα όρια της ασυναισθησίας. Ο Βίτγκενσταϊν μας συμβουλεύει σαρκάζοντας (;) να μην μιλάμε με απαιτήσεις επι-

κοινωνίας και νοηματικών σχέσεων για το μη εκφράσιμο πεδίο των αξιών, για την μυστηριώδη και άρρητη χροιά του ζεύγματος αξία και κόσμος (Murdoch). Αυτός ο παράδοξος, συχνά ταυτολογικός αλλά και συχνότερα απογειούμενος λόγος (προς εαυτόν πρωτίστως) του Βίτγκενσταϊν είναι που τον καθιστά αγαπημένο ανάγνωσμα όχι μόνο σε φιλοσόφους αλλά και σε αρχιτέκτονες, ζωγράφους, ποιητές· σ' όλους, μ' άλλα λόγια, εκείνους που παθαίνονται με την άχρηστη πλευρά του κόσμου, δηλαδή την τέχνη (Ο Στ. Γουάλας έλεγε ότι το βαθύτερο περιεχόμενο της τέχνης είναι η ίδια η ζωή υπό την έννοια ότι η σπουδαιότερη διάσταση της ζωής είναι η δυναμική της τέχνης). Ο Βίτγκενσταϊν είναι ένα γοητευτικό δείγμα εμπειρικού της ύπαρξης, ο οποίος όμως δεν αρκείται σε ανατρέψιμες υποθέσεις και διαψεύσιμους νόμους. Αλλά που αναζητεί την αντικειμενικότητα επέκεινα της εμπειρίας. «Όλα κυοφορούνται μες στην γλώσσα» εν τέλει. Και η βιτγκενσταϊνική σκέψη είναι σήμερα, μ' όλα τα fragmenta ή τα λογικά της χάσματα, εξαιρετικά επίκαιρη, επίκαιρα αποκαλυπτική, κυρίως γιατί παραμένει ανεξάρτητη από κανόνες, συμμορφούμενη στον εσωτερικό της κανόνα (eine Regel Folgen). Στον Βίτγκενσταϊν κάθε αντίφαση είναι ανοιχτή, άρα γόνιμη. Ο ογκώδης, επίσης, τόμος με τις σημειώσεις του φιλόσοφου και των συνομιλητών του (Moore, Ambrose, Bouwsma κ.ά.) και με τη «σύγκρουση» των ελλήνων μελετητών του μοιάζει μ' έναν τυπωμένο λαβύρινθο εννοιών, που όμως έχει διέξοδο, κι ένα «γεγονός του κόσμου», όπου η ηθική επιλογή ταυτίζεται με την αισθητική ανάγκη. Και να σκεφθεί κανείς ότι ο μεγάλος Αυστριακός έγραψε ελάχιστα και για την ηθική και για την αισθητική· άρα η αναδί-

φηση των σχετικών καταλοίπων αποτελεί αληθινό ταξινομητικό Γολγοθά. Και για να χρησιμοποιήσουμε τη δική του διάσημη διατύπωση, «έβαλα τα πάντα στέρα στη θέση τους με το να μην πω κουβέντα γι' αυτά».

Ή πάλι το γνωστό του modulus σκέψης και συμπεριφοράς: «Το ηθικό που δεν είναι εκφράσιμο είναι εκείνο χάρη στο οποίο είμαι σε θέση να σκέφτομαι και για το καλό

και για το κακό, ακόμη και στις νοθευμένες και ανόητες εκφράσεις που πρέπει να χρησιμοποιώ». Να ένας χειρωνακτας του συλλογισμού και ένας ξυλουργός της γλώσσας που ψηλαφεί τα όρια της ζωής (του) αισθανόμενος την ηδονή και την αξία αυτής της αφής και στοχαζόμενος, ανάλογα, με υλικό τον ίδιο τον στοχασμό του.

Μάνος Στεφανίδης

Πολλά διαφορετικά εγκώμια της σκιάς

E.H. Gombrich,

Σκιαί Ερριμμέναι: Η Απόδοση

της Σκιάς στη Δυτική Τέχνη,

εκδόσεις Άγρα

Στις πρώτες σελίδες του *Αναζητώντας τον Χαμένο Χρόνο*, ο Προυστ μιλάει για μια μαγική λάμπα που προβάλλει πάνω στις κουρτίνες την ιστορία του Brabant και του Lancelot. Ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος ταυτίζει τη γέννηση της ζωγραφικής με την ιστορία της κορινθίας νέας που σχεδιάζει το περίγραμμα του εραστή της που κοιμάται σε μια καρέκλα. Έτσι κρατάει μια ανάμνηση ή μάλλον ένα τμήμα τού είναι του πριν αυτός φύγει για πάντα. Ο Joseph Wright του Ντέρμπυ ζωγραφίζει τη σκηνή πειστικά. Ο σύγχρονος έλληνας καλλιτέχνης Νίκος Κεσσανλής βυθίζεται στη χρήση σκοτεινών simulacra, ανασυνθέτοντας μια περίεργα πολύβουη κατάσταση που θυμίζει το θέατρο του Tadeusz Kantor. Σκιώδεις δισδιάστατες μορφές μοιάζουν εξίσου να είναι πρωτόγονες φωτομηχανικές αποτυπώσεις από κάποια βραδινή συγκέντρωση – «Το πάρτι» ονομάζει ένα από τα έργα του αυτής της φάσης – όσο και ολογράμματα από το βασίλειο των νεκρών. Των σκιών, δηλαδή. Η ημι-διονυσιακή, ημι-μυστηριώδης ατμόσφαιρα προαναγγέλλει τις σκιές των νεοϋορκέζων hippies στην ταινία *Μανχάταν* (1979) του Woody Allen¹.

Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι ο καρικατουρίπας Grandville βρίσκει ευκαιρία να χρησιμοποιήσει (και) τη σκιά στην προσπάθειά του να σατιρίσει. Η αποτύπωση της σκιάς αποτελεί μια μακραίωνη διαδικασία στη Δύση. Η ίδια η λέξη σιλουέτα προήλθε από το όνομα του Etienne de Silhouette (1709-1769). Περίτεχνες μέθοδοι σχεδίασης του

περιγράμματος της σκιάς αναπτύχθηκαν κατά τον 18ο κυρίως αιώνα από ανθρώπους σαν τον Johan Caspar Lavater. Υπήρξε δε περίοδος στη Γαλλία που το φαινόμενο είχε πάρει τέτοιες διαστάσεις ώστε μιλούσαν για *Ombremanie*². Σε αυτούς που έβρισκαν τις σιλουέτες ατελείς ή ανεπαρκείς σαν πορτραίτα, ο Lavater απαντούσε ότι ήταν επίσης «τα δικαιότερα και τα πιο πιστά» των πορτραίτων. «Ούτε κίνηση, ούτε φως, ούτε όγκος, ούτε χαρακτηριστικά»³.

Στα «προϊστορικά» χρόνια του κινηματογραφικού είδους του animation θα βρούμε πολύ περισσότερες αναφορές στις *Σκιές* παρά στις οικογενειακές ελαφρότητες του Disney. Δείγματα της πρώτης διερευνητικής περίπτωσης βρίσκουμε στα φιλμ της Lotte Reininger, μιας δημιουργού που επηρεάστηκε έντονα από το θέατρο σκιών της Ιάβας, του Walter Ruttmann και του Berthold Bartosch⁴.

Ένα θέατρο σκιών όμως σφαγμένο, ελλειπτικό, ημιτελές – ο εγκέφαλος του θεατή συμπληρώνει αυτά που λείπουν. Όπως στην περίφημη γκραβούρα του Samuel Van Hoogstaden, η προβολή και μόνον σκιών στον τοίχο ανακαλεί τις πιο αλλόκοτες ιστορίες φαντασμάτων ή δαιμόνων. Επίγονος αυτού του βασιλείου των Σκιών χρόνια μετά, ο Christian Boltanski. Εδώ οι προβολές των σκιών αγγίζουν μια τελετουργία βουντού, όχι άμοιρη ενός έντονου θρησκευτικού μυστικισμού που μάλλον δεν βρίσκει το ανάλογό του σε πολλούς άλλους σύγχρονους καλλιτέχνες. Λίγο πριν (ή λίγο μετά, δεν έχει καμία σημασία) ο David Askevold παρουσιάζει φωτοσειρές τεσσάρων εικόνων με σκιές και περιγράμματα. Εδώ προστίθεται και κείμενο, σε έργα όπως το «The Ambit, Part I» (1975). Ο Gombrich σταματάει όπως είναι φυσικό, την περιπλάνηση στην ιστορία της δυτικής ζωγραφικής σε έναν παρελθό-

το ποιητικό έργο, δίνουν το μέτρο μιας προσφοράς που σκύβει στους «χαμηλούς τόνους» για να μας προσφέρει την ξεχασμένη ποιητική εμπειρία· ένα ερέθισμα και μια πρόκληση για μελέτη και περισυλλογή.

Το πρώτο μυθιστόρημα της Κατερίνας Δασκαλάκη: *Ο άλλος πλους* (εκδ. Εστία, 2000) μας εισάγει σε μια ιδιότυπη αλλά ενδιαφέρουσα αναγνωστική εμπειρία· ιδιότυπη γιατί κινείται σ' ένα χώρο που άλλοτε είναι οικείος κι άλλοτε, αιφνίδια, γίνεται ανοίκειος, και ενδιαφέρουσα γιατί πραγματώνει μια αφηγηματική ροή, που ενώ συντελείται στον παρελθόντα χρόνο παρέχει διαρκώς την αίσθηση ότι όλα αυτά συντελούνται σ' ένα απροσδιόριστο μέλλον. Η ατομική μοίρα στη διαπλοκή της με τη συλλογική φανερώνουν απλώς μια πορεία (της ζωής;) που δεν ορίζεται ούτε από μια συγκεκριμένη αρχή ούτε από μια προσδιορισμένη κατάληξη.

Υστερα από είκοσι τρία χρόνια, τέσσερις παλιοί ληστές κι ένας ανυποψίαστος μάγιστρος συναντιούνται ...»: Μια ιστορία αναδρομής και συνάμα συμπύκνωσης αναμνήσεων, γεγονότων, υποθέσεων, φαντασιώσεων και φόβων αφηγείται η Νένη Ευθυμιάδη στο μυθιστόρημά της *Οι Τυχοδιώκτες* (εκδ.

Ελληνικά Γράμματα, 2000). Οι ήρωες του μυθιστορήματος πολλαπλασιάζονται με όσα πρόσωπα κουβαλά ο καθένας μαζί του, τα γεγονότα παρουσιάζονται για να αναιρεθούν αμέσως μετά, οι τυχοδιώκτες μετατρέπονται σε διώκτες της τύχης τους και ο ανυποψίαστος μάγειρος γίνεται θύμα αλλά και ήρωας της αφέλειας. Ένα μυθιστόρημα με αγχώδη πλοκή που ψυχογραφεί χωρίς να επεξηγεί. Με το ρυθμό μιας αστυνομικής περιπέτειας, κατορθώνει να εισαγάγει μια εσωτερική φωνή που με ρυθμό νωχελικό υποσημειώνει διαρκώς τη ματαιότητα της δράσης, την αμφισβήτηση του «πραγματικού», τη δικαίωση μιας απλής χειρονομίας.

Φηγός: ένα περιοδικό για τα Γράμματα, τις Τέχνες και τον Πολιτισμό από τα Γιάννενα (τχ. 8, Άνοιξη-Καλοκαίρι 2000, εκδ. Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων) συσπειρώνει τις τοπικές πνευματικές δυνάμεις και δημιουργεί το βήμα για να ακουστούν οι φωνές των ανθρώπων και να δημιουργηθούν όροι επικοινωνίας. Ξεχώρισα τη διαμαρτυρία του **Νίκου Τέντα** για την εγκατάλειψη και ερήμωση του σπιτιού του Βηλαρά! Πώς είναι δυνατόν να μην είναι διατηρητέο αυτό το σπίτι;

να χρόνο. Τα συμπεράσματά του όμως μπορεί να φανούν εξαιρετικά χρήσιμα, όχι μόνον σε μια ιστορική προσέγγιση.

Θανάσης Μουτσόπουλος

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Σώτη Τριανταφύλλου, *Κινηματογραφημένες Πόλεις* (Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1990), σ. 19-28.
2. Michel Melot, *L'Oeil qui Rit* (Fribourg: :, 1975), σ. 102-149.
3. Barbara Maria Stafford, *Body Criticism: Imaging the Unseen in Enlightenment Art and Medicine* (Cambridge: MIT Press, 1991), σ. 91-103.
4. Η Lotte Reininger ήταν η πρώτη που έδειξε πειστικά ότι η απλούστατη τεχνική των χάρτινων cut-out «εμπυχωμένων» απευθείας κάτω από την κάμερα μπορεί να στηρίξει μια ολόκληρη κινηματογραφική παραγωγή. Την περίοδο 1923-26 γύρισε την πρώτη της ταινία μεγάλου μήκους, *The Adventures of Prince*

Ahmed χρησιμοποιώντας αυτή την τεχνική. Σε αυτή την παραγωγή συνεργάστηκαν και οι Walter Ruttmann και Berthold Bartosch. Η Reininger συνέχισε να γυρίζει φιλμ με σιλουέτες, όπως τα Papageno (1935) και Aucassin and Nicolette (1975). Ο Bartosch βελτίωσε την τεχνική της σε ταινίες όπως το L'Idée (1932), βασισμένο στις ξυλογραφίες του Frans Masereel. Ο Bartosch άπλωσε πάνω στην επιφάνεια του γυαλιού που κρατάει επίπεδες τις φιγούρες κατά τη διάρκεια του γυρίσματος ένα μείγμα σαπουνιού. Το αποτέλεσμα δεν μοιάζει με καμία ανάλογη ταινία, καθώς εδώ οι μορφές έχουν πολύ απαλά τελειώματα και οι «σκιές» θολώνουν έντονα. Αυτό το out of focus αποτέλεσμα κάνει ίσως την ταινία του Bartosch το πλησιέστερο κινηματογραφικό ανάλογο με τη δουλειά του Κεσσανλή. Βλ. Roger Noake, *Animation* (London: McDonald & Co, 1988), σ. 87. Γιάννης Βασιλειάδης, *Animation: Το Κινούμενο Σχέδιο* (Αθήνα: Καστανιώτης, 1985), σ. 27-28. Walter Schobert, *Der Deutsche Avant-Garde Film der 20er Jahre*, επιμ. Angelika Leitner, Uwe Nitschke (München: Goethe Institut, 1989), σ. 60-63.

Οικονομικοί μετανάστες και ελληνική κοινωνία

Αντιγόνη Λυμπεράκη - Θεodorής Πελαγίδης,
Ο "φόβος του ξένου" στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη, εκδόσεις Πόλις 2000, σελ. 83

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί σήμερα τον μεγαλύτερο αποδέκτη μεταναστών στον κόσμο. Για πολλούς αναλυτές, η δημογραφική αδυναμία της Ευρώπης δημιουργεί την ανάγκη για μετανάστευση. Μήπως οι μετανάστες αποτελούν τη λύση στο πρόβλημα της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού στην Ευρώπη; Σύμφωνα με τη στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες όπως η Ιταλία, η Γερμανία, η Σουηδία και η Ισπανία θα σημειωνόταν μείωση του πληθυσμού εάν δεν υπολογιζόταν η μετανάστευση.

Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα, από χώρα εξαγωγής μεταναστών, έχει μετατραπεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Ποιες είναι οι επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία και κοινωνία της έντονης παρουσίας οικονομικών μεταναστών στην χώρα μας;

Το ερώτημα αυτό η Α. Λυμπεράκη και ο Θ.

Πελαγίδης το προσεγγίζουν από μια θετική σκοπιά, που θέλει τους οικονομικούς μετανάστες ένα ισχυρό και προσοδοφόρο εργατικό δυναμικό. Χωρίς να παραγνωρίζουν το γεγονός ότι δεν είναι αυτός ο συνηθής τρόπος αντίδρασης από ένα μεγάλο ποσοστό των Ελλήνων, εντούτοις με σαφήνεια, επιχειρούν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα και να αποδείξουν με επιχειρήματα που βασίζονται σε ελληνικές και διεθνείς μελέτες, ότι η ομαλή και πλήρης ένταξη των ξένων στην κοινωνία μιας χώρας αποβαίνει μακροπρόθεσμα προς όφελος της ίδιας και των κατοίκων της. Η αναγνώριση των δικαιωμάτων των μεταναστών και η εγκόλπωση των ίδιων στην ελληνική πραγματικότητα, παρόλο που απαιτεί αλλαγές σε δομές και πεποιθήσεις, επιβάλλεται εν τέλει, καθώς η νέα τάξη που συνεχώς αναδιαμορφώνεται, ιδιαίτερα στο χώρο των Βαλκανίων, προβλέπει τη συνέχιση της έλευσης ανθρώπων από λιγότερο εύρωστες οικονομικές χώρες, οι οποίοι μπορούν να προσφέρουν ως ανειδίκευτοι ή ως ειδικευμένοι εργάτες στη χώρα που τους υποδέχεται.

Σωτήρης Ντάλης

Ο πολίτης απέναντι στο νεοφιλελευθερισμό

Νόαμ Τσόμσκι, Κέρδος και Πολίτης.
Νεοφιλελευθερισμός και Παγκόσμια Τάξη,
Μετάφραση: Α. Χαραλαμπίδης,
Ισολεγόμενα: Ν. Κοτζιάς,
Κδόσεις Καστανιώτη 2000, σελ. 222

Κορυφαίος αναλυτής του διεθνούς γίγνεσθαι και καθηγητής της γλωσσολογίας στο Τεχνολογικό Ινστιτούτο της Μασαχουσέτης (MIT), ο Νόαμ Τσόμσκι έχει γράψει πολλά βιβλία για τη Γλωσσολογία, τη Φιλοσοφία και την Πολιτική.

Οι προσπάθειές του για τη διεύρυνση της δημοκρατίας αναγνωρίζονται σήμερα από όλα τα κινήματα ειρήνης και κοινωνικής δικαιοσύνης σ' όλο τον κόσμο.

Στο βιβλίο του *Κέρδος και Πολίτης*, ο Νόαμ Τσόμσκι ασχολείται με το νεοφιλελευθερισμό: «Το σύστημα της οικονομικής και πολιτικής στρατηγικής που υποστηρίζει τις εταιρείες και το οποίο διεξάγει σήμερα μια μορφή παγκόσμιου κοινωνικού πολέμου». Εξετάζει τις αντινομίες ανάμεσα στις αρχές της δημοκρατίας και στις αρχές της αγοράς που ιακηρύσσονται από τους κατέχοντες την εξουσία, ανάμεσα στα λόγια για «υψηλές αρχές» και στην πράξη κριτικάρει την τυραννία των λίγων. Τυραννία που περιορίζει η σφαίρα του δημόσιου και εντέλλεται πολιτικές οι οποίες αυξάνουν υπέρμετρα τον ιδιωτικό πλούτο, αγνοώντας τις κοινωνικές και οικολογικές συνέπειες.

Με σαφή και κατανοητή γλώσσα, ο Τσόμ-

σκι χαρτογραφεί τη δραματική απομάκρυνση από την ερμηνεία της δημοκρατίας ως συστήματος που ευνοεί το δημόσιο συμφέρον σ' ένα ανεστραμμένο πρότυπο που υπηρετεί το κίνητρο του κέρδους των μεγάλων εταιρειών. Στο *Κέρδος και πολίτης* παρουσιάζονται επίσης οι σκέψεις του Τσόμσκι για τη φιλοσοφία της ελεύθερης αγοράς, για τον έλεγχο της κοινής γνώμης από τις εταιρείες και για την επίδραση των πολιτικών που εφαρμόζουν αντιδημοκρατικοί θεσμοί όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου και η Πολυμερής Συμφωνία Επενδύσεων.

Συνδυάζοντας λεπτομερειακά ιστορικά παραδείγματα και ασυμβίβαστη κριτική, ο Τσόμσκι μάς δίνει μια βαθιά αίσθηση ελπίδας ότι η κοινωνική δράση μπορεί να αποκαταστήσει τα δικαιώματα των λαών ως πολιτών και όχι ως καταναλωτών, επαναπροσδιορίζοντας τη δημοκρατία ως ένα παγκόσμιο κίνημα και όχι ως μια παγκόσμια αγορά.

Απαντώντας στις ερωτήσεις του δημοσιογράφου Ντέιβιντ Μπαρσαμιάν, ο Τσόμσκι «αποκαλύπτει όχι μόνο τις απόψεις του για τη μεγάλη πολιτική, αλλά και για καθημερινά προβλήματα των εργαζομένων. Παρουσιάζει με τρόπο απλό και άμεσο τις απόψεις του για την ανάπτυξη της επιστήμης καθώς και για το ρόλο των διανοουμένων», γράφει ο Ν. Κοτζιάς στον πρόλογό του.

Σωτήρης Ντάλης

Χωρίς αμφιβολία ο καθένας έχει το δικαίωμα να ασχοληθεί με μορφές όπως ο Ρήγας, με θέματα όπως ο «Διαφωτισμός και η Εκκλησία στην Ελλάδα». Το διμηνιαίο περιοδικό *Άρδην* (τχ. 27, Σεπτ.-Οκτ. 2000) επιχειρεί τη δική του προσέγγιση με μια πρόθεση σύνθεσης. Αποτέλεσμα: σύγχυση. Είναι κρίμα, ωστόσο, να υποτιμηθεί στο σύνολό της μια προσπάθεια που, αν μη τι άλλο, δημιουργείται από το εκρηκτικό υλικό των αντιθέσεων. Η σύνθεση, πάντως, δεν κατορθώνεται με τη σύναξη και το άθροισμα κειμένων, ούτε είναι δυνατόν να διαφωτιστεί κανείς από το ιδεολόγημα της «ελληνικότητας» του Διαφωτισμού».

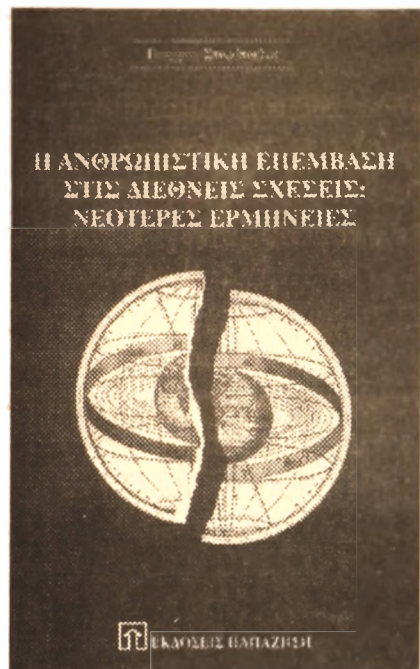
Ψιλόβροχο· ποιητική
σύνθεση του **Μάρκου Μέσκου** (εκδ. Νεφέλη, 2000): «Στον κάβο ψηλός βράχος έδενε παλιά το καράβι. / Μπάρκο-ξεμπάρκο και φωνές ανθρώπων που κατεβαίνουν σιωπηλά / ό,τι γίνεται να γίνει ψιθυριστά μην τάχα προβάλλει η σελήνη και / τους φανερώνει ωχρούς μην τάχα ο ήλιος εκραγεί / από τη μεριά του κάμπου. // Σαν τότε και σαν τώρα και σα βαθιά μελλούμενα / μπάρκο-ξεμπάρκο στο σκοτάδι και στη σιωπηλή φωνή / τον δρόμο ανοίγοντας προς τα βουνά. (Συνέχεια από τότε / κάποιος πυροβολεί το φεγγάρι).»

ο χαρτοκόπτης

Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: ΝΕΟΤΕΡΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ

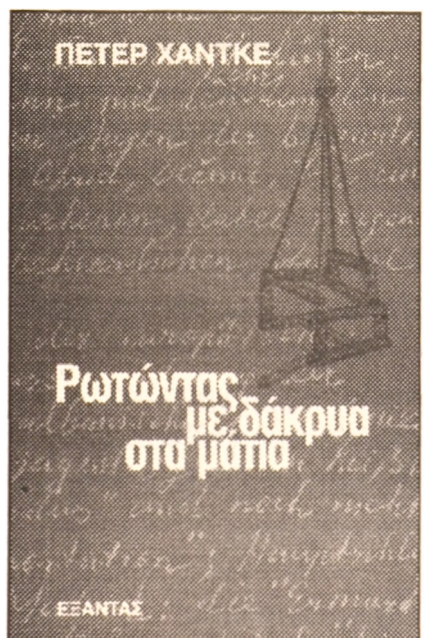
Γιώργος Σπυρόπουλος
Παπαζήση 2000, σελ. 270

Σημαντικά ζητήματα γύρω από το θέμα της ανθρωπιστικής επέμβασης, εξετάζει στο βιβλίο του ο διεθνολόγος Γ. Σπυρόπουλος. Η προσοχή του συγγραφέα στρέφεται πρωτίστως στους κινδύνους που δημιουργεί η ανθρωπιστική επέμβαση για την κρατική κυριαρχία.

ΩΤΩΝΤΑΣ ΜΕ ΔΑΚΡΥΑ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ

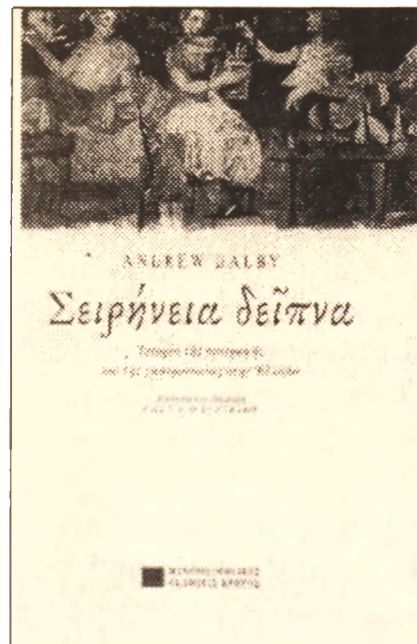
Πέτερ Χάντκε
Μετάφραση: Σπύρος Μοσκόβου
ΕΞΑΝΤΑΣ 2000, σελ. 125

Σ' αυτήν την πέμπτη γραπτή παρέμβασή του στις βαλκανικές εξελίξεις την τελευταία δεκαετία, ο αυστριακός συγγραφέας, μέσα από τις σημειώσεις των δύο επισκέψεων του στη Γιουγκοσλαβία κατά την διάρκεια του πολέμου τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 1999 σχολιάζει αφενός τα γεγονότα και αφετέρου τη στάση της δύσης.

ΣΕΙΡΗΝΕΙΑ ΔΕΙΠΝΑ

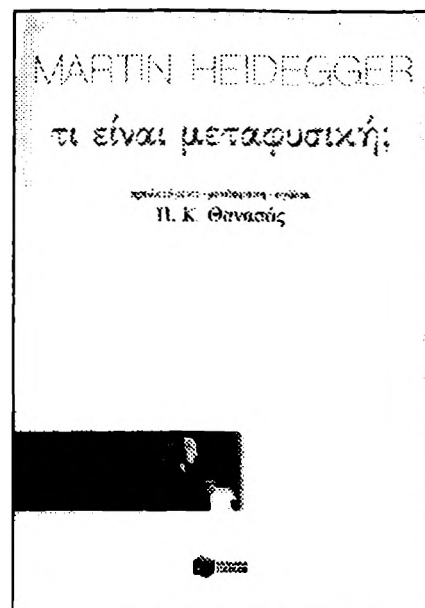
Ιστορία της διατροφής και της γαστρονομίας στην Ελλάδα
Andrew Dalby
Μετάφραση: Έλενα Πατρικίου
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2000, σελ. 555

Η ελληνική διατροφή και γαστρονομία αποτελεί, κατά τον Dalby, την αρχή από την οποία κατάγονται πολλά στοιχεία της σύγχρονης ευρωπαϊκής διατροφής και κουζίνας. Ο συγγραφέας μιλά για τα γεύματα και τα συμπόσια του Αιγαίου της κλασικής αρχαιότητας.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ; Martin Heidegger

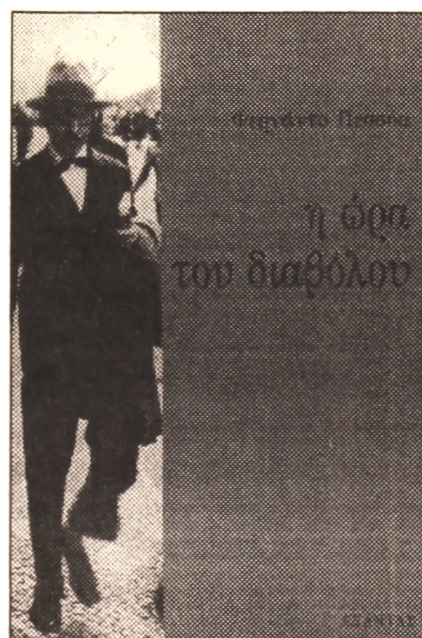
Μετάφραση: Π.Κ.Θανασάς
Εκδ. Πατάκη 2000, σελ. 200

Με αφετηρία τον παραδοσιακό ορισμό της ως κίνησης «πέραν των όντων», το *Τι είναι μεταφυσική*; περιγράφει τη μεταφυσική ως μια πορεία υπέρβασης της ολότητας των όντων, με προορισμό το «Μηδέν». Το κείμενο διευρύνει την οπτική γωνία του *Είναι και Χρόνος*, επιτρέποντας συγχρόνως να διαφανούν τα αδιέξοδα στα οποία είχε οδηγηθεί ο φιλόσοφος. Ακολουθεί η περίφημη «στροφή» της σκέψης του, δείγματα της οποίας αποτελούν ο *Επίλογος* και η *Εισαγωγή*.

Η ΩΡΑ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ

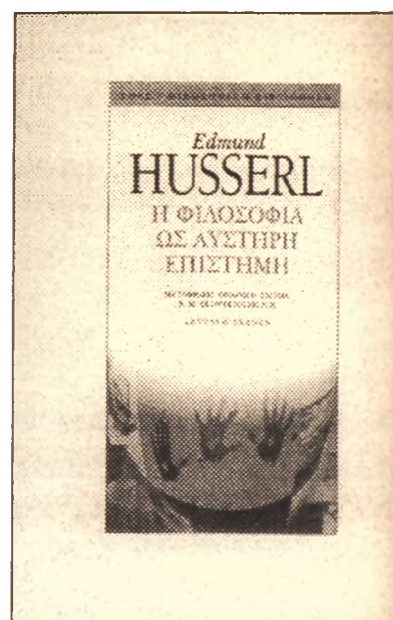
Φερνάντο Πεσσόα
Μετάφραση: Μαρία Παπαδήμα
Εξάντας 2000, σελ. 200

Αν στην πορτογαλική παράδοση η ώρα του διαβόλου σημαίνει την τρομερή εκείνη στιγμή που ο διάβολος εμφανίζεται στους ανθρώπους, για τον Φερνάντο Πεσσόα η εμφάνισή του και η συνομιλία που επακολουθεί δεν έχει τίποτα το τρομακτικό. Κρυμμένο στο μυθικό μπαούλο των χειρογράφων του συγγραφέα, το διήγημα αυτό είδε το φως της δημοσιότητας μόλις το 1989, πενήντα χρόνια μετά το θάνατό του.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΩΣ ΑΥΣΤΗΡΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Edmund Husserl
Μετάφραση: Ν.Μ. Σκουτερόπουλος
Ροές 2000, σελ. 144

Στην παρούσα πραγματεία *Η Φιλοσοφία ως αυστηρή επιστήμη*, το πρώτο κείμενο που δημοσίευσε ο Χούσερλ μετά το μνημειώδες έργο του *Λογικές έρευνες*, τίθενται τα θεμέλια μιας επαναξιολόγησης της φιλοσοφίας ως αυστηρής επιστήμης με την βοήθεια της φαινομενολογικής μεθόδου. Η πραγματεία πλαισιώνεται από ένα προλόγισμα και σύντομα διαφωτιστικά σχόλια του μεταφραστή.

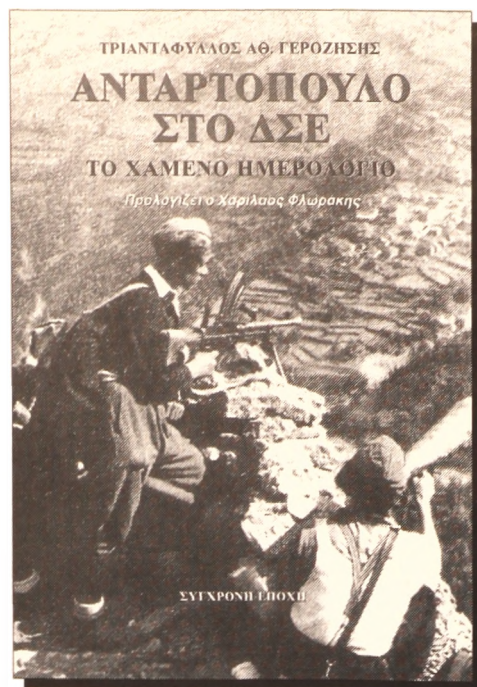

Αθ. Καμαρινός
**Ο Εμφύλιος Πόλεμος
στην Πελοπόννησο. 1946-1949**

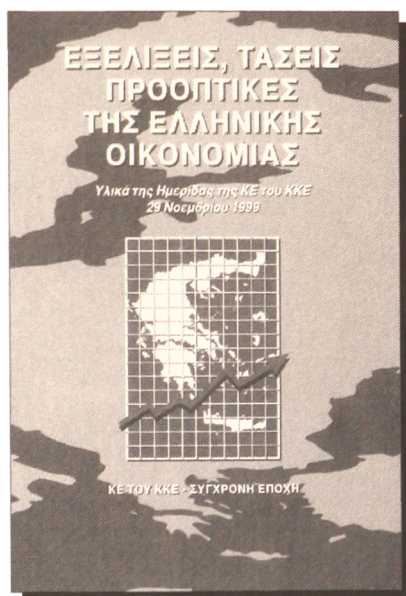
Ν. Μπογιόπουλος
**ΒΑΛΚΑΝΙΑ
78 μέρες στόχος του ΝΑΤΟ**

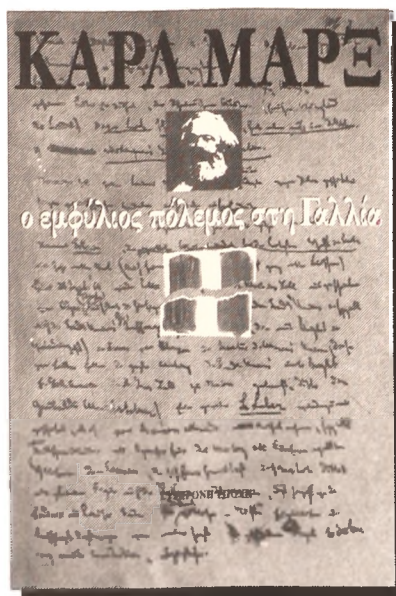
Τρ. Γεροζήσης
**Ανταρτόπουλο στο ΔΣΕ.
Το χαμένο ημερολόγιο**

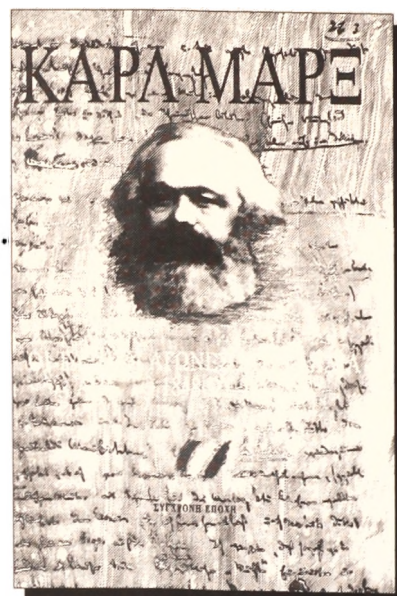
Κ. Τουμασάτος
Σύμβαση Σένγκκεν

**Εξελίξεις, τάσεις,
προοπτικές
της ελληνικής οικονομίας**

Κ. Μαρξ
**Ο εμφύλιος πόλεμος
στη Γαλλία**

Κ. Μαρξ
**Οι ταξικοί αγώνες στη Γαλλία.
Από το 1848 ως το 1850**

Μ. Κορνήλιος
Ο άλλος δραπέτης

Σ. Βαλσάμος
Δάκρυ και ελπίδα

Α. Λάμπρου
Χρωματιστοί κύκλοι

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σόλωνος 130, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: 3820835, 3823649, Fax: 3813354. <http://www.sep.gr>, e-mail: info@sep.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Μαυροκορδάτου 3, Τηλ.: 3829835, 3808132, Fax: 3829814

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: 1. Αθήνα, Μαυροκορδάτου 3, Τηλ.: 3829835, 3808132. 2. Θεσσαλονίκη, Μπακατσέλου 3 & Εγνατία 65, Τηλ.: 031 283810. 3. Γιάννενα, 28ης Οκτωβρίου 19, Τηλ.: 0651 38090. 4. Λάρισα, Σκαυλάτου Σούτσου 7, Τηλ.: 041 531818

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Ο Υ Ν 5 3 0 Τ Ο Μ Ο Ι

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

45 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΑΤΩΝ

33 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

53 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

17 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΟΜΗΡΟΣ

12 τόμοι

«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 38.44.458-38.40.524, FAX: 33.03.098

e-mail: kaktos@otenet.gr <http://www.kaktos.com>